AX F 37
1355
47902

00047902

BOMBAY BRANCH
OF THE
ROYAL ASIATIC SOCIETY.
TOWN HALL, BOMBAY.

Digitized with financial assistance from
Government of Maharashtra
on 30 January, 2020

The Literary Society of Bombay
from
The Author.

Anvisning

till

Isländskan

eller

Nordiska Fornspråket,

47902

af

ERASMUS CHRISTIAN RASK.

Från Danskan öfversatt och omarbetad

af

Författaren.

AX/57

STOCKHOLM,

tryckt hos OLOF GRAHN, 1818.

På Mag.r A. Wiborgs förlag.

Æ man lifa,
nema öld fariz,
bragna lof,
eða bili heimar.

Vivent in æternum,
ni gentes perierint,
populi laudes,
ruerintve mundi.

00047902

Konungens Trotjenare,
Högärevördige och Höglärde
Herr Kongl. Hofpredikanten,
Magister *A. A. AFZELIUS.*

Det var Ditt nit för de Nordiska fornhäfderna, samt Din vänskapliga och gästfria invitation, som bevekte mig, att denna gången taga vägen hit, utom hvilket denna försvenskade omarbetning af min Isländska språklära aldrig skulle utkommit. Har derföre det-

ta lilla arbete någon förtjenst, så tillhör den egentligen Dig. Jag erkänner detta med glädje, i det jag går att offentligen hembära Dig min tacksamhet. Om jag derföre ännu kallar detta arbete mitt, så är det endast för att kunna lemna det såsom en afskedserinran från

Din evigt förbundne vän

Er. Chr. Rask.

Företal.

På en tid, då Nordiska nationernas uppmärksamhet på sig sjelfva och känsla för sina fäder, deras litteratur, historia och mythologi, blifvit så kraftigt väckt, behöfves visserligen icke långa ursäkter för ett försök, att beskrifva förfädrens språk, med hela dess särskilta struktur och inrättning, med andra ord, *en Isländsk språklära*; ett försök, som, måtte det lyckas, i anseende till allt det anförda, är af allrastörsta nytta och vigt.

Språket behöfver också endast att kännas för att uppväcka vördnad för våra fäder, hvilkas hela anda deruti, liksom i en spegel, framträder för oss. Blott att man icke förblandar Nordiska fornspråket med medeltidens Svenska, Norrska och Danska; ty sedan fornspråket i de Nordiska Rikena började förstöras och bortblandas med Anglosachsiska, Tyska och Latin, uppkom en jäsning eller förbistring i språket, som fortfor genom flera sekler, förr än de olikartade delarne hunno förena sig och utbildas till de två nyare Skandinaviska språken: Danska (eller Norrska) och Svenska. I denna jäsningsperiod voro nordiska språken rå och barbariska, främmande ord och former, ordfogningar och talsätt utan smak och harmoni, blandade med inhemska, betydelsen vacklande, föredraget ojemt och icke sig sjelft

likt hos två författare? Man skulle mycket misstaga sig, om man föreställde sig Nordiska fornspråket sålunda beskaffadt. Tvärtom är det grammatikaliskt fullkomligare än Tyskan, t. e. Tyskan felas dativen af *sich*, svarande till *mir*, *dir*, men det Isl. *sèr* är lika allmänt i dagligt tal, som *mèr* och *þèr*. Det är äfven mycket mera välljudande, emedan det icke har de obehagliga hvisslande ljud, *ch*, *sch*, *tsch*, ej heller så hårda tveljud och medljud, t. e. *riða*, *reiten*, *slètt*, *schlecht*, utan dock att å andra sidan vara så vekt som de nyare Nordiska språken, t. e. *breið bred*, *taka taga*. Prof. *Sjöborg* förklarar derföre med rätta i dess ypperliga *Inledning till kännedom af Fäderneslandets Antiqviteter* 71. *S.* ”*Man kan utan djerfhet påstå, att gamla Göthiskan* *) *var mera re-*

*) *Göthiska* betyder här, som hos de Svenska i allmänhet, *Isländska* eller Nordiska Fornspråket. Namnet är väl i sig sjelft likgiltigt; men det tyckes dock obeqvämt att taga det af *Götherna*, som aldrig utgjort någon hufvudstat i Norden, hvaremot Isländarne äga de billigaste anspråk, emedan de ensamme hafva bevarat fornspråket och åt efterverlden öfverlemnat nästan hela Skandinaviska fornlitteraturen. Se annars afhandlingen om dialekterna. *Göthiska* namnet är dessutom det enda, hvarmed vi kunna beteckna hela den stora folkstam och språkklass, hvartill vi höra; ty *Germaniskt*, som några Tyskar velat kalla den, innefattar endast den ena hälften, som är motsatt den *Skandinaviska*, och kan således ingalunda användas om densamma.

gelbunden, *ren*, *kraftfull och rik*, *än nya Svenskan*." Äfven förtjenar att här anmärkas, huru sorgfälligt naturen i språkbyggningen har sökt förekomma missljud i de ändelser, som ofta följa efter hvarandra. Substantiverna hafva således i dat. neutr. och masc. *i*; adjectiverna *u* och *um*, i fœm. deremot subst. *u*, adject. *ri* (*mi*, *li*), annars skulle de i förbindelse med hvarandra och med artikeln blifva alltför enljudande, t. e. *landi-nu*, *manni-num*; *jörðu-nni*, eller *i þessu landi*, *af öðrum manni*, o. s. v. Äfvenså i plur. är subst. ändelse i masc. *ar*, fœm, *ir*, *ur*, adjectivernas tvärtom i masc. *ir*, i fœm. *ar*, t. e. *hestarnir*, *ferðir-nar* eller *góðir hestar*, *margar ferðir*. Högst anmärkningsvärd är ock naturens hushållning med adject. ändelser; de hafva nemligen, i bestämda formen, endast tre ändelser *i*, *a*, *u*, men behöfva också icke flera, till att åtskilja de former, hvilka i artikeln äro lika, t. e. *hinn góði* ὁ ἀγαθος, *hinn góða* τον ἀγαθον, *hin góða* ἡ ἀγαθη, *hin góðu* τα ἀγαθα. Alla öfriga former åtskiljas tydligt i artikeln (171. 217).

Isländskan utmärker sig äfven med en rikedom, som i synnerhet i poetiska språket är ojemförlig med andra bekanta språk, samt en böjlighet och skicklighet till att bilda nya ord, hvarigenom det i renhet och originalitet vida öfverträffar alla nyare språk i Europa; till bevis vill jag endast anföra några exempel: *sendimaðr*, *sendiboði* Gesandt, Ambassadeur, *rikistjórn* regering, *sættarstefna* fredscongress, *málstofa* audiensrum, *fundr* audiens, *guðspjall* evangelium, *guðspjallamaðr* evangelist, *guðspjall-*

igr evangelisk, *höfuðskepna* element, *stafrof* alfabet, *rita* skrifva, *rit* skrift, *frumrit* original, *orðfæri* styl, *saungfæri* eller *hljóðfæri* musikaliskt instrument, *minnugr*, *minnisgóðr* memor (104). Grekiskan är det enda bekanta språk, som häruti kan jemföras med Isländskan; dock äro ganska ofta de Isländska orden mycket bättre än de Grekiska, emedan de beteckna en mera väsendtlig del af begreppet. Sålunda är *mælifræði* tydligare än *μαθησις*, *náttúrufræði* och *eðlisútmálan* eller *eðlisfræði* rättare åtskilda än *Φυσικη* och *Φυσιολογια* o. m. fl. Latinen har hämtat nästan alla sina termer ur Grekiskan, t. e. *Philosophia*, *peripheria*, *centrum* o. s. v., och de nyare språken åter sina ur Latinen; men termerna hafva genom denna öfverflyttning blifvit förvandlade till döda ljud, som måste hvart för sig fästas i minnet, och innehålla för de nyare nationerna alldeles ingen synbar grund till sin betydelse (290), hvaremot de Isländska omöjligt kunna höras, utan att strax begripas, äfven af den enfaldigaste bonde.

Dock, emedan hvar och en, som skrifver en Grammatik, plägar anbefalla sitt språk för dess inre fullkomlighet, och, emedan sällan någon för denna inre fullkomlighets skull plägar studera ett främmande språk, skulle allt detta ingalunda vara tillräckligt; men Nordiska fornspråket saknar icke anbefallande egenskaper i många andra afseenden. Har Nordens *Gudalära*, *Antiquiteter* och *Fornhäfder* något värde för oss, så är ju Isländska Litteraturen den första och nästan enda källa

till allt detta. Hvad skulle vi veta om Odens och de öfriga gamla gudarnes vishet och bragder, vore icke Eddorna? Hvad om Nordens gamla händelser, kultur och tillstånd, om vi icke hade Sagorna, Kungaspegeln och Lagarne? Hvarest dessa icke lysa för oss, famla vi ju i det tjockaste mörker. Icke att tala om de herrliga skaldestycken, och de ännu vigtigare och långt talrikare sagor, hvilka i anseende till den renaste oväldighet, den trognaste teckning af karakterer och seder, samt enkelt och ädelt historiskt föredrag, skön och klassisk styl, till den senaste ålder skola anses såsom mönster och mästerverk i Litteraturen. Ja, äfven Nordens utmärkta nya skalder och konstnärer hafva begagnat och framställt förfädrens myther, idéer och manér, och således bevisat att dessa äro icke mindre sinnrika, fruktbara och värdiga än Grekernas och Romarnes, när begge blifva behörigt kände och använde med eget snille och smak.

Dessutom är detta språk oumbärligt till att förstå *medeltidens Norrska, Svenska och Danska* från jäsningsperioden. Inscriptionerna på *Runstenarne*, åtminstone de äldsta i alla tre Rikena, äro författade på ren Isländska. De äldsta Norrska *lagarne* äfvenså, de gamla Svenska lagarne äro nästan Isländska, och de äldsta Danska skilja sig icke mera derifrån, än de olika Provincelagarne i Sverige från hvarandra inbördes. Vidare är det utom kännedom af fornspråket omöjligt att förklara gamla *namn*, *ordspråk*, *folkvisor*, *handlingar* och *krönikor*; ty ju äldre Svenska eller Danska, dess flera spår af fornsprå-

ket förekomma naturligtvis deruti: man har i synnerhet om Danskan sagt: dess flera likheter med Tyskan förekomma deruti; men vi skola snart se, att detta är alldeles felaktigt, och att både Danskan och Svenskan nästan i lika grad äro fullkomligen Skandinaviska och ingalunda af Tyskt ursprung. De mångfaldiga germanismer, som i medeltiden inträngde sig, hvaraf många sedermera blefvo förkastade, hafva förvillat dem, som endast flygtigt betraktade saken; men den, som blott uppmärksamt läser ett kapitel i någon af de äldsta lagarna, skall icke finna några germanismer, och således lätt öfvertyga sig att det icke är någon Tysk dialekt, utan en helt annan, ehuru beslägtad språkstam, hvarpå de äro författade.

Till *de nyare Nordiska språkens* etymologi är också fornspråket den första och betydligaste källa. Det är bekant, hvad Ihre uträttade i detta afseende, fast han ingalunda var säker i Nordiska fornspråket, hvarföre äfven den berömde Isländske Lärde Jón Olafson i dess *Supplementer till Ihre* har rättat många misstag hos honom. Äfven till de germaniska språkens etymologi innehåller Isländskan upplysningar af yttersta vigt, t. e. T. *die Welt*, Holl. *waereld*, Sv. *verld*, Isl. v e r ö l d (af v e r a ett väsende, och ö l d krets, inbegrepp, qvasi *cyclus entium*); *Der Leichnam* af *Leiche* en gammal genit. *Leichen* och Isl. h a m r, Sv. *hamn*, hvaraf äfven det Isl. L i k - a m r; *Hübsch*, Sv. *höfvisk*, Isl. h a f e r s k r af h a f a anstå, höfvas, h æ f r det passande, och detta af h á f, Sv. *hof*, d. ä. måtta; *Grün*, Sv. *grön*, Isl. g r æ n n af g r ó a,

præs. græ, hvarmed troligtvis äfven Lat. *cresco*, *crevi* är beslägtadt. Äfvensom den nordbo, som vill utsträcka sin språkkännedom till de oräkneliga dialekterna hos allmogen, ganska ofta stöter på fenomener, som antingen blifva obegripliga, eller jemväl förvilla honom; om han saknar kunskap i Nordiska fornspråket, t. e. i *Hofs Dial. Vestrogoth.* pag. 29 öfversättes *num* med *om*, i stället för *om icke*, Isl. n e m a, d. ä. *nisi*, och pag. 148 skrifves *Hjörtru* för *Gertru* och förklaras *ex corde fidelis*, fast det uppenbarligen är det Isl. G e i r - þ r ú ð r af g e i r, ett spjut, och þrúðr, Thruder, en Valkyrja, Thors dotter, likasom G e i r - S k ö g u l o. dyl. Af gamla Isländskan har nemligen hos allmogen i alla tre rikena en stor mängd ord bibehållits, som de inträngande främmande språken icke hafva förmått att utrota. Men det skönjes lätt, att äfven utan afseende på dessa archaistiska och provinciella utkanter af språket, måste stamspråket vara af stor vigt, till tydlig och grundlig kännedom af nyare dialekterna, som deriffån härstamma, och det är visserligen att beklaga, det ingen eller dock ganska få, som bearbetat den nyare Svenska och Danska *) Grammati-

*) För några år tillbaka inlemnade Författaren en Afhandling om Danska Grammatikens eller Språkbyggnadens ursprung ur Isländskan till det Kongliga Sällskapet för Danska Språket och Historien i Köpenhamn, hvilken dock ännu icke utkommit. Men Herr Prof. och Riddaren S. N. J. Blochs nya Danska Grammatik, med beständigt afseende på forn-

ken hafva ägt fullständig och säker kunskap om forn-språket.

Men är då, vill man här säga, *Isländskan också verkligen det gamla allmänna fornspråket i Norden*, hvarifrån följaktligen Svenskan och Danskan måste härledas? Det är bekant att Svenskan, åtminstone i former och flexioner, närmar sig något mera till Isländskan, än Danskan; men att äfven Danskan, så väl i sitt närvarande skick, som ännu mera i medeltiden och forntiden tydligen åtskiljer sig från germaniska dialekterna och har alla väsendtliga kännetecken gemensamma med Svenskan och Isländskan, med hvilka den på de äldsta Runstenar alldeles öfverensstämmer, har jag i Företalet till min *Angelsaksiske Sproglære* (Stockh. 1817 s. 4 — 17) sökt att bevisa. Redan häraf bör det vara ännu tydligare och säkrare, att äfven Svenskan har samma ursprung. Men att Isländskan var allmän öfver hela Norden och de nordiska kolonier, skönjes dessutom af många klara historiska skäl. Först kallade Isländarne språket i Norrige och på Island *Danska*, hvilket hade varit orimligt, om icke verkligen ett och samma språk då för tiden varit taladt i alla dess länder, t. e. Sturleson i företalet till sin Norrska Historia säger, att han der beskrifver de Konungar, som hafva regerat i Norden "*ok á Dan-*

---

språket (1817), som ännu icke är anländ hit, har utan tvifvel afhjelpt denna brist, hvad Danskan beträffar.

ska túngu hafa mælt." Denna benämning förekommer hos mångfaldiga författare och skalder, och bibehölls ända tills inemot Kalmare-unionen *), då språket i Danmark också verkligen var mycket förändradt. Jag vill blott anföra ett ställe till af den gamla Isländska lagen, *Grågås* kallad, der heter det i *Vigslóða*:

Ef útlendir menn verða reynir hèr á landi: danskir eða sænskir eða norrænir, ur þeirra konúngaveldi þrig ja er vor túnga er o. s. v.	*Om utländningar blifva dödade här i landet: Danskar eller Svenskar eller Norrmän ur de trenne konungarikena, der vårt språk talas* o. s. v.

Deremot skilja de gamle tydligt emellan *danska* eller *norræna*, som är detsamma, och *þýzka*, t. e. Sturleson (i Olof Trygg. Hist. kap. 107) berättar om en Tysk (*suðrmaðr*), som hade blifvit rusig, och började tala *á þýdsku* **); hvilket ingen af de närvarande förstod, hvarefter han talte *á norrænu*. Äfvenså skiljes Anglosaxiskan uttryckligen från nordiska språket, t. e. i den gamla Isl. lagen; i *Erfðabálkr* säges först, att Norrskar, Danskar och Svenskar skola äga arfsrätt, om någon af deras familj dör på

---

*) Se den lärda afhandlingen af Paul Vidalin. *De appellatione lingua danica*, som är införd i *Gunnlaungs saga.*

**) Jag begriper icke, huru någon har kunnat falla på det infallet, att öfversätta detta ord med *Turkiska*, ehuru det i gamla handskrifter egentligen står *þyrsku*; ty detta är ögonskenligen ett skriffel, och Turkiska heter på Isl. *tyrkneska*.

Island, för folk *af öllum ǒðrum tungum, enn danskri túngu* gifves helt andra bestämmelser. Ett annat ställe är än tydligare:

Nú andast enskir menn hèr, eðr þeir menn, er menn kunna eigi hèr máli eða túngu við, ok er eigi skylt at láta arf þeirra útgánga.	*Nu om Engländare (Anglosaxare) dö här, eller (öfver hufvud) de, hvilkas språk eller tungomål är skiljaktigt från vårt; då är icke pligt att utlemna deras arf.*

När derföre på andra ställen Anglosaxiska och Nordiska fornspråket beskrifvas såsom samma språk, bör detta antingen förstås om den onekligt mycket stora likhet emellan begge, eller meningen är, att man i England äfven förstod och talte Isländska, hvilket också icke kunde vara annorlunda, efter det Nordboer så lång tid hade öfversvämmat landet, och till slut eröfrat det helt och hållet. Deremot förekommer i ingen mig bekant Saga något spår till språkskilnad i Norden, t. e. något bruk af tolk, något missförstånd, eller att någon har förstått och talt två Nordiska språk, eller blifvit igenkänd på sin dialekt. Tvertom förstod man och gynnade vid alla Nordiska hof de Isländska skalder, och hoffolken lärde deras ärodikter utantill. Men hade endast dialekten varit litet skiljaktig, skulle det visserligen varit helt och hållet omöjligt, att taga reda på de Isländska verserna, med deras konstiga byggnad, förvillande omflyttningar och omskrifningar, som Isländarne sjelfve nu för tiden hafva svårt nog att begripa, fastän deras dialekt oändligt

litet skiljer sig från den urgamla, både i poesi och prosa. Detta visar sålunda tydligt, att äfven den Isländska poesin fordom varit allmän öfver hela Norden.

Ehuru dessa historiska skäl redan synas ganska afgörande, är det likväl interessant, att jemföra prof af sjelfva språket från alla Nordiska länder, för att derigenom öfvertyga sig, att det är fullkomligen det samma som Isländskan. Detta är emedlertid icke så lätt från Danmark och Sverige, emedan förstöringen här begynte tidigt, och vi hafva så få skrifna och säkra qvarlefvor af gamla språket. Likväl kan man härom märka följande: De äldsta spår till hvart och ett språk äro utan tvifvel personers och ställens namn. Betrakta vi nu de gamla Danska och Svenska nomina propria, så befinnas de bestå antingen af alldeles Isländska ord, t. e. *Skjöldr*, *Fróði*, *Ulfr*, *Hugleikr*, *Sveinn*, *Dyggvi*, *Dagr*, *Sigurðr*, *Snjór*, *Astriðr*, *Sigriðr*, *Ragnhildr*, *Þóra*, *Geirþrúðr*, *Danmörk*, *Jótland*, *Oðinsey*, *Hróiskelda*, *Danavirki*, *Arós* (d. ä. flodmynning, sedan *Århus*), *Skaginn*, *Svíþjóð*, *Lögr-inn*, *Sigtúnir*, *Straumeyjarnes*, *Fýrisvellir*, *Uppsalir*, o. m. fl., eller de äro åtminstone gemensamma äfven för Norrmän och Isländare, t. e. *Haraldr*, *Jörundr*, *Þýri*, *Gýða* o. fl., så att, om dessa än äro hämtade ur de äldsta finniska (jötniska) dialekterna, så äro de likväl upptagne af Isländare och Norrmän, så väl som af Danskar och Svenskar, utan någon skilnad i formen. Af dylika namn, kunna vi sluta till en mängd appellativa ord i allraäldsta språket, t. e. *skjöldr*, *fróðr* (kunnig), *úlfr*,

hugr (håg), *sveinn* (gosse), *dyggr* (trogen), *dagr*, *sig* (kamp); *snjór* (snö), *ást* (kärlek), *geir* (spjut), *mörk* (skogsmark), *land*, *ey* (ö), *kelda*, *virki* (af verk), *á* (å), *ós* (mynning), *skagi* (en framstående spets), *þjód* (ett folk), *lögr* (vätska, lag), *straumr* (ström), *nes*, *salr*, *upp*. Tager man härtill äfven binamn, t. e. *Knútr Dana ást*, *Ottar Vendilkráka*, *stórráða*, *illráði*, *Braut-önundr* o. s. v., så får man det ojäfaktigaste bevis för nästan alla rotord i fornspråket; ja äfven en stor del af den grammatikaliska språkbyggnaden i Isländskan yppar sig här lika tidigt, som de Nordiska nationerna, t. e. af *Oðinn*, gen. *Oðins*, af *á*, som är fœm., gen. *ár*, af *ey*, gen. *eyjar*, af *völlr*, plur. *vellir*, af *selr* plur. *salir*, af *Danir* gen. plur. *Dana*, af *dyggr*, bestämda formen i masc., *dyggvi* o. s. v., hvilket allt instämmer fullkomligt med Isländskan, och kan af intet annat språk förklaras.

Af alla skrifna lemningar äro runstenarne de äldsta, och beviset, som hämtas af det språk de innehålla, det klaraste. Dock måste härvid märkas, att de vanligtvis äro läste och förklarade högst oriktigt, emedan man hvarken varit noggrann i ritningarne, eller förstått att på ett förnuftigt sätt öfverföra deras inskrifter till den vanliga ortografin med latinska bokstäfverna. Äldsta runska alfabetet innehöll nemligen endast 15 eller 16 bokstäfver; man får således sjelf äga kunskap nog till att åtskilja *b* och *p*, *d* och *t*, *ð* och *þ*, *g* och *k*, *i* och *j* och *e*, *u*, *v* och *y* o. s. v., emedan orden annars blif-

va

va så barbariska, att de likna intet språk i verlden. Jakttager man detta egna i Runska alfabetet och ortografin, så blifva Runstenarnes inskrifter till förvåning öfverensstämmande och regelrätta. Såsom exempel vill jag endast anföra en från hvartdera riket. Först från Jutland (Vorm. monum. 331): *Haraldr konúngr bað garrva kubb þaussi eft Gorm feður sinn, auk eft þyrvi móður sina. Sá Haraldr (Gormsson vann) Danmörk alla auk Norveg. . .* Den enda afvikelse från Isl. är ordet *þaussi*, hvilket antingen kan läsas *þössi* för *þessi*, som är en obetydlig variant i uttalet, eller ock *þaussi* af Isl. *þau* (de) med tillfogadt *si*, hvilket förmodligen är det rätta ursprunget till det nu varande Isl. *þessi*. En runeskrift på Gottland (Vormii monum. 453) ljuder sålunda: *B . . . i Svi. . .*, *hann lèt gjöra þenna stein yfir sina húsfreyju B . . .*, hvilket är alldeles riktig Isländska. En Runstaf från Norrige (Skandinaviska Sällskap. Skrift. 1803, 1. B. s. 303) har följande påskrift: *Sigurðr jallssun reist rúnar þessar longardaginn eftir Bótólfs-messo, er hann farði hingat, ok vildi eigi gánga tilsættar við Sverri, föður bana sinn ok bræðra.* Här är endast satt *longardaginn* för *laungardaginn* och *farði* (eller *ferði*) för *fór* eller *færði*, hvilket är en Anglosaxism. Allt det öfriga är ren Isländska. Tages nu billigt afseende på de skiljaktiga tiderna och långt aflägsna ställena, så måste visserligen denna öfverensstämmelse förekomma en hvar utomordentligt stor och märklig.

Äfven de äldsta skrifna böcker äro märkliga i detta afseende; t. e. vill jag anföra början af Uplandslagen med Isländsk öfversättning:

A krist skulu allir kristnir tróa at han är Gudh, ok äi äru Gudhar fleiri än han en. Ängin skal Afgudhum blóta, ok ängin á lundir ällä sténa tróa. Allir skulu kirkju dýrka. Thit skulu allir badhi qvikkir ok dödhir, komandi ok farändi i Väruld ok af kristär bödh kirkju byggja ok tiund gjöra. Adamber ok hans synir gjördu tiund fyrst, ok Salomon kirkju.	*A krist skulu allir kristnir trúa at hann er guð, ok ei eru guðir fleiri enn hann einn. Enginn skal afguðum blóta, ok engin á lunda eða (ella) steina trúa. Allir skulu kirkju dýrka, [ingat skulu allir bæði qvikir ok dauðir, komandi ok farandi i veröld ok af Kristr bauð kirkju byggja ok tiund gjöra. Adam ok hans synir gjördu tiund fyrst, ok Salomon kirkju.*

Här är nästan endast i ortografin en liten skilnad, n. ml. att *ä* är satt i stället för *e*, hvilket i Isl. har samma ljud, och *ö* för *au*, hvilket ljuder som ett bredt, diftongiskt ö.

De gamla Danska lagarna äro icke mycket aflägsnare, t. e. af Skånska lagen:

Far man kûnu, oc dör han för æn hûn far barn, oc sighir hûn oc hænnæ frændr at hûn ær mæth barne; thá scal hûn sitja i égn bæggja thér-	*Fær (fái) maðr konu oc deyr (deyji) hann fyrr enn hún fær barn, oc segir (segi) hún oc hennar frændr at hún er (sé) með barni; þá scal hún sitja*

ra úscifto, tjughu uku, oc til sè mæth sinum værjandæ o. s. v.	*i eign beggja þeirra úskifto ftri) tuttugu vikur, oc til sjá sè) með sinum verjanda* o. s. v.

Till och med i Jutska lagen, som dock är den yngsta af dem alla, äro åtminstone ord och konstruktioner alldeles Isländska, fast flexionerna äro litet förvridna, t. e.

Barn, of thet worther cristneth, stande arf; ei elder Worther skilneth á, hvath lenger liver móther eth barn; eth barn sè cristneth eth ei; þá er e nerremér at witnes til cristendóm oc til arf æn frá.	*Barn, ef þat verðr cristnað, standi (til) arfs; ei ella. verði skilnaðr á, hvárt lengr life móðer, eðr barn; eðr barn, eðr (hvárt) barn sè cristnað eðr ei; þá er æ nær-meir at vitnaz til cristindóms, oc til arfs enn frá.*

Jemför man deremot dessa prof af de gamla språken med Anglosaxiska eller Tyska, från hvilken tid eller trakt som helst, så skall man finna andra ord, än våra språk nyttja, andra former, andra konstruktioner, kort, den samma skilnad i ett och i, allt, som ända till våra tider äger rum emellan de skandinaviska och germaniska språken, t. e. endast en sats ur Willerams öfversättning af Höga Visan: *Zuich mih nah dir, so lofon wir in demę stanke diners salbon* o. s. v. Här finnes *ziehen* för *droga*, *nach* för *efter*, *stank* för *vällukt*, genit. efter nominat. och helt olika ändelser och flexioner.

Härtill kommer, att öfverallt i de tre Nordiska rí-

kena hafva allmogens dialekter mångfaldiga Islandismer både i uttal och ord, och vändningar, som blifvit bortglömda i skriftspråket, emedan detta, då kulturen inkom utifrån, bildades efter främmande språk, utan afseende på den gamla Nordiska litteraturen, t. e. vill jag endast anföra: i Stockholm säger man *stajit* för *stått* Isl. *steðit*, i Småland *få*, *bein* för *få*, *ben* o. dyl. Isl. *fá*, *bein*; på Falster *tavne* för *börja tiga* Isl. *þagna*, på Fyen *Hærder* för *skullror*, *axlar* Isl. *herðar*, *jeg tyckes taates* för *tyktes* Isl. *þyckiz*, *þóttiz*, på Jutland *iilös* för *ledig*, *lat* Isl. *iðjulaus*, *honsamt* för *måttligt* Isl. *hófsamt* o. otal. flere. Hade någon Tysk dialekt varit folkspråk i det gamla Norden, eller stamspråk till de nyare Nordiska tungomålen, borde just motsatsen äga rum. Och det blifver, om man icke antager Isländskan för stamspråket, helt och hållit obegripligt, huru dylika Isländska ord och uttalssätt kunnat utbreda sig till så aflägsna trakter, ja, till sjelfva allmogen, och äfven hos den nu mera vara nära att förstöras och bortglömmas.

På grund af allt detta, tycks det så afgjordt, som någon sak i Historien kan vara det, att det nu varande Isländska språket tillförne var utbredt öfver hela Norden; och det skulle, efter att hafva anfört så många tydliga bevis, vara lika öfverflödigt som ledsamt, att uppräkna alla de motsägelser, som blifvit gjorda emot denna klara sanning, och alla de stridskrifter, som deraf blifvit föranledde. Vi kunna, utan det, likväl med tillförsigt glädja oss, att i den Isländska litteraturen äga så

mångfaldiga förträffliga qvarlefvor af våra fäders språk, bragder och kultur, som ingen annan nation i det vestra, medlersta eller östra Europa kan uppvisa make till. Men det blifver äfven, i anseende till detta språks och denna litteraturs vigt för de Skandinaviska nationerna, nästan obegripligt, huru alldeles vi hittills försummat detta studium, huru få hafva ägt en redig och grundlig kännedom häruti, och huru ringa arbeten vi ännu hafva att uppvisa i denna väg, som icke äro författade af infödde Isländare.

Det bör utan tvifvel intressera de flesta läsare att här se en kort förteckning på de vigtigaste hjelpredor till detta nationella studium. De äro följande: *Recentissima antiqvissimæ lingvæ septentrionalis incunabula, id est Grammaticæ Islandicæ Rudimenta per Runolphum Jonam Islandum. Hafniæ 1651* (158 sidor i 4:o). Af denna bok äger UniversitetsBibliotheket i Köpenhamn ett märkvärdigt exemplar med många tillskrifna rättelser och förbättringar. Denna Runolf Jónssons språklära blef sedan åter utgifven af *Hickes*,* jemte en kort Mæsogothisk och Anglosaxisk Grammatik, Oxford 1688 och 1689 i 4:o; den blef äfven med några tillägg och ortografiska förbättringar införd i *Hickesii thesaur. linguarum septentrionalium*, och erhöll nu af Suhm det hedrande vittnesbörd; "*att man nästan ingen bättre Isländsk språklära behöfde*". Men den är likväl i sig sjelf ganska ofullkomlig; den är nemligen endast en ordböjningslära, talar således hvarken om ordbildning, ordfogning eller poesi; men äfven etymo-

login är icke väl utförd, emedan de mest olika ord förenas i samma deklinat. och conjug., t. e. *auga*, *krabbi*, *mýri* och *temja*; de mest öfverensstämmande deremot åtskiljas, t. e. *bera* och *gefa*. Ett litet utdrag af Runolf Jónssons äldsta upplaga utkom i två disputationer i Lund 1804, 1806, med titel: *Grammaticæ Gothico-islandicæ electa, Præside N. H Sjöborg* (26 sidor 4:o). Näst efter denna författare rekommenderar Suhm i sin förträffliga Afhandling "*om Vanskelighederne ved at skrive den gamle nordiske Historie* (hans samlade Skrifter 7 b:d)." *Olai Vormii Literatura Runica*, *Hafn.* 1661 folio, som den källa, hvarutur man skulle kunna hämta nödig kännedom om gamla poesin. Men Danska litteraturen blef snart riktad med ett mycket bättre arbete öfver detta ämne, neml, *Om Nordens gamle Digtekunst, dens Grundregler, Versearter, Sprog og Foredragsmaade, et Prisskrift ved Jon Olafsen* (Köpenh. 1786, 256 sidor i 4:o), utom ett latinskt ordregister. Denna bok räddade den gamla skaldekonsten från att fullkomligt bortglömmas; men som en brist får jag anmärka, det de hjelpredor den innehåller, knappast för någon, som icke är Isländare, äro tillräcklige att förstå de anförda verserna; dock skulle det vara öfverflödigt att vidare beskrifva detta verk, som utan tvifvel är i allas händer, hvilka intressera sig för Nordens fordna litteratur. År 1811 utkom i Köpenhamn min "*Vejledning til det islandska eller gamle nordiske Sprog*", 282 sidor i 8:o, utom företalet. Det är en

omarbetning häraf, som jag nu har äran att lemna åt Svenska Allmänheten.

I handskrift finnes ännu en *Grammatica Islandica autore Joanne Magnæo Isl.* Författaren var en bror till den odödlige *Arne Magnusson*; hans arbete är också endast en ordböjningslära, visserligen i flera afseenden bättre än Runolf Jonssons; men dock ännu ofullkomlig, t. e. i indelningen af konjugationerna efter stafvelsernas antal i præs. indic. och i valet af exempel, hvilka nästan alla äro föråldrade, poetiska eller provinsiella ord, som med möda begripas af infödde Isländare, och likväl äro anförde utan någon latinsk öfversättning. Jon Olafsson från Grunneviken, till hvilken författaren sände sitt avtograf, började skrifva till den latinska öfversättningen af de ord, som han förstod; men hann icke sluta detta arbete, emedan han nödsakades öfverlemna det åt Justitierådet Möllman. På en vidlagd sedel, der han bitterligen beklagar detta, säger han framdeles: »*Salig Provsten Hr Jon Sigurdsen tog uden Tvivl hos* »*mig sin Grammaticam Islandicam in 4:o; den holdt op no-* »*get in verbo, eller kanske var ikke længere renskreven.*« Dessutom hafva i nyare tider *Hr Assessor Bjarne Thorarensen* och *Hr Mag. Hallgrim Schering* i gemenskap börjat utarbeta en Isländsk språklära på Latin, hvilket de dock sedan uppgifvit. Under min resa i Island hade Herr Magistern den vänskapen, att förära mig alla deras excerpter härtill, med undantag af hans syntaktiska

samlingar, hvilka han måhända snart ämnar skänka åt publiken.

Af Lexikaliska hjelpredor äro de betydligaste: *Magni Olai specimen Lexici Runici edidit Olaus Vormius* Hafn. 1650 folio, hvilket dock är obetydligt. Bättre är *Jon Rugmanns monosyllaba Islandica...*, af hvilka jag har sett flera förbättrade och förökade afskrifter på Island; det bästa af dem alla, tillhör Prosten, Lector Steingrim Jonsson på Odde, hvilken sjelf bearbetat det. Af större omfång är: *Lexicon Islandicum vel lingvæ septentrionalis dictionarium a Gudmundo Andreæ Islando ed P. J. Resen.* Hafn. 1683 i 4:o. Köpenhamnska UniversitetetsBibliotheket äger ett rart exemplar af denna bok, med Anmärkningar af *A. Bussæus. Olai Verelii Index lingvæ veteris scytho-scandicæ sive Gothicæ, operâ O. Rudbeckii editus*, Upsala 1691 i folio. Detta är utan allt afseende på Grammatik, men annars en betydlig ordsamling. Den sista är: *Lexicon Islandico Latino Danicum Björnonis Haldorsonii, cura Erasm. Christ. Raskii editum, præfatus est P. E. Müller.* vol. 2. Hafn. 1814. Författaren, som var Prost på Island, arbetade på det i 15 år, och samlade en skatt af de bästa vanliga ord i språket; men han har få poetiska och föråldrade uttryck. Dessa måste man således söka i de många indices vid de Köpenhamnska upplagor af Isländska böcker, i synnerhet index till *Njála, Edda, Landnáma* och de Suhmska upplagorna af Sagorna, samt Thorkelins Lagstycken

och

och J. Olafsons Afhandlingar de baptismo, de cognatione spirituali, och boken om gamla skaldekonsten. Dessa ypperliga hjelpmedel hafva dock öfverhufvud den ofullkomligheten, att det ofta felas accenter, hvarigenom det blifver ganska svårt och nästan omöjligt för utländningar att få tydligt begrepp om ord och *flexioner*, samt att åtskilja dem, som äro lika till skrifsättet, fastän alldeles skiljaktiga till ursprung och ljud. Af handskrifna ordböcker äro de betydligaste: Biskop Jón Arnesons Lexicon Islandico-Latinum, som till större delen finnes i salig Biskop Hannes Finnsons Bibliothek, Fragmenter af det finnas äfven på Kongl. Bibliotheket i Köpenhamn; samt Prosten Gudlög Torgeirssons öfversättning af Weismanns Lat. Ordbog. Det utgör 3 *Delar i folio*, två från Latin till Isländska och en från Isländska till Latin, och finnes i min Samling af Handskrifter i Köpenhamn. Andra mindre betydliga skulle blifva för vidlöftigt att här uppräkna.

Hvad närvarande arbete beträffar, så har min afsigt varit att teckna språket som det verkligen är, icke påtruga det främmande former eller egna griller, icke gifva något utdrag eller utkast, utan framställa det så kort eller vidlöftigt, som ämnet tycktes fordra, för att erhålla ett nödigt ljus. Huruvida detta, visserligen svåra företag lyckats mig, öfverlemnar jag åt kännares billiga omdöme, dock icke utan hopp, emedan förra Danska upplagan, i synnerhet på Island, blifvit upptagen

med ett smickrande bifall; oaktadt alla dess ofullkomligheter. Jag har här sökt att afhjelpa dessa så vida möjligt, och hoppas att denna upplaga, så väl i ortografi och accentuation, som i sjelfva systemet och dess framställning, skall äga betydliga förmåner för den gamla, i anseende till redighet och fullständighet. Som ett nytt vågstycke bör jag väl här ursäkta den förändrade ordningen af casus, men den gamla tyckes endast vara ett verk af händelsen, och således alldeles obetydlig, så vida den icke öfverensstämmer med språkets natur; detta gör den icke i något språk, ty enligt den, kommer det olika tillsammans, t. e. nom. och genit., voc. och abl., men det högst lika åtskiljes, t. e. nom., och voc., dat. och abl., hvilket är väsendtliga fel i all anordning, emedan det är en uppenbar oordning. Men efter den här upptagna förändring, blifver anordningen så naturlig som möjligt i alla Europeiska språk, t. e.

N. πατηρ	fructus	der Band		vöxtr
V. πατερ	fructus			
A. πατερα	fructum	den Band		vöxt
D. πατερι	fructui / fructû	dem Bande		vexti
G. πατερος	fructûs	des Bandes		vaxtar.

Det samma synes tydligt i de Grekiska, Latinska, Tyska och Isländska neutra, samt i de Grek. Dualer o. s. v. Att ändelserna icke i alla händelser följa så regelrätt efter hvarandra, som i de här uppställda exempel, är en nödvändig följd af den irregularitet, som öfverallt

i naturen, åtminstone i alla språk, är förenad med det regelbundna; men det synes tydligt, att denna är hufvudordningen, som ligger till grund för ändelsernas formation i alla dessa, och äfven i de Slaviska språken, alltså den enda rätta, emedan ordningen öfverallt bör vara den samma. Det är ock den naturliga följden af begreppen; nom. och voc. äro begge ett slags nämnande former, den ena för den lugna, den andra för den affektfulla; acc. och dat. begge objektiva former, den ena direkte, den andra obliqve. Ablativus har å ena sidan mycken likhet med dat., af hvilken den endast är en variation, å andra sidan med genit., i anseende till begreppet, emedan Latinen ofta har ablat., der Grekiskan nyttjar genit. Bruket kan icke med rätta anföras som något inkast häremot; ty i beskrifning och indelning af hvilket föremål som helst bör man endast hafva afseende på föremålet och dess förhållande, icke på tillfälliga och ovidkommande saker. Således hade äfven bruket infört att uppställa örterna efter årstiderna; men ingen förståndig man kan tadla *Linné* såsom den, hvilken förstört en gammal, allmän och vedertagen ordning, emedan denna var grundad på en tillfällig, obetydlig omständighet, men den som han införde, på sjelfva plantornas väsendtliga struktur och förhållanden. Den här vidtagne förändrade ordningen är också ingalunda något nytt, utan har den från urminnes tider varit följd af Indiens Braminer i deras bearbetningar af Sanskrit och andra Indiska språk, och denna upptäckt betog mig enhvar skru-

pel öfver dess införande i de Europeiska språken. Det är dessutom ännu, om jag icke felar, så mycket annat att förbättra i den Grekiska, Latinska och Tyska språkläran, att denna förändring ingalunda kan anses som någon förstöring af ett väl grundadt och stadgadt system; utan hellre såsom ett enda steg till fullkomligheten bland många, som ännu återstå. Men om dessa, t. e. om en bättre inrättning af den Latinska konjugationen o. s. v., får jag hänvisa den benägna Läsaren till min "*Undersögelse om det Islandske eller gamle Nordiske Sprogs Oprindelse*," Köpenh. 1818, der jag ytterligare handlat om denna sak. Ännu mera behöfver jag visserligen anlita Svenska läsares öfverseende med föredraget, som, oaktadt allt bemödande, ofta lär röja utländningen, och skulle gjort detta mycket mera, om icke *Herr Magister Cnattingius* haft den godheten att noga genomgå andra korrekturet. Må hända jag ändock knappast vågat att sjelf författa ett så stort arbete på Svenska, om jag icke ansett språket i en Grammatik för mindre betydande, emedan sammanhanget så ofta afbrytes, och exemplen nästan äro att anse som hufvudsaken.

FÖRSTA AFDELNINGEN.

Bokstafsläran.

1. Kap.

Om Bokstäfvernas figurer.

Runorna.

1. Skrifkonsten var redan länge före Christendomens införande bekant i Norden; de bokstäfver man då nyttjade kallas Runor (*rún* pl. *rúnir* gl. *rúnar*); de voro i den äldsta tiden endast 16, hvilkas figurer, namn och betydelse ses på Tabellen *A*.

Det synes lätt, att alla namnen äro valda efter figurerna. Vid fè t. e. har man tänkt på hornen; vid úr på nedstörtande regnet; vid þurs på en tjock mage; vid ós på utströmmande vatten o. s. v.

2. Våra förfäder bibehöllo långt in i Christna tidehvarfvet de gamla bokstäfverna i inskrifter på grafstenar, träkallar och primstafvar, hvartill de voro vida beqvämare, än de redan då af Munkarna mycket förvridna och med många krokar utsirade Romerska bok-

ståfver. Imedlertid ökades antalet med de stungna runor (Tab. *B*), hvilka få namn af stúngit úr, stúngin þurs o. s. v. Till C, Q, X och Z, uppfann man först i nyare tider egna figurer, för att göra Runska alfabetet fullkomligt öfverensstämmande med det Latinska; dessa äro således alldeles oäkta och förekomma aldrig på någon gammal inskrift.

3. Vid Runska ortografien är i synnerhet att märka, det man i äldsta tidehvarfvet aldrig fördubblade någon bokstaf; att man vanligtvis åtskilde orden med en, stundom två punkter; att radernas ordning var obestämd, och måste utrönas efter sammanhanget; att Runornas figurer ofta skrifvas omvändt från höger till venster, samt att några bokståfver på aflägsna orter och i olika tider tyckas hafva haft olika bemärkelse, hvilket i synnerhet gäller om vokalerna, fast äfven dialektskilnad kan härpå haft inflytande. I böcker lära runorna aldrig varit nyttjade i forntiden, emedan man då saknade beqväma skrifmaterialier. Tvenne namnkunniga förändringar äro *Helsingrunor* och *Stafkarlsrunor*; de förra utmärka sig derigenom, att stafven är borta och endast bistrecken qvar, de sednare genom en mycket lång staf, hvarpå flera runor tecknas med behöriga bistreck under hvarandra.

4. Runornas ålder har väl varit motsagd af många Lärde, men tyckes likväl fullkomligen tillförlitlig af följande skäl. Vid Christendomens införande och något efter voro de allmänna öfver hela Norden: Sverige, Danmark, Norrige och Island, och man har bevisligt hedniska runstenar, der Thor påkallas: men om de blifvit uppfunna af Munkar till något hemligt bruk,

då vore deras nyttjande på grafstenar tvärtemot afsigten; om de deremot af andra blifvit tillskapade efter Latinska eller Grekiska alfabetet, för att bilda något nationelt skrifsätt, då skulle de omöjligt på så kort tid blifvit spridda så långt; då skulle man också icke sakna så många högst nödiga bokstäfver ibland dem. De omtalas derjemte så ofta i de äldsta sagor såsom skrifttecken i hedniska tidehvarfvet (t. e. i *Eigla* på nidstången emot Kung Erik Blodyxa, i *Grettla* o. fl.); ja, i sånger som uppenbarligen äro hedniska, t. e. Rigsmål, Sigurdrifvomål, Havamål, Skirners resa, der till och med några af dem (såsom: þurs, nauð) nämnas med namn, att allt tvifvel måste bortfalla; ja, i sjelfva Völuspá heter det Str. 20:

Skáro á skíði — *de skuro på kaflen*
Skuld hina þriðjo — *Skuld såsom tredje* (neml. Nornan).

Att man i fordna dagar ibland nyttjade dem till trolldom, är snarare ett skäl för, än ett inkast emot deras höga ålder. Alla gamla författare tillägga enhälligt Oden deras införande i Norden, och härmed instämmer äfven den omständigheten, att de allraflesta runstenar finnas i Sverige, i synnerhet i nejden omkring Upsala, som var gamla Odenska religionens hufvudsäte. Runorna hafva mycken likhet med det allraäldsta Grekiska alfabetet; detta stämmer fullkomligt öfverens med det gamla sägnet om våra förfäders inflyttning ifrån trakterna norr om Svarta Hafvet; det är också af Ovidius bekant, att inbyggarne i dessa nejder redan vid Christi födelse voro i besittning af skrifkonsten.

5. Om Runorna, deras bruk, ålder o. dyl. hafva

många Isländare skrifvit afhandlingar, såsom: *Olaf Thordson Hvitaskald*, i ett tillägg till Skalda, *Björn på Skardså*, *Jon Gudmundson den lärde*, *Rugman*, *Jon Olafson från Grunnavik* i dess Runologia, *Eggert Olafson* har äfven behandlat detta ämne, men af allt detta har endast det första genom trycket blifvit utgifvet. *Worm*, *Abrahamson*, *Verelius*, *Celsius* och flere Danskar och Svenskar hafva gjort sig förtjente genom samlande och förklarande af runstenar, men härvid sällan tagit afseende på språk, grammatik och ortografi. Flera lärda fornforskare af dessa begge nationer hafva annars genom ömsesidigt ovett, hvarmed de ersatt bristen af undersökning, skäl och kännedom, betagit sina arbeten om runorna nästan allt intresse och värde, förqväft sanningen och slutligen väckt allmän ledsnad för sjelfva saken.

Vanliga bokstäfverna.

6. Latinska alfabetet infördes i Norden efter två olika händer, den Anglosachsiska och Tyska; den Tyska munkstylen behöll företrädet, likväl med bibehållande af några Anglosachsiska karakterer, i synnerhet de två þ och ð, och med tillskapande af mångfaldiga förkortningar; häraf uppkom en egen Skandinavisk munkstyl, der *Æ* bibehölls i latinska formen; *Ö* bildades som *o* med ett streck midt igenom (se Tab. *F*), hvilka ännu i Danskan äro qvar. *Å* fanns icke, eller tecknades som ett dubbelt *a* sammandraget till *aa*, hvilket äfven finnes i många tryckta Isländska böcker, och hvilket Baden, Abrahamson o. fl. hafva försökt att å nyo införa i Danskan. Likasom också Tyskarne sammangjutit ſ s, c h och t z hvart för sig till särskilda figurer.

7. Sådan var alfabetets beskaffenhet öfver hela Norden, också i alla gamla Svenska lagar och handlingar; tills ungefärligen vid reformationen infördes det Tyska w, å, ó, och enligt med dessa bildades ett nytt å, hvaremot þ och ð först ombyttes i *th* och *dh*, sedan försvunno alldeles både ur tal och skrift *).

Hos Isländarne, åfvensom hos de andra Europeiska nationerna, hafva i sednare tider de äkta gamla Latinska bokstäfverna mycket börjat utträngа munkstylen, och alla goda upplagor af gamla skaldestycken, sagor, lagar o. s. v. åro tryckta med Latinska stylar. þ och æ hafva beståndigt bibehållits, ö skrifves numera ofta med två streck eller prickar öfver (men aldrig ó), ð har efter reformationen blifvit bortlagdt, och ersatt med þ eller d, fast dess ljud ännu år qvar i dag.

*) *Till exempel härpå får jag anföra början af Vestgötalagen efter den äldsta codex på Kgl. Biblioteket; den kommer, om man iakttager accentuationen, mycket nära till Isländskan.*

"Kristeꝛ ær fyrst i laghum vårum, þá ær cristnæ vár, oc allir cristnir konongær, bœndær oc allir bócarlær, biscupær oc allir bóclærðir uæn. Varþr ær barn til kirkju boret oc beþiz cristini, þá scal faþir ok móðer fá guðfæþur oc guðmóþor oc salt oc vatn, þæt scal bæræ til kirkju, þá scal á prest kallæ, han skal á kirkjubóli bóæ."

Samma alfabet (med ð) *är också nyttjadt i tillägget till denna cod., hvilket annars röjer en mycket senare hand.*

ligt tal hos Isländarne och noga åtskildt från dessa begge. Äfven i utgifvandet af gamla sagor har det vanligtvis blifvit försummadt, emedan man i tryckerierna inga egna stylar haft dertill. I *Njála* och den nya Stockholmska upplagan af Sturlesons *Edda* och *Skalda* år det noga iakttaget.

8. Det nu öfliga Isländska alfabetet är således följande:

a	á	g	ge	n	enn	u	ú
b	bè	h	há	o	ó	v	vaff
(c	sè)	i	í	p	pè	x	ex
d	dè	j	joð	(q	kú)	y	ý
(ð stúngit dè)		k	ká	r	err	z	seta
e	e	l	ell	s	ess	þ	þorn
f	eff	m	emm	t	tè	æ	æ (aj)
						ö	ö

9. Om den Isländska rättskrifningen med detta alfabet hafva skrifvit: *Olaf Thordson Hvitaskald*, i tillägget till Skalda, *Jon Olafson från Grunnavik*, i dess *Islenzka rèttritan*, så ock *Eggert Olafson*, under titel: Nockrar óreglúligar reglur um það hvörnveg rètt eigi að bókstafa þá nú lifandi íslendsku túngu, hvaraf endast det förstnämnda genom trycket utkommit.

2. Kap.

Om uttalet.

10. Isländska uttalet är i högsta måtto regelbundet och noga öfverensstämmande med stafsättet, hvilket likväl år inrättadt efter ett eget system, för detta språk visserligen det beqvåmaste, som kunde upphittas, men helt skiljaktigt ifrån det nuvarande Svenska.

Sjelfljuden.

11. Hvar och en vokal har tvenne ljud, det ena enkelt och lent, det andra hårdt och diftongiskt, eller liksom sammansatt med någon len konsonant, och vanligtvis utmärkt genom ett streck eller en accent öfver bokstafven. Några vokaler hafva tvenne dylika tveljud, det ena bildadt af *v*, det andra af *j*.

12. A ljuder således 1) som ett Svenskt *a*; t. e. saga, danska (*språket*), at fara, baka o. dyl. 2) med streck öfver, som *av* eller *au* (icke tyskt *au*); t. e. frá (läs *frav*) *ifrån*, táp (*tavp*) *must*, *kraft*, dráttr (*dravtt'r*) *drag*.

13. Detta á har redan hos de Gamla börjat antaga ljudet af *å*, i synnerhet i de händelser, der det följde efter *v*, för att undvika det hårda ljud *vav*; det skrifs derfore i dessa händelser ofta hos de Gamla, och alltid hos de nyare, o i stället. Men att det i de äldsta tider verkligen haft ljudet af *á* (av) synes dels af rimmen, t. e. i Sturlesons *Háttalykill*.

Slíkt er svá — *det är så*
siklingr á — *(att) kungen äger* o. s. v.

och i Skalda 2.

Háreks liðar váru — *Hareks kämpar blefvo* o. s. v

dels af deriverade ord eller former, der det alltid lika som *á* förbytes i *æ*, t. e. v á r u eller v o r u, *de voro*, i conj v æ r i, *vore*; aldrig som o till *y*. Det skrifs också i många gamla permböcker *á* (t. e. i den förträffliga cod. N:o 7 in 4:o på Kongl. Biblioteket i Stockholm). Ville man i utgifvandet af gamla böcker beteckna det med â, skulle man utan ändring i ortografien, på en gång kunna uttrycka dess ursprungliga och dess nyare lindrigare uttal; t. e. v â n (v o n) *hopp*, v â g r (v o g r) *en liten vik*, v â (v o) *fäktade*, *stridde*, q v â n (q v o n) (också q y æ n) *hustru*, h â n u m (h o n u m) *honom*, m â n plur. m â n u m (sedermera m u n - u m) *månde* o. fl.

14. Till *a* hör också tveljudet *æ*, som uttalas likt *aj* eller *äj*, t. e. r æ ð a *tala*, æ t l a *ämna*.

15. E låter 1) ensamt som *ä* eller högt *e* i ordet *engel* (Fransyskt *è* i *après* o. dyl., Engelskt *e* i *fellow* eller *ai* i *hair*); t. e. h e r r a r, f l e s t, e l s k a, v e r k, h e s t r *häst*, h e r *en här*, *armé*. 2) lägre ljudet af *e* i *lefva*, *veta*, (Fransyskt *é*) får det alltid framföre ljudet af *i* eller *j*; *ei* får således ingalunda uttalas likt tyskt *ei* (som Isländarne måste skrifva *æ*), utan såsom det låga *e* i *seg*, *fel* o. dyl. med efterljud af *j*; t. e. b e i n *ben*, e i t t *ett*, s e i g r *seg*, så ock n e i *nej* o. m. fl.

16. Samma låga eller djupa ljud får *e* framför *gi* och *gj*, efter g här uttalas som *j*; t. e. d e g i (läs *deji*) dat. af d a g r *dag*, þ e g j a (*þei-ja*) *tiga*, v e g i r (*vejir*) pl. af v e g r (*väg'r*) *väg* o. dyl., hvilka man derföre ock ofta finner skrifna *deigi*, *þeigia*, *veigir* o. s. v., ehuru orätt efter ursprunget, och onödigt efter den enkla regeln. Några påstå likväl, att man bör läsa *väjir* o. s. v. der stamfor-

men har ljudet af *ä;* om detta är rätt, vågar jag icke afgöra, men allmänt är det icke.

17. Med *v* bildar *e* ingen diftong, men deremot en annan med *j* framföre; denna skrifs vanligtvis *é* (eller *ie)* och låter 1) som *je*, neml. när den är lång, d. å. i slutet af en stafvelse eller framför en enkel konsonant; t. e. t r é *ett träd*, v é l *list*, m é r *mig*, b r é f *ett bref*, l é k *lekte*, g r é t *gret*, r é n a *att aftaga*, så ock i deriverade former t r é s o. dyl. (läs *trje*, *vjel* o. s. v.) 2) som *jä*, när den har en kort och hård ton, d. å. framför en dubbel konsonant eller position, t. e. r é t t r *rätt*, h é l t *höll*, f é l l *föll*, f r é t t a *spörja*, så ock h è r *härstädes*, och några ord, som hos de Gamla tyckas hafva haft enkelt *e (ä)* t. e. é k *jag*, é t a *åta*, él *hagel-* eller *snö-by*, och i det nyare þ é n a *tjena* (läs *rjätt'r*, *hjält* o. s. v.)

18. Samma höga ljud (*jä*) har *e* vanligen efter *k* och *g*, fast accenten i dessa händelser plägar utelemnas; t. e. k e r *ett kar*, k e m *jag kommer*, g e r a *göra*, g e l d *jag betalar, undgäller*, g e t *kan;* (läs *kjär*, *kjäm*, *gjära* o. s. v. med hårdt *k* eller *g* och lent *j*, lika som i Danskan). Dock undantages (enligt N:o 15) *ei;* t. e. g e i t *en get*, l e i p r *en årpinne*, och ordet: g e f a *gifva*, der *e* har det ljupa ljudet, hvarföre det äfven i Svenska och Danska blifvit till *i*.

19. Diftongen *é* är således till sin natur motsatt de andra, emedan dess vokal följer efter dess konsonant och tyckes derföre naturligast betecknas med omvänd accent, hvilket ock blifvit antaget af det Isländska litterära Sällskapet. Enligt detta skrifves alltså rättast: t r è, v è l, m è r, l è k, g r è t — r è t t r, h è l t,

fèll, frètta, hèr, èl o. dyl. Men i gamla cod. (t. e. den omtalade Membran N:o 7 in 4:o i Kongl. Stock. Bibl.) och i äldre tryckta böcker betecknas det med *é*, eller ofta med blott *e* utan all accent, hvilket sista dock är orätt och förvillande. Derigenom hopblandas t. e.

vel	*väl*	och vèl	*list*	leðr	*läder*	lèðr	*länt*
her	*armé*	— hèr	*här*	seðr	*mättar*	sèðr	*sedd*
el	*föder*	— èl	*hagelby*	fletta	*klyfva*	flètta	*fläta*
fell	*faller*	— fèll	*föll*	let	*afråder*	lèt	*lät*
lek	*läcker, rinner*	— lèk	*lekte*	setti	*satte*	sètti	*sjette*
ver	*värjer*	— vèr	*vi*	letti	*afrådde*	lètti	*stadnade.*

20. *I* uttalas 1) ungefärligen som i Svenska orden *vild*, *visst*, hvilket ljud, i synnerhet när det blifver långt, tycks närma sig till det djupa *e*, t. e. at vilja, viss, vita *veta*, lifa *lefva*, himin *himmel*, háskaligr *farlig*, missir *förlust*, landi *landsman*; man finner derföre ofta, i synnerhet i ändelser, *e* i stället, t. e. *háskalegr*, *misser*, *lande* o. dyl., hvilket dock är orätt, efter den enkla regeln att *e* ensamt ljuder som *ä*. 2) med streck öfver, som i Svenska orden *fri*, *vis*, t. e. líf, ríkr *rik*, brízl *förebråelse*.

21. Dessutom är det utan accent framför en annan vokal alltid konsonanten *j*, hvilken man väl i fordna tider lika litet åtskilde från vokalen *i*, som *v* från *u*; men efter man nu mera i alla goda upplagor öfverenskommit att skilja dessa senare, tyckes man af samma skäl äga samma rätt med de förra. Det Isländska Landupplysnings-sällskapet, och det så kallade Evangeliska Smábókafèlag, hafva ock verkställt denna åtskilnad, och låtit trycka: sjón *syn*, bjarga *berga*,

björk, gjöra, byrja *börja*, fylgja *följa* o. s. v. och detta ämnar jag äfven här öfverallt följa, emedan det utan någon egentlig ändring gifver stafsättet mycket större redighet och tydlighet; främst i orden, t. e. jörð *jord*, járn *jern*, har det redan länge varit allmänt, emedan det der tycks litet hårdare.

22. Efter vokalen *e* är *i* väl ock egentligen konsonant; men emedan *e* i denna förbindelsen mister sitt vanliga ljud af *ä*, och *i* också tycks nästan helt sammansmälta dermed till ett ljud, som kommer nära till långt eller bredt *e*; och emedan språket har flera dylika tveljud (*au*, *ey*), som omöjligen kunna undvikas, tycks det rättast att behålla *ei* såsom diftong, hvilket också ingen har försökt att ändra.

23. *O* uttalas 1) som *å*, eller som *högt o* i *bort*, *komma*, (som Finskt och Ryskt *o*); t. e. opinn *öppen* (lås *åpin*), orka, hola *håla*, spor *spår*. 2) med accent får det ett djupt och bredt ljud, nästan som *ov*; t. e. ró, rót, góðr *god*, dóttir *dotter*, ótti och ógn *skräck*.

24. *U* ljuder 1) nästan som djupt *ö* i *hög*, *rök* ell. Tyskt ü, t. e. hugr *sinne*, *håg*, sumar *sommar*, stuðull *bistafven i alliterationen*, urt *ört*, unna *unna*. Man finner derföre ock ofta *ö* i stället för *u*, i synnerhet i ändelser; t. e. heröð för heruð plur. af herað *härad*, skýönum dat. plur. med artikeln af ský, örvönum af ör *en pil*, dryckjör *dryckeslag* i plur., hvilket dock är orätt, emedan det Isländska *ö* har ett eget bestämdt och mycket högre ljud. Ordet guð *gud* uttalas nästan som *gvöð* eller *gvüð*. 2) med accent öfver, som vanligt *u* i Svenska och Danska,

Fransyskt *ou;* dock är detta ljud åter dubbelt, liksom i Svenskan: i några håndelser är det nemligen bredt, nåstan som *uv;* t. e. h ú s, ú t, d ú k r *duk*, ú n g r *ung*, ú d i *väta*, h ú f a *hufva*, *mössa*, i andra som det Svenska *u* i *dubbel*, *ung*, det Danska i *gudelig*, *Kunst* o. dyl. utan något efterljud af *v*; t. e. h ú n *hon*, p ú k i *en ond ande*, k ú g a *tvinga*, *kufva*. Om man ville beteckna detta med *û*, skulle ljudet mycket nogare uttryckas, och några till ursprung, uttal och betydelse helt olika ord åtskiljas, t. e. alltså: d û f v a, k û g a, p û k i och h û n *hon*, men h û n, i plur. h û n a r, *björnunge*. Detta *û* tycks i synnerhet åga rum framför *f*, *g*, *k*. I gamla permböcker göres ingen skilnad mellan *u* och *v*, men de åro numera i allmånt bruk fullkomligt åtskilde.

25. Y låter nu för tiden fullkomligen som *i;* har alltså 1) ett ljud, som mycket nårmar sig djupt *e;* t. e. f y r i r *för*, y ð r *eder*, *er*, g y ð i n g r *en Jude*. 2) som långt *i;* t. e. b ý ð r *han bjuder*, f l ý g r *han flyger*. Det år således blott ett etymologiskt tecken, som nyttjas, när ljudet *i* år kommit af *o*, *u;* och ljudet *í* af *jó*, *jú* eller *ú;* och i några få stamord, der andra nårslägtade språk hafva *y* eller *ö*, t. e. m y r k r *mörk*, s y s t i r *syster* d. *Söster* o. dyl. Dock uttalas bokstafvens namn alldeles likasom i Svenska och Danska *).

*) Denna bokstaf finnes, till följd af sitt ljud, i otaliga händelser förvexlad med *i;* t. e. f i r i r och fyrir *för*. Några nyare hafva i synnerhet gjort det till en regel att skrifva *y*, der ljudet *i* kommer af två andra bokstäfver, alltså ock der stamformen

26. Diftongen *ey* får till följd häraf alldeles samma ljud som *ei*, och nyttjas endast der stamordet har *au*, *jú*, *jó*, *o* eller de närslägtade språk *ö*; t. e. d e y ð a *döda* af d a u ð r *död*, g e y m a *gömma* af g a u m r *akt*, *omvårdnad*, h e y *hö*. Det förvexlas derföre ock i en vårdslös skrift ofta med *ei*.

27. *O* har ljudet af det höga *ö* i *dörr*, *smör*, t. e. g j ö r a ljuder som det Danska *gjöre*, s t ö ð u l l *mjölkningsplats*.

28. Diftongen till *ö* är *au*, hvilket uttalas som ett bredt *ö* eller nästan som *öj*, t. e. a u g a *öga* r a u ð r *röd*, a u t t *ödsligt* (läs: *öiga*, *röjdr*, *öjtt*), hvarföre ock några i nyaste tider hafva velat ändra det till *öy* och skrifva *öyga*, *röydr*, o. dyl.

29. Ö blef sent antaget af Nordboerne: tillförene skref man *au* eller *av* också för denna bokstaf, och detta bruk har sedan ända till de nyaste tider blifvit fortsatt af många, i synnerhet i de händelser, der ö härstammar af *a*. För att afhjelpa den oreda, som härigenom uppkommit, har man slutligen uppfunnit att nyttja *av* endast för vokalen ö, och *au* endast såsom dif-

---

har *ja*, *jö* o. s. v. Men att denna regel är falsk, visar de Gamlas enhälliga bruk; man finner hos dem aldrig *dyrfast*, *byrni*, *myði* o. dyl., utan d i r f a s t *fördrista sig*, af d j a r f r, b i r n i dat. af b j ö r n, m i ð i dat. af m j ö ð r *mjöd*. Enligt samma regel borde man också skrifva v y t u m för v i t u m, *vi veta*, af v e i t, och *gyðia* för g y ð j a, *gudinna*, af g u ð, emedan *ei* är en diftong, men *u* en enkel vokal. Lika orätt är *y* för *i*, t. e. *ryki* för r i k i o. dyl.

tong, t. e., f a v ð u r eller f ö ð u r acc. sing. af f a ð i r *fader*, f a v r eller f ö r *en resa*, af f a r a *att resa*. Men för att kunna läsa gamla böcker, der denna åtskilnad icke är upptagen, får man känna ordet förut. Som ett litet hjelpmedel kan likväl märkas, att ljudet alltid är enkelt ö, der stamordet har enkelt *a*, och alltid tveljudet *au* der stamordet har *á*, t. e. b r a g ð *knep* plur. b r ö g ð, om det också skrifs *bravgð* eller *braugð*, men f á n g *brottning* i plur. f a u n g, om det ock någon gång fins skrifvet *favng*.

30. Strecket öfver sjelfljudstecknen är således ingalunda något tontecken, emedan de enkla vokaler lika ofta hafva ton i orden, och alldeles samma ton, t. e. b l a s a *vända emot*, och b l á s a *blåsa*, a t t i *hetsade* och á t t i *ägde*, hafva alldeles lika ton. Ej heller betecknar detta streck på något sätt vokalernas prosodiska längd, emedan de enkla ofta äro långa, och de diftongiska ofta korta eller alldeles tonlösa, t. e. h ē t j a *hjelte*, v ē l *väl*, m a t r *mat*, v e s æ l l *usel*, s e x æ r i n g r *en båt med sex åror*, á m á t t l i g a *ängsligen*; men det betecknar en tillsättning eller en väsendtlig ändring af sjelfva ljudet.

31. Man har icke heller alltid nyttjat samma beteckningssätt; till en tid satte man två prickar i stället för accenten (se Tab. *D.*), hvaraf okunnige sättare (t. e. i Resens upplaga af Sturlesons Edda) sedan gjort ä, ö för á, ó o. s. v.; några satte till och med en enkel prick öfver de enkla vokalerna, till än tydligare åtskilnad (Tab. *E*). Senare ännu fördubblade man sjelfljudstecknen, dock så att man så vida möjligt sammandrog dem till en enda figur, sålunda, som de synas på Tabellen *F*. Men af dessa

tecken äro *ij*, *w*, samt det dubbla ő och ÿ, äfvenså de med dubbla prickar, väl alla från 16 eller 17hundra-talet, och numera lyckligtvis alldeles bortlagde, och det gamla enkla stafsättet åter allmänt antaget.

Medljuden.

32. C nyttjas af de Gamla ömsom med *k*, i synnerhet i slutet af enstafviga ord, t. e. c a l l a, s c i p, *skepp*, d r y c c r *dryck*, m j ö c *mycket*, e c *jag*, o c *och*, m i c *mig*, för k a l l a, s k i p, d r y c k r eller d r y k k r, m j ö k eller m j ö g, e k eller e g, o k eller o g, m i k eller m i g. Nu mera nyttjas det endast i *ck* för *kk*, t. e. p l o c k a, þ ö c k *tack*, s t æ c k a *förstora*. Dock skrifva många *kk: plokka*, *þökk*, *stœkka* o. s. v. och utesluta således *c* alldeles ur språket, hvilket redan år ett gammalt, fast icke allmänt bruk.

33. D uttalas som hårdt Svenskt och Tyskt *d*; t. e. d a g r *dag*, b a r d a g i *fältslag*, h a l d a *hålla*, h ö n d *hand*, o d d r *udd*; detta ljud äger rum i början af ord och stafvelser, samt i slutet af stafvelser efter *l*, *n*, *m* och *d*.

34. Ð är ett aspireradt *d*, och ljuder som lent Danskt *d* i slutet af orden *med*, *hvad* o. dyl., hvilket ljud alldeles har försvunnit ur nyare Svenskan, men ännu finnes i Engelskan, såsom *vekt th*, både i början och slutet af orden. I Nordiska fornspråket nyttjas det i slutet af stafvelser efter alla sjelfljud och *r*, *f*, *g*, t. e. m e ð *med* uttalas som i Danskan, g ó ð r *god*, g e r ð i *gjorde*, l i f ð i *lefde*, b y g ð r *bygd*, h è r a ð

härad. Hos de Gamla fins det ock ibland efter *l*, *m*, t. e. fjölði *myckenhet*, dreymði *drömde*.

35. I några gamla codices nyttjas þ för ð framför vokaler inuti orden, t. e. i Edda och Skalda. I sednare tider har ð öfverallt blifvit ersatt med þ eller *d*, det förra är mindre förvillande, emedan þ med sitt rätta hårda ljud aldrig förekommer i slutet af en stafvelse, och alltså endast i sammansatta ord lemnar läsaren oviss; t. e. iþrótt *färdighet*, iþran *ånger*, det förra läses iþrótt, det andra iðran; i orden: óþol *otålighet*, óðul *odalrätt*, ódulr *fritalig*, har man alla tre olika ljud; skrefve man oþul, skulle man hopblanda de två förra, och valde man *odúl*, de två sednare. När man uttrycker ð med þ, tycks man med lika rätt kunna beteckna d med t; men sätter man d för ð, borde man ock sätta t för þ. Det rättaste är derföre, att enligt språkets natur och förfädrens stadiga bruk bibehålla denna bokstaf.

36. F uttalas som i Svenskan, alltså 1) som hårdt *f* i början af stafvelsen och framför *s*, t. e. fótr *fot*, ofsi *öfverdåd*. 2) som hårdt *v* i slutet, t. e. haf; så ock framför *r* (*ur*), såsom hafr *en bock*, arfr *ett arf*; och framför alla vokaler midt i orden; t. e. hafa *hafva*, erfa *ärfva* läsas alltså fullkomligt som i Svenskan. Skall *f* uttalas hårdt i dessa händelser, fördubblas det, t. e. straff, straffa, offr eller offur, offra, till skilnad från ofra *svänga* (*intentare*), hvilket läses *åvra*. Dessutom får *f* 3) i slutet af en stafvelse framför *l*, *n*, *ð*, *t* ljudet af hårdt *b* eller *bb*, t. e. tafla, nafn *namn*, hafði *hade*, haft *haft*, läs: *tabbla*, *nabbn*, *habbði*, *habbt*. Några hafva derföre i nyare tider velat införa *bl* för *fl*, såsom *abl* för afl

styrka,

styrka, *tabla* för tafla o. s. v., men emedan man icke också kan skrifva nabn, habci o. s. v., tjenar det endast att förstöra en gammal och enkel regel. 4) Följer efter *fn* ännu en konsonant, i synnerhet *d* eller *t*, blifver ljudet *mn*, t. e. nefna *nämna* uttalas *näbna*, men imperf. nefndi ljuder som *nämndi*, och sup. nefnt som *nämnt*, hefnd *hämnd* o. dyl.; man finner derföre ock ofta *hemnd* för *hefnd*, *jamnt* (eller *jamt*) för *jafnt*. Detta uttal är allmänt, när *d* följer efter, men 5) är det *t* eller *s* som följer på, uttalas det af många som *ff't*, *ff's*, t. e. jafnt, til jafns.

57. G uttalas 1) öfverhufvud hårdt och tydligt, t. e. gánga *gå*, flag *ett uppgråfdt (eller upplöjdt) stycke jord, der icke synes gräs*, dögg *dagg*, regn vagn o. dyl., läs *gavnga*, *flag*, *dögg*, och nästan *regg-n*, *vagg-n*; icke *rengn*, *vangn* efter Svenskt uttal, eller *rejn* efter Danskt vis, äfvenledes borg, berg, o. d., läs *borgg* eller *borrg* (icke *borj*). 2) *gj* och *g* framför de veka sjelfljud. (N:o 41) låter som det Danska *gj* eller lena *g* (icke som *j* eller Sv. *g* i *göra*, ej heller som det aspirerade Tyska *g*), t. e. gefa *gifva*, gæfi *gåfve* impf. conj., geir *spjut* poet., gildr *dugtig*, *dryg*, gjafir *gåfvor*, liggja *ligga*, skuggi *skugga*, ángi *ånga*, pýngja *pung*. Detta ljud äger rum i början af orden, och i midten, när en consonant går förut. 3) Går en vocal förut och en af de lena eller *j* kommer efter, ljuder det alldeles som *j*, t. e. bogi *en båge* (läs *båji*), agi *aga*, *disciplin* (läs *aji* eller *ajji*), men i accus. boga, aga (läs *båga*, *aga*), fægja *polera*, *rensa* (läs *jaija*), bágindi *trångmål* (läs *bau-jindi*). 4) Följer efter *gn* ännu en

konsonant, i synnerhet *d* eller *t*, blifver ljudet *ngn*, t. e. lygna *stillas* (om storm) uttalas nästan *ligg'na*, men imperf. lygndi ljuder som *lingndi* eller *lingdi*, och supin. lygnt som *lingnt* eller *lingt*, så ock: rigna, rigndi, rignt *att bli förregnad* o. dyl. 5) Men är det *s* som följer på, blifver ljudet ungefärligen *gg's*, t. e. til gagns (läs *til gagg's*).

38. H har alltid ett starkt och hårdt ljud, äfven framför medljuden *j*, *v*, *l*, *n*, *r*, t. e. harðr *hård*, hjarta *hjerta*, hèri (läs *hjäri*) en *hare*, hverfa *försvinna*, hlaða *stapla upp*, hnöttr *ett klot*, hríngr *en ring*. Det finns understundom förvexladt med *k*, t. e., knífr och hnífr *en knif*, knöttr och hnöttr, íkríng och íhríng *omkring* (som adverb.), hvaraf sedermera blifvit två särskilta ord i alla Nordiska språk.

39. J är redan omtaladt (21). Jag får likväl här ännu tillägga, att emedan de gamle icke skilde det från vokalen *i*, skrefvo de det också aldrig framför *i*, emedan dubbelt *ii* skulle bli förvillande i läsningen och fult för ögat. Detta ljud (*ji*) förekommer likväl ganska ofta i språket, t. e. i alla præs. conj. af verba på *ja*, der endast *a* förbytes i kort *i*, t. e. byggja *bygga*, setja *sätta*, sitja *sitta*, qveðja *helsa*, berja *slå*, qvelja *plåga*, temja *tämja*, venja *vänja* o. dyl., utom många nomina. Olägenheten att icke kunna beteckna ett så ofta förekommande ljud, har man i sednare tider afhjelpt på olika sätt: de som skrifva *e* för *i* (20) skrifva här *ie*, t. e. *byggie*, *setie*, *sitie* o. s. v.; de som enligt Landupplysnings-Sällskapets af ConferenzRådet Stephensen stadgade råttskrifning, åtskilja *i* och *j*, skrifva deremot *ji*, t. e. *byggji*, *berji*, *venji* o. s. v.

Men emedan accenten (`) blifvit antagen till att beteckna *j* framför *e*, skulle man genom dess utvidgande till dessa håndelser, utan att införa någon ny regel, och utan att afvika från det urgamla stafningssättet, noga kunna uttrycka ljudet, hvilka alla betydliga förmåner knappast på något annat sätt stå att förena. Således tycks allrarättast att skrifva s e t ì, s i t ì, q v e ð ì, b e r ì, q v e l ì, t e m ì, v e n ì o. s. v.. Åfvenså i alla liknande håndelser i språket: v i l ì *vilja*, n i ð ì *afkomling*, b i l ì r *snóskurar, yrsnö*, h v e r ì r *hvilka* o. s. v. Men efter *g* och *k* behöfs ingen accent, åfvensom man i dessa håndelser också icke accentuerar *e*, t. e. b y g g i, b e r g i af b e r g j a *smaka*, v e k i af v e k j a *väcka*, y r k i af y r k j a *dyrka*. Det är också nu för tiden samma ljud i e l s k i, t a k i och andra verba på *ka* och *ga*, som icke hafva något *j* i infinitiv.; åfven i andra ord, t. e. e i n g i *en äng*, r í k i *ett Rike*, ú n g i *en unge*, þ á n k i *tanke*, hvilka hvarken plåga skrifvas med *ie* eller *ji*; ty regeln, att *i* efter *g* och *k* ljuder som *ì* (*ji*), är ännu såkrare än den, att *e* i samma håndelse ljuder som *è* (*je*), t. e. b a c k i *en åstrand*, á b a k i *på ryggen*, d r u c k i n n *drucken*, s k u g g i *skugga* o. s. v., uttalas icke, som i Svenska och Danska, *back-e*, *bak-et*, *druck-en*, *skugg-a*, utan låter som *backji*, *bakji*, *drückjin*, *sküggji*, och således i alla dylika håndelser utan undantag *). Ville man ändtligen behålla accenten i alla verba på *ja*, och skrifva *byggì*, *bergì* *vekì*, *yrkì* o. s. v., då borde man åfven nyttja den

---

*) Likväl hörde jag på Vester- och Söderlandet några personer uttala e c k i *icke* utan *j*, men vanligtvis låter det som *eckji*.

i alla andra ord som hafva ett verkligt *j* framför andra vokaler i böjningarna, t. e. *eingì*, äng, *seckìr* säckar o. d., emedan man säger *eingjum*, *seckjum* i dat. pl., men icke *úngì*, *skuggì*, emedan man aldrig säger *úngja*, *skuggja*, utan: *únga*, *skugga*. Dock skulle denna distinction troligen anses alltför obetydlig och onödig.

40. K låter 1) hårdt, som i Svenska, framför de hårda vokaler (41) och alla consonanter, t. e. k a l a *taga skada af frost*, a k a *åka*, s ö k *en sak*. Det skrifs också allmänt för *ch*, t. e. K r i s t r, k ó r; och af många i stället för *q*, t. e. k v i n n a, k v e l j a. Det nyttjas äfven dubbelt af många i stället för *ck*, t. e. e k k j a eller e c k j a *enka*, s a k k a eller s a c k a *sänklod*, s ö k k eller s ö c k *sönk*. 2) *Kj* och *k* framför de veka vokalerna låter som det Danska *kj*, det är hårdt *k* med ett lent efterljud af *j*; ingalunda som Svenskt *kj*, Engelskt *ch*, Ital. *ci*, hvilket för Isländarne är alldeles främmande och mycket svårt att uttala; t. e. k e n n a *känna*, k i r k j a eller k y r k j a *en kyrka*, der *k* och *kj* hafva samma ljud, men måste skrifvas olika, emedan det i den ena händelsen är en vek, i den andra en hård vokal, som följer efter. Samma ljud har *k* i alla lika händelser, alltså ock i s i l k i *silke*, *siden*, m e r k i *märke*, o. dyl. (39).

41. De så kallade hårda sjelfljud, framför hvilka *g* och *k* låta hårdt, som Ital. *gh*, *ch*, äro: *a*, *á*, *o*, *ó*, *u*, *ú*, *ö*, *au*; de veka, framför hvilka de låta lent, som Danskt *gj*, *kj*, äro alltså: *æ*, *e*, *ei*, *i*, *í*, *y*, *ý*, *ey*. I förbindelse med de förra måste man således nödigtvis inskjuta *j*, om g och *k* skola hafva det lenare ljudet; t. e. g j a r n *begärlig*, *villig*, i foem. g j ö r n, emedan g ö r n plur. g a r n i r *smátarmar* låter helt annorlunda, äfvenså k j ö r

vilkor, emedan k ö r *sjuksäng* (säges om bräckliga och utlefvade personers ständiga liggande), är helt skiljaktigt derifrån; både till ljud och betydelse; k j ö t *kött* låter lent, men k ö t t r *katt* hårdt, som i Svenska ordet. Afvenså måste man skrifva g j å l f r *sjön* poet., k j å l k i *käke*, k j ó l l *frack*, g j ó s a *spruta*, g j ö r a *göra* o. s. v. Framför *o*, *u* och *au* hörs aldrig det lena *gj* eller *kj*, följaktligen får man uttala k u l d i *köld*, s k a u t *sköte*, g u f a *damp*, g a u p n *göpen* o. alla dyl. med hårdt *k* och *g*. I förbindelse med de veka sjelfljuden tvärtom skulle det bli alldeles öfverflödigt och onyttigt att skjuta in *j*, emedan *g* och *k* här alltid hafva det lena ljudet af *gj*, *kj* i Danska. Man skrifver alltså rättast: k æ r *kär*, k e t t i r *kattor*, g e i g r *fara, fruktan*, g i m-s t e i n a r *ädla stenar*, k i m i n n *spotsk*, g y l l a *förgylla*, k ý r *kor*, k e y r i *en piska* o. dyl. (icke *kjær*, *kjettir*, *gjeigr*, *gjimsteinar* o. s. v.) Ett undantag gifs likväl, då *e* efter *g* och *k* icke låter som *je*, utan som *ä*, nemligen i plur. af de substantiver på *andi*, som härstamma ifrån verber på *ga* eller *ka* (utan *j*), t. e. af e i g a *äga* kommer e i g-a n d i *ägare*, och detta har i plur. e i g e n d r (läs *eigändr*, icke *eigjendr*), så ock e l s k a n d i *älskare*, plur. e l s k-e n d r (icke *älskjend'r*). Men dessa händelser äro dels få, dels förorsaka de ingen oreda, emedan det af ålder varit bruk att i plur. bibehålla *j* (*i*) uti subst. på *jandi*; t. e. v e r j e n d r, s æ k j e n d r, i n n b y g g j e n d r, af v e r j a n d i *försvarare*, s æ k j a n d i *aktor*, i n b y g g-j a n d i *inbyggare*, o. dyl., aldrig *verèndr*, alltså heller icke *sækèndr*, *innbyggèndr*.

42. Dubbelt *ll* har ett mycket hårdt ljud, som *dl* eller *ddl* med hårdt *d*; t. e. f a l l a (lås *fadla*), f u l l r *full* (lås *füdl'r*); det fins derföre stundom förvexladt med

dl, t. e. á m i l l i och á m i d l i *emellan*, f r i l l a och f r i d l a *frilla*, af m i ð *midten* och f r í ð r *vacker*. Att ljudet icke är *ðl*, hörs tydligt i orden: e ð l i *natur*, och e l l i *ålderdom*; att det icke heller är *tl*, hörs i mansnamnet A t l i (*Attila*), och a l l i r *alla*. Från detta uttal af *ll* undantagas dock de händelser, der *d*, *t*, *s* följa efter; t. e. f e l l d i *fällde*, a l l t, a l l s, der *ll* ljuder som i Svenskan. Äfvenså sammansatta ord och derivata der hvartdera *l* hör till sin stafvelse, t. e. t i l-l a g *bidrag*, H a l-l a n d, H o l-l a n d, V a l-l a n d, m i k i l-l á t r *högmodig*, l í t i l-l á t r *nedlåtande*; och nya främmande ord, t. e. s k a t o l l i ð o. dyl. — *rl* har ett ljud som mycket närmar sig det hårda *ll*, eller, när det uttalas distinkt, låter nästan som *rdl*, t. e. k a r l *en gubbe*, v a r l a *knappast*, hvilka äfven ofta skrifvas *kall*, *valla*, ehuru mindre rätt, ty *kall* är subst. af k a l l-a, och *valla* är gen. plur. af v ö l l r, *mark*, *vall*.

43. Dubbelt *nn* har ock ett dylikt hårdt ljud, dock endast när det följer efter en diftongisk vokal i samma stafvelse, t. e. e i n n *en* ljuder som hårdt *eidn* eller *eiddn*, äfvenså k l è n n *klen* (läs *kljedn*), f í n n (*fídn*) *fin*, ó n n (*ódn* för o f n) *ugn*, b r ú n n (*brúdn*) *brun*, *svart*, k æ n n, *slug*, *snäll* (läs *kjäjdn*). Men hör *nn* till följande stafvelse, eller är det en enkel vokal som går förut, då är ljudet det samma som i Svenska; t. e. á-n n i *ån* (i dat. med artikeln), e y-n n i *ön* i samma ställning, (läs: *av-nni*, *ej-nni*) likså k a n n a, h a n n *han*, b r e n n a o. s. v. — *rn* har ett ljud som mycket närmar sig det hårda *nn*, eller, när det uttalas tydligt, kan beskrifvas ungefärligen med *rdn*; det gör, liksom *rl* och det hårda *ll* och *nn*, alltid det föregående sjelfljudet så kort och skarpt som möjligt; t. e. h o r n (läs

hâdn eller *hârdn*), j á r n *jern* (lås *javdn* ell. *javrdn*): Det har oftå blifvit förvexladt med *nn*; t. e. *steirn* för s t e i n n *en sten*, *værn* för v æ n n *vacker*; men böjningen röjer lått hvilketdera år det råtta; t. e. acc. s t e i n, v æ n-a n visar, att *n* år våsendtligt i dessa och dylika ord, och det år lika orått att skrifva *steirn*, *værn*, som det vore att skrifva *stórl*, *særl*, för s t ó l l *stol* och s æ l l *säll*.

44. De gamle nyttjade ofta (ehuru det aldrig var allmänt) *ll* och *nn* allestädes framför *d* och *t*, utan afseende på stamformen; t. e. e l l d r *eld*, v i l l d i *ville* af v i l j a, s k y l l d i *skulle* af s k u l u, äfven så väl som f y l l d i *fyllde* af f y l l a, m æ l l t i *sade* af m æ l a, l a n n d för l a n d, f r æ n n d i för f r æ n d i *fränder*, v a n n d i af v e n j a, k e n n d i af k e n n a o. s. v. Detta *nnd* är likväl längesedan fullkomligen bortlagdt, äfvenså *lld*, i de händelser, der stamformen har enkelt *l* eller *lj*; men emedan *ld*, *lt* ensamt betecknar i alla händelser samma ljud, och emedan enligheten med *gð*, *mð*, *nd*, *rð*, *mt*, *nt*, *rt* tyckes utkräfva det, bör väl, äfven der infinit. har dubbelt *ll*, impf. och partic. skrifvas *ld*, *lt*, man skrifver nemligen alltid: s k e m d i, s k e m d r, s k e m t af s k e m m a *skämma bort*, b r e n d i, b r e n d r, b r e n t af b r e n n a *bränna*, f i r t i, f i r t r, f i r t af f i r r a *aflägsna*, man skrifver l a g ð i, l a g ð r, l a g t af l e g g j a *lägga*, och b y g ð i, b y g ð r, b y g t af b y g g j a *bygga*, äfven så väl som s a g ð i, s a g ð r, s a g t af s e g i a *säga*; på samma vis k l i p t i, k l i p t r, k l i p t af k l i p p a *klippa*, hvilket äfven uttalet (45) tyckes fordra, Þ ó r r h v e s t i a u g u n á o r m i n n *Thor såg skarpt på ormen*, säger Sturleson i Edda, af *hvessa* o. m. fl.; det skulle sålunda göra föga nytta att emot en stadgad analogi

af otaliga händelser, i en enda, etymologisera så noga. — Men i declination plägar *ll* och *nn* behållas, der de äro väsendtliga; t. e. f a l l, f a l l s, a l l r, a l l s, h a l l r *en sten*, h a l l s, o. d. b a n n, b a n n s.

45. *Pt* efter en enkel vokal uttalas emellan *ft* och *pt*, hvarföre det ock af många nyare, både i tal och skrift, blifvit fullkomligt förbytt i *ft*, t. e. e p t i r (eller e f t i r) *efter*, l o p t (eller l o f t) *luft*.

46. *Qv* finnes redan i gamla permböcker ofta utbytt emot *kv*, t. e. k v i s t r, k v e l d, o. m. fl.; det har, äfven som *C*, blifvit bibehållet af Landupplysnings-Sällskapet, men förkastadt af det nya Isländska litterära Sällskapet. Så mycket är säkert, att det, hvarken som etymologiskt tecken, eller som förkortning i skrifningen, gör någon nytta, utan tvärtom hinder, t. e. *qvikr* och *kykr* (*lefvande*), *qvonbón* och *konbón* (*frieri*) äro samma ord, k o m a *komma* heter i imperf. *kom* eller *qvam* plur. *komu* eller *qvámu*, conj. *kjæmi* eller *qvæmi*, alltså blifver, enligt den regeln, samma ljud i samma ord tecknadt olika, och många derivata skilda från sina primitiva. Man nyttjar icke gerna *q* inuti orden, utan endast i början; man skrifver således vanligtvis v ö k v i *saft*, *vätska*, s ö c k v a (eller s ö k k v a) *sänka*; fast man hos de gamla också finner *sökqva* eller *söcqva* o. dyl. Men detta stafsätt är, äfven om man vill behålla *q*, mindre rätt, emedan *v* efter *ck* aldrig är väsendtligt i fornspråket, utan endast, liksom *j* i þ e c k j a *känna* o. dyl., insatt för välljudets skull, hvilket i den anförda händelsen synes af imperf. s ö c k t i och af ordet e k s ö c k *jag sjunker*.

47. Z förekommer aldrig i början af orden, men i slutet nyttjas det af de gamla 1) som förkortning för

st, i synnerhet i passiva, någon gång äfven i superlat; t. e. söckvaz *sånkus*, optaz *oftast*; detta har nu mera nästan helt och hållet gifvit vika för söckvast, optast o. s. v. 2) som etymologiskt tecken för *s*, framför hvilket *d* eller *t* bortfallit, t. e. lanz för *lands*, veizla *gästabud*, för *veitsla*, af veita *traktera*, lèzt för *lèt-st lät sig (märka med)*, helzt af heldr, bezt af betr o. dyl. Så ock i främmande ord, der *ti* framför en vokal får ljudet af *si*, t. e. spázia *margin* af *spatium* *), dispútazía, sítazía, porzíón, qvittánzía *qvittance*, *qvittens* **), men aldrig der ljudet blifver *ts*, t. e. konfirmatsíón.

48. *Z* nyttjas af de gamla äfven 1) för *s*, framför hvilket *r* bortfallit, t. e. i superlat. skrifs ofta *aztr* för *astr*, emedan man deriverat det af compar. *ar*, (*ari*) alltså i stället för *arstr*; t. e. harð-aztr *hårdast*, ágætaztr *förträffligast*, och äfven i de kortare superlativer, t. e. fyztr *först*, næztr *närmast* för fyrstr. Men man kan i Isl. med lika mycken rätt som i Anglosaxiska, Svenska och andra gamla och nya Gothiska språk, derivera superl. omedelbart af positiv, då all orsak till att här skrifva z bortfaller, utom i de få händelser, der sjelfva posit. eller stamformerne hafva väsendtligt *r*; t. e. harðastr, ágætastr, äfvenså næst af det gl. ná innálægr *närliggande*, men fyrstr (eller fyztr af

*) Enligt detta borde man väl också skrifva góz *gots* och stáz *ståt*.

**) Enligt med dessa exempel borde alltså skrifvas: *konstrúkzíón*, *ákzíón*, *akzía*, o. s. v. om icke konstrúxíón, áxíón, axía enligt lexía, *läxa* af *lectio*, vore rättare och kortare.

det gamla f o r eller f u r *före*, s t æ r s t r (eller s t æ z t r) *störst* af s t ó r, äfvenså h o r s k r (eller h o z s k r) *snäll*, *bildad*. Dock är det numera nästan fullkomligen förkastadt att nyttja *z* för *rs*: det borde eljest ock användas i alla præs. passivi 2. och 3. pers. sing. þ ú e l-s k a z t, h a n n e l s k a z t, þ a t f æ z t *det fås*, *erhålles* o. s. v. 4) nyttjas af de gamla ofta *z* för *s*. i genitiver, i synnerhet efter *d*, *t*, *ll*, der det är svårt att gissa till afsigten, om icke kan hända man velat visa, det *d*, *t*, och det ena *l* förlorat sitt ljud; t. e. *landz*, *hestz*, *allz* o. dyl. Men detta skrifsätt är numera alldeles bortlagdt.

49. De tvenne första bruk af *z* äro hvarandra så motstridande, att de omöjligen stå att förena. Enligt det första borde man skrifva harðarz (ell. hardaz), betz, heldz, leggiaz, lagdzr o. s. v.; enligt det andra harðazt, bezt, helzt, leggiast, lagztr, o. s. v. Det förra är kan hända (enligt det bevisligt rätta gamla Grekiska bruket af ζ för σδ) det ursprungliga, och skulle, om det kunde nyttjas för *st* i alla händelser, t. e. *zanda*, *feza* o. s. v. för s t a n d a *stå*, f e s t a *fästa*, äfven hafva den förmån att göra skrifningen kortare; det sednare har ett äfven myc-ket gammalt fast vacklande bruk för sig, lika så enligheten med andra nyare Europeiska språk (t. e. ital. *mercanzia*, *spazio* o. dyl.) Det tjenar också, om det nyttjas i alla händelser, der *d* eller *t* framför *s* blifva stumma, att helt, betydligt förkorta skrifningen; t. e. v i z k a *kunnighet* (af v i t r), g æ z k a *godhet* (af g ó ð r), och det just der många sammanstötande konsonanter annars skulle gifva språket ett barbariskt utseende, t. e. i s l e n z k t för *islendskt*, s t y z t r *kortast* för *styttstr*, e l z t r för *eldstr* eller *elldstr*. Äfvenså i alla 2. pers. plur. passivi, t. e. þ i ð e l s k i z t *J älsken hvarandra*, þ i ð e l s k u ð u z t

älskaden hvarandra o. dyl., samt alla tvåstafviga och många enstafviga supina passiva; t. e. l u c k a z t, t e k i z t *lyckats*, s ý n z t, *synts*, s e z t *satt sig* o. s. v., der man eljest, inconseqvent nog, i de längre lemnar ursprunget obetecknadt, i de kortare betecknar det emot uttalets fordran, t. e. *luckast, tekist, sýntst, settst*. Äfven tycks det stafsätt naturligare, som utelemnar hvad talet förkastat; och distinkt betecknar hvad talet tydligt åtskiljer, än det som tvärtom utmärker distinkt det som bortfallit, och med en förkortning betecknar de verkliga ljuden. Enligt förra bruket är det dessutom omöjligt att visa, när *d* eller *t* skola höras framför *s*, och när icke, t. e.: l e i ð z *ledsnat*, s è ð z *setts*, *synts*, hvilket genom det sednare på det tydligaste åtskiljes; t. e. l e i ð s t, s è z t.

50. I hvilka händelser man enligt språkets fordran bör låta *d* och *t* höras framför *s*, och i hvilka icke, är eljest svårt att bestämma, om det icke i bokstafveringen är tillkännagifvet. I allmänhet hörs *d* oftare än *t*, nemligen alltid der det är radikalt i ordet, och kommer efter en vokal (alltså egentlig är ð); t. e. b l á ð s, r á ð s *råds*, h ö f u ð s m a ð r *höfvidsman*, g ó ð s m a n n s *en god mans*, h r æ ð s l a *räddhoga*, r æ ð s t *beslutes*, r è ð s t *beslöts*, q v a ð s t *sades*, äfvenså om det kommer efter *f*, *g*, *r* eller dyl. (alltså ock ð); t. e. o r ð s *ett ords*, b r a g ð s *ett kneps* o. fl. I alla passiva supina af partic. på *ddr*, behålles det i ordet väsendtliga ð; t. e. g r æ ð s t *läkts*, g r æ d d r *läkt* af g r æ ð a *läka*, l e i ð s t af l e i ð a s t *ledsna* o. dyl. Kan hända äfvenså v i r ð s t *synts* o. d. Men knappast någonsin efter *n*, *l*, eller der det är hårdt *d*, om icke det i uttalet ändras till ð; t. e. l a n z af l a n d, e l z t r af e l d r i *äldre*, b i n z s t *afhåller sig*, s t e n z t *uthärdar*, om icke man ville säga l a n ð s, b i n ð s t,

s t e n ð s t o. dyl. Dock behålles *dd* i gen., t. e. s a d d r *mätt*, s a d d s o. dyl., *t* som är väsendtligt, hörs i alla genitiver, t. e. b å t r *en båt* b å t s, h a t t r *en hatt* h a t t s, h v a t r *hurtig* h v a t s o. s. v., men aldrig i det passiva supinum, vare sig väsendtligt eller ej, t. e. s p i l z t af s p i l t (spilla), å m i n z t r *omtalt* af å m i n t *påmint* (å m i n n a), q v e i k z t *tändts* af q v e i k t *tändt* (q v e i k j a); likaså s e z t *satt sig* af s e t t (s e t j a), b æ z t *blifvit tillökt, vuxit till* af b æ t t (b æ t a). På samma sätt i sup. pass. af alla verba, som bilda imperf. och part. pass. med att insätta ð, som icke är radikalt i ordet; ty detta ð förbytes i sup. activum alltid i *t*, och *t* bortfaller alltid i sup. pass.; t. e. g j ö r a, g j ö r ð i, g j ö r ð r supin. g j ö r t sup. pass. g j ö r z t; äfvenså b y g z t *blifvit bygdt* af b y g t (b y g g j a), s a g z t *sports* af s a g t (s e g j a), s k e m z t *blifvit bortskämdt* af s k e m t (s k e m m a), och alla dyl. Kanske derföre regeln i korthet kunde bestämmas sålunda: 1) ð behålles öfverallt (om icke kan hända emellan en hård konsonant och *s* i position, t. e. v i r z t sup. pass. af v i r ð a s t *synas*); 2) *dd* behålles framför ett enkelt *s* (i genitiver); ändras framför *s* i förbindelse med flera konsonanter till ð (i sup. pass.); 3) *d* bortfaller öfverallt framför *s*, som då blifver till *z*, (om icke det någon gång förbytes i ð); 4) *t* och *tt* behållas ständigt framför enkelt *s* (i genit.), men bortkastas alltid framför *s* i position (i sup. pass.)

51. þ år ett aspireradt *t*, liksom ð år aspireradt *d*; dess ljud år bortfallet i alla nyare språk, utom Nygrekiska (ϑ) och Engelska (*th*); hvilket i subst. och verber kommer det mycket nära, t. e. þ r a u n g *trängsel throng*, þ e i n k j a *tänka to think* o. fl. Det har i Nordiska fornspråket alltid samma ljud; om icke i

pronom. eller partiklar, som i dagligt tal blifva liksom enclitica, hopdragne med det föregående ordet; t. e. á æfi-þinni *i dina dagar*, hafir-þu? *har du?* der det ljuder som ð, hvilket dock beror af föregående bokstaf (34). Ordet þú sammandrages således ofta med verba, hvarvid *u* förlorar accenten, och þ förbytes i ð, *d* eller *t*, efter föregående bokstafvens fordran, t. e. haf-ðu! imperativ. af hafa, kom-du! imperat. af koma, rís-tu! imperat. af rísa *stå upp*. I slutet af stafvelser finnes det aldrig, om icke det är skrifvet i stället för ð (35).

Läsningen.

52. Den första stafvelsen har alltid hufvudtonen i alla Isländskà ord, vare sig långa eller korta, sammansatta eller enkla. I tvåstafviga ord är således andra stafvelsen kort; t. e. ríða. I trestafviga har den medlersta starkare ton än den sista, liksom i de Svenska sammansättningar *upptaga*, *anföra*; t. e. manneskja *menniska*, mánaðir *månader*, drjúgari *drygare*, ætladi *ämnade*; endast i sammansättningar, der sista delen är enstafvig, får den sista stafvelsen starkare tonvigt än den nästsista, t. e. perutrè *päronträd*, pappírsörk *ett ark papper*. Fyrstafviga ord hafva mindre tonvigten på den nästsista stafvelsen, t. e. óánægðr *missnöjd*, hæfiligr *passlig*, ávinningr *vinst*, tvær pappírsarkir *två ark papper*; endast i sammansättningar och derivata, der sista delen är enstafvig, får denna starkare tonvigt än den nästsista stafvelsen, t. e. Egyptaland *Egypten*, manneskjuligt *menskligt*.

53. Ett undantag från regeln att den första stafvelsen har hufvudtonen, tyckas några præpositioner göra; t. e. á m ó t i *emot*, á m i l l i *emellan*, i g e g n u m *igenom*, hvilka uttalas med samma tonvigt, som de Svenska orden; men dessa äro egentligen blotta sammanställningar af tvenne ord, som äfven ofta och rättare skrifvas åtskilda, á m ó t i, i g e g n u m, á m e ð a n, liksom *till mötes* o. s. v.; derföre bortfaller äfven alltid den första delen eller den egentliga præpositionen i alla verkliga sammansättningar som bildas med dessa ord; t. e. m i l l i b i l *mellanrum*, m ó t s t a ð a *motstånd*.

54. I stafningen och läsningen dela Isländarne alltid orden enligt deras etymologiska beskaffenhet, så att konsonanterne mellan två vokaler räknas alla till den förra, om icke sammansättning eller derivation fordrar annat; t. e. d a g-a r, h r a f n-a r *korpar*, h e p p-i n n *lycklig*, e l z t-i *äldste*, e l s k-a, æ t l-a. *Svenska Akademien*, i dess *Afhandling om stafsättet*, och *Botin*, i *Svenska språket i tal och skrift*, bevisa att Svenskan ännu följer samma lagar, fast man i dagligt bruk bortlagt det nationella, och antagit södre nationernas stafningssätt. Isländarne skrifva alltså lika rätt l í f-i t som l í f, h a f-a som h a f, och behöfva icke *fv*, emedan *f* alltid står i slutet af stafvelsen, när det har det veka ljudet (*v*).

55. Positio gör väl det föregående sjelfljudet prosodiskt långt, men gifver det en skarp och kort ton, liksom i Svenska orden *bort* (*borrt*), *hand* o. dyl. Orden s v e r ð *svärd*, h a r ð r *hård*, b o r ð, k a l d r *kall*, h a g l *hagel*, þ e g n *undersåte*, h ö f n *hamn*, v o p n *vapen*, v a t n *vatten*, uttalas således som *svärrd*,

harrð'r, borrð, kalld'r, haggl, þeggn, hóbbn (36); *våppn, vattn.* Åfven om vokalen, för positionen inträffade, vore lång; t. e. m a t r *mat*, s m i ð r *en smed*, åro långa i nominativ., men dat. med artikeln m a t n u m, s m i ð n u m, låter nästan som *mattnum*, *smiððnum*. Åfvenså d a l n u m *dalen* i dat., s t ó l n u m *stolen* i dat. o. dyl.

56. Märk: *r* eller *ur finale* (runan ᚱ) gör aldrig positio efter en annan konsonant, utan betraktas såsom en egen kort stafvelse för sig, hvilken likväl i verser sällan eller aldrig räknas. Ljudet är *ur* eller *ör*, med mycket kort och dunkelt vokalljud; t. e. a l - r *en syl*, t e k - r *han tager*, e ð - r *eller*, hvilka icke läsas *allr*, *teckr*, *eððr*, utan *al-'r*, *täk-'r*, *äð-'r*, eller *alör*, *täkör*, *äðör*; och i poesi t. e.:

glaðr skal ek | öl með | åsum *Glad skal jag öl bland Asar*
í önd-, | vegi | drecka, *i högsätet dricka;*

här räknas *glaðr skal ek* för en daktyl:

Almáttugr guð | allra | stètta! *Allsmäktige gud öfver alla klasser (af väsenden)!*

här räknas *ugr guð* för en spondé eller troché. Öfver hufvud gör *r* också inuti orden endast efter ð och lent *f* positio, t. e. o k r a *att ockra*, v i ð r a *vädra*, h a f r a r *hafre*, läs: *åk-ra*, *viððra*, *havvrar*.

57. De dubbla medljuden uttalas tydligt och hårdt, åfven efter diftongiska vokalerna; t. e. f ú l l *stygg*, l e i d d r *ledd*, s l á t t r *slåttertid*, h á r r a *högas*, m æ t t i *mötte*, hvilka ingalunda få hopblandas med f ú l *stygg* (i fœm.); l e i ð r *led*, s l á t r *kött*, h á r a *hårs (crinium)*, m æ t i *möte*; v e g g r *vägg*, men v e g r *väg* o. dyl. Dubbla konsonanterna hafva således samma verkan på föregående vokalen, som position, men

enkla konsonanter göra alltid det föregående sjelfljudet långt, t. e. vel *väl*, man-saungr *kärlekssång*, veð *vad*, þat *det*, til *till* o. dyl., hvilka icke få uttalas *vell*, *till* o. s. v., utan *väl*, *tel* (liksom *stel*) o. s. v.

58. Framför *n* och *m* uttalas alla vokaler och diftonger med nasalljud; t. e. heimr *verld*, raun *rön*; á-nni *ån* i dat. á-na i acc. sing., kû-nni *kon* i dat. kû-na i acc. sing., ám *åar* och ánum *åarne* i dat. pl., kûm *kor*, kûnum *korna* i samma ställning. Men detta åger aldrig rum, der en konsonant kommer emellan; t. e. gagn, läs *gaggn* (icke som i Svenska *gangn*), botn *botten*, läs *båttn* (icke som i Danska *Bund*), stafn *stamm*, *stäf*, läs *stabbn* (icke som Danskt *Stavn*), seinn *långsam* i masc. läs *sejddn* eller *sejd'n*, einni *en* i dat. fœm. läs *ejdni*; emedan dubbelt *nn* efter ett tveljud i samma stafvelse uttalas, som vore ett *d* emellan.

59. Af 3 sammanstötande medljud bortfaller vanligtvis det vekaste i uttalet; t. e. hálft *halft*, hvirfli dat. af hvirfill *hjesse*, volgt *ljumt*, margt *mycket*, *mångt*, uttalas nästan: *havlt*, *hvirrli*, *vollt*, *marrt*, hvilket ock ofta skrifs *mart*. På samma sätt finnes yrmlíngr, yrflíngr och yrlíngr *en liten orm*. I orden íslenzskt, danskt, hörs nästan intet *k*. I gagns, hrafns *en korps*, vatns *vattens* o. dyl. nästan intet *n*, hvarföre det sista ofta skrifs *vatz* eller *vaz*, emedan *t* icke heller höres mycket. Också hörs nästan intet *r* framför *st* och *nd*, *nt*, t. e. verstr *sämst*, fyrstr *först*, alstirndr *stjernfull*, ferhyrnt *fyrkantigt*, hvilka låta nästan som: *vesstr*, *fisstr*, *ålstinndr*, *ferhinnt*. Om *fnd*, *fnt*, *gnd*, *gnt* och *lld*, *llt* är redan taladt (36, 37, 42).

60.

60. En oaccentuerad vokal i slutet af flerstafviga ord bortfaller ofta i dagligt tal, framför ett ord, som börjar med en vokal; detta betecknas sällan i prosa, men i poesi plär man i dessa händelser sätta apostrof efter den vokalen, som icke höres; t. e. t a k a' á m ó t i, t a k t u' á m ó t i!

61. Med stora begynnelse-bokstäfver skrifva Isländarne, enligt urgammalt, stadigt bruk, endast namn (nomina propria), t. e. H a r a l d r, I r a r, S v í þ j o ð r, g u ð, d j ö f u l l, k o n ú n g r, j a r l o. s. v.

Gamla uttalet.

62. Att det nu beskrifna Isländska uttalssättet verkligen är det äkta gamla, som ägt rum, då sjelfva språket talades öfver alla tre Nordiska riken, har blifvit mycket betviflat. Språket måste, säger man, i så många århundraden ändra sig; uttalet måste från början varit närmare skrifsättet, och i sednare tider blifvit ändradt af Isländarne, äfvensom gamla Grekiska uttalet ögonskenligen blifvit mycket förstört af Nygrekerna. Att sjelfva språket skulle ändrats betydligt är likväl tvärtemot all erfarenhet; det är bekant, att landets aflägsna läge, den högst ringa kommunikation och folkets kärlek för sina häfder och sin nationalpoesi, bibehållit språket så mycket, att allmogen ännu läser de gamla sagorna för tidsfördrif, och skalderna utan undantag ännu författa sina sånger enligt den gamla allitterationens lagar. Att uttalet borde vara närmare skrifsättet, det är med andra ord *likare med nuvarande Svenska eller Danska uttalet* (ty annars är det väl närmare än i något annat Europeiskt språk), tycks ett orimligt påstående, emedan det efter all analogi är trolig

gare, att de, som bibehållit fornspråkets hela grammatikaliska struktur och nästan hela ordförråd, också hafva det äkta uttalet qvar, än de som förvridit och förlorat så stor del af böjningarne, och utbytt så många gamla ord emot främmande, att de numera icke utan mödosamt studium begripa de gamla författarne och skalderna, hvilket gäller ungefärligen lika mycket om alla tre skandinaviska nationerna. Jemförelsen med Grekiskan talar äfven för det Isländska uttalet, emedan det just är Svenska och Danska, som i sitt närvarande skick äro helt nya språk, och således måste jemföras med Nygrekiska och Italienska, när Isländskan, som ett urgammalt språk, svarar emot gammal Grekiska och Latin, med den enda skilnad, att den ännu lefver i tal och skrift. Några utgifva allmogens uttal på fasta landet för det äkta gamla, och medgifva att det bildade uttalet af Svenska och Danska omöjligt kan passa på fornspråket; men de tyckas icke betänka, att allmogens uttal i alla tre rikena är deladt i så otaliga dialekter och så olika, att inbyggarne från den ena dalen ofta hafva största svårighet att begripa dem ifrån den andra: då de nu alla, i synnerhet i de från kusterna aflägsnare distrikterna, hafva lika rätt att anse sitt som det allmänna gamla, så finge man på detta vis mer än hundrade uttalssätt för ett och samma språk. En dylik mångfaldighet vittnar tydligt om förstöring af något helt, eller hopblandning af flera olikartade delar, hvilket i närvarande händelser blifver tydligt, genom kontrasten med Isländskan, der nästan fullkomligt lika uttal råder hos alla stånd och öfver den hela ofantliga ön, i nejder, som hafva liten eller alls ingen kommunikation sins emellan.

63. Det Isländska uttalssättet innebär annars i sig

sjelft det bästa bevis, att det är äkta. Man tviflar icke här, om man bör skrifva *á* eller *o*, *æ* eller *e*, *hv* eller *v*, *kj* eller *tj*, o. s. v., emedan hvart och ett af dessa tecken har sitt eget ljud, klart och tydligt åtskildt från de andra; icke om man bör nyttja *i*, (*e*) eller *a*, emedan dermed betecknas olika casus och genera, som det skulle blifva lika absurdt i Isländska som i Latin att hopblanda. Isländskan har öfver hufvud ett enda tecken för hvart enda ljud, och inga egentligt stumma bokstäfver i orden; men om någon gång ett tecken har tvenne eller flere ljud, äro dessa genom accenten, ställningen i ordet eller dylika enkla och klara reglor så tydligt åtskilda, att de omöjligen kunna förvexlas. Detta tycks vittna lika mycket om ålder och ursprunglighet, som Danska och må hända än mera Svenska skrifsättets beskaffenhet om de mångfaldiga ändringar dessa språk i sednare tider undergått. Hvar och en betydlig ändring i det Isländska uttalet af skandinaviska fornspråket, efter det på fasta landet nu öfliga, skulle således förstöra hela det gamla enkla systemet, i några händelser till och med sjelfva språkbyggnaden; t. e. om man läste *á* som *å*, skulle 1) detta enkla ljud få två tecken: *á* och *o* som är det vanliga; 2) skulle härigenom otaliga olika ord hopblandas, t. e. b á r a *en bölja*, b o r a *att borra*; f á r *olycka*, *fara*, f o r *en rännsten*, g á t t *öppningen eller vinkeln bakom en öppen dörr*, g o t t *godt* o. m. fl. 3) skulle då saknas den diftong af *a*, som svarar till *ó* af *o*, *ú* af *u* o. s. v. Äfvenså om man läste *æ* som *ä* 1) skulle man få två tecken för samma ljud, emedan *e* alltid låter som *ä*, der det står ensamt; 2) skulle man förvexla mångfaldiga annars till uttal, äfvensom till ursprung och betydelse, alldeles olika ord; t. e. f æ r *får* af f a r a,

fær *han får* af få; hetta *en hätta*, hætta *fara;* ferð *en resa*, færð *före*, o. dyl. 3) skulle då felas den diftong af *a*, som svarar emot *ei* af *e*, *í* af *i*, *ý* af *y*. 4) skulle således icke endast hela vokalsystemet förstöras utan äfven reglorna för vokalskiften; enligt hvilka en enkel vokal alltid förbytes i en annan enkel, och ett tveljud alltid i ett annat tveljud. Äfvenså om man läste *au* som *av*, skulle 1) fattas diftongen till *ö*, 2) blefve obegripligt huru detta ljud i nyare språken kunnat blifva till *ö;* t. e. haukr *hök*, dauðr *död*, o. s. v., samt 3) huru Isländarne af ålder kunnat skrifva *au* för *ö*, som nästan likgiltiga skrifsätt, o. s. v. Om man förkastade hårda ljudet af *ll*, *nn* skulle man hopblanda masc. och fœm. af otaliga adjectiver. Det var just genom dylika ändringar, att man i medeltiden först vårdslösade, sedan förstörde och slutligen oåterkalleligen förlorade det urgamla böjningssättet; och det tycks således ganska orätt, att på fornspråket vilja använda, något nytt, genom dess förstöring uppkommit, uttalssätt.

64. Äfven kunna af andra gamla språk många utvärtes och klara skäl hämtas för det Isländska uttalet. Att *á* således af ålder haft ljudet *av*, tycks oemotsägligt när man jemför 1) anglos. *savel* med sál *själ*, *feava* med fáir (accus. fá a) *få* (*pauci*), *savan* med sá *att så*, *cnavan* med kná *att kunna*, *savon* med såo *sågo;* 2) Latinska namn och ord, såsom: *Nicolaus* Isl. Nikolás, *Paulus* Isl. Páll, *caulis* Anglos. *cavl* eller *cavel* Isl. kål *kål*, *caurus* Isl. kári *vinden* poet. 3) Lappska lån af vårt gamla skandinaviska språk, t. e. *blawes* Isl. blár *blå*, *grawes* Isl. grår *grå*, o. fl. Äfven de Tyska orden *blau*, *grau* o. dyl. bestyrka denna sats, fast icke på långt nära så mycket som de Lappska; emedan Tyskan är ett

sjelfständigt närslägtadt språk, der dessa uttryck äro lika gamla som i Isländskan, och kunna hafva sitt eget uttal äfven som så många andra (t. e. *Haus*, *reiten* o. s. v., hvarifrån vi icke få sluta till ljudet af H ú s, r í ð a); men de Lappska äro uppenbarligen låntagne af våra förfäders språk, icke af nyare Svenskan, der de hafva ett helt annat ljud. 4) Dessutom har på många ställen allmogens dialekt ännu samma ljud, t. e. på slätten i Fyen höres *á*, *ó*, *æ*, *ei*, *au*, man säger der: *fá* för *att få*, *gó* för *god*, *hæl* för *häl*, *bein* för *ben*, *dau* för *död*, fullkomligt med det Isländska ljudet; i Småland säges äfven åtminstone *á* för *å*, och i andra Svenska provincer hafva andra egenheter i fornspråkets uttal bibehållits. 5) Rörande *á*, talar äfven andra gamla språks analogi för det rätta uttalet; således har t. e. Lat. *paucus* på Italienska blifvit till *poco*, *aurum* till *oro*; Frans. *or* o. m. dyl., utan att man derföre velat läsa *påkus*, *årum*. Det skulle blifva alltför vidlyftigt att här uppräkna alla dylika skäl för hvart och ett från Svenskan afvikande Isländskt ljud, det nu försvarade är kan hända ett af de mest omtvistade; ett par anmärkningar får jag likväl ännu bifoga. Det breda ljud af *ó* bevisas med ungefärligen samma skäl, Isl. s t ó *en plats* skrifs på Anglosachsiska *stov*, den nordiska guden O ð i n s namn skrifs i en Anglosachsisk predikan om Antichrist (hos Lye), *Ovþen*; d ó m a r i *en dommare*, heter på Lappska *duobmar*, g r ó p *en grop*, heter *graupe*. Det hårda *ll*, *rl* skrifs af Färöboarne, som längesedan bortglömt den gamla rättskrifningen, men ofta bibehållit sjelfva ljudet, *dl*, t. e. *trödl* för t r ö l l *troll*, *jadl* för j a r l o. dyl.

65. Meningen härmed är likväl icke, att det nuvarande Isländska uttalet skulle till alla delar i fordna da-

gar varit fullkomligen allmänt öfver hela Norden; troligtvis har äfven då här och der varit någon liten skilnad på uttalet, fast icke mycket betydlig, emedan det var bevisligt ett enda språk, och hade en så hög grad af odling och regularitet. Hvad jag i synnerhet skulle vara böjd, att anse för mindre äkta i det Isländska uttalet, är ljudet af *u*, *y*, *ý*, *au* och *ey*, hvilket egentligen reducerar sig till de två bokstäfverna *u* och *y*.

66. Om *ú* kan icke tviflas: men *u* (utan accent) har måhända haft ljudet af det korta Eng. *u* i *nut*, *but*, det Danska o i *hos*, det Svenska o i *sporde*, *menniskor*, *lärorik* o. s. v. 1) Således begriper man att det så ofta ombytes med o, t. e. g u l l och g o l l (poet.), t ú n g u r och t ú n g o r o. dyl., ehuru orätt, enligt regeln, att o alltid låter som *å*. 2) i Färöiska dialekten är det bibehållit som *u* (icke *y* eller *ö*), t. e. *gudl* äfvenså i alla nordiska språken; fast man i några ord finner det ersatt med *y* eller *ö*, t. e. u r t Sv. *ört* D. *Urt*, b r u n n r Sv. *brunn* D. *Brönd*, þ u n n r Sv. *tunn* D. *tynd*, t u k t gl. Sv. *thökt*, i nyare språket *tukt* o. dyl. Det är derföre troligt att uttalet redan i gamla dagar varit olika, men att det allmänna varit som det djupa enkla *o* (eller ungefärligen som *û*, sid. 12.)

67. *Y* har då haft ljudet af det nuvarande Isländska *ü*, Tyskt *ü*, Sv. djupt *ö* i *hök*, eller enkelt *y* i *lycka* o. d. 2) *ý* deremot af Svenskt och Danskt *y* i *by*, *sky*, *dyr*, o. dyl., hvilket låter som *yj* (Isl. *uj* eller *ugj*). Detta slutes 1) af dess Isl. namn *y*, 2) af dess förvexling med *u*, t. e. l y k l a och l u k l a *nycklars*, d y r a och d u r a *dörrars*, 3) af Danska och Svenska der det alltid blifvit till *y* eller *ö*, t. e. *dyr* dörr f y r i r *före*, f l ý g r *han flyger*, b ý ð r *bjuder* D. *byder*, och 4) af en del Isländska

ord till och med efter det nuvarande uttal på ön, t. e. y c k r *er* (*två*), k y r r *stilla*, d r y c k r *dryck*, m. fl. 5) Att det på runstenarne betecknas med ᚢ (icke med), t. e. ᛋᚢᛋᛏᛁᚱ Isl. systir. Likväl är det i Färöiskan öfverallt lika med *i*, t. e. *likil* Isl. l y k i l l *nyckel*, *diir* Isl. d y r *en dörr*, o. s. v.; det förvexlas äfven ibland hos de gamla med *i*, (t. e. i cod. regius af Edda skrifs *firir* för *fyrir*), så att äfven detta icke är fullkomligen säkert.

68. *Au* har otvifvelaktigt varit ett tveljud af *ö*, men troligtvis bildadt med *v* (i stället för *j* efter nuvarande ljudet) och uttalt som många Norrmän ännu uttala *au*, t. e. i *Laurvig*, hvilket låter så att man har svårt att säga, om det är *öv*, *ev* eller *av*, man hör, (men ingalunda som Tyskt *au*, hvilket kommer närmare till *á* eller *ó*): Detta tyckes klart af sjelfva tecknen, emedan det omöjligen skulle fallit någon in, att beteckna en artikulation af *j* med *u*. Det är ock bibehållit eller har blifvit till *öu*, *ou* i Lappskan: *grauts* Isl. g r a u t r *gröt; röute* skrifver Fjellström, andra *route*, Finskt *rauta*, Isl. r a u d i *jern;* men på ljudet *av* kan icke tänkas, emedan detta har sitt eget tecken *á*, som förbytes i *au*, liksom *a* till *ö*, det gifs då intet annat ljud än *öv*, som man kan tänka på. Emedlertid har det i Färöiskan blifvit till *ej*, t. e. *leikur* Isl. l a u k r *lök*, hvilket visar att också uttalet *öj* icke är någon ny Isländsk uppfinning.

69. *Ey* har då varit det andra tveljudet till *ö* bildadt med *j* och således haft ljudet af det närvarande Isl. *au* (ungefärligen Tyskt *eu*); ty 1) således uttalas det ännu i Norrige, t. e. *höj* Isl. h e y *hö* (t. *Heu*), *höjre* h e y r a *att höra*. 2) Det är också på Färöiska öfverallt åtskildt från *ei*, och har vanligtvis blifvit till *oj* (eller *öj*), t. e. *hojgj hö*, *hojra höra*. 3) Äfven i Fyenska bonddialekten ljuder

det lika med *au*, alltså nästan som *öj*. 4) Således begriper man orsaken till beteckningssättet af *au* och *ey*; hade man i gamla dagar haft ett klart begrepp om ö, som enkelt sjelfljud, och ett enkelt tecken dertill i alfabetet, så hade man tvifvelsutan skrifvit *öu* eller *ő* med accent och *öi* eller *öy*; men emedan man, enligt Latin och Grekiska och sjelfva tecknet œ, ansåg detta redan för något slags diftong, kunde man, i öfverensstämmelse med andra språk, med de andra vokaler och med sjelfva gamla ljudet, svårligen påfinna något beqvämare än *au* och *ey*.

70. Dessa gissningar, som de ock af någon kännare skulle gillas, och följas vid skandinaviska fornspråkets läsning, förstöra alldeles icke, utan snarare befästa och fortsätta det Isländska systemet; emedan de skilja *y* från *i* och *ey* från *ei*, och bestämma dessas uttal alldeles analogiskt med de andra vokalers och diftongers: *u*, *y* blifva likafullt enkla sjelfljud, *ú*, *ý* likafullt tveljud, *au* likafullt diftong till ö, men enligt dem får hvart tecken sitt eget bestämda ljud, och uttalet i det hela bringas litet närmare bokstafveringen och Fastlandspråken. Hela vokalsystemet blifver då i korthet följande:

a	á	æ
ö	au	ey
e	—	ei
i	—	í
o	ó	œ (73)
u	ú	—
y	—	ý

ty *ja*, *jö*, *é*, *í* o. s. v. höra äfven så litet hit, som *va*, *vö*, *ve*, *vi* o. s. v.

71. Men att kännedom om uttal och accentuation åtminstone i nordiska fornspråket är högst oumbärlig till

dess nyttjande i etymologi, och till dess rätta ordaförstånd under läsningen: torde man till äfventyrs fullkomligt öfvertyga sig om, när man besinnar, att mångfaldiga böjningar endast genom vokalskifte utmärkas, t. e. bíndi är præs. conj., men byndi impf. conj., samma skilnad är emellan grípi och gripi, víki och viki o. m. fl., samt att mångfaldiga till ursprung och betydelse olika ord endast genom accent och uttal kunna åtskiljas, till exempel får jag ännu (se 19) anföra:

magr	*mager*	mágr	*måg*	hattr	*hatt*	háttr	*skick*
leti	*lättja*	léti	*låte*	leiti	*kulle*	læti	*låten*
sin	*sena*	sin	*sin (sua)*	friðr	*fred*	fríðr	*väcker*
vin	*vän*	vín	*vin*	lita	*färja*	líta	*se*
forn	*gammal*	fórn	*offring*	hof	*tempel*	hóf	*måtto*
bur	*son (poët.)*	búr	*bur*	nyt	*gagn*	nýt	*jag njuter*

o. m. fl. Huru ofta det kan förvända hela meningen, att förvexla dylika ord, begripes lätt; som ett verkligt exempel skall jag endast anföra en strof af *Skades* sång i Göranssons upplaga af Gylfaginning, der hon beskrifver hvarföre sjöstranden vore henne så förhatlig:

Sofa ek máká	*Sofva kan jag ei*
sæfar beþjum á	*på sjöastrand*
fugls jarmi fyrir;	*för fågelskrän;*
sa mik vekr,	*den häst (sjö), som kommer*
er af viði kemr,	*af skogen, mig väcker*
morgun hvern mar.	*hvarje morgon.*

hvilket är utan mening och sammanhang, men blifver, om det läses med sina rätta accenter, helt enkelt och tydligt:

sá mik vekr	*den måse, som kommer*
er af víði kemr,	*från sjön, mig väcker*
morgun hvern már.	*hvarje morgon.*

víði är nemligen dat. af víðir *sjön* poet., men viði

af v i ð r *träd, ved, skog*, och m å r är en *fiskmåse* men m a r *en häst*, eller *hafvet* poet.

Men att fordra bestämda reglor för den Isl. accentuationen, är det samma som i Svenskan att fråga när man bör skrifva *ö* och när *a*, o. s. v. Man får lof att känna ordet och dess ljud, då man intet ögonblick kan tvifla om accentuationen. Det nuvarande uttalet fordrar likväl alltid accent eller diftong framför *ng* och *nk* (73), hvilket skrifsätt äfven fins i gamla permböcker. Dessutom får äfven *i* och *y* framför *gi*, *gj* accent i dagligt tal; begge delar jemväl emot etymologi och analogi med andra händelser; t. e. s p r a c k plur. s p r ú n g u conj. s p r ý n g i, imperf. pl. s t i g u *stego* conj. s t í g i och f l u g u *flögo* conj. f l ý g i, öfverenstämmande med uttalet af *e* framför *gi*, *gj* (15.)

---

3. KAP.

Om Ljudskiften i fornspråket.

72. Formdaningen fordrar, utom de behöriga ändelser, ofta vokalskifte i sjelfva ordet; bildningen af derivata sker ofta genom samma ändringar i samma händelser, enligt reglor som gälla öfverallt i språket. Vokalerna dela sig, i anseende härtill, i tvenne klasser, som vanligtvis ändras inom sig, så att ytterst sällan någon vokal af den ena förbytes i någon af den andra. A-klassen innehåller: a, ö, e, i, á, æ, ei, í (och ja, já, jæ, jö, é, í); O-klassen de öfriga, neml. o, u, y, ó, ú, ý, au, ey (och jó, jú).

73. Endast *æ* tyckes tillhöra begge, emedan både *á* och *ó* förbytes i *æ*; dock anmärker Olaf Hvitaskald,

hvad man i gamla handskrifter ofta finner bestyrkt, att *æ* ansågs för obehagligt, der det icke härstammade af *á*, och att man derföre hellre nyttjade *œ* i de händelser, der stamformen hade *ó*; detta *œ*, som sedermera äfven bibehållits i de nyare språken på fasta landet (t. e. b ó n d i i plur. b œ n d r, b r ó ð i r i pl. b r œ ð r Sv. *bönder*, *bröder*), är det således endast som hör till O-klassen. Likaså tyckas *au* och *ey* stundom tillhöra A-klassen, men det är endast uti stafvelserna *aung*, *eyng*, hvilka härledas från *áng*. Men hos de gamla fins ofta (äfvensom ännu hos inbyggarne i Dalasysla) *öng*, *eng*, *ang* i stället, fullkomligt inom A-klassen, och detta uttal, som instämmer med Anglosachsiskan och Danskan, är kanhända det rätta och ursprungliga.

74. *A* förbytes 1) i ö framför alla ändelser som innehålla *u* (*ö*), t. e. h a k a i accus. h ö k u, plur. h ö k u r, dat. pl. h ö k u m, f a ð i r i acc. f ö ð u r; men är ordet flerstafvigt, bliiver *a* i hufvudstafvelsen till *ö*, i de andre till *u*, t. e. b a k a r i *en bagare* i dat. pl. b ö k u r u m, h è r a ð *härad* i dat. plur. h è r u ð u m. På samma sätt ändras *a* i alla neutr. plur. och fœm. sing. af subst. och adj., som sluta sig på en konsonant, t. e. h j a r t a i plur. h j ö r t u, h è r a ð plur. h è r u ð, h a f plur. h ö f, s ö k *en sak*, g l a ð r *glad*, i fœm. och neutr. plur. g l ö ð, s p a k r *vis* i fœm. och neutr. pl. s p ö k. 2) i *e* ofta framför ändelsen *i* (*e*) och *r* (*ur*), t. e. d a g r dat. d e g i, f a ð i r i plur. f e ð r; alltid i sing. af enstafviga præsentia (i andra konjugationen), t. e. af t a k a, t e k *jag tager*, af f a r a f e r *jag far*, af f a l l a f e l l *jag faller*, äfvenså i många derivata, l e n d a af l a n d, n e f n a *nämna*, af n a f n *namn* o. dyl.

75. *Ö* förbytes 1) i *a* framför ändelser som innehålla *a*, t. e. s a k-a r *en saks*, s a k-a *sakers* af s ö k. Endast der positio kommer emellan, eller *v* inskjutes, kan väsendtligt ö bibehållas, t. e. d ö g g *dagg*, gen. d ö g g v a r ell. d a g g a r. 2) i *e* framför ändelsen *i* och *r*; t. e. b ö r k r *bark*, dat. b e r k i, m ö r k *en skogsmark*, gen. m e r k r, äfvenså s e k r *sakfälld* af s ö k o. m. fl. 3) Väsendtligt ö och *jö* (som aldrig omvexlar med *a*, *ja*) förbytes i *y*; t. e. t r ö l l *ett troll*, a t t r y l l a *förtrolla*; s m j ö r *smör*, a t s m y r j a *smörja*; m j ö l, a t m y l j a *stöta sönder*. Att det här bör vara *y* (icke *trilla*, *smirja*, *milja* o. s. v.) bevisas af de närslägtade språk och den Isländska böjning af orden, t. e. på Danska *trylle*; och det Isl. imperf. s m u r ð i *smorde*, m u l ð i *pulveriserade*.

76. *E* ändras i derivationen till *i*, såsom: i l l-v i r k i *illgerningsman* af v e r k, v i r ð a *värdera*, *vörda* af v e r ð *värde*.

77. *ja* förbytes i *jö* och *i*, äfvensom *jö* i *ja* och *i*; t. e. d j a r f r *dristig* foem. d j ö r f och d i r f a s t *fördrista sig*, b j ö r n gen. b j a r n a r dat. b i r n i, h j ö r ð gen. h j a r ð a r och h i r ð a *att vakta*; allt i samma händelser som *a* ändras till ö, *e*, och ö till *a* och *e* (74. 75.)

78. *áng* förbytes i *aung*, *eing* (aldrig *eyng*) eller, enligt gammalt uttal och skrifsätt, *ang* i *öng*, *eng* (73), på samma sätt ändras *ánk* eller *ank*; t. e. a t g á n g a (ganga) *gå*, præs. g e i n g (geng) plur. g a u n g u m (göngum) conjunctiv. g e i n g i (gengi), k r á n k r (krankr) *svag* foem. k r a u n k (krönk), a t k r e i n k j a (krenkja) *kränka* o. dyl. Men komma flera konsonanter emellan, blifver *á* oförändradt; t. e. á n g r-a ð r

plågad fœm. á n g r u ð, h á n g i t k j ö t *rökt kött* dat. h á n g n u k j ö t i.

79. *aung* förbytes i *áng* och *eing* eller *eyng*, och på samma sätt ändras *aunk*; t. e. t a u n g *tång* gen. t á n g a r eller, enligt ett annat böjningssätt, t e i n g r, h a u n k *ett hoprulladt rep* gen. h á n k a r ell. h e i n k r. Man finner detta äfven med *ey*, *téyngr* o. s. v., men *ei* tycks rättare, der man äfven kan nyttja *á*; *ey* deremot af väsendtligt *au*, som aldrig omvexlar med *á* (i enlighet med 75. 77. 78.); t. e. þ r a u n g r *trång*, compar. þ r e y n g r i och verbum þ r e y n g j a *tränga*, *tvinga*.

80. *á* framför ändelsen *i* och *r* blifver till *æ*, t. e. þ r á ð r *en tråd* dat. þ r æ ð i plur. þ r æ ð i r; äfvenså i derivata, t. e. þ r æ ð a *tråda (på en synål)*, m á l *mått*, m æ l a *mäta*; r è t t l á t r *rättvis*, r è t t l æ t i *rättvisa*, o. m. fl. Endast der en hård position, i synnerhet med *l*, *r*, kommer efter, till *e*, såsom: h e l s i *halsband* af h á l s, h e l m i n g r (helfingr) *hälft* af h á l f r *half*, a l v e p n i *full rustning* af v â p n *vapen*.

81. *o* och *u* förbytes i *y* framför ändelsen *i* och i många derivata; t. e. s o n r (sunr) *en son* dat. s y n i, t y r f a *betäcka med* t o r f, s t y ð j a *stödja* af s t o ð; g y l l a *förgylla* af g u l l, f y l l a af f u l l r.

82. *ó* ändras till æ (eller œ enligt 73), t. e. f ó t r *en fot* dat. f æ t i (fœti) pl. f æ t r (fœtr), b ó n d i *en bonde* plur. b æ n d r (bœndr), äfvenså h æ l a (hœla) *berömma* af h ó l *beröm*, h æ f a (hœfa) *anstå*, *höfvas* af h ó f. Deremot till *y* om en hård position, i synnerhet med *l*, kommer emellan (jemf. 80.), t. e. f y l k i *ett härad, litet rike*, af f ó l k; häraf äfven f y l k i r *konung* poet., d y l g j ú r *fejd* af d ó l g r *fiende*.

83. *ú* ändras till *ý*, förnämligast i derivationen, t. e. h ý ð a *att piska* af h ú ð, h ý s a af h ú s, m ý s *móss* plur. af m ú s.

84. *jó* och *jú* till *ý*, i synnerhet i derivation, t. e. l j ó s *ljus*, a t l ý s a, l j ú g a, l ý g i *lögn*, b r j ó t a *bryta* i præs. b r ý t, f l j ú g a *flyga* i præs. f l ý g.

85. *au* 1) till *ey*, t. e. l e y s a *lösa* af l a u s *lös*, t e y m a *leda (vid töm)* af t a u m r *en töm*, h e y g j a *begrafva i hög* af h a u g r *en ätthög* o. m. fl. 2) till *ǫ*, t. e. r o ð i *rådnad* af r a u ð r *röd*, d o f i *slöhet, slapphet* af d a u f r *döf, slapp*, þ r a u k a och þ r o k a *tråka.*

86. Dessutom ändras vokalerna i enstafviga imperfecta på ett eget sätt, neml:

a (kort) till *u*, t. e. d r a c k pl. d r u c k u m, s p a n n pl. s p u n n u m, partic. d r u c k i n n o. d.

a (långt) till *á*, t. e. d r a p *dräpte* pl. d r á p u m, s a t *satt* pl. s á t u m.

ei till *i*, t. e. r e i f *ref* pl. r i f u m, l e i t *såg* pl. l i t u m, partic. r i f i n n, l i t i n n; äfvenså i derivation: h i t i *hetta* af h e i t r *het*, f i t n a *blifva fet* af f e i t r *fet*.

au 1) till *u*, t. e. f r a u s *frös* pl. f r u s u m, l a u k *slöt* pl. l u k u m, äfvenså i derivation: f l u g *flygt* af f l a u g *flög*, h l u t r *lott, del* af h l a u t *erhöll*.

2) till *o*, i participia af imperfecta med *au*, t. e. f r o s i n n *frusen*, l o k i n n *sluten*, f l o g i n n *flugen*, h l o t i n n *erhållen*; också i derivation, t. e. f r o s t, l o k *slut, lock*, d r o p i *droppe* af d r a u p *dröp*, d r o p i n n *drupen*; dock böra väl dessa ord egentligen härledas af participium.

87. Ibland händer ock att en accentuerad vokal vid ordets förlängande förlorar accenten, t. e. spítali *hospital*, spitelskr *spetelsk*; út, utan; brúðr *en brud*, brullaup *bröllop*. Äfven ändras í till i uti några derivata, såsom: smiðr *en smed*, och smiðja *smedja* af smíða, lifa *lefva* af líf, bit *bett*, och biti *en bit* af bíta, sviði *sveda* af svíða o. fl.; dock härledas de flesta af dessa substantiver rättare af participia pass. än af infinitiverna; men emellan dessa tempora är ofta så stor skillnad, att den tyckes förutsätta tvenne särskilta rotformer af samma verbum, äfvensom i Grekiskan, och att man skulle fåfängt försöka, att bringa denna ljudvexling under regel.

88. Ett lent *j* insättes ofta för välljudets skull mellan två vokaler, t. e. bær (bœr) *en gård* i gen. bæjar (bœjar), ek dey *jag dör* infin. at deyja, ek flý *jag flyr* at flýja, äfvenså emellan konsonant och vokal, t. e. ek vil, at vilja, lem *slår* at lemja, ek hryn *ramlar* at hrynja, spyr *frågar* at spyrja, dys *ett stenrör* i gen. dysjar, rif *ett refben* dat. pl. rifjum, gen. pl. rifja, lep *läppjer* at lepja, ryð *rödjer* at ryðja, let *afråder* at letja, dock utfordras härtill, att den föregående vokalen är enkelt och lågt *e*, *i*, *y*, hvarpå följer en enkel konsonant (aldrig *d*, *b*). Det samma händer, om det är *gg*, *lg*, *rg*, *ck*, *lk*, *rk*, som kommer emellan ändelsen och hufvudvokalen, t. e. þigg *mottager* at þiggja, dryckr *en dryck* i gen. dryckjar, af fólk *slagtordning*, *slag*, at fylkja *ställa i gelider*., af sorg kommer at syrgja, *sörja*. Är det *g*, *k*, *ng*, *nk*, som kommer emellan, insättes *j*, äfven der den föregående vokalen är diftongisk, *æ*, *ei*,

i, ý, *ey*, t. e. v e k *väcker* a t v e k j a, v í k *viker* a t v í k j a, f l ó k i *filt* a t f l æ k j a *förveckla*, d r e i n g r *en karl* dat. plur. d r e i n g j u m gen. pl. d r e i n g j a, l á n g r *lång* a t l e i n g j a *förlänga*, ú n g r *ung* ý n g j a u p p *föryngra*.

89. I samma afsigt, men icke så regelbundet eller ofta, insättes *f* emellan två vokaler, och *v* emellan en konsonant och vokal, t. e. h á r *hög* acc. h á f a n definit. h i n n h á f i, m j ó r *smal* acc. m j ó f a n, definit. h i n n m j ó f i, m y r k r *mörk* acc. m y r k v a n, d y g g r *trogen* acc. d y g g v a n, d ö c k r *dunkel* acc. d ö c k v a n. Det nyttjas i synnerhet, der den förre stafvelsen har ö och den sednare *a*; t. e. h ö g g v a *hugga*, s ö c k v a *sjunka*, *sänka*, emedan man annars borde säga: *hagga*, *sacka* (enligt 75). I gammal poesi insättes det ofta, der det nu allmänt utelemnas.

90. *V* bortkastas framför *o*, *u*, *y*; t. e. af v e r p a *vårpa* bildas imperf. v a r p, hvilket i plur. blifver u r p u m, i conj. y r p i och i partic. o r p i n n, af v i n n a är imperf. v a n n, hvilket i pl. blifver u n n u m, i conj. y n n i, partic. u n n i n n, v e f a *väfva* imperf. ó f, partic. o f i n n. Der det bibehålles, är alltid *o* eller *ó* kommit i stället för *å* (13); t. e. v e g a *väga* imperf. v o eller v ó g för *vá*, *vág*, v o r u m eller v ó r u m för *várum*, v o r *vår* för *vár*, v o p n *vapen* för *vápn* o. dyl.

91. Att ð, *d*, *t* och *r* ofta bortfalla framför *s*, är redan anmärkt. Det samma händer äfven framför *t*, som då fördubblas i enstafviga ord och efter vokaler, t. e. k a l l a ð r *kallad* neutr. k a l l a t, þ a k i ð r (annars þ a k i n n) *täckt* neutr. þ a k i t, a n n a r r *annan* neutr.

neutr. annat, verðr *värd* neutr. vert, hardr *hård* neutr. hart, steindr *glaserad, anstruken* steint, skyldr *pligtig* skylt (skyllt), leiðr *led, förhatlig* leitt, raudr *röd* rautt, góðr *god* gott, glaðr *glad* glatt; af dubbelt *dd* behålles vanligtvis det ena, t. e. leiddr *ledd* neutr. leidt, græddr *läkt* grædt, hvilket är rätt, ty det bibehålles äfven i sup. pass. (såsom ð), der *t* blifvit bortkastadt; t. e. leiðzt, græðzt; men orätt vore *sagdt, reyndt (försökt)*, emedan sup. pass. icke är *sagðzt, reyndzt* utan *sagzt, reynzt*. Några nyare bibehålla likväl detta öfverflödiga *d* i skrifningen, t. e. *verdt, hardt, steindt, skyldt, leidt, raudt;* dock aldrig *kalladt, þakidt*, ej heller med ð *verðt, harðt* o. s. v. emedan ð alltid ändras till *d* framför *d, t*, t. e. leiddi imperf. af leiða *leda*, græddi imperf. af græða *läka* o. s. v. Äfven *n* bortfaller framför *t* i slutet af flerstafviga ord, t. e. skilit *skildt* (för *skilint*), tamit *tämdt* (för *tamint*), þakit (för *þakint*), af skilinn, taminn, þakinn. I synnerhet undvikas *ndt*, hvilket i korta ord assimileras till *tt*; t. e. binda, imperf. batt, imperat. bittu; likaså sannr, neutr. satt *(sannt)*. Också i positio med andra konsonanter söker man att undvika *nd* och *nn*, t. e. af annarr är pl. aðrir, af skilinn skildir, af þakinn þaktir (för *annrir, skilnir, þaknir*). Hos de gamle ombytas öfver hufvud ofta *nn*, *n* med ð, t. e. saðr för sannr *sann*, muðr för munnr *mun*, annarr Anglos. *oðer*, skilinn och skiliðr, þakinn och þakiðr, taminn och tamiðr o. dyl.

92. Med *k* assimileras *r* till *ck* der den förre vokalen

är en diftong, annars icke; t. e. s t æ c k a *förstora* af s t æ r r i *större*, m j ó c k a *göra smal* af m j ó r r i *smalare*. Det samma händer med ð i dagligt tal, fastän det vanligtvis behålles i skrifningen, t. e. b l i ð k a (blícka), v í ð k a (vícka) *utvidga*; *n* assimileras om en enkel vokal, men bortkastas om en diftong går förut, t. e. m a c k i o: den öfversta delen af hästens hals jemte manen (D. *Manke*), h r e c k i r *ränker*, múkr *en Munk*, k a n ú k r *en kanik* (för *kanúnkr* af *canonicus*).

93. Med *r* assimileras *l* och *n* till *ll*, *nn*, der en diftong går förut; t. e. h e i l l *hel* (för *heilr*), s t ó l l *stol* (för *stólr*), g r æ n n *grön* (för *grænr*), s ý n n *synbar* (för *sýnr*). Är föregående vokalen enkel, behålles *lr*, *nr* ofta, i synnerhet i korta ord, t. e. h v a l r *en hvalfisk*, s k i l r *skiljer*, l i n r *len*, s o n r *en son*, men assimileras också ofta, i synnerhet i slutet af flerstafviga ord, t. e. v i l l (för *vilr*) *han vill*, þ ö g u l l *tystlåten*, g a m a l l *gammall*, gen. pl. g a m a l l a, j ö k u l l *ett isberg*, m i n n (för *minr*), h i n n *den* (för *hinr*), gen. pl. h i n n a (för *hinra*), þ a k i n n (för *þakinr*) *tåkt*, gen. pl. þ a k i n n a (för *þakin-ra*), hvilket äger rum i alla tvåstafviga adj. och part. på *inn*. Men är det en konsonant framföre, så bortfaller *r* alldeles, t. e. a f l *en härd*, h r a f n *en korp* (för *afl-r*, *hrafn-r*). Likaså går det med *sr* hos de gamla, t. e. á s s *en Ase*, i s s *is*, l a u s s *lös*, h á l s *hals*, l a x (för *ásr*, *isr*, *lausr*, *hálsr*, *lax-r*); men i vanliga språket *ás*, *is*, *laus*, äfvenså i præsent. 2 och 3 pers. pl. i andra conjugationen, t. e. *skin*, hos de gl. s k í n n (för *skínr*), e y s *öser*, gl. e y s s (för *eysr*).

94. Alla dessa ljudvexlingar gripa väl djupt in i hela språkets struktur och väsende, dock är det i syn-

nerhet för böjningens och ordbildningens skull som vokalerna, och för välljudets skull som konsonanterna förändras, hvilket ock är ganska naturligt, emedan i alla nordiska språk konsonanterna hafva så stor öfvervigt.

---

4. KAP.

Om ordens öfvergång.

1) *Från Isländska till Svenska.*

95. En stor myckenhet af ord äro gemensamma för Isländskan och Svenskan, fastän de genom stafsättet och uttalet i det sednare språket blifvit mycket ändrade; för att låttare igenkänna dem i deras fordna skepnad, märke man följande vanliga öfvergångssätt.

96. *Sjelfljudens* ändringar äro följande:

á har blifvit till *å*, t. e. r á ð *råd*, l á n g r *lång*, f á *få*, þ á *då*, m á l a r i *målare*.

o äfvenså till *å*, t. e. h o l *hål*, f o l i *fåle*.

æ till *ä*: f r æ n d i *frände*, s æ l l *säll*, n æ r *när*.

e äfvenledes ofta: e t a *äta*, b r e n n a *bränna*, h e s t r *häst*, m e r k i *märke*.

ei till *e*: h e i t r *het*, m e i n *mehn*, r e i t a *reta*.

i likaså: s k i n *sken*, v i t a *veta*, f a ð i r *fader*, h i r ð i r *herde*, g a l i n n *galen*, a n d i *ande*, s p e g i l l *spegel*.

au och *ey* till ö: k a u p a *köpa*, k e y p t i *köpte*; d r a u m r *dröm*, d r e y m a *drömma*; l a u s *lös*, l e y s a *lösa*; h a u k r *hök*,

h e y r a *höra*. Det samma händer med *æ*, som kommer af *ó* (och äfven skrifs *æ* 73. 82.): g r æ n n *grön* (af a t g r ó a), f æ r a *föra* (fór), f æ ð a *föda* (f ó ð u r, Eng. *food*), æ f a *öfva*, p l æ g j a *plöja*, s æ k j a *söka*.

y likaså ganska ofta, t. e. f y r r *förr*, d y l j a *dölja*, f y l g j a *följa*, y f i r *öfver*.

ö till *a* i synnerhet i fœm. och neutr. plur., t. e. s ö k *sak*, g r ö f *graf*, b ö r n *barn*, h ö f *haf*, v ö l l r *en vall*.

97. De enkla sjelfljuden *o*, *e*, *i*, *y*, *ö* har man i Svenskan också ofta bibehållit, i synnerhet framför positio, t. e. *orka*, *verk*, *viss*, *mynt*, *björn*; hvilka ord skrifvas fullkomligt lika i begge språken; och i många händelser der man förkortat vokalen, och fördubblat den efterföljande konsonanten; t. e. s k o t *skott*, b r o t *brott*, l o k *lock*, t i l *till* o. fl. *) Men de anförda dif-

*) Häri ligger hufvudorsaken till den i Svenska stafsättet rådande förbistring. Man har 1) ändrat uttalet och förenklat alla diftonger, 2) ändrat det gamla rättskrifningssystemet, upptagit nya tecken (*å*, *ä*) för de ljud, som förut hade andra allmänna tecken i språket (o, *e*); och bortlagt det gamla sätt med accenter att skilja emellan ljuden i *trótt* och *brott*, *stórt* och *kort*; men 3) likväl icke kunnat införa de nya tecken i alla händelser, utan dels låtit det gamla stafsättet, dels etymologien i många händelser förmå sig att nyttja det nya, och i andra återhålla sig att göra det allmänt. På det sätt har man fått

tongerna *á*, *æ*, *ei*, *au*, *ey* har man i alla händelser ändrat, vanligtvis på det anmärkta sätt, men också ibland annorlunda, t. e. *au* till *å*, såsom: þ r a u k *tråk*, b r a u k *bråk*, s a u n g r *sång*, s t a u n g *stång*, liksom i sjelfva fornspråket (85). De andra diftongerna *í*, *ó*, *ú*, *ý* har man deremot vanligtvis, fast med bortkastad accent, bibehållit, t. e. l í k *ett lik*, r ó t *en rot*, d j ú p *ett djup*, p r ý ð a *pryda* o. s. v., fast äfven dessa blifvit ändrade ibland, t. e. l j ó s *ljus*, t r ú *tro*, d ý r *ett djur* o. s. v.

98. De betydligaste ändringar i *medljuden* äro:

h bortfaller framför alla konsonanter i uttalet, och behålles endast framför *j* och *v* i skrifningen, t. e.

---

olika tecken till samma ljud, t. e. *godt* — *fått*, *den* — *män*, och tvärtom olika ljud till samma bokstaf; t. e. *dom* — *om*, *hem* — *fem*, och då man en gång afvikit från ljudet, gifs intet medel utom bruket, som möjligtvis kan hämma oredigheterna. Man skrifver derföre *fågel* och *fogel*, *håf* och *hof*, *äga* och *ega*, *där* och *der*, och hvar och en har skäl för sitt stafsätt, men vore ljudet den enda regeln som i fornspråket, skulle man snart blifva ense i de nyare språken. I Danska stafsättet är ungefärligen samma oreda af samma skäl. Man har äfven här ändrat ljudet och förkastat diftongerna; och ehuru man bibehållit det urgamla *aa*, æ, ö har man likväl fått dubbla tecken (*aa* och o, *æ* och *e*) för enkla ljud, och tvertom, genom bortläggande af accenterna, dubbla ljud för de enkla tecken *o*, *e*, *i*, *u*, *y*, *ö*.

-hljóð *ett ljud*, hnyckr *en nyck*, hreinn *ren*, hjarta *hjerta*, hveiti *hvete*.

þ blifver 1) till *t* i nominat. och verba, t. e. þistill *tistel*, þræta *tråta*; þola *tåla*, þrýtr *tryter*; 2) till *d* i pronom. och adverb., t. e þú *du*, þessir *dessa*, þar *der*, þá *då*.

ð till *d*; t. e. blað *blad*, siðr *sed*, friða *freda*. Inuti orden och i slutet hafva medljuden ofta blifvit fördubblade, t. e. tími *timma*, dæma *dömma*, koma *komma*, vinir *vänner*, vit *vett*, sviti *svett*.

f emellan två vokaler till *fv*: kljúfa *klyfva*, rífa *rifva*, höf-in *hafven*.

fn till *mn*: rifna *remna*, hafnir *hamnar*, svefn *sömn*, (ungefärligen som ὕπνος, somnus o. d.) Andra dylika positioner hafva ofta blifvit åtskilde, och ett sjelfljud insatt; t. e. våpn *vapen*, vatn *vatten*, fugl *fågel*, hagl *hagel*.

Alla Hankönsmärken (*r*, och det ena af de dubbla *ll*, *nn* o. s. v.) hafva bortfallit, t. e. konúngr *konung*, plógr *plog*, þræll *trål*, steinn *sten*, áll *ål*, blár *blå*, hvítr *hvit*, nakinn *naken*, fínn *fin*, einn *en*, o. s. v.

99. I upptagandet af Isländska *namn*, som höra till gamla gudaläran och historien, har inkommit mycken oreda i de nyare språken, genom våra äldre författares okunnighet om fornspråkets uttal och stafsätt; de begagnade sig vanligtvis af Latinska öfversättningarne, men de gamla namnens latinisering medförde mycken förvridning, som icke passade i våra språk, utan gjorde ny förvridning oundviklig. Det är icke lätt att stadga denna gren af stafsättet; men, enligt andra ords öfvergång och bruket, tycks rådligast att 1) bibehålla huf-

vudstafvelsen i orden, så vida möjligt, oförändrad, t. e. *Vala* (icke Vola), *Saga*, *Freya*, *Reidgotaland*, *Jötunhem* (icke Jothunhem). 2) dock måste väl *H* bortfalla framför *l*, *n*, *r*, t. e. *Lidskjalf*, *Rejdmar*, *Löder* för H l i ð s k j á l f, H r e i ð m a r, H l ö ð r. 3) *j* alltid noga åtskiljes från *i*, t. e. *Mjölner*, *Asbjörn*, *Njörd* (eller *Njord*), *Skjöld* (*Skjold*), *Thjodolf*, 4) *æ*, *au* ersättas med *ä*, *ö*, men alla andra sjelfljud bibehållas utan afseende på accenterna, t. e. *Säming*, *Häner* Ö-*dumla*, *Kerlögar*, *Göter* (icke *Gautar*), *Alf*, *Asgeir* *), *Harald*, *Oden*, *Loke*, *Gudrun*, *Gunnar*, *Sigurd*, *Heimdall* (eller *Hejmdall*), *Frey*; 5) ändelserna mottaga de flesta ändringar; i synnerhet blifver *i*, *ir*, *nir*, *ill* och *inn* till *e*, *er*, *ner*, *el*, *en*, t. e. *Brage*, *Yngve*, *Sigurlamie*, *Snorre*, *Saxe*, *Mimer*, *Ymer*, *Äger*, *Skidbladner*, *Yggdrasel*, *Oden*. 6) *r* (*ur*) bör bibehållas och ändras till *er*, der det är väsendtligt, t. e. *Balder*, *Ragnaröcker*; men bortkastas der det är oväsendtligt (ɔ: bortfaller i den Isländska böjning af ordet), t. e. *Rig*,

---

*) Detta ännu på Island brukliga namn, som äfven förekommer på runstenar, och i gamla historien under Formen *Asker* eller *Esker*, på Anglosachsiska *Os-går*, är detsamma som *Oscar*, och sammansatt af å s en *Ase* och g e i r *ett spjut*, eller kan hända en art *falk* (T. *Geyer*), hvilka begge ord fordomdags voro mycket brukliga i namn, t. e. A s v a l d r, Anglos. *Osvald*, U l f g e i r Anglos. *Vulfgår*, o. m. fl. Namnet *Osgår* sjelft förekommer ofta i gamla Anglosachsiska handlingar, t. e. i *Ælfhelms* testament, som Lye infört i andra Delen af sin Ordbok, o. m. fl.

Nidhögg, *Sämund*, *Asmund*, *Fornjot*; dock kan väl i enstafviga namn och i poesi denna ändelse ibland bibehållas: som ett *er paragogicum*, t. e. *Uller*, *Höd-er*, *Lopt-er*, *Starkad-er*, *Lög-er* eller *Lög-en* (icke *Lögaren*), liksom man ibland nyttjar *glader*, *goder* för *glad*, *god*. De andra ändelser bibehållas oförändrade, t. e. *Odun* (Auðun), *Arnor*, *Hjalmar*, *Bödvar*. 7) I foem. tycks det alltid böra bortkastas der det är oväsendtligt, t. e. *Gunnhild*, *Ragnhild*, *Sigrid*, *Urd*, *Gerd* (eller *Gerde*), *Hild* (eller *Hilde*), *Hejd* (eller *Hejde*). Formen på *e* är en nyare nominat. i stället för Gerðr, Hildr, Heiðr, bildad af acc. Gerði, Hildi, Heiði. 8) De som hafva *a* bibehålla detta, såsom: *Gyda*, *Edda*, *Svafva*; men de som ingen ändelse hafva, få också i Svenskan intet *a*, t. e. *Skade*, *Göndul*, *Skögul*, *Gefjun*, *Idun*, *Sigyn*, *Frigg*, *Sif*, *Skuld*, *Huld*, *Ran*. 9) Innehålla namnen ord, som ännu äro allmänt bekanta och brukliga i de nyare språken, böra de lämpas efter dessas nu öfliga stafsätt och uttal, t. e. *Gläsesvall*, *Idavall-en*, *Alfhem*, *Vanahem*, *Åke-Thor* eller *Åk-Thor* (icke *Auka-Thor*, som är en orimlig förvridning af det gamla Öku-þór, eller efter en gammal Isländsk ortografi Avku-þór 29.), *Eysten*, *Asgård*, *Valhall*, *Bäf-röst* ell. *Bäf-rast* (icke *Bi-frost*, som en Tysk en gång öfversatte *Bienen-frost*). 10) Har namnet en allmän erkänd form, får ingen ny införas, t. e. *Erik*, *Håkan*, *Anund*, *Olof*.

100. Dopnamnet är i Isländskan alltid hufvudnamnet, med hvilket man vanligtvis nämner personen, t. e. *Snorri*, *Håkon*, *Finnr*, o. s. v., hvilket gamla allmänna nordiska bruk ännu bibehålles af Kungar äfvensom af allmogen i alla tre nordiska Riken. För tyd-

lighet skull fogas ofta faderns namn till, t. e. *Haraldr Gormson*, *Snorri Sturluson*, *Jón Þorláksson*, *Gýða Eiriks-dóttir*, *Þuriðr Snorradóttir goða*. Dock nyttjas detta icke om personen har något tillnamn af dess drägt, boställe, egenskap ell. dyl., t. e. *Ragnar Loð-brók*, *Þrándr i Götu*, *Sigriðr stórraða*, *Knútr enn riki*, *Karl tólfti*. Men naturligtvis gälla dessa namn endast om en person, och öfverföras icke från fader till son; öfver hufvud hade våra förfäder, enligt gammal nationalsed, alldeles inga familjenamn, och Isländarne veta det oaktadt bättre reda på sina genealogier än någon annan nation i Europa nu för tiden. I senare tider har man likvål börjat äfven på Island, att efter Tyskt och Fransyskt vis antaga familjenamn, t. e. *Vidalin* (af V i ð i d a l r), *Hjaltalin*, o. dyl. i synnerhet med Lat. eller Danska ändelser, såsom: *Thorlacius*, *Stephensen*, *Thorgrimsen*, o. fl.

2) Från andra språk till Isländska.

101. Den stora frågan i de nyare nordiska språken, huru man bör skrifva främmande ord, var i fornspråket fullkomligen stadgad; de skrefvos alltid enligt det uttal de erhöllo genom sitt införlifvande i språket; derifrån finnes intet enda undantag, t. e. t a f l a af *tabula*, d j á k n (djákni) *diaconus*, p i s t i l l *epistola*, p o s t u l i *apostolus*, b i b l í a (fœm. sing.), m e s s a af *missa*, s á l m r af *psalmus*. Denna grundregel har också lyckligtvis ända tills nu stadigt blifvit följd af alla goda Isländska författare, t. e. D:r och Biskop *Hannes Finnsson* och Konferens-Rådet *Magnus Stephensen*, som ännu lefver på Island.

102. Om *C* gifver Björn Haldorson i sin Isländ-

ska Ordbok den regel, att det endast nyttjas i *ck*; men att främmande ord, som hafva *c* skrifvas med *k* eller *s* efter uttalet, hvarpå han anför dessa exempel: k a t e k i s m u s *Catechesis* (annars på Isl. f r æ ð i-n), k o n t r a k t (annars s a m n í n g r), k l i m a (annars l o p z l a g), s e r i m o n í a (annars k y r k j u s i ð r), s í t a z í a (annar t i l v í s a n). Äfvenså p r i n s (af Franska ordet *prince*, Lat. *princeps*), d a n s Fr. *dance* o. dyl. (aldrig *prints*, *prinz* eller *prince*). För Latinskt *ch* skrifs alltid *k*, t. e. k ó r *chorus*, k r o n i k a *chronica*, K r i s t r *Christus*, K r i s t j á n *Christianus*, K r i s t í n *Christina*, k r i s m a. För Fransyskt *ch* deremot vanligtvis *sk*, t. e. s k a t o l, S k a r l o t t a, m a s k í n a, men *chocolade*-heter s ú k u l a ð.

103. Med *t* år det litet osäkrare, emedan bruket af *z* ännu är ostadgadt; rättast tycks likväl (enligt 49.) att 1) ersätta det med *z* allestädes, der det ljuder som *s*, t. e. s p á z í a *margin*, v i s i t a z í a *visitation*, q v i t t á n z í a *qvittering*, o r d í n a n z í a, K o n f e r e n z r á ð, p o r z i ó n (annars s k a m t r). 2) Endast der det kommer efter *c* (*k*), tycks rättare att sammandraga begge till *x*, såsom: l e x í a *läxa*, a x í a *actie*, á x i ó n *auction*; äfvensom sjelfva Romarne, der de uttalte på samma vis, t. e. *flecto*, *flexi*, *flexus* och *flexio* (för *flect-si*, *flect-sus* och *flect-sio*); man borde annars skrifva *lekzia*, *akzia*, *akzión*. 3) Men der en kort vokal går förut, och det får ljudet *ts*, der skrifs äfven alltid så; t. e. R e f o r m a t s í ó n (s i ð a s k i p t i), k o n f i r m a t s í ó n (s t a ð f e s t í n g). Med *th* går det som med *ch*; det ersättes enligt ljudet med *t*, t. e. t r ó n (annars h á s æ t i) *thronus*.

104. Följaktligen får äfven *ph* hos Isländarne, lik-

som hos Italienarne, Spaniorerne o. fl. ersättas med *f*, t. e. *fysik*, *filosofi*, hvilket dock sällan eller aldrig kommer i fråga, emedan man alltid hellre nyttjar de Isländska orden: náttúrufræði, heimspeki, heimspekíngr, *filosof*, heimspekiligr *filosofisk* o. s. v. Öfver hufvud är det ganska få främmande ord, som i Isländskan blifvit upptagne; man säger t. e. hátign för *Majestät*, háskóli för *Universitet*, *Akademi*, bókahirzla för *Bibliotek*, bókavörðr *Bibliotekarie*, stafrof *alfabet*, skáldskapr *poesi*, trúarbrögð *religion*, hóldgan (holdtaka, holdtekja) *incarnation*, guðfræði *theologi*, guðafræði *mytologi*, atsetr *residens*, atferð (atferli) *method*, siðferði *moralitet*, hugarfar *karakter*.

105. De vanliga ändringar, som främmande ord undergå, äro annars förnämligast dessa: a) Ofta sammandragas de, så att en kort vokal bortfaller, t. e. tempra *tempero*, lína *linea (en rad)*, regla *regula*, músteri (hof) *monasterium (tempel)*, múnkr äfven múkr (annars hreinlífismaðr) *monacus*, klerkr *clericus*, kapteinn (annars hundraðshöfðíngi eller skipherra) *Kapten (capitano)*, löjtnant (Fr. *Lieutenant*).

b) Den första tonlösa stafvelsen bortkastas ofta, t. e. spítali *hospital*, Hannes *Johannes* (sammandrages annars till Jón), Rasmús *Erasmus*, dáti (soldáti gl. málamaðr) *soldat*, postuli *Apostel*, biskup *episcopus*.

c) På ordens genus i stamspråket tages sällan afseende, der de beteckna någon liflös sak; t. e. partr (hluti), púnktr, spegill, sedill, kanall äro masc.

likasom annáll, titill (nafnbót), eingill, sirkill, stýll; pláneta (reikandi stjarna, reikistjarna), kómeta (halastjarna) kronika, biblía (ritníng-in) deremot fœminina likasom náttúra (edli), persóna (maðr), bestía (qvikindi); och númmer, attest, instrúx neutra.

ANDRA AFDELNINGEN.

Ordböjningsläran.

5. Kap.

Om Substantiverna.

106. I nordiska fornspråket, äfvensom i alla andra Gothiska språk, är deklinationen svårare och konstigare än konjugationen; i synnerhet hafva substantiverna eller benämningsorden ett mycket sammansatt böjningssätt. De fördelas emellan de vanliga tre könen: masc. foem. och neutr., uttrycka två talformer sing. och plur., och fyra förhållanden i hvardera: nominat., gen., dat. och accus. Dessutom, når artikeln, liksom i Svenskan, fogas till i slutet, behålla så väl sjelfva benämningsorden som artikeln sina böjningar, så att i dessa händelser ett och samma ord deklineras dubbelt. Alla dessa böjningar betecknas genom ändelser, sammandragning och ljudskiften.

1. *Deklinerandet utan artikel.*

107. Benämningsorden dela sig i afseende på böjningarne i tvenne hufvudsakligå flockar, den ena deklineras enformigt och enkelt, den andra åtskiljer flera ändelser enligt konstigare och svårare reglor. Men äfven i en och samma hufvudflock deklineras icke

alla ord lika, man får således antaga flera deklinationer eller böjningssätt i hvardera. Den enklare hufvudarten utmärker sig derigenom, att den innefattar endast ord, som lyktas på vokaler; den konstigare består deremot af sådana, som sluta sig på konsonanter. I hvardera af dessa flockar åtskilja sig åter orden efter sitt kön, t. e. h j a r t a och s a g a höra begge till det enklare systemet, men böjas det oaktadt helt olika, emedan det förra är neutr., det sednare foem. generis. Åfvenså a k u r *en åker* och l i f u r *en lefver* höra begge till det konstigare systemet, men böjas olika, emedan det förra är masc., det sednare foem. generis. Till den enklare hufvudarten höra alla neutra och alla foem. på *a*, samt alla masc. på *i*, till den konstigare alla andra substantiva, såsom neutr. och foem. på *i*, alla enstafviga benämningsord på accentuerade vokaler, och alla på konsonanter af hvilket genus som helst. Det är alltså till beståndmandet af den hufvudart och i synnerhet den deklination, hvarunder hvart och ett ord lyder, oumbärligt att känna dess genus.

108. Att gifva säkra reglor för genus är lika omöjligt här som i andra Gothiska och Slaviska språk; emedlertid får dock anmärkas 1) i afseende till *ändelsen* att masculina kunna sluta sig på *i*, *r*, *l*, *n*, *s*, ehuru icke alla så beskaffade äro masc. Foem. äro alla de på *a*, t. e. b y l g j a *bölja*, k o m a *ankomst*, ræna *sansning*, o. s. v. endast med undantag af h e r r a *herre*, och några nomina propria, som äro masc. t. e. S t u r l a, O r æ k j a, samt de få under första deklinationen uppräknade neutra. Foem. äro åfven de flesta enstafviga benämningsord, hvilkas vokal är *ö*, t. e. g r ö f *en graf*, f ö r *en resa*, v ö k *en vak* (i isen),

skör *ett trappsteg*; dock undantagas äfven här några neutra: fjör *lifskraft*, böl *olycka*, tröll *troll*, kjör *vilkor*, qvöld (för qveld) *qväll*. Neutra äro alla enstafviga benämningsord, som hafva vokalen *a*, utan att lyktas på *r*, *l*, *n*, *s*; t. e. malt, land, haf, lag (*ett*) *lag*, o. dyl.

109. Af 2) *bemärkelsen* får man knappt bilda någon annan regel än den, att namn på manliga embeten och sysslor äro masc., och de på qvinliga fœminina, t. e. konúngr, höfðíngi *höfding*, prestr *prest*, þræll *slaf*, drottníng, ljósa *jordegumma*, ambátt *slafvinna*.

110. Af 3) *ordbildningen* upptäcker man deremot lätt könet af de flesta derivata och composita, emedan t. e. alla de på *dómr*, *úngr*, *íngr*, *íngi*, *leikr*, *skapr*, *naðr*, *ari*, *andi* äro masc., alla de på *úng*, *íng*, *un*, *a*, *ð*, *(d, t)*, *ska*, *sla*, *átta* och de flesta på *an*, *ni*; fœminina, samt de på *dœmi*, *indi*, *erni*, neutr. Sammansatta ord behålla alltid sista delens kön, hvilket äfven gäller om länders och städers namn, t. e. Polinaland *Pålen*, þýzkaland *Tyskland*, äro neutr. Noregr (Norvegr) *Norrige* masc., Danmörk fœm., äfvenså Svíþjóð, men Svíaríki är neutr. Heiðabær är masc. men Slèsvík fœm., Lundún *London* neutr. pl., Uppsalir masc. pl., Kantarabyrgi *Canterbury* neutr. sing. Mikligarðr *Konstantinopel* masc., Edinaborg *Edinburgh* fœm., emedan *land*, *ríki*, *byrgi* äro neutra, men *vegr*, *bær*, *salr*, *garðr* masc. och *mörk*, *þjóð*, *vík*, *borg* fœminina. (Se mera härom i Ordbildningsläran 3. Afd.)

111. En vigtig källa till upptäckande af de Isländska ordens kön, är också 4) de *närslägtade språken*,

Af Svenskan kan man i synnerhet känna de allraflesta neutra; masc. och foem. äro deremot här mycket mera hopblandade; så att det tycks rättare, efter språkets nuvarande skick, att antaga ett genus commune i stället för masc. och foem. Allmogens dialekter i alla tre riken är derföre ett ännu betydligare hjelpmedel, emedan de personliga könen der nogare åtskiljas, och det så öfverensstämmande med Isländskan, att, åtminstone på Fyen, knappt ett ord af hundrade undantages, som hos allmogen ändrat sitt ursprungliga kön.

112. Såsom undantag från öfverensstämmelsen med Svenskan, kan man märka att: n ý r a *njure*, s k á l d, v o r *vår*, s u m a r *sommar*, h a u s t *höst*, m i l t i *mjelte*, h u n á n g *honing*, e d i k *ättika* och k a l k, p o r t, p l á z (*plats*) äro neutra, l ö g *en lag*, j ó l *jul*, l a u n *lön* äro neutr. plur. utan sing. h l i ð *en öppning på en gärdesgård*, *grind* är neutr., men h l i ð *sida* är foem., e g g *ett ägg* är neutr., men e g g *en ägg* är foem.

113. Bland alla genera är neutrum (eller intetkönet) det enklaste, och så till sägandes det fastaste, som längst bibehållit sig i språket. Masc. (Hankönet) är åter dermed närmast beslägtadt, och tycks deraf omedelbarligen utveckladt. Foem. (Honkönet) är till böjning och bildning mest skildt från de begge andra. De tyckas derföre i Isländskan, äfvensom i alla närslägtade språk, rättast afhandlas i denna ordning. Af casus har alltid accusativ. (eller föremålsställningen) största likhet med nominativ. (nämneställningen), dernäst följer dativen (syfteställningen) och till slut genitiv. (ägeställningen), som har de flesta egenheter, denna ordningen

tycks

tycks både i anseende till formernas etymologiska och de derigenom betecknade begreppens filosofiska förhållande sins emellan vara den rätta, icke endast i Isländskan, utan i Tyska och alla andra Gothiska och Slaviska språk, äfvensom i Grekiska och Latin eller de så kallade thrakiska (frygiska) språken.

114. Enligt de redan uppgifna indelningsgrunder (de två hufvudflockarne och de tre genera i hvardera) borde deklinationerna blifva sex; den enklare hufvudarten kan väl också omöjligen indelas annorlunda, men af den konstigare hafva masc. och fœmininum en så sammansatt flexion, att man, för större redighet skull, tycks göra råttast, om man delar hvardera af dessa i två, det hela antalet blifver då åtta, hvilkas regelbundna böjningar öfverskådas på följande tabell:

	Det enklare systemet.			Det konstigare systemet.				
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
Sing.	*Neutr.*	*Masc.*	*Fœm.*	*Neutr.*	*Masc.*		*Fœm.*	
Nom.	– a	– i	– a	”	(r)	(r)	”	”
Acc.	– a	– a	+ u	”	”	”	”	”
Dat.	– a	– a	+ u	– i	(i)	+ i	(u)	”
Gen.	– a	– a	+ u	– s	– s	+ ar	+ ar	+ r, ar
Plur.								
Nom.	+ u	– ar	+ ur	+ ”	– ar	+ ir	+ ir	+ r
Acc.	+ u	– a	+ ur	+ ”	– a	– u, i	+ ir	+ r
Dat.	+ um	+ um	+ um	+ um	+ um	– um	– um	– um
Gen.	– na	– a	– na	– a	– a	+ a	+ a	+ a

De med + betecknade ändelser äro de, som äfven fordra förändring i hufvudstafvelsens vokal. Skulle någon anse de sista 4 dekl. för mycket lika hvarandra för att skiljas åt, behöfver man endast förena den 5 och 6, samt den 7

och 8, såsom två klasser i en deklination, då öfverensstämmelsen emellan begge hufvudarter och med de andra Gothiska språken blifver mera synbar, utan att systemet derigenom på något vis förstöres.

115. Öfverensstämmelsen med Anglosachsiska deklinationssystemet är ögonskenlig; äfven det Tyska samt det Mœsogothiska och andra gamla Germaniska dialekters deklinerande svarar ganska noga till Skandinaviska fornspråkets, fast skiljaktiga författares (Adelungs och Zahns) olika åsigter göra likheten mindre tydlig. Till lättnad vid jemförelsen vill jag uppställa följande tabell:

De Isl.	De Tyska	Mœsog.	
1.	*das Ohr* (6)	*hairto*	*hjerta*
2.	*der Affe* (4), *der Funke* (5)	*ahma*	*ande*
3.	*die Welle* (7)	*gajuko*	*liknelse*
4.	*das Buch* (2)	*vaurd*	*ord*
5.	*der Fisch* (1)	*vigs*	*väg*
6.		*sunus*	*son*
7.	*die Bank* (8)	*staua*	*rätten*
8.		*magaþ*	*flicka.*

116. Äfven sjelfva ändelserna hafva mycken likhet med andra språk: genit. på *s* är den Sv. och D. ändelse *s*, Tyskt *es*, *s*, Lat. *is*, Gr. *ος*; dat. på *e* svarar till den Tyska dat. *e*, Lat. på *i* och abl. på *e*, Gr. *ι*; dat. pl. på *um* till det Tyska *en*, det Svenska *om* i adverb. såsom *stundom* o. dyl.; gen. pl. på *a* till de Svenska sammansättningar, der förra delen slutas på *a*, t. e. *gudalära* o. dyl. Neutra hafva alltid nom.

och acc. lika, åfvensom i Grek. och Latin. Dessutom hafva alla foem., nom. och acc. lika i pluralis.

Enklare hufvudflocken.

117. *Första deklinat.* innefattar alla neutra på *a*, t. e. auga *ett öga*, hjarta *ett hjerta*, hvilka böjas sålunda:

Sing	*Nom.*	auga	hjarta.
	Acc.	auga	hjarta
	Dat.	auga	hjarta
	Gen.	auga	hjarta
Plur.	*Nom.*	augu	hjörtu
	Acc.	augu	hjörtu
	Dat.	augum	hjortum
	Gen.	augna	hjartna.

Likaså böjas äfven:

eyra	*ett öra*	hnoča	*ett nystan*
lúnga	*en lunga*	bjúga	*köttkorf*
eysta	*testikel*	nýra	*njure.*

Åfvenså några främmande ord, t. e. manna, firma, och landsnamn på *a*, hvilka dock äro sällsynte hos de Gamle, som vanligtvis tillfoga ordet land, så väl som hos de nyare, hvilka ofta göra dem till foem.

118. Orsaken till vokaländringen i plur. är ändelsen, hvarom redan (74) är taladt; den äger dock endast rum i ordet hjarta, emedan intet af de andra innehåller *a* i hufvudstafvelsen. Manna nyttjas endast i sing., lúngun och Indíun (annars Indíaland) helst i plur. med artikeln. Afsigten med det framför *a* i gen. plur. insatte *n* tycks vara att skilja denna casus från nom. singularis.

119. *Andra deklinationen* innefattar alla masculina på *i*, till exempel geisli *en stråle*, andi *en*

ande, ræníngi *en röfvare*, eigandi *en ägare*, hvilka böjas sålunda:

Sing.	*Nom.*	geisli	andi
	Acc.	geisla	anda
	Dat.	geisla	anda
	Gen.	geisla	anda
Plur.	*Nom.*	geislar	andar
	Acc.	geisla	anda
	Dat.	geislum	öndum
	Gen.	geisla	anda.

Sålunda böjas äfven:

dropi	*en droppe*	kappi	*kämpe*
úngi	*en unge*	fèlagi	*kamerot*
bogi	*en båge*	nagli	*en spik*
risi	*en rese*	api	*en apa*
skuggi	*en skugga*	asni	*en åsna*
naúngi	*sin nästa*	ángi	*ånga*
ecki	*sorg* (poët.)	þánki	*tanke* (*a*)
maki	*make* (*a*)	tángi	*en udde.*

Sing.	*Nom.*	ræníngi	eigandi
	Acc.	ræníngja	eiganda
	Dat.	ræníngja	eiganda
	Gen.	ræníngja	eiganda
Plur.	*Nom.*	ræníngjar	eigendr
	Acc.	ræníngja	eigendr
	Dat.	ræníngjum	eigendum (öndum)
	Gen.	ræníngja	eigenda (anda).

Sålunda böjas ock:

höfðíngi	*höfding*	dómandi	*dommare*
frelsíngi	*frigifven*	búandi	*bonde*
leysíngi	*frigifven*	elskandi	*älskare*
vili	*vilja*	iðkandi	*dyrkare*

illvirki	*illgerningsman*	lesandi	*läsare*
einheri	*enhärje*	sækjandi	*actor*
skipveri	*skeppsman*	verjandi	*defensor*
eyskeggi	*öbo*	hallandi	*sluttning.*

120. De tvåstafviga orden, hvilkas första stafvelse har sjelfljudet *a*, ombyta detta i ö framför *u*, d. å. i dat plur. De som hafva *áng*, *ánk* ändra detta i samma händelse till *aung*, *aunk*, t. e. v á n g i *kind*, dat. pl. v a ú n g u m; þ á n k i, þ a u n k u m o. dyl. Men á ensamt blifver oförändradt, t. e. m á k i, pl. m á k a r *begge fötterna utsträckta*, dat. m á k u m.

Trestafviga ord, som i de två första stafvelserna hafva *a*, förändra det första till *ö*, det andra till *u* framför ändelsen *um*; t. e. b a k a r i *bagare*, pl. b a k a r a r, dat. b ö k u r u m. Hafva de endast i medlersta stafvelsen *a*, ombytes detta likväl i *u*, t. e. d ó m a r i *dommare*, pl. d ó m a r a r, dat. dómurum, äfvenså l e s a r i *läsare*, k e n n a r i *lärare*, elskari *älskare* o. dyl. Men om den första stafvelsen har *a* och den andra en annan vokal; då äger intet ljudskifte rum, t. e. n á ú n g i, pl. n á ú n g a r, dat. n á ú n g u m.

121. De som insätta *j* framför ändelserna äro alla på *ingi*, och några få andra, som alla hafva veka vokaler i den stafvelsen, som är näst den sista.

122. Som e i g a n d i gå alla præs. partic. activi, når de nyttjas som substantiva till att beteckna en handlande person; de förekomma oftast i plur. Äfven de, som beteckna något liflöst, och svara emot de Sv. neutra *uppförande*, *afseende* o. dyl. äro här alla masc. och följa samma böjningssätt; men nyttjas endast i sing., t. e. t a l a n d i *talgåfvor*, t o g a n d i *någonting långsamt*, *ledsamt*, t i l d r a g a n d i *anledning* o. m. dyl.

Ordet b ú a n d i sammandrages vanligtvis till b ó n d i, pl. b æ n d r, b æ n d u m, b æ n d a. F j a n d i *fiende, djefvul* går som *eigandi*, men kan åfven böjas enligt *andi*. F r æ n d i pl. f r æ n d r år regelbundet, åfvenså þ r æ n d r, (ↄ: T r ö n d e r) en Norsk stam, hvaraf *Trondhem* har namn; detta ord kommer af mansnamnet þ r á n d r.

123. Ordet h e r r a afviker endast i nom. från *geisli*; åfvenså s i r a *), hvilket dock icke nyttjas i plur.; och e n d i r *slut*, hvilket hos de Gamle förekommer regelrått e n d i o. s. v.

---

*) Detta ord nyttjas endast i Presters titulatur framföre namnen, t. e. S r a. A r n i *Hr.* (*Pastor*) *Arne*. Väl har Konferens Rådet Hr. M. Stephensen i *Gaman og Alvara* s. 79 o. följ. sökt att uttränga det ur språket, såsom en löjlighet, emedan det på Fransyska endast nyttjas i tilltal till Kungar och Furstar. Men jag kan häri ingalunda instämma med den lärde författaren. Den öfverdrifna vördnaden för Katolska Presterskapet får det icke tillskrifvas, emedan det aldrig nyttjas till Biskoppar, som kallas H e r r a, hvilket uttrycker en mycket högre rang. Dess betydelse på Fransyska bör också knappast komma i betraktande, när frågan är om Isländskan: det Eng. *Qveen* betyder *Drottning*, men det Danska *Qvind* är ett groft skällsord: det Isl. *kona* och D. *Kone* är så hederligt att det ofta säges om Drottningar liksom *gemål*, men det Sv. *kona* är föraktligt; samma förhållande är emellan T. *gemein* D. *gemên* o. m. fl., hvilket icke hindrar att man i hvart och

124. Några få gamla poetiska ord antaga i plur. ändelsen *nar* för *ar*; t. e. gumi *en man*, plur. gumnar; dock finns äfven gumar, och det insatte *n* har utan tvifvel sitt egentliga ursprung från genit. gumna, hvarifrån det äfven insmygt sig i de andra ställningar. Enligt Moesogothiska, Allemanniska och Anglosachsiska borde nemligen gen. plur. öfverallt i den enklare hufvudflocken sluta sig på *na*, hvilket också verkligen äger rum i de allraflesta neutra och fœm., men i masc. har annars detta *n* bortfallit. Den ursprungliga böjningen tycks således vara:

Nom.	gumar
Acc.	guma
Dat.	gumum
Gen.	gumna

---

och ett språk får nyttja orden enligt deras der antagna betydelse, utan allt afseende på andra språk. Härtill kommer, att det Isl. sira utan tvifvel icke bör härledas af Fr. *Sire*, utan är det Eng. poët. *Sire* ɔ: *Fader*. Allmogen nyttjar, som bekant, ännu ordet *Fader* i tilltal till Prester öfver hela Dannem. och Norrige. Ordet sira är också ingalunda uppfunnit på Island, utan har i långliga tider haft sitt nuvarande bestämda bruk äfven i Norrige, t. e. i ett bref af 1297 (diplomatarium Arna-Magn. 2, pag. 190) förekommer det två gånger, och ännu 1445 finns det i ett document, som är anfördt i *Lunds Forsög til en Beskrivelse over övre Tellemarken* pag. 156. Det vore att önska, det intet ord nyttjades i Isländskan, som håde sämre häfd.

men den vanliga år *gumnar*, *gumna*, *gumnum*, *gumna*. Åfvenså skatnar, gotnar, þiagnar, hvilka alla betyda *män*, *krigsmän*, samt flotnar *sjökrigare*. Åfven finns af oxi (för uxi) i gen. pl. oxna.

125. *Tredje deklinationen* följa alla foem. på *a*, t. e. túnga, saga, kyrkja *kyrka*, lína *en rad*.

Sing.	*Nom.*	túnga	saga
	Acc.	túngu	sögu
	Dat.	túngu	sögu
	Gen.	túngu	sögu
Plur.	*Nom.*	túngur	sögur
	Acc.	túngur	sögur
	Dat.	túngum	sögum
	Gen.	túngna	sagna.

På samma sätt deklineras:

dûfa	*dufva*	gata	*en stig*
þûfa	*tufva*	flaska	*flaska*
gríma	*larf*	staka	*en vers*
villa	*ett fel*	haka	*haka*
qviga	*qviga*	vala	*spåqvinna*
vika	*vecka*	skata	*rocka*
pípa	*pipa*	lánga	*långa*
perla	*perla*	gánga	*gång*.

Sing.	*Nom.*	kyrkja	lína
	Acc.	kyrkju	línu
	Dat.	kyrkju	línu
	Gen.	kyrkju	línu
Plur.	*Nom.*	kyrkjur	línur
	Acc.	kyrkjur	línur
	Dat.	kyrkjum	línum
	Gen.	kyrkna	lína.

På samma sätt deklineras:

eckja	*enka*	lilja	*lilja*
reckja	*sång*	gryfja	*grufva*
manneskja	*menniska*	ferja	*färja*
hækja	*krycka*	gyðja	*gudinna*
sylgja	*sölja*	kanna	*kanna*
fylgja	*vålnad*	skepna	*kreatur*
ylgja	*sjögång*	vara	*vara* (or)
bylgja	*bölja*	tinna	*flinta.*

126. Efter denna deklination böjas alla infinitiver på *a*, hvilka nyttjas såsom substantiver, t. e. v e r a *väsende*, b r e n n a *förbränning*, och öfver hufvud alla fœin på *a*; äfven länders namn, i synnerhet i nyare språket, t. e. E v r ó p a (Norðurhálfan) A f f r í k a (Suðurhálfan) A m e r í k a (Vesturhálfan) o. dyl.

127. Att g á n g a får g a u n g u o. s. v. är redan omtalt (74. 78). V a l a, v ö l u heter också v ö l v a, v ö l v u o. s. v.

128. Orden på *na* och *ja*, framför hvilket icke är *g* eller *k*, antaga intet *n* i gen. plur. Orden k o n a och q v i n n a *hustru, fruntimmer* hafva begge i gen. plur. q v e n n a, men äro föröfrigt regelbundna.

129. Många af dessa ord nyttjas endast i plur., t. e. m æ t u r (h a f a m æ t u r á e i n h v e r j u, *sätta värde på något*), g æ t u r *vård*, f o r t ö l u r *öfvertalan, föreställningar*, á t ö l u r *bannor, förebråelser*, l í k u r *förmodningar*, h æ r u r *grå hår*, o. fl.

Konstigare hufvudflocken.

130. Enligt *fjerde deklin.* böjas alla neutra som sluta sig på konsonanter, eller på *i*, eller äro enstafviga, t. e. s k i p *ett skepp*, l a n d *ett land*, s u m a r

en sommar, qvæði *en sång*, *visa*, merki *ett baner*, trè *ett träd*.

Sing. N., *A.*	skip	land	sumar
Dat.	skipi	landi	sumri
Gen.	skips	lands	sumars
Plur. N., *A.*	skip	lönd	sumur
Dat.	skipum	löndum	sumrum
Gen.	skipa	landa	sumra

Sålunda böjas äfven:

borð	*bord*	haf	*haf*	höfuð	*hufvud*
strið	*krig*	lamb	*lam*	klaustur	*kloster*
mál	*mått*	blað	*blad*	fóður	*foder*
bú	*bo*	ax	*ax*	silfur	*silfver*
strá	*strå*	vatn	*vatten*	norður	*norden*
fræ	*frö*	tjald	*tält*	hulstur	*hölster*
hey	*hö*	gras	*gräs*	veður	*väder*
gler	*glas*	glas	*ett glas*	mastur	*en mast*

Sing. N., *A.*	qvæði	merki	trè
Dat.	qvæði	merki	trè
Gen.	qvæðis	merkis	três
Plur. N. o. *A.*	qvæði	merki	trè
Dat.	qvæðum	merkjum	trjám
Gen.	qvæða	merkja	trjáa

Likaledes gå ock:

klæði	*kläde*	ríki	*rike*	knè	*knä*
epli	*äple*	fylki	*landskap*	hlè	*lä*
enni	*pannan*	virki	*en vall*	spè	*spe*
víti	*straff*	vigi	*bröstvärn*		
frelsi	*frihet*	nes	*en udde*		
ackeri	*ankar*	sker	*ett skär*		
gæði	(*det*) *goda*	kyn	*kön*		
eyrindi	*ärende*	rif	*refben*		

131. Detta böjningssätt har redan flera svårigheter än de föregående, ehuru det är det enklaste af konstigare hufvudlocken. Om vokaländringen är redan taladt (74. 78). Sammandragningen åger endast rum i de ställningar, der ändelsen börjar med en vokal, t. e. m a s t r–i, m ö s t r–u m, m a s t r–a. Orden h è r a ð, h u n d r a ð, ó ð a l sammandragas aldrig, men följa annars *sumar*, alltså dat. sing. h è r a ð i, dat. plur. h è r u ð u m o. s. v. De på *ss* eller *s* efter en annan konsonant emottaga intet nytt *s* i gen., t. e. h r o s s, a x, o. dyl.

132. De på *i* emottaga i dat. intet nytt *i*, men äro föröfrigt alla regelbundna, dock så att de, hvilkas känningsbokstaf är *g* eller *k*, insätta *j* framför ändelserna *um* och *a*; detta *j* hörs väl i alla ställningar af orden, så att ljudet är *merkì*, *merkìs* eller *merkji*, *merkjis*, men plär icke skrifvas framför *i* (59). Några andra ord, som slutas på konsonanter, insätta äfven *j* i samma händelser; de äro alla sådana, som hafva enkla, veka vokaler (41) och enkla konsonanter i slutet, t. e. s e l *fäbodar*, s e l j u m, s e l j a, äfvenså m e n *hålsband*, s k e g g *skägg*, þ i l *panel*, o. fl.

133. Några få med hårda vokaler, i synnerhet ö, insätta *v* framför de ändelser, som börja med en vokal, f j ö r *lifskraft*, f j ö r v i, f j ö r v u m, f j ö r v a; äfvenså s k r ö k *prat*, *osanning*, m j ö l, s ö l *alga saccharifera* o. dyl.; dock iakttages detta icke så noga som insättandet af *j*.

134. *Hlè* och *spè* nyttjas aldrig i plur.; f è *gods*, *fä* har i gen. sing. f j á r, men går i pl. som *trè*; v e *helgedom*, *tempel*, *hus* går i sing. som *trè*, i plur.

som *skip*, åfvenså bokståfvernas namn på *è*, de andra gå som *skip*.

135. Andra afvikande äro i synnerhet: læti *läten*, som får i dat. pl. látum, gen. láta; megin *makt*, regin *naturgudomlighet*, rekin *ett nöt*, antaga når de sammandragas, vokalen *a* (*ö*); t. e. i dat. pl. rögnum, gen. ragna, (hvaraf ragna-röckur *gudamakternas skymning*). Nyare ordet altari (stalli) *altar*, följer i sing. denna dekl., men i plur. får det ölturu (ell. öltöru) ölturum, altara.

136. Några ändra sitt kön i plur. till fœm. och böjas då enligt sjunde deklin.; t. e.

lim	*ris*	plur.	limar	*grenar*
tál	*svek*	—	tálar	
eingi.	*en äng*	—	eingjar	
smíði	*smide*	—	smíðar	
mund	*tidepunkt*	—	mundir	
þúsund'	*tusen*	—	þúsundir;	

dock finnas de flesta af dessa ord fullständiga i begge könen, men den uppställda böjningen är den vanliga. Ordet fræði *kunnighet* är i sing. fœm. och indeclin., i plur. deremot neutr. och går som qvæði.

137. Många finnas i nom. både med och utan *i*, t. e. fullting och fulltingi *hjelp*, hænsn och hænsni *höns*, rensl och rensli *lopp*, *aflopp*, åfvenså alla derivata på *sl*, (*sli*), den sista formen tycks vanligare i plur. och i nyare språket.

138. *Femte deklinationen* innefattar alla masculina, som sluta sig på *s* i gen.; i nominativen har den följande ändelser *r*, *l*, *n* och *s*, t. e. konúngr *en kung*, hamar *en hammare*, læknir *en läkare*, dalr *en dal*.

Sing.	*Nom.*	konúngr	hamar
	Acc.	konúng	hamar
	Dat.	konúngi	hamri
	Gen.	konúngs	hamars
Plur.	*Nom.*	konúngar	hamrar
	Acc.	konúnga	hamra
	Dat.	konúngum	hömrum
	Gen.	konúnga	hamra.

På samma sätt deklineras:

hestr	*häst*	akur	*åker*
eldr	*eld*	aldur	*ålder*
dómr	*dom*	aptan	*afton*
brunnr	*brunn*	morgun	*morgon*
þræll	*träl*	drottin	*herre*
stóll	*stol*	kaðall	*ett tåg*
steinn	*sten*	jökull	*isberg*
sveinn	*gosse*	biðill	*friare.*

Sing.	*Nom.*	læknir	dalr
	Acc.	lækni	dal
	Dat.	lækni	dal
	Gen.	læknis	dals
Plur.	*Nom.*	læknar	dalir
	Acc.	lækna	dali
	Dat.	læknum	dölum
	Gen.	lækna	dala.

På samma sätt böjas:

viðir	*vide*	hvalr	*hvalfisk*
þyrnir	*törne*	bolr	*bålen*
einir	*eneträd*	hver	*kokande källa*
reynir	*rönn*	ljár	*en lie*
skelmir	*skälm*	stafr	*käpp*
léttir	*lättnad*	lýðr	*folk*
missir	*förlust*	smiðr	*smed*
mælir	*mått*	hagr	*tillstånd.*

139. Några ord, som slutas på *l*, *n*, *s* efter en konsonant eller på *ss*, mottaga intet *r* i nominativen, bortkasta alltså heller intet i accus.; men äro föröfrigt regelbundna, t. e. fugl *fågel*, karl, hrafn *korp*, (D. *Ravn*), vagn, háls, lax, kross *ett kors*, foss eller fors, krans o. dyl. Det gifves åfven andra ord, som icke mottaga *r* i nom., t. e. daun *lukt*, *ånga*, þjón *tjenare*. Dessa blifva till följe håraf lika i nom. och acc Det samma händer med dem på *r*, *s* efter en diftong, t. e. bás *ett bås*, hnaus *grästorf*, leir *lera*, aur *slaskig jord*. De Gamle skrefvo ofta emot uttalet dubbelt *ss* och *rr*, *hnauss*, *aurr* o. s. v., och åtskilde sålunda nom. från acc., men hopblandade deremot, i orden på *s*, nom. med gen., hvilka dock hafva skiljaktigt ljud, emedan diftongen, förmedelst dubbla konsonanten blifver kortare och hårdare i genitiven. De på verkligt *ss* eller *s* i position få intet nytt *s* i genit.

140. Bland de ord, som följa *koniingr*, åro många enstafviga, hvilka intet *i* mottaga i dativen, neml. i synnerhet de på *ll*, *ingr*, de på *r*, *s* efter en diftong, och de som hafva en enkel konsonant med *r* efter en diftong, t. e. hóll *en kulle*, hæll *en häl*. hríngr *ring*, åfvenså fátækl íngr *en fattig karl*, kór *chor*, *chœur*, múr, ís, ós *mynning*, draumr *dröm*, bátr *båt*, hrútr *en gumse* o. dyl., dock erhålla de (endast de på *r* undantagna) åfven ibland *i*, når de stå ensamma, och hafva mycken vigt i satsen, t. e. í draumi *i sömnen*, *drömmen*, bærinn stendr á hóli *gården står på en kulle*, men á háfum hól *på en hög kulle*. De på *nn* åro alldeles regelbundna.

141. *ll* och *nn* efter en diftong är egentlig en sam-

mangjutning af *lr, nr* (93), och de ord, hvilka sluta sig sålunda, bortkasta derföre det ena *l* och *n* i samma händelser, som annars *r* (nota masculini) bortfaller. Det samma händer med *ss* och *rr*, hvilket dock endast är ett gammalt skrifsätt (93. 139). Detta *r*, som hos de Gamle fördubblas i nominativ., är *väsendtligt* i ordet, och bibehålles i alla böjningar, bör man noga akta sig, att icke förblanda med det *oväsendtliga r*, som endast är hanköns-märke, aldrig fördubblas i nominat., och alltid bortfaller i böjningen af ordet, t. e. þ ó r *Thor*, s ú r *surhet*, h e r *en här*, hafva väsendtligt, men F r e y r *Frey*, s k ó r *en sko*, h ó r (h ó f r) *en grytring* deremot oväsendtligt; det finnes derföre äfven þórr, *herr* o. s. v. men icke *Freyrr, skórr*. Man deklinerar alltså:

Nom.	hrafn	kross	þór	Freyr	hæll
Acc.	hrafn	kross	þór	Frey	hæl
Dat.	hrafni	krossi	þór	Frey	hæl
Gen.	hrafns	kross	þórs	Freys	hæls

Genitivändelsen *s* utvidgas aldrig till *es* eller *is* eller dyl., huru hårda som helst de sammanstötande konsonanterna än blifva; deremot göres uttalet ofta lindrigare genom utelemnande af en af konsonanterne (59).

142. De tvåstafviga orden, som hafva en enkel vokal i sista stafvelsen, sammandragas i de ställningar, der ändelsen börjar med en vokal, t. e. l y k i l l *en nyckel*, dat. l y k l i, pl. l y k l a r o. s. v.; j ö t u n *en jätte*, dat. j ö t n i, pl. j ö t n a r, j ö t n a, j ö t n u m; m o r g u n (morgin, myrgin), dat. m o r g n i ell. m o r n i o. s. v. De på *l* hafva alltid, enligt uttalet och analogien, detta dubbelt (för *lr*) i nominat., såsom: h e f i l l *hyfvel*, a u n g u l l *angel*; de på *n*, *r* hafva deremot enkelt *n* och *r*, och äro följaktligen lika i nom. och

acc. Enligt en gammal ortografi, finnas dock äfven ofta *nn*, *rr* i nom., t. e. himinn *himmel*, aptann, jötunn, jaðarr *egg* (på våfnad), akurr, o. dyl. men det är sällan noga iakttaget, och tycks lika onödigt som *ss*, *rr* i enstafviga orden (139). Bikar *en bägare*, nykur *necken* (flodhäst) sammandragas icke, ej heller främmande ord: generall (hershöfðingi) o. dyl.

143. Enligt ett gammalt skrifsätt finns också ofta *r* ensamt för *ur* (i synnerhet i accus.), men emedan orden på *ur* äro fullkomligt öfverensstämmande med dem på *ar*, *un*, *in*, *an*, och detta *ur* är en *väsendtlig* stafvelse i ordet, som väl sammandrages, men aldrig bortfaller, också är bibehållit (som *er*) i de nyare språken, t. e. aldur *ålder* (D. *Alder*), sigur *seger* (D. *Sejer*), hlátur *löje* (D *Latter*) o. s. v.; tycks detta skrifsätt ännu oriktigare än *urr*. Det är äfven förvillande emedan denna ändelse härigenom lätt kan hopblandas med oväsendtligt *r*, som är hanköns märke, och bortfaller i ordens böjning och i nyare språken, t. e. hlátur, heiður *heder*, hafur *en bock* hafva väsendtliga stafvelsen *ur*, och gå som *hamar*, men bátr *en båt*. eiðr *en ed*, rafr *bernsten* (D. *Rav*) oväsendtliga ändelsen *r*, och gå som *konúngr* eller *Freyr*.

144. De på *ir* hafva ock ett annat böjningssätt, enligt hvilket *ir* bibehålles i alla ställningar framför ändelsen; dessa sammandragas aldrig.

145. De som bilda plur. på *ir*, hafva många skiljaktigheter; de flesta erhålla neml. i dat. intet *i*, derifrån undantagas likvål: gestr *en gäst*, brestr *ett brak*, qvistr *en qvist* (hvilket sista dessutom i acc. pl. ofta får qvistu). Andra insätta *j* framför de ändelser,

ser, som börja med en vokal, men detta *j* framför *i* uttryckes dock endast med *i*, t. e. hylr *ett svalg*, pl. hylir, acc. hyli, dat. hyljum, gen. hylja, äfvenså bylr *urväder*; men efter *g* och *k* utelemnas äfven accenten, t. e. seckr *en säck*, i plur. seckir, secki, seckjum, seckja, äfvenså seggr *en man*, dreingr *karl*, þveingr *skorem*. Ganska få insätta *v* framför de ändelser, som börja med en vokal, t. e. hjör *svärd* poet., dat. hjörvi o. s. v.

146. Afvikande äro guð, som felas *r* i nom. och får i plur. guðir *gudar*; dagr, som i dat. får degi plur. dagar o. s. v.; blástur *blåst* har, utom sin vanliga regelbundna böjning, äfven i dat. blæstri; bógr *en bog*, utom den regelbundna böjningen enligt *konúngr*, äfven bægi i dat., och i plur. bægir, bógu, bógum, bógá hos de Gamle; men jag tviflar att det någonsin finnes *bægir* i nom. sing., som Björn Halldorsson anför i sin Ordbok; spánn (spónn) *en spån*, *en sked* får i dat. spæni, plur. spænir, spánu (eller spæni), spánum, spána; eyrir *penningar (ett öre)* går som *læknir*, endast med vokalförändring i plur. aurar, aura, aurum, aura; leikr går som *konúngr* när det betyder *lek*, *spel*, men som *dalr* når det betyder *drag* (i brädspel); herr får i gen. hers, gl. herjar (hvaraf älls-herjar), pl. herar (gl. herir), men nyttjas sällan i plur.

Ännu mer afvika skór *en sko*, ketill *en kittel*, dör (dörr) *ett spjut* poet., maðr *en menniska*, *man*, fingur *ett finger*, hvilka böjas sålunda:

Sing.	*Nom.*	skór	ketill	dörr	maðr	fingur
	Acc.	skó	ketil	dör	mann	fingur
	Dat	skó	katli	dör	manni	fingri
	Gen.	skós	ketils	dörs	manns	fingurs
Plur.	*Nom.*	skór (skúar)	katlar	derir	menn	fingur
	Acc.	skó (skúa)	katla	deri	menn	fingur
	Dat	skóm	kötlum	dörum	mönnum	fingrum
	Gen.	skóa (skúa)	katla	darra	manna	fingra.

Endast i plur. nyttjas foreldrar, páskar *påske*, (gl. páskir-nar fœm.), töfrar *trolldom*.

147. Några på *r*, i synnerhet derivata på *leikr*, ombyta ibland *r* med *i*, och böjas då efter andra dekl., t. e. sannleikr och sannleiki *sanning*, líkamr (lík-hamr) och líkami *kropp* (dock i plur. vanligtvis líkamir); de sista på *i* tyckas egentligen höra till det nyare språket.

148. *Sjette deklinationen* följa alla masculina, hvilkas gen. sing. slutas på *ar*, de hafva i nom. ändelserna *r* och *n*, t. e. dráttr *dragning*, völlr *fält*, skjöldr *sköld*, viðr *träd*, *skog*, bragr *poëm*, belgr *bälg*.

Sing.	*N.*	dráttr	völlr	skjöldr
	A.	drátt	völl	skjöld
	D.	drætti	velli	skildi
	G.	dráttar	vallar	skjaldar
Plur.	*N.*	drættir	vellir	skildir
	A.	dráttu	völlu	skjöldu
	D.	dráttum	völlum	skjöldum
	G.	drátta	valla	skjalda.

Likaså deklineras äfven:

þáttr	*episod*	göltr	*galt*	fjörðr	*vik*
háttr	*beskaffenhet*	vöndr	*ris*	hjörtr	*hjort*
máttr	*makt, kraft*	knöttr	*boll*	kjölr	*kjöl*
þráðr	*tråd*	börkr	*bark*	mjöðr	*mjöd*
sonr	(son)*son*	köttr	*katt*	björn	*björn.*

Sing. N.	viðr	bragr	belgr
A.	við	brag	belg
D.	viði	brag	belg
G.	viðar	bragar	belgjar
Plur. N.	viðir	bragir	belgir
A.	viðu	bragi	belgi
D.	viðum	brögum	belgjum
G.	viða	braga	belgja.

Likaså deklineras:

vegr	*väg*	staðr	*ett ställe*	hryggr	*rygg*
feldr	*en kappa*	matr	*mat*	leggr	*ben, lägg*
siðr	*sed*	réttr	*rätt*	verkr	*värk*
liðr	*led*	vinr	*vän*	mergr	*märg*
smiðr	*smed*	hugr	*sinne*	dryckr	*dryck*
limr	*lem*	sauðr	*gumse*	lækr	*bäck*
litr	*färg*	munr	*skilnad*	reykr	*rök*
sjóðr	*pung**	hlutr	*en sak*	bær	*gård, stad.*

149. Denna hela deklination tyckes hafva sitt ursprung af välljudet, emedan man velat hindra *ds*, *ts*, *ns* att stöta samman, i synnerhet efter enkla vokaler. Man ser här i synnerhet tydligt orsaken till vokalförändringen i fornspråket, neml. att man velat göra hufvudstafvelsens vokal så lik som möjligt med ändelsens, eller liksom sätta dem i jemnvigt sins emellan; dock blifver den förre vanligtvis starkare *ö* för *u*, *e* för *i* o. s. v.

150. Några kunna intet *r* emottaga i nom. (jemfö 139) och blifva alltså lika i nom. och acc., såsom: örn, björn, för vinr och sonr säges ock vin, son, detta sista i synnerhet alltid i namn, t. e. Isleifr Einarsson, Steingrimr Jónsson, Bjarni Þorsteinsson (aldrig *Einarssonr* ell. dyl.). Det förstår sig sjelft, att sonr ändrar vokalen på sitt egit vis, alltså dat. syni o. s. v.

151. Flertalet bildas af dat., sing.; de som aldrig sluta dat. sing. på *i*, sluta deremot alltid acc. pl. på denna vokal. De som sluta acc. plur. på *u*, hafva utom denna formen äfven en annan på *i*, bildad af nom. plur. på vanligt sätt, genom bortkastande af *r*, och lika med dat. sing; man kan alltså äfven säga *þætti*, *syni*, *knetti*, *firði*, *siði* för *þáttu*, *sonu* o. s. v.

152. De med sjelfljudet *i* finnas ofta i dat. utan *i*, t. e. lit af litr, sið af siðr (jemf. 140). Det samma händer ofta i nyare språket med dem som hafva *ö* eller *jö* med en enkel konsonant efter, t. e. lög för legi, mjöð för miði, kjöl för kili, äfvenså vörð för verði, af vörðr *vårdare*, sannolikt till åtskilnad från dat. af verð *värde* och verðr *en måltid mat*.

153. Alla derivata på *skapr* och *naðr* gå i sing. som *viðr*, i plur. som *bragr*, t. e. fjandskapr *fiendskap*, lifnaðr *lefnad*; dock förekomma de förre sällan i flertalet, många af de sista hafva en dubbel form, antingen på *naðr* eller *nuðr*, t. e. fagnaðr eller fögnuðr *fröjd*, safnaðr eller söfnuðr *församling*, mánaðr eller mánuðr *en månad*; ändelsen *nuðr* tillhör egentligen nyare språket; böj-

ningen är den samma, endast få gen. alltid *a*, och dat. pl. alltid *u*.

154. De som insätta *j* i gen. sing., insätta det i grunden också öfverallt i plur.; framför *i* skulle det betecknas med *ì*, men emedan gravis icke plågar skrifvas efter *g* eller *k*, och de flesta af dessa ord just hafva *g* eller *k* framför ändelsen, så synes det här alldeles att bortfalla, om emedlertid orden byr *bör*, *medvind*, styr *krig*, *orolighet*, hyr *eld* poët., vefr *väfnad* o. dyl. förekomma i plur., måste de heta byrìr, vefìr o. s. v. Ordet sjár (sjór) *sjó* insätter *f* (eller *v*), får alltså i gen. sjáfar pl. sjáfir o. s. v. Dessa ord finnas högst sällan i dat. med ändelsen *i*, t. e. mergi eller merg.

155. Några få bilda plur. på *ar*, t. e. skógr, vindr, grautr *gröt*, hvilka i sing. böjas som *viðr*, i plur. som *konúngr*; åfvenså vegr *väg* i gamla poesien; snjár (snjór) *snö* får i dat. snjá (snjó), gen. snjáfar, plur. snjáfar o. s. v.; fiskr får i gen. sing. fiskjar eller fisks, plur. fiskar. Några af de ord, som följa denna deklin. finnas åfven med *s* i gen. i synnerhet hos skalderna, i sammansättning, i nyare språket och i några adverbiella talesätt; t. e. i Gröndals ypperliga öfversättning af Theokrits Idyll:

Þó getur samt þín kracka karta
komit til vegs, at mörgu hjarta
sár verða fengin svell ok ill. ɔ:
Dock kan du, fast liten,
drabba mångt ett hjerta
med djupa och svåra sår.

Åfvenså Norvegr alltid i gen. Norvegs (Noregs), jarðvegr *jordmon* jarðvegs; men vegr *herr-*

lighet, *glans* går som *dalr*, och nyttjas endast i entalet. I dagligt tal säges åfven til friðs, til sjós, men stilla til friðar, fara til sjáfar. Af unaðr *fröjd* finns hos skalderna unaðs, hvilket dock åfven kan vara gen. af neutr. unað, som förekommer, t. e. *Sólarljóð* 71. *Gripisspá* 46.

Andra oregelbundna äro i synnerhet fótr *fot*, vetur *vinter*, bróðir *broder*, faðir *fader*, hvilka deklineras sålunda:

Sing.	*Nom.*	fótr	vetur	bróðir	faðir
	Acc.	fót	vetur	broður	föður
	Dat	fæti	vetri	broður	föður
	Gen.	fótar	vetrar	bróður	föður
Plur.	*Nom.*	fætr	vetr	bræðr	feðr
	Acc.	fætr	vetr	bræðr	feðr
	Dat.	fótum	vetrum	bræðrum	feðrum
	Gen.	fóta	vetra	bræðra	feðra.

Man finner åfven i gen. sing. fóts, veturs, bróðurs, föðurs. Som *bróðir* gå åfven de tvenne foem. moðir, dóttir, hvilket sistnämnda dock i plur. antager enkelt *t.*: dætr, dætrum, dætra, och systir, som intet ljudskifte kan emottaga, utan får i plur. systr, systrum, systra.

156. *Till sjunde deklinationen* höra de foem. som slutas i plur. på *ir* eller *ar*, i nom. hafva de hvarjehanda ändelser, t. e. eign *egendom*, vör *läpp*, brúðr *en brud*, drottning *drottning*, veiði *fiske*; *fång*, ben *skråma*, hvilka böjas sålunda:

Sing.	*Nom.*	eign	vör	brúðr
	Acc.	eign	vör	brúði
	Dat.	eign	vör	brúði
	Gen.	eignar	varar	brúðar
Plur.	*N., A.*	eignir	varir	brúðir
	Dat.	eignum	vörum	brúðum
	Gen.	eigna	vara	brúða.

Likaledes deklineras:

dygð	*dygd*	gjöf	*gåfva*	byrðr	*börda*
ferð	*resa*	gröf	*graf*	Gerðr	*Gerd*
sjón	*syn*	röst	*verst*	Heiðr	*Hejd*
sókn	*socken*	öxl	*axel*	Urðr	*Urd*
fórn	*ett offer*	gjörð	*gjord*	Þrúðr	*(Ger-)trud*
auðn	*öcken*	mjöðm	*höft*	Sigriðr	*Sigrid*
pisl	*pinande*	skömm	*nesa*	Þuriðr	*Thurid*
gerð	*handling*	höfn	*hamn*	Gunnhildr	*Gunnild.*

Sing.	*Nom.*	drottning	ben	veiði
	Acc.	drottning	ben	veiði
	Dat.	drottningu	ben	veiði
	Gen.	drottningar	benjar	veiðar
Plur.	*N., A.*	drottningar	benjar	veiðar
	Dat.	drottningum	benjum	veiðum
	Gen.	drottninga	benja	veiða.

Likaledes deklineras:

sigling	*segling*	il	*fotsala*	ermi	*en ärm*
djörfúng	*dristighet*	naudsyn	*nödvändighet*	mýri	*en mosse*
hörmúng	*bedröfvelse*	fit	*simmhud*	heiði	*en hed*
nál	*nål*	egg	*en ägg*	lýgi	*lögn*
ól	*rem*	klyf	*ett klöf*	festi	*band*
tág	*en lång rot*	nyt	*gagn (af boskap)*	eyri	*låg udde.*

157. Som *eign* gå alla derivata på *n* och *d* och många primitiva; bland dessa äro några som antaga *u*

i dat. och derigenom skilja denna cas. från acc.; detta händer i synnerhet med dem, hvilka slutas på ð, *d* eller *t*, och hvilkas vokal är *ó*, *u*, t. e. m o l d-u *mull*, þ j ó ð-u *nation*, s ó t t-u *sjukdom*, s t u n d-u *stund*, *timma*, u l l-u *ull*, r a u s t-u *röst*; men det uraktlåtes ofta af prosaister och i dagligt tal. Det samma händer med dem, hvilkas vokal är *ö* och hvilkas slutkonsonant är ð, *d*, t. e. j ö r ð-u *jord*, v e r ö l d-u *verld*, s t r ö n d-u *strand*, *kust*, men iakttages äfven i dessa händelser icke noga.

158. De som hafva vokalen *ö* antogo i äldsta tiden ändelsen *ar* i plur., t. e. v a r a r *läppar*, g r a f a r *grafvar*, h a f n a r *hamnar*, och detta är förmodligen orsaken till det annars ovanliga vokalskifte *ö* till *a* (i stället för *e*) framför *i*, men man har behållit den en gång antagna vokalen i hufvudstafvelsen, fast ändelsen sedan ändrades. Plural-ändelsen *ar* för *ir* finns äfven i många andra fall hos de gamla skalderna, t. e. r ú n-a r för r ú n-i r *runor* o. dyl.

159. I de äldsta tider funnos äfven många foem. på *r*, hvilka sedermera förlorat detta eller ombytt det med *i*, t. e. æ ð r *en ådra* (T. *die Ader*), sedermera æ ð; e l f r *en elf*, sedermera: e l f, e l f i ell. e l f a, hvilket sista nu är det allmänna, b y r ð r sedan b y r ð i (i plur. också b y r ð a r), v e i ð r sedan v e i ð i, h e i ð r sedan h e i ð i, e r m r sedan e r m i o. fl., häraf de Svenska former: *elf*, *hed*, *ärm* o. dyl., liksom *brud* med bortkastadt *r*.

160. Äfven af orden på *i* gifvas några, som bilda plur. på *ir*, t. e. g l e ð i *glädje* g l e ð i r, æ f i *lefnad* æ f i r; dessa mottaga icke *ar* i gen. utan blifva indeklin. i sing. och slutas öfverallt på *i*. Några för-

fattare gifva dem i gen. *s*, men detta är tvärtemot språkets natur, emedan intet foem. någonsin slutas på *s* i gen. Oriktigheten häraf skönjes tydligt, när man tillfogar artikeln, framför hvilken ordet alltid behåller sin genitivändelse, men här kan man omöjligt säga *gleðis-innar æfis-innar*, utan endast gleði-nnar, æfi-nnar. De flesta af dessa ord äro abstracta, som ingen plur. mottaga, t. e. elli *ålderdom* (D. *Ælde*), Kristni *Christenhet*, mildi *mildhet*, rèttvísi *rättvisa*, beiðni *begäran*, hlýðni *lydighet* o. m. fl.

161. Ordet sál *själ* får i dat. sálu, pl. sálir, gen. pl. sálna; man finner äfven i sing. sála, sálu efter den 3. deklin.; i sing., á.i r *kärnmjölk* har ingen sing.

162. Flerstafviga ord på *ul, ur* o. dyl. sammandragas framför de ändelser, hvilka börjas med en vokal. Derivata på *an* hafva äfven en annan form på *un*, hvilka begge äro fullständiga i entalet, men hvaraf den på *un* tycks i synnerhet tillhöra nyare språket, t. e. andvarpan *en suck*, fjöður *en fjäder*, alin *en aln*.

Sing. N., A.	andvarpan	—vörpun	fjöður	alin
Dat.	andvarpan	—vörpun	fjöður	alin
Gen.	andvarpanar-vörpunar		fjaðrar	álnar
Plur. N., A.	andvarpanir		fjaðrir	álnir
Dat.	andvörpunum		fjöðrum	álnum
Gen.	andvarpana		fjaðra	álna.

I plur. förekommer formen på *un* (*andvörpunir*) sällan eller aldrig; i sing. antager Konferens-Rådet Stephensen formen på *an* endast i nom., och den på *un* endast i de öfriga ställningar, men denna skilnad iakttages knappt af någon annan författare; enligt *vör*

borde formen på *an* endast nyttjas i gen., men man säger tvärtom hellre *unar* i gen. och *an* i de öfriga ställningar.

163. De primitiva, som bilda plur. på *ar*, kunna endast genom öfning urskiljas från dem, som erhålla ändelsen *ir*, t. e. l e i ð *en väg, led*, får l e i ð i r, men s k e i ð *en sked* (våfvaresked till den gamla Isländska våfstolen) s k e i ð a r; g r e i n *en gren, en paragraf* får g r e i n i r, men h l e i n *en stolpe* (i den gamla Isl. våfstolen) h l e i n a r; s á l *själ* får s á l i r, men n á l *nål* n á l a r, åfvenså s i n - a r *sena*, h l i ð - a r *sida*, s e i l - a r *släptåg*. Ändelsen *ar* emottaga alla derivata på *ing, úng*, alla de som insätta *j* eller *v*, nästan alla på *i*, och enstafviga ord på vokaler, t. e. e y (nu e y j a) *en ö*, m e y *mö*, hvars gl. nom. år m æ r. Få eller inga af dessa primitiva erhålla i dat. ändelsen *u*; man säger aldrig *leiðu, sinu* ell. dyl.

164. Af dem som insåtta *j* nyttjas några endast i plur., t. e. m e n j a r *märken*, r e f j a r *undflykter*. Andra, som hafva ö till sjelfljud, insåtta *v* och förändra således ej vokalen; t. e. ö r *en pil* gen. ö r v a r, plur. ö r v a r o. s. v.; åfvenså d ö g g *dagg*, s t ö ð helst plur. s t ö ð v a r *plats*. Af dem som insåtta *j* eller *v* äro ytterst få, som någon gång finnas med *u* i dat., t. e. H e l får H e l eller H e l j u, ö r får ö r ell. ö r u.

165. Enstafviga orden på *á* sammandragas i gen. och pl. till *ár* (för *áar*), dat. pl. *ám* (för *áum*), men i gen. plur. blifva de nu vanligtvis osammandragna *áa*, t. e. b r á *ögonbryn*, g j á *en remna* (i en Lavasträckning), s p á *spådom*, á *en flod* (*å*), s k r á *ett lås*, r á *en rå*, s l á *en slå* o. fl., gen. b r á r, plur. b r á r, b r á m, b r á a, hos de Gamla b r á o. s. v.

166. *Den åttonde deklinationen* innefattar de foem., som bilda plur. på *r*, t. e: hind *en hind*, önd *en and*, rót *en rot*, mörk *en skogsmark*, staung *stång*.

Sing. N., A.	hind	önd	rót
Dat.	hind	önd	rót
Gen.	hindar	andar	rótar
Plur. N., A.	hindr	endr	rætr
Dat.	hindum	öndum	rótum
Gen.	hinda	anda	róta.

Sålunda böjas äfven:

nyt *en nöt*	tönn *tand*	bót *plikt, bot*
geit *en get*	nögl *nagel*	nót *not*
nit *gnet*	ört *en sort vildand*	bók *en bok*
grind *galler*	strönd *en strand*	glóð *glöd.*

Sing. N., A.	mörk	staung
Dat.	mörk	staung
Gen.	merkr	steingr
Plur. N., A.	merkr	steingr
Dat.	mörkum	staungum
Gen.	marka	stánga.

Sålunda böjas äfven:

steik *stek*	spaung *en spång*
eik *ek*	taung *en tång*
mjólk *mjölk*	haunk *ett hoprulladt rep*
vik *en vik.*	

167. Orden på *d* eller *t* slutas vanligtvis i gen. på *ar*, men de på *g* eller *k* hafva gen. lika med nom. plur.

168. Denna deklin. emottager aldrig *u* i dat., som den sjunde: öndu år således dat. af önd *ande*

plur. a n d i r, men ö n d af ö n d *en and*, plur. e n d r; dock finnas dessa ord hos de Gamle hopblandade; åfvensom m ö r k och s t a u n g också kunna böjas efter sjunde deklin. med den der öfliga vokalförändringen, sålunda:

Sing. N., *A.*	mörk	staung
Dat.	mörku	staung
Gen.	markar	stángar
Plur. N., *A.*	markir	stángir
Dat.	mörkum	staungum
Gen.	marka	stánga.

Likaså s t r ö n d, r ö n d, s p a u n g, t a u n g, h a u n k.

169. Orden på en vokal böjas regelrätt som *rót*; t. e. k l ó får igen. k l ó a r plur. k l æ r, k l ó m, k l ó a åfvenså f l ó *en loppa*, k ó n g u l ó *en spinnel*, och t á *en tå*, hvilket endast i gen. sing. sammandrages till t á r (för *táar*) pl. t æ r; b r ú *en bro* har igen. b r ú a r pl. både b r ý r och b r ú r, f r ú, har i dessa begge ställningar f r ú r.

170. Afvikande äro h ö n d *hand*, n ó t t *natt*, k ý r (för k ú) *en ko*, æ r (för á) *ett får*, hvilka två böjas lika, endast att hvardera af vokalerna ändras på sitt sätt, b r ú n *ögonbryn*, m ú s och l ú s, hvilka tre åfven böjas lika.

Sing. Nom.	hönd	nótt	nátt	kýr	brún
Acc.	hönd	nótt	nátt	kú	brún
Dat.	hendi	nótt (nóttu)	nátt	kú	brún
Gen.	handar	nætr	náttar	kýr	brúnar
Plur. N., *A.*	hendr	nætr		kýr	brýn
Dat.	höndum	nóttum	náttum	kúm	brúnum
Gen.	handa	nótta	nátta	kúa	brúna.

I seduare tider har man af b r ú n åfven bildat plur.

b r ý r, förmodligen emedan man, när artikeln tillfogas, hör liten skilnad på b r ý n n a r och b r ý r n a r, men formen med art. är just den vanliga. I Eigla 55. Kap. förekommer detta ord i sina rätta gamla böjningar. Som b r ý n i plur. går dessutom hos de Gamle ordet d y r (d u r u m, d u r a) *en dörr* utan sing., men sedan sades vanligen d y r ú m, d y r a. Man finner äfven b r ý n n, m ý s s, d y r r liksom på Svenska *möss*, *dörr* (enligt 93), ja till och med d y r r-i n i neutr.

2. *Deklinerandet med artikel.*

171. Bestämda formen af substantiverna är lika enkel och lätt, som obestämda formen är sammansatt och svår. Den består endast deri, att man till obestämda böjningarne af sjelfva ordet fogar artikeln med dess böjningar i samma genus. Den artikeln, som sålunda sammansättes med substantiverna är h i t t, h i n n, h i n; i sammansättning bortfaller alltid *h* och i neutr. det ena *t*, dessutom bortfaller sjelfva vokalen *i*, der ordet slutas på en enkel vokal, så ock i de ställningar, der en enkel konsonant med vokal följer efter i artikeln sjelf. Återstoden, som nyttjas i sammansättning, blifver då följande:

Sing.		*Neutr.*	*Masc.*	*Fæm.*
	Nom.	- it	- inn	- in
	Acc.	- it	- inn	- ina (-na)
	Dat.	- nu	- num	- inni (-nni)
	Gen.	- ins	- ins	- innar (-nnar)
Plur.	*Nom.*	- in	- nir	- nar
	Acc.	- in	- na	- nar
	Dat.	- num	- num	- num
	Gen.	- nna	- nna	- nna.

I dat. plur. bortfaller alltid *m* af ordets åndelser, når artikeln tillfogas, emedan åndelsen *umnum* eller *uminum* skulle blifva allt főr lång och obehaglig főr őrat.

Bland alla gamla bőjningar i språket bibehőllos inga långre i Svenskan ån de som tillhőra denna slutartikel, t. e. i Carl XII:s Bibel Maccab. 13, 50. *men de måste bort af borgene* (Isl. borg-inni), *och Simon låt rena borgena* (borg-ina) 51. *och tog henne in i them andra månadenom* (mánaði-num) *i* 171. *åhrena* (ári-no). Ånnu nyttjas *i herranom* m. m.

172. Hår skall anfőras ett fullståndigt exempel af hvar deklination med artikeln:

Sing.	*Nom.*	auga-t	geisli-nn	túnga-n	skip-it
	Acc.	auga-t	geisli-nn	túngu-na	skip-it
	Dat.	auga-nu	geisla-num	túngu-nni	skipi-nu
	Gen.	auga-ns	geisla-ns	túngu-nnar	skips-ins
Plur.	*Nom.*	augu-n	geislar-nir	túngur-nar	skip-in
	Acc.	augu-n	geisla-na	túngur-nar	skip-in
	Dat.	augu-num	geislu-num	túngu-num	skipu-num
	Gen.	augna-nna	geisla-nna	túngna-nna	skipa-nna.
Sing.	*Nom.*	sveinn-inn	viðr-inn	eign-in	bót-in
	Acc.	svein-inn	við-inn	eign-ina	bót-ina
	Dat.	sveini-num	við-num	eign-inni	bót-inni
	Gen.	sveins-ins	viðar-ins	eignar-innar	bótar-innar
Plur.	*Nom.*	sveinar-nir	viðir-nir	eignir-nar	bætr-nar
	Acc.	sveina-na	viðu-na	eignir-nar	bætr-nar
	Dat.	sveinu-num	viðu-num	eignu-num	bótu-num
	Gen.	sveina-nna	viða-nna	eigna-nna	bóta-nna.

173. Neutra på *ur* (af 4:de dekl.) sammandragas alltid denna åndelse, når artikeln tillfogas, t. e. norðr-it, myrkr-it, åfvenså i plur. klaustr-in, veðr-in; detta hånder icke med någon annan åndelse, t. e.

sumar-it, höfuð-it, ej heller i något annat genus, t. e. akur-inn, morgun-inn, hamar-inn, fjöður-in. Äfven masc. och fœm. på det oväsendtliga *r* behålla det oförändradt, följaktligen med samma uttal, som väsendtliga stafvelsen *ur*, t. e. hest-r-inn, eld-r-inn, brúð-r-in, läs: hest-ur-inn o. s. v.

174. Masculina, som i dat. intet *i* erhålla, bortkasta likväl det, som tillhör artikeln, t. e. dal-num; ja äfven de, som, när de stå ensamma och med emfas, emottaga *i* (140), och de af 6. dekl. som icke förändra vokalen, bortkasta det i förbindelse med artikeln, t. e. ís-num, hól-num, smið-num o. dyl.

Det samma händer med alla ord, som slutas med en diftongisk vokal, när artikeln annars skulle komma att utgöra två stafvelser, t. e. trè-nu, ljá-num, bæ-num, ey-nni, á-nni, kû-nni; äfvenså i acc. ey-na, á-na, kû-na, ja hos de Gamle till och med om de sluta sig med konsonanter, t. e. reið-na *vagnen* o. dyl. Men i nom. trè-it, pl. trè-in, acc. ljá-inn, bæ-inn, nom. ey-in, á-in.

175. Dock företagas understundom några små förändringar med sjelfva orden, t. e. de enstafviga orden, som sluta gen. plur. på *áa*, *óa*, *úa*, bortkasta det sista *a*, t. e. trjá-nna, ljá-nna, skó-nna, á-nna, kû-nna.

176. Motsatsen äger rum i gen. sing. af de enstafviga fœminina; de sammandragas nemligen vanligtvis när de stå obestämdt, men utvidgas alltid när artikeln tillfogas, t. e. frú, gen. frúr, frúar-innar; skrá *ett lås*, gen. skrár, skráar-innar; dock undantagas á *en å*, gen. ár-innar; ær *ett får*, ær-innar; kýr *en ko*, kýr-innar.

177. För öfrigt tillfoga alla, åfven de oregelbundna artikeln, till sina vanliga ändelser, och äro således i detta afseende regelbundna, t. e. e i g a n d i-n n, e i g-anda-nn, eiganda-num, eiganda-ns e i g e n d r-nir o. s. v., fæ t i-n u m, f æ t r-n i r, v e r k a n-i n, v e r k a n i r-n a r, s t u n d u-n n i, j ö r ð u-n n i, sálu-nni, s á l n a-n n a, n æ t r-i n n a r, k l æ r-n a r, k l ó-n u m, m ý s-n a r, d y r-n a r o. s. v. Endast m a ð r. insätter i plur. ändelsen *ir*, acc. *i*: m e n n-i r-n i r, m e n n-i-n a; f a ð i r och b r ó ð i r insätta åfven vanligtvis *s* i gen. sing., f ö ð u r s-i n s, b r ó ð-u r s-i n s.

178. Det förstår sig att nomina propria icke emottaga denna sammansättning med art., t. e. E y j ó l f r, B j a r n i, D a n m ö r k, U n g a r a l a n d, U p p s a l i r, L u n d ú n, S a x e l f r, N j ö r v a s u n d (ɔ: *Gibraltarssundet*) o. s. v. om icke det till ursprung är ett vanligt appellatif, som genom bruket blifvit nyttjadt såsom proprium, t. e. V í k-in (ɔ: *fjärden vid Christiania i Norrige*), L ö g r-in n (ɔ: *Mälaren*). Också vid böckers namn o. dyl. nyttjas vanligtvis ingen artikel, t. e. E d d a, N j á l a, H á k-o n a r m á l, G r í m n i s m á l (neutr. plur.), L o ð b r ó k-a r q v i ð a, samt vid Nationers namn af hvilka många endast nyttjas i plur., t. e. D a n i r, S v í a r, G a u t a r (ɔ: *Göter*), I r a r, F i n n a r (ɔ: *Lappar*), Q v e n i r (ɔ: *Finnar*), B j a r m a r o. dyl., deremot nyttjas de motsvarande adjectiver, i synnerhet i nyare språket, ofta i stället, och då med artikeln likasom substantiver, t. e. þ ý z k r-i n n, d a n s k r-i n n o. s. v. Åfven de 124 och 129 anförda pluralia nyttjas sällan med artikel.

---

6. K a p.

6. KAP.

Om Adjektiverna.

179. De Isländska adjektiverna och participierna *) hafva mycken öfverensstämmelse med benämningsorden, men äro betydligt enklare, emedan de alla böjas nästan på samma sätt. De åtskilja den bestämda och obestämda formen och i hvardera de vanliga tre genera. Hvart och ett fullständigt beskrifningsord innefattar således på något vis 6 deklinationer; och det sålunda, att bestämda formen svarar emot de 3 första af substantivernas dekl., obestämda formen emot den 4:de, 5:te och 7:de deklinationen, ehuru ingalunda dermed fullkomligt lika. Dessutom finnes här den vanliga komparationen i alla tre graderna positiv., compar. och superlativ.

*) Ville man i Svenskan antaga den bestämda skilnaden mellan *ord* och *form*, att *ord* är ett sjelfständigt uttryck, *form* endast en böjning eller ändring af ett ord, så skulle man må hända kunna öfversätta dessa termer med *beskrifningsord* och *beskrifningsformer*, eller likasom i Danskan med *Tilläggsord*, *Tilläggsformer*; andra föreslagna försvenskningar förekomma mig dels för konstiga dels oriktiga, t. e. *egenskapsord*; ty *godhet*, *storlek* o. dyl. äro namn på egenskaper, men *god*, *älskvärd*, *älskad* o. dyl. äro beskrifningsord, och former, eller ord och former, som tilläggas substantiverna.

1. *Positivus.*

180. I ingen ställning eller böjning af adj. visar sig sjelfva grundformen eller rotformen med säkerhet; den finnes måhända lättast och säkrast af bestämda formen, när man derifrån bortkastar sista vokalen; t. e. af h i t h a r ð a är den h a r ð, af h i t s æ l a är den s æ l o. s. v. Språkets natur tycks således icke hafva utmärkt någon viss form till första platsen i dessa ords uppställning; men emedan äfven här neutr. är det enklaste könet, hvarmed åter masc. kommer mest öfverens, tycks naturligast och redigast att bibehålla den för substantiverna antagna ordningen.

181. En öfversigt af beskrifningsordens regelbundna böjningar finnes på nedanstående tabell.

		Bestämdt.			*Obestämdt.*		
		neutr.	*masc.*	*fæm.*	*neutr.*	*masc.*	*fæm.*
Sing.	*Nom.*	– a	– i	– a	– t	– r, "	+ "
	Acc.	– a	– a	+ u	– t	– an	– a
	Dat.	– a		+ u	+ u	+ um	– ri
	Gen.	– a		+ u	– s	– s	– rar
Plur.	*Nom.*		+ u		+ "	– ir	– ar
	Acc.		+ u		+ "	– a	– ar
	Dat.		+ u			+ um	
	Gen.		+ u			– ra.	

182. Den bestämda formen är således i entalet fullkomligen lika med den enklare hufvudflecken af substantiverna (nl. 1. 2. 3. dekl.) och slutas i flertalet öfverallt på *u*.

Obestämda formen har ungefärligen samma ändelser, som den redan (171. 172) uppställda slutartikeln; skilnaden är endast att der *r* i ändelsen skulle stöta sam-

man med *n* i artikeln; assimileras detta *nr* till *nn* (93); och i acc. sing. masc. finnes der endast *n* i stället för *an*; men dessa begge egenheter hos artikeln äga äfven rum hos alla tvåstafviga adjectiva på *it*, *inn*, *in*.

Till lättnad kan man äfven märka, att gen. sing. är alltid lika i neutr. och masc. — nom. sing fœm. är, liksom i Latinen, alltid lika med nom. plur. neutr. — acc. fœm. sing. är alltid lika med acc. masc. plur. — dat. masc. sing. är alltid lika med dat. plur. i alla genera — neutra äro här som i Latin alltid lika i nom. och acc.; det samma gäller om fœm. uti plur.

183. Sjelfva ändelserna hafva mycken likhet med andra språk, i synnerhet gammal Svenska, t. e. *t* är det Sv. och D. *t*, det Tyska *es* i neutr.; *r* det gamla *er*, t. e. *en glader man*, *unger sven*, samt det Tyska *er* i masc.; *an* är det gl. Sv. *an*, (*lät tigh vårda om honom såsom om tigh sjelfvan* o. dyl.), D. *en*, T. *en* i samma ställning; *um* eller *om* är det gl. Sv. och D. *om* eller *um*, (*i godom frijd* o. dyl.), Anglos. *um*, T. *em*, *en*; *s* finns äfven ganska ofta i gammal Svenska och Danska (*när tu sitter vidh en rijks mans bord*) och på Tyska *gutes Muthes seyn*. — *a* i acc. fœm. är det Anglos. och Tyska *e*; och *ri*, *rar* i dat. gen. fœm. det Anglos. *re*, T. *er* — *a* i acc. masc. plur. det nu brukliga Sv. *a* öfverallt i pl., (t. e. *alla goda vänner*) *); -*um* i dat. är det Anglos. *um*, det gam-

---

*) Äfvenså har *a* i acc. sing. masc. af bestämda formen på Svenska blifvit till nom.; t. e. (*Er*) *ödmjuka tjenare*, (*den*) *lilla gossen* o. dyl. Deremot tyckes vanligare och rättare i plur. af bestämda formen der fornspråket har *u*, t. e. *de gamle*, *de unge*, *de Grekiske Författarne* o. dyl, ehuru enväldigt välljudet i sednare tider blifvit öfver dessa ändelser.

la Sv. *om* (*i allom*), T. *en* o. dyl.; -*ra* i gen. är det Anglos. -*ra*, T. *er*.

184. Till fullständiga exempel på adjectivernas böjningar kunna tjena: hagt *händigt*, blått *blått*, skært *skärt*, fagurt *vackert*.

Bestämdt.		*Neutr.*	*Masc.*	*Fœm.*
Sing.	*Nom.*	hag-a	hag-i	hag-a
	A., *D.*, *G.*	hag-a	hag-a	hög-u
Plur.	*öfverallt*	hög-u	hög-u	hög-u
Obestämdt.				
Sing.	*Nom.*	hag-t	hag-r	hög
	Acc.	hag-t	hag-an	hag-a
	Dat.	hög-u	hög-um	hag-ri
	Gen.	hag-s	hag-s	hag-rar
Plur.	*Nom.*	hög	hag-ir	hag-ar
	Acc.	hög	hag-a	hag-ar
	Dat.	hög-um	hög-um	hög-um
	Gen.	hag-ra	hag-ra	hag-ra.

På samma sätt deklineras:

spaka, i, a,	spakt,	spakr,	spök	*vis*, *spak*
hvata, i, a,	hvatt,	hvatr,	hvöt	*hurtig*
harða, i, a,	hart,	harðr,	hörð	*hård*
hvassa, i, a,	hvast,	hvass,	hvöss	*hvass*
snara, i, a,	snart,	snar,	snör	*snabb*
gjarna, i, a,	gjarnt,	gjarn,	gjörn	*begärlig*
rånga, i, a,	rångt,	rångr,	raung	*vrång*
krånka, i, a,	krånkt,	krånkr,	kraunk	*svag*, *sjuklig*

Bestämdt.		*Neutr.*	*Masc.*	*Fœm.*
Sing.	*Nom.*	blå-a	blå-i	blå-a
	A., *D.*, *G.*	blå-a	blå-a	blå-u
Plur.	*öfverallt.*	blå-u	blå-u	blå-u

Obestämdt.

Sing.	*Nom.*	blá-tt	blá-r	blá
	Acc.	blá-tt	blá-an	blá-a
	Dat.	blá-u	blá-um	blá-rri
	Gen.	blá-s (ss)	blá-s (ss)	blá-rrar
Plur.	*Nom.*	blá	blá-ir	blá-ar
	Acc.	blá	blá-a	blá-ar
	Dat.	blá-um	blá-um	blá-um
	Gen.	blá-rra	blá-rra	blá-rra.

På samma sätt deklineras:

hráa, i, a,	hrátt,	hrár,	hrá	*rå*
fráa, i, a,	frátt,	frár,	frá	*snabb*
háa, i, a,	hátt,	hár,	há	*hög*
mjóa, i, a,	mjótt,	mjór	mjó	*smal*
frjóa, i, a,	frjótt,	frjór,	frjó	*fruktbar*
trúa, i, a,	trútt,	trúr,	trú	*trogen*
hlýa, i, a,	hlýtt,	hlýr,	hlý	*ljum*
nýa, i, a,	nýtt,	nýr,	ný	*ny.*

Bestämdt.		*Neutr.*	*Masc.*	*Fœml*
Sing.	*Nom.*	skær-a	skær-i	skær-a
	A., D., G.	skær-a	skær-a	skær-u
Plur.	*N., A., D., G.*	skær-u	skær-u	skær-u

Obestämdt.

Sing.	*Nom.*	skær-t	skær	skær
	Acc.	skær-t	skær-an	skær-a
	Dat.	skær-u	skær-um	skær-ri
	Gen.	skær-s	skær-s	skær-rar
Plur.	*Nom.*	skær	skær-ir	skær-ar
	Acc.	skær	skær-a	skær-ar
	Dat.	skær-um	skær-um	skær-um
	Gen.	skær-ra	skær-ra	skær-ra.

47902

På samma sätt deklineras:

sára, i, a,	sárt,	sár,	sár	*smärtsam*
stóra, i, a,	stórt,	stór,	stór	*stor*
súra, i, a,	súrt,	súr,	súr	*sur*
skíra, i, a,	skírt,	skír,	skír	*ren*
dýra, i, a,	dýrt,	dýr,	dýr	*dyr*
bera, i, a,	bert,	ber,	ber	*bar*
þurra, i, a,	þurt,	þurr,	þurr	*torr*
kyrra, i, a,	kyrt,	kyrr,	kyrr	*stilla.*

Bestämdt.		*Neutr.*	*Masc.*	*Fæm.*
Sing.	*Nom.*	fagr-a	fagr-i	fagr-a
	A., D., G.	fagr-a	fagr-a	fögr-u
Plur.	*N., A., D., G.*	fögr-u	fögr-u	fögr-u
Obestämdt.				
Sing.	*Nom.*	fagur-t	fagur	fögur
	Acc.	fagur-t	fagr-an	fagr-a
	Dat.	fögr-u	fögr-um	fagur-ri
	Gen.	fagur-s	fagur-s	fagur-rar
Plur.	*Nom.*	fögur	fagr-ir	fagr-ar
	Acc.	fögur	fagr-a	fagr-ar
	Dat.	fögr-um	fögr-um	fögr-um
	Gen.	fagur-ra	fagur-ra	fagur-ra.

På samma sätt böjas:

magra, i, a,	magurt,	magur,	mögur	*mager*
vakra, i, a,	vakurt,	vakur,	vökur	*vaksam*
dapra, i, a,	dapurt,	dapur,	döpur	*trist*
digra, i, a,	digurt,	digur,	digur	*tjock*
lipra, i, a,	lipurt,	lipur,	lipur	*nätt*
vitra, i, a,	viturt,	vitur,	vitur	*förståndig*
bitra, i, a,	biturt,	bitur,	bitur	*skarp.*

185. Vokalförändringen är den vanliga (74. 78.). I flerstafviga ord blifver det första *a* till *ö*, det andra till *u*, t. e. hit kallaða, pl. kölluðu och i obestämda formens foem. och neutr. pl. kölluð, dat. pl. kölluðum. Har den första stafvelsen icke *a*, ändras likvål andra stafvelsens *a* till *u*, såsom: hit ritaða *det skrifna* pl. rituðu o. s. v. Äfvenså alla dylika partic.; men adj. som icke sammandragas, få vanligtvis *ö* i andra och *u* endast i tredje stafvelsen, t. e. heilaga *det helige* pl. heilögu och obest. i foem. och neutr. pl. heilög o. s. v. Hos de Gamle sammandrages detta ord vanligen i alla de ställningar, der ändelsen börjar med en vokal; alltså i bestämda formen helga, helgi, helga, obest. dat. helgu, helgum och äfven helgri o. s. v.; friðsama plur. friðsömu, einfalda pl. einföldu o. s. v. Har endast första stafvelsen *a*, äger intet ljudskifte rum, t. e. falliga (fagurliga) *det vackra*, *grannà*, plur. falligu, äfvenså langsama pl. langsömu, emedan sammansättningen är här tydlig.

186. Enligt *hit haga*, *hagt*, *hagr*, *hóg* böjas äfven de adj. som icke hafva vokalen *a*, endast med den skilnad, att de intet ljudskifte antaga; hit fróma, pl. frómu, obestämdt frómt pl. fróm *fromt*, *troget*; hit heita, heitt *varmt* o. m. fl. Dock måste härvid bemärkas, att de, hvilkas känningsbokstaf är *tt* eller *t* efter någon annan konsonant, blifva lika i neutr. och foem. af obestämda formen, t. e. hit stutta *det korta*, obest. stutt, stuttr, stutt; hit leysta *det lösta*, leyst, leystr, leyst, o. dyl. De som hafva *mm*, *nn*, *ll* finnas både med enkel och dubbel känningsbokstaf framför *t*, t. e. skamt och skammt

kort, svint och svinnt *klokt*, snjalt och snjallt *snällt*; dock tyckes *nn* och *ll* vanligast, och behållas åfven framför andra konsonanter i obestämda formen, t. e. fullt *fullt*, dat. fœm. fullri, gen. fullrar, gen. pl. fullra. Hit illa *det onda* får íllt (ílt) illr, ill, och hit sanna, satt, sannr, sönn. De som hafva ð och framför det samma en vokal, förbyta det i *t* framför *t*, t. e. hit glaða, glatt *gladt*; hit rauða, rautt *rödt*; hit breiða, breitt *bredt*; hit góða får gott *godt*; men hafva de ännu en konsonant framför ð eller *d*, så bortfaller detta alldeles, t. e. hit kalda *det kalla*, kalt; hit kenda *det kända*, kent; hit sagða *det sagda*, sagt; hit lærða *det lärda*, lært. Det samma händer i alla flerstafviga ord, fast de hafva en vokal framför ð, t. e. hit kallaða, kallat; hit ritaða, ritat; och alla dyl. part., aldrig *kalladt*, *ritadt*. De på *dda* i bestämda formen bibehålla det ena *d* framför *t* i den obestämda, t. e. hit breidda, breidt *utbredt*; hit fædda, fædt *födt*; hit eydda, eydt *förödt*; dock finns åfven fætt, eytt o. dyl. hos de Gamle. Framför alla andra konsonanter behålles ð, *d*, *dd* likasom framför vokalerna, t. e. gen. neutr. och masc. glaðs fœm. glaðrar; góðs, góðrar; kalds (kalz), kaldrar; kends (kenz), kendrar; sagðs, sagðrar; lærðs, lærdrar; kallaðs, kallaðrar; ritaðs, ritaðrar, o. s. v.

187. Andra vilja, dock endast i de enstafviga orden, emot ljudet och gamla bruket behålla ð och *d* framför *t*, för att åtskilja dem, hvilkas känningsbokstaf är *d*, från dem, som hafva *t* eller en annan konsonant, t. e. blautt af blauða *det vekliga*, från blautt af

b l a u t a *det blöta;* f æ r d t *fördt* från f æ r t *fört* (af fær *för*). Men dessa händelser, som kunna förvexlas, äro få, och enligt denna regel förvexlas deremot de partic., som hafva *dd*, med de adject., som hafva ð till känningsbokstaf, t. e. b r e i t t och b r e i d t af *bred* och *bredd*, l e i t t och l e i d t af *led* och *ledd*, þ ý t t och þ ý d t af h i t þ ý ð a *det blida*, och þ ý d d a *det tydda*, o. dyl. Så att härigenom tycks lika mycket förloradt som vunnet, om icke man ville skrifva *breiddt*, *leiddt*, *þýddt*, *fæddt*, *eyddt* o. dyl., hvilket vore att införa ett alldeles nytt och onödigt bruk, som skulle göra skrifningen betydligt vidlyftigare. Bibehåller man derjemte, som Landupplysnings-Sällskapet gjorde, det dubbla *mm*, *nn*, *ll* o. s. v. framför *d* (44.), så får man dessutom för s k e m t *bortskämdt*, b r e n t *brändt* o. dyl. skrifva *skemmdt*, *brenndt* o. s. v., och om man förkastar *z* (49), som detta Sällskap äfven velat, måste man i partic. och sup. pass. för s k e m z t *blifvit bortskämdt* o. dyl. skrifva *skemmdst* eller egentligen *skemmdtst*.

188. De enstafviga, hvilkas känningsbokstaf är en diftongisk vokal, antaga dubbelt *tt*, och på nom. masc. når, dubbelt *rr* för *t* och *r*. Hos de Gamle finnas de som hafva *ó*, ofta med insatt *f*, *v* framför de ändelser som börja med vokaler, t. e. m j ó f a, f r j ó f a, s l j ó f a *det slöga* o. dyl.; den obestämda formen är m j ó t t, f r j ó t t, s l j ó t t, i masc. både m j ó r och m j ó f r, f r j ó r och f r j ó f r, s l j ó r och s l j ó f r. Äfvenså hit h á f a *det höga*, h á t t *högt*, masc. h á r. Också finnas några med en konsonant till känningsbokstaf, som insätta *v*, t. e. g l ö g g - v a *det tydliga*, r ö s k - v a *raska*, þ y c k - v a *tjocka*, m y r k - v a *mörka*, t r y g g - v a *trofasta*. Deremot har språket ganska få adj. som insät-

ta *j*, förnämligast hos de Gamle, t. e. h i t n ý j a *det nya*, och med konsonant till känningsbokstaf knappast flera af denna beskaffenhet än ordet m i t t *midt*, masc. m i ð r, fœm. m i ð, acc. m i t t, m i ð j a n, m i ð j a o. s. v., hvilket felas bestämda formen, men är föröfrigt ett regelbundet adj. lika som Lat. *medium*, *medius*, *media*.

189. Adjectiverna på väsendtligt *r*, *s*, *ss* afvika endast i nom. masc. af obestämda formen, der de intet nytt *r* emottaga (enligt en gammal numera bortlagd rättskrifning, få de dock *rr*, *ss*, jemf. 93. 139). Det samma händer med dem på *l*, *n* efter en konsonant, t. e. l a u s a *det lösa*, l a u s; h r e s s a *muntra*, h r e s s; v i s s a *säkra*, v i s s; f o r n a *gamla*, f o r n.

190. De, hvilkas känningsbokstaf är *l*, *n* och hvilkas vokal är diftongisk, erhålla i alla händelser, der *r* skulle komma efter, dubbelt *ll*, *nn* för *lr*, *nr* (jemf. 93. 141.), t. e. f o r s j á l t *försigtigt*, i masc. f o r s j á l l dat. fœm. f o r s j á l l i för *forsjálri*. Man deklinerar följaktligen v æ n t *vackert*, *bra* sålunda:

	Bestämdt.	*Neutr.*	*Masc.*	*Fœm.*
Sing.	*Nom.*	væn-a	væn-i	væn-a
	A., *D.*, *G.*	væn-a	væn-a	væn-u
Pluralis.		væn-u	væn-u	væn-u
	Obestämdt.			
Sing.	*Nom.*	væn-t	væn-n	væn
	Acc.	væn-t	væn-an	væn-a
	Dat.	væn-u	væn-um	væn-ri
	Gen.	væn-s	væn-s	væn-rar
Plur.	*Nom.*	væn	væn-ir	væn-ar
	Acc.	væn	væn-a	væn-ar
	Dat.	væn-um	væn-um	væn-um
	Gen.	væn-na	væn-na	væn-na.

Äfvenså böjas ock:

hreina, i, a,	hreint,	hreinn,	hrein *ren*
klèna, i, a,	klènt,	klènn,	klèn *nätt, fin*
brúna, i, a,	brúnt,	brúnn,	brún *brun* (*svart*)
brýna, i, a,	brýnt,	brýnn,	brýn *påtaglig*
hála, i, a,	hålt,	håll,	hål *hal*
sæla, i, a,	sælt,	sæll,	sæl *lycklig*
heila, i, a,	heilt,	heill,	heil *hel*
fúla, i, a,	fúlt,	fúll,	fúl *stygg, ond.*

191. De på våsendtligt *ur* (hos de Gamle också *urr*) sammandragas ofta i obeståmda formens dat. och gen. foem. samt gen. plur., t. e. fagri, fagrar, fagra, emedan den regelbundna formen har ett slåpande ljud.

192. Alla adj. som i neutr. af obeståmda formen slutas på *alt*, *ult* följa åfven *fagra*, dock så att de, liksom de enstafviga med diftongisk vokal (190), öfverallt förändra *lr* till *ll*, och aldrig sammandragas i dessa håndelser, t. e. hit gamla, i, a, gamalt, gamall, gömul; þögla, i, a, þögult, þögull, þögul *tystlåten* o. dyl. Vesalt (uselt) år egentligen bildadt af sælt, heter också vesæla, vesælt o. s. v. (enligt 190), men kan åfven följa denna regel vesla, i, a, vesalt, vesall, vesöl. Ordet hit heimila, vanligast obest. heimilt, heimill, heimil sammandrages icke; mikla *stora, myckna* afviker i obeståmda formens neutr. der det får mikit (aldrig *mikilt*) och acc. masc. der det får mikinn (för *mikiln*, men aldrig *miklan*); på samma sått litla *lilla*, som dessutom får accent öfver *i*, der ingen positio följer efter, alltså: lítit, lítill, lítil och i acc. lítit, lítinn, litla o. s. v.

193. Alla partic. af andra konjug. och adj. af samma beskaffenhet böjas åfvenledes efter fagra, endast att *nr* allestådes blifver till *nn*, likasom i de enstafviga med en diftong (190.); dock måste åfven bemärkas att känningsbokstafven *n* bortfaller framför *t* i neutr., och att acc. sing. masc. i obestämda formen blifver likasom nom. *-inn* (icke *-nan*), så att de fullkomligen gå som den 171. uppställde slutartikel, t. e.
heppna, i, a, heppit, heppinn, -in *lycklig*
tekna, i, a, tekit, tekinn, -in *tagen*
haldna, i, a, haldit, haldinn, -in *hållen*
heiðna, i, a, heiðit, heiðinn, -in *hednisk*;
åfvenså de sammansatta adj. med samma ändelse, t. e. undanfarinn *föregående*, íhaldinn *belåten*, hreinskilinn *uppriktig*, *redlig*, gagntekinn *genomträngd*. De som i första stafvelsen hafva *a*, emottaga ljudskifte, der andra stafvelsens *i* förmedelst sammandragning blifvit bortkastadt, och ändelsen börjar med *u*, annars icke (jemf. 185), t. e. i fœm. bestämdt hin haldna, acc. hina höldnu, pl. hin, hinir, hinar, höldnu o. s. v.; men obestämdt i fœm. och neutr. pl. haldin, dat. sing. höldnu, höldnum, haldinni o. s. v.

194. Några få adj. på *it*, *inn*, *in*, och i synnerhet partic. af 1. konjugationens 3. klass, hafva utom denna form ännu en annan på *t*, *dr*, *d*, (eller *t*, *tr*, *t*, om känningsbokstafven är en hård konsonant), hvilka väl i många ord begge finnas fullständiga, men hvaraf likväl den sista vanligt nyttjas i de ställningar, der ändelsen börjar med en vokal, och orden följaktligen borde sammandragas. Man deklinerar följaktligen, t. e. galit *galet* sålunda:

Bestämdt.	*Neutr.*	*Masc.*	*Fæm.*
Sing. Nom.	galda	galdi	galda
A., D., G.	galda	galda	göldu
Pluralis.	göldu	göldu	göldum
Obestämdt.			
Sing. Nom.	galit	galinn	galin
Acc.	galit	galinn	galda
Dat.	göldu	göldum	galinni
Gen.	galins	galins	galinnar
Plur. Nom.	galin	galdir	galdar
Acc.	galin	galda	galdar
Dat.	göldum	göldum	göldum
Gen.	galinna	galinna	galinna.

På samma sätt deklineras:

nakta, i, a,	nakit,	nakinn,	-in	*naken*
vakta, i, a,	vakit,	vakinn,	-in	*väckt*
valda, i, a,	valit,	valinn,	-in	*vald*
tamda, i, a,	tamit,	taminn,	-in	*tömd*
vanda, i, a,	vanit,	vaninn,	-in	*vand*
barda, i, a,	barit,	barinn,	-in	*slagen*
dulda, i, a,	dulit,	dulinn,	-in	*dold*
skilda, i, a,	skilit,	skilinn,	-in	*skild.*

Ordet *galit* är också egentligen partic. af verb gala (ek gel) *förtrolla, förhexa.* I de tre ställningarne dat. och gen. fœm. sing., samt gen. plur. nyttjas begge formerna: man säger följaktligen också: galdri, galdrar, galdra; i några är det ena, i andra det andra vanligast.

Några af dessa ord hafva åtskilt dessa former äfven till betydelsen, t. e. kalit *förfruset*, kalt *kallt*; lagit *bestämdt af ödet*, lagt *lagdt.* Men andra

ord, som tyckas förhålla sig på samma sätt, höra verkligen till olika verba, och få således ingalunda hopblandas såsom likgiltiga former, t. e. qveðit af qveða *sjunga*, *säga*, men qvadt af qveðja *helsa*, *kräfva*; setit af sitja *sitta*, men sett af setja *sätta*; hafit af hefja *lyfta*, men haft af hafa *hafva*.

195. Utom dessa nu beskrifna fullständiga adj. bildas en mängd genom sammansättning på *a*; och dessa blifva alldeles inflexibla, t. e gagndrepa *genomvåt*, sammœdra *född af samma moder*, jafnaldra *jemnåldrig*, draumstola *som icke drömmer*, heilvita *som har sitt fulla förstånd*, einmana *som är utan följe och betjening*, dauðvona *som ligger för döden*.

Några af dessa finnas äfven i masc. på *i*, t. ex anvana *död*, *liflös*, äfven andvani, fulltíða *fullväxt*, fulltíði (Eigla 39, Kap. 185 s.).

196. Præs. part. på *-andi*, när de stå som adj.; böjas icke som några af de hittills afhandlade, men om dem skall ordas i det följande.

Comparativus.

197. Högre graden bildas af den första på tvenne sätt med ändelsen *ra* i neutr., *ri* i masc. och fœm. Denna ändelse fogas neml. antingen till bestämda formen i neutr. så att *a* behålles, eller till obestämda formen i stället tör *t* i neutr. (eller *r* i masc.), så att hufvudstafvelsen förändrar vokal enligt reglorna 74 — 85. Begge hafva mycken likhet med de i Svenskan öfliga bildningssätten; t. e. haga-ra -ri, þúngt, þýng-ra -ri.

198. De som bildas af beståmda formen åro fôrnåmligast de, hvilkas kånningsbokståfver utgôra en hård position, såsom *fn*, *gn*, *ss*, *tt*, *dd*, *ld*, *rð* o. dyl., t. e. jafna-ra *jemnare*, megna-ra *starkare*, hvassa-ra *hvassare*, þétta-ra *tåtare*, víðbreidda-ra *vidare utbredt*, *vidstråcktare*, kalda-ra *kallare*, harða-ra *hårdare*; alla de med vokalen *a*, (endast de på *urt* undantagna), t. e. glaða-ra, hvata-ra o. dyl.; samt alla de på *it* (fôr *int*) så vål de tveformiga som enformiga, t. e. heppit *lyckligt*, heppnara; flókit *inveckladt*, flókna-ra; galit, galdara, nakit, nakta-ra o. dyl. utan undantag.

199. De som bilda comp. af den obeståmda formen åro i synnerhet de, hvilka med en diftong framfôre åndelsen fôrdubbla *t*, t. e. hátt, hærra; mjótt, mjórra; nýtt, nýrra; enstafviga orden på *nt*, *lt*, hvilka få *nna*, *lla* fôr *nra*, *lra*, t. e. vænn-a, sælla; många på *rt*, hvilka få *rra*, t. e. stórt, stærra; dýrt, dýr-ra; samt de på *ur*, som hafva vokalen *a* i fôrsta stafvelsen, hvilka hår ombyta *a* i *e*, och sammandragas så att det ena *r* bortfaller, t. e. fagurt, fegra; vakurt, vekra; dock kan man åfven såga vakra-ra, o. dyl. af beståmda formen.

200. Många emottaga dessa begge bildningssått, dock så att kortare formen med ljudskifte tycks tillhôra åldre språket, och långre formen på *ara* det nyare. Detta hånder med enstafviga orden som hafva till kånningsbokstaf en oombytlig diftong, eller *r* med en dylik diftong framfôre, t. e. mjótt, mjófara; nýtt, nýara; dýrt, dýrara; döckr *dunkel*, deckra eller döckvara; djúpt, dýpra eller djúpara; åfvenså tvåstafviga orden på *ult* (*alt*), t. e. gjöf-

ult *gifmildt*, göflara eller gjöfulla, och de på *ugt* eller *gt* öfver hufvud, t. e. hentugt *beqvämt*, hentugra eller hentugara o. dyl.

200. Alla komparativer, huru som helst de än bildas, hafva endast ett böjningssätt, antingen de stå bestämdt eller obestämdt, t. e. hagara.

Sing. Nom.	hagara	hagari	hagari
A., D., G.	hagara	hagara	hagari
Plur. öfverallt.	hagari	hagari	hagari.

Neutra och masc. böjas fullkomligt lika med bestämda formen af posit., men fœm. och plur. har öfverallt *i*. De nyare gifva äfven masc. öfverallt *i*, och förbehålla *a* endast för neutrum.

På samma enkla sätt deklineras alla præs. part. activi, når de nyttjas som adj., t. e. lifanda, i, *lefvande*, liggjanda, i, *liggande*, standanda, i, *stående*, sjáanda, i, *seende* o. dyl. Dock nyttjas de af de Nyare vanligtvis som indeclinabilia på *i* öfverallt, t. e. þat allt sjáandi auga *det allseende ögat*.

Superlativus.

201. Högsta graden bildas, enligt de Gamles skrifsätt, af den högre, genom insättande af känningsbokstäfverna *st*, och tillfogande af samma ändelser som positiven emottager; men emedan det således skulle komma *r* framför *st*, hvilket icke uttalas, skref man vanligtvis superl. med *zt* för (*rst*), t. e. bestämdt: hagazta, hagazti, hagazta; obestämdt: hagazt, hagaztr, höguzt. Detta skrifsätt finns äfven i de ord, som bilda compar. af den obestämda formen i posit., t. e. bit

h i t n æ z t a *det närmaste* o. dyl.; dock är detta mera sällsynt (jemf. 48). Men i sednare tider har det blifvit allmänt att bilda superl. af pos. på samma sätt som comp. bildas, med ändelsen *sta*, *i*, *a* i bestämda och *st*, *str*, *st* i obestämda formen, t. e. h a g a s t, þ ý n g s t.

202. Superl. har följaktligen liksom comp. ett dubbelt böjningssätt, antingen af bestämda formen med bibehållit *a*, eller af obest. formen med ljudskilte, understundom äfven med begge formerna. Likväl är det ingalunda alltid i samma ord som superl. och comparat. bildas på samma sätt: den längre formen på *ast* emottaga således, utom de 198. anförda, alla enstafviga och flerstafviga adj. på *lt*, t. e. s æ l a s t, g j ö f l a s t, och alla flerstafviga på *gt*, t. e. h e n t u g a s t; äfven några enstafviga på *nt*, t. e. s e i n a-s t, h r e i n a-s t, f í n a-s t och andra, som icke emottaga ljudskilte, t. e. n ý a-s t, samt de som insätta *v*, t. e. g l ö g g v a-s t *tydligast*, d ö c k v a-s t o. dyl.

203. De som i superl. erhålla kortare formen, äro då endast få, i synnerhet de, som ändra vokalen, liksom i Svenskan, de vigtigaste af dem äro följande:

fátt	færra	fæst	*få*, *litet*
smátt	smærra	smæst	*smått*
hátt	hærra	hæst	*högt*
lágt	lægra	lægst	*lågt*
stórt	stærra	stært	*stort*
lángt	leingra	leingst	*långt*
þraungt	þreyngra	þreyngst	*trångt*
þúngt	þýngra	þýngst	*tungt*
úngt	ýngra	ýngst	*ungt*
þunnt	þynnra	þynnst	*tunt*
fullt	fyllra	fyllst	*fullt.*

Åfvenså beint *rakt*, *rät*, beinna beinst; vænt *vackert*, *bra*, vænna, vænst o. fl.

204. Några få mottaga dessa begge former, t. e. hægst och hægast, dýpst och djupast, fegurst och fagrast, megurst och magrast, dýrst och dýrast, kærst och kærast; hos de Gamle finns åfven ágæzt för ágætast af ágætt *förträffligt*, och -ligst för -ligast i alla adj. på *-ligt*, hit virduligsta ráð *ett mycket förnämt parti*, hinn mannvænligsti maðr *en mycket lofvande (ung) man* o. dyl. Denna urgamla kortare superl. af dessa ord har bibehållits i Danskan, men den långre på *-ligasta*, *i* o. s. v. nyttjas nu allmänt i Isländskan åfvensom i Svenskan.

Att annars superl. i så många håndelser bildas annorlunda ån compar., tycks bevisa, att den icke bör hårledas af den, utan lika som den af posit., samt att följaktligen det gamla skrifsättet *azt*, *zt* (för *ast*, *st*) år åtminstone onödigt, kanhånda åfven orått.

205. Superlativens böjningar åro alltid, huru som helst daningen sker, lika med positivens; till ett fullståndigt exempel skall likvål hår framstållas hagast.

Bestämdt.		*Neutr.*	*Masc.*	*Fæm.*
Sing.	*Nom.*	hagasta	hagasti	hagasta
	A., D., G.	hagasta	hagasta	högustu
Plur.	*öfverallt.*	högustu	högustu	högustu
Obestämdt.				
Sing.	*Nom.*	hagast	hagastr	högust
	Acc.	hagast	hagastan	hagasta
	Dat.	högustu	högustum	hagastri
	Gen.	hagasts	hagasts	hagastrar

Plur.	*Nom.*	högust	hagastir	hagastar
	Acc.	högust	hagasta	hagastar
	Dat.	högustum	högustum	högustum
	Gen.	hagastra	hagastra	hagastra.

206. I anseende till böjningen afviker intet; men i anseende till bildningen äro några pos. som sakna gradböjning, och några comparativer och superl. som sakna positiv., hvilka man, när betydelsen är den samma, plågar räkna tillsammans, såsom oregelrätta; de betydligaste äro:

Positiv.		*Comp.*	*Superlat.*	
góða,	gott	betra / skárra	bezt–a / skást–a	*godt*
illa, / vonda,	íllt / vont	verra	verst–a	*ondt* *)
marga **)	margt	fleira	flest–a	*mångt*
mikla	mikit	meira	mest–a	*mycket*
litla	litit	minna	minst–a	*litet*
gamla	gamalt	eldra	elzt–a	*gammalt.*

Några compar. och superlativer bildas, liksom i Grekiskan, ur adverb. præp. och substantiver, och felas således posit., t. e.

---

*) Det Svenska *sämre*, *sämst* finnes icke i Isländskan, utan är hämtadt ur Anglosachsiska *sæmre*. Ordet *elak* är på Isländska regelbundet l a k t, l a k r, l ö k, comp. l a k a r a, i, superl. l a k- a s t–a. Dock hörs posit. sällan här.

**) Detta ord nyttjas icke gerna bestämdt i sing., men h i n, þ a u m ö r g u *de många* i plur. är ganska allmänt.

	norðr	(norðlægr)	nyrðra	norðast	*norr*
	austr	(austlægr)	eystra	austast	*öster*
	suðr	(suðlægr)	syðra	syðst	*söder*
	vestr	(vestlægr)	vestra	vestast	*vester*
	fram	(gl. adj. framr)	fremra	fremst	*fram*
	aptr	(ɔ: *åter, ayter*)	eptra / aptara	epzt / aptast	*tillbaka*
	út		ytra	yzt	*ut*
	inn		innra	innst	*in*
gl.	of	(yfir)	efra	efst	*öfver*
	niðr		neðra	neðst	*ned*
	áðr	(ɔ: *förut*)	æðra	æðst	*förnämare*
gl.	sið		síðara	síðast	*sent*
gl.	for	(fyrir)	fyrra	fyrst	*före*
	heldr	(ɔ: *hellre*)	heldra	helzt	*betydligare*
	sjaldan		sjaldnara	sjaldnast	*sällan*
	upp			ýpparst	*ypperst*
	nærri	(nálægr)		næst	*nära*
gl.	fjarri	(fjarlægr)		firrst	*fjerran.*
br.	fjærri			fjærst	

Einn *ensam* felas comp. och får i superl. einastá *endaste* helst definit.

207. Adjectiva, som icke emottaga bestämda formen, erhålla också ingen gradböjning, t. e. nóg (ty nægt, nægr, næg, comp. nægara superl. nægast är ett annat ord), allt o. fl. Åfvenså de på *a*, *i*, med undantag af det sednare upptagna ordet ringa, ringara, ringast. Præs. part. act. på *anda (andi)* emottaga också aldrig gradböjning. Præter. part. pass. erhålla den sällan, om icke de gå alldeles öfver till adj., t. e. þeckt *bekant*, *kändt*, þecktara, þecktast.

208. De ord, som icke emottaga gradböjning ge-

nom ändelser, men hvilkas begrepp likvål tillåta comparation, uttrycka den med adv. meir (meira), mest i uppstigande graderna; i nedstigande graderna nyttjas minna, minst eller síðr sízt; dock förekomma dessa omskrifningar sällan. Den förmindskande comparativen, i synnerhet om den är förbunden med negation, uttryckes med ó framföre vanliga formen; t. e. ecki ófegra *icke mindre vackert.*

209. De adv. som nogare bestämma adjectivernas grader, äro förnämligast dessa: vid posit. nyttjas vel ɔ: *bra, dugtig,* men icke för mycket, t. e. vel heitt *bra varmt,* vel mikit *bra stort*; harðla, næsta, mjök svo svara till Sv. *ganska, mycket,* t. e. hardla litit *ganska litet,* næsta mikit *ganska mycket,* mjök svo góðr *mycket god*; heldr ɔ: *väl mycket, litet för mycket*; t. e. heldr heitr *väl het,* heldr mikill *väl stor*; of *för mycket,* t. e. of kaldr *för mycket kall*; heldr til, helzti, mikils til of ɔ: *alltför mycket*; t. e. heldr til snemma *alltför bittida.* Vid compar. nyttjas: jafn ɔ: *något (mer),* t. e. þetta er jafn betra *detta är (verkligen) något bättre*; miklu ɔ: *mycket (multo),* t. e. miklu fegra *mycket skönare* (neutr.); och andra dylika dat. af pron. eller adj. ecki öllu betr ɔ: *icke stort bättre*; lángt um ɔ: *långt,* t. e. lángt um eldra *långt (mycket) äldre.* Vid superl. sättas bestämningsorden i genit.; det vanligaste är allrá, t. e. allra stærst *allra störst*; äfven einna (ɔ: *unorum*), t. e. einna mest *allra förnämligast*; samt einn hinn mesti eller einhverr sá mesti *en af de största.*

7. Kap.

Om Pronomina.

210. Denna ordklass indelas här som i andra språk; den har mycken likhet dels med substant. dels med adj., men också mycket eget.

211. De personella pron. äro dessa:

		1:sta person.		2:dra person.	
Sing.	Nom.	ek		þú	
	Acc.	mik		þik	
	Dat.	mèr		þèr	
	Gen.	mín		þín	
		Dual.	Plur.	Dual.	Plur.
	Nom.	við	vèr	þið	þèr
	Acc.	ockr	oss	yckr	yðr
	Dat.	ockr	oss	yckr	yðr
	Gen.	ockar	vor	yckar	yðar

		3:dje person.			4:de person.	
		Masc.	Fœm.	Comm.	Masc.	Fœm.
Sing.	Nom.	sá,	sú,	sjá	hann	hún
	Acc.		sik		hann	hana
	Dat.		sèr		honum	henni
	Gen.		sín		hans	hennar.

Dual. hafva endast de två första personerna; dock nyttjas denna dual. numera vanligen som plur. och den gamla plur. endast i högtidlig styl; Vèr vid Kungars namn i Kanslistyl, t. e. Vèr Friðrekr sjötti *Vi Fredrik den sjette*, þèr som höflighetstilltal, liksom Fr. *Vous* och T. *Sie*, t. e. má ek spyrja yðr *får jag fråga Er (Herren, min Herre, Fröken, Frun* o. s. v.). I gamla dagar sade man nästan utan

skilnad ek och vèr om sig sjelf, þú och þèr till Kungar och Furstar.

212. Den tredje personen blifver i plur. som i sing., endast att den felas nom.; den felas egentligen också i sing. nominativen, och är efter vanliga bruket fullkomligt öfverensstämmande med Lat. *se*, *sibi*, *sui*; alltså reciprok, men den tycks ursprungligtvis hafva varit personell, liksom Gr. ὅς, ἑ, οἱ, ὃ, och härstamma af den nominativ, sá, sú, som numera tjenar till att supplera det ofullständiga demonstr. þat. Detta slütes af dess öfverensstämmelse med de begge förre personerna; samt deraf, att sá, sú hos de Gamla ofta finnas nyttjade som personella pron., t. e. hos Sturleson: í því liði var mær ein undarliga fögur, sú nefndist Yrsa ɔ: *bland det folk var en flicka (mö) af beundransvärd fägring, hon kallade sig Yrsa.* Äfvensom af de germaniska språken, der nom. fœm. har bibehållits som pron. pers. ända tills nu, såsom: T. *sie*, Holl. *zy*, Eng. *she*. Dessutom, fast detta ord i de obliqve casus icke har fullkomligen lika vidsträckt bruk som det motsvarande i Grekiskan, finns det dock ofta i korta satser, der en annan person är subject, endast tredje personen är det i hela perioden; t. e. (i en af Biskop Vidalins predikningar): Trautt kann maðrinn at láta af þeim glæp, sem hann ecki veit hvörja verkan hefir haft í sèr, eðr hvat sik hefir tildregit at drýgja hann ɔ: *Svårligen lär någon kunna aflägga en last, om han icke känner hvilka verkningar den haft på honom (sig), eller hvad som bragt honom (sig) till att begå den (honom).* Här äro två hufvudord, om det förra, som är tredje pers. (neml. mannen) nyttjas det pron. som

jag kallat 3. pers.; om det andra, som är fjerde pers. (neml. lasten) nyttjas det som jag gifvit namn af fjerde persons pron. Man kan nemligen, utom de vanliga tre personerna, ännu tänka sig en fjerde, t. e. *han slog honom*, men omöjligen flera, om icke man bildar en ny elliptisk eller fullständig sats med conjunction, hvarigenom man väl får flera ord, men icke flera grammatikaliska personer; denna fjerde person betecknas ursprungligen med *hann*, *hún*. Men emedan man icke heller utan conjunction kan hafva två subjekter i samma sats, blir i nom. föga skilnad på tredje och fjerde; orden *sá* och *hann* nyttjas derföre hos de äldste nästan likgiltigt i nom. Sedermera blef hann vanligtvis tredje personen, i nom. och, när en annan person är subjekt, äfven i de obliqve casus, men när den tredje är subjekt betecknar detta ord ännu alltid fjerde personen; *sá* deremot blef i nom. artikel, men i de andra casus fortfor det att beteckna tredje person, när den tillika är subjekt i hela sammanhanget; med andra ord, det blef *reciprocum*. Är denna åsigt riktig, så har i äldsta tider intet af dessa ord varit recipr., utan alla personella liksom i Engelskan, hvaremot man åtskilt fyra personer i synnerhet i de obl. casus. Alla casus och former, som felas *sá* och *hann*, suppleras af *þat*, hvarom snart skall ordas.

213. Det gamla *recipr.* var deremot ordet sjálft, sjálfr, sjálf, hvilket nyttjas vid alla personer, liksom det Eng. *self* i *myself*, *yourselves* o. dyl.; det böjes som ett regelbundet adj., dock endast obestämdt.

214. *Possessiva* bildas af alla tre första personerna derigenom, att man gör alla genit. till adject. och deklinerar dem såsom adj., dock endast obestämdt; de

blifva följaktligen dessa: mitt (för *mînt*), ockart, vort (vårt), þitt, yckart, yðart (yðvart), sitt, hvilket äfven nyttjas om subj: är plur. emedan *sin*, hvaraf det är danadt, är både gen. sing. och plur.; mitt, þitt, sitt antaga *i* för *i*, så ofta enkelt *n* följer efter; deras öfriga egenheter inhämtas lättast af ett par exempel.

Sing.	*Neutr.*	*Masc.*	*Fœm.*	*Neutr.*	*Masc.*	*Fœm.*
Nom.	sitt	sinn	sin	ockart	ockar	ockur
Acc.	sitt	sinn	sina	ockart	ockarn	ockra
Dat.	sinu	sinum	sinni	ockru	ockrum	ockarri
Gen.	sins	sins	sinnar	ockars	ockars	ockarrar
Pluralis.						
Nom.	sin	sinir	sinar	ockur	ockrir	ockrar
Acc.	sin	sina	sinar	ockur	ockra	ockrar
Dat.	sinum	sinum	sinum	ockrum	ockrum	ockrum
Gen.	sinna	sinna	sinna	ockarra	ockarra	ockarra

Sålunda böjas äfven:

mitt	*mitt*	vort	*vårt*	(*fleras*)
þitt	*ditt*	yckart	*edert*	(*begges*)
		yðart	*edert*	(*fleras*).

För ockart, yckart finns äfven ockat, yckat. Numera nyttja Isländarne för dessa trenne poss. ockart, yckart, yðart endast gen. af de person. ockar, yckar, yðar i alla casus. Af hann, hûn gifves intet poss.; man nyttjar här endast gen. hans, hennar och i Fl. þeirra (af þat).

215. Såsom possessivum till sjálft kan deremot anses eigit, eiginn, eigin *egen*, hvilket endast i nom. och acc. sing. antager dessa ändelser, men i alla andra cas. sing. och plur. bestämdt och obestämdt blifver utan skilnad eigin.

216. *Demonstrativerna* kunna äfven som de föregående förenas med subst.; de äro förnämligast: þ a t *det*, som saknar masc. och fœm., men som vanligtvis suppleras med s á, s ú *den*, þ e t t a, þ e s s i *detta*, *denna*; h i t t, h i n n, h i n *det*, *den andra*, hvilket ock, i synnerhet hos de Gamle, nyttjas som definit. artikel; s a m t, s a m r, s ö m eller i bestämda formen, som nu är brukligare s a m a, i, a *det*, *den samma*; s l í k t, s l í k r, s l í k och þ v í l í k t, þ v í l í k r, þ v í l í k *dylik*, samt þ e s s l i g t, s v o d d a n *sådant*, *sådan*.

217. Af dessa hafva þ a t och þ e t t a mycket eget i sina böjningar:

Sing.	*Neutr.*	*Masc.*	*Fœm.*	*Neutr.*	*Masc.*	*Fœm.*
Nom.	þat	sá	sú	þetta	þessi	þessi
Acc.	þat	þann	þá	þetta	þenna	þessa
Dat.	því	þeim	þeirri	þessu	þessum	þessari
Gen.	þess	þess	þeirrar	þessa	þessa	þessarar
Pluralis.						
Nom.	þau	þeir	þær	þessi	þessir	þessar
Acc.	þau	þá	þær	þessi	þessa	þessar
Dat.	þeim	þeim	þeim	þessum	þessum	þessum
Gen.	þeirra	þeirra	þeirra	þessara	þessara	þessara.

Att *sá*, *sú* icke egentligen höra till þ a t är redan anmärkt, att detta ord ursprungligtvis har varit fullständigt, synes af T. *das*, *der*, *die*, äfven i Lettiska språkstammen är det fullständigt. Detta ord nyttjas numera som bestämd artikel framför adj. S j á är en föråldrad form, som är communis generis.

Partikeln a r n a plägar tillfogas detta ord i alla ställningar, för att uttrycka det Svenska: *det der*, *det härа*; dock säger man i stället för þ a t a r n a hellre a ð þ a r n a, och i stället för s á a r n a ofta s v a r n a.

För þessari, þessarar finnes hos de Gamle ofta þessi, þessar, hvilket öfverensstämmer mera med Anglosachsiskan.

Hitt böjes som sitt, endast att det aldrig emottager accent, man säger följaktligen: hinu, hins pl. hin, hinum, hinna o. s. v. Se äfven 171.

Samt eller sama går som regelbundet adj. Äfvenså slíkt, þvílíkt, þesslígt, dock endast obestämdt. Svoddan (soddan) är indeklinabelt, och tillhör egentligen nyare språket.

218. Utom dessa nyttjas äfven hann, hûn understundom vid nomina propria såsom artikel, t. e. hann Sigurðr, hûn Ragnhildr; äfvenså vid djurs (hästars, hundars o. s. v.) nomina propria, men äfven detta tycks tillhöra nyare språket och dagliga talet.

219. *Relativa* och *interrogativa* äro till en del samma ord, såsom: hvort (hvårt) *hvilket*, *hvart och ett*, när frågan är om två saker eller personer; hvert (hvört), når man talar om flera; hvílíkt *hurudant*. Hvort får i acc. masc. hvorn (för *hvoran*) och hvert insätter *j*, der ändelsen börjar med en vokal sålunda:

Sing.	*Neutr.*	*Masc.*	*Fœm.*	*Neutr.*	*Masc.*	*Fœm.*
Nom.	hvort	hvorr	hvor	hvert	hverr	hver
Acc.	hvort	hvorn	hvora	hvert	hverjan	hverja
Dat.	hvoru	hvorum	hvorri	hverju	hverjum	hverri
Gen.	hvors	hvors	hvorrar	hvers	hvers	hverrar
Pluralis.						
Nom.	hvor	hvorir	hvorar	hver	hverir	hverjar
Acc.	hvor	hvora	hvorar	hver	hverja	hverjar
Dat.	hvorum	hvorum	hvorum	hverjum	hverjum	hverjum
Gen.	hvorra	hvorra	hvorra	hverra	hverra	hverra.

Utom detta h v e r t, som nyttjas vid substantiva, hade man i åldsta språket i singularis en annan form som nyttjades absolute, neml. h v a t neutr. och h v e r commun., hvilket böjes sålunda:

Sing.	Neutr.	Comm.
Nom.	hvat	hver (hvar?)
Acc.	hvat	hvern
Dat.	hvi	hveim
Gen.	hvess	hvess

analogt med þ a t och med T. *was*, *wer*, men håraf förekommer i vanliga språket endast h v a t *hvad* absolute, och h v e r n både absolute och vid substantiva i stället h v e r j a n, som år alldeles föråldradt.

220. Till h v o r t, h v e r t och h v a t fogas h e l z t eller s e m h e l z t för att uttrycka det Sv. *ehvad* *eho* eller *hvilket som helst*. Åfvenledes tillfogas a n n a t, såsom: h v o r t - a n n a t ɔ: *det ena* — *det andra* (D. *hinanden*), h v e r t eller h v a t - a n n a t ɔ: *hvarandra* (D. *hverandre*). S i t t såttes framföre: s i t t - h v o r t, s i t t h v e r t, s i t t h v a t *hvart* eller *hvar sitt:* de skiljas vanligtvis åt, men alltid såttes *sitt* förut, svarande till subjektet, t. e. þ e i r l i t a s i n n í h v e r j a á t t *de se hvar till sin sida.*

Af dessa ord bildas ock flera egentliga sammansåttningar, såsom: h v o r t - t v e g g j a *begge delar* (*utrumqve*), som har en dubbel deklinering, första delen obeståmdt, sista delen beståmdt, t. e. i pl. h v o r - t v e g g j u, h v o r i r - t v e g g j u, h v o r a r - t v e g g j u o. s. v. i alla casus; nu såges dock vanligt h v ó r u - t v e g g j u, åfvenledes a n n a t - h v o r t *ettdera* (*alterutrum*), hvars begge delar åfven deklineras på vanligt sätt. H v o r u g t (hvorigt) *intetdera* (*neutrum*), hvil-

ket böjes som ett obestämdt adj. Sèrhvert, sèrhvat *hvarje*, deklinerar sista delen som vanligt. Hvert-eitt, hvat-eitt *hvart och ett* deklinerar begge delarne. Sumthvert, sumthvat *något, ett eller annat* (Eng. *somewhat*), åfvenså dock undantages masc. sing. som är sumhverr. Eitthvert, eitthvat d. s. på (Tyska *etwas*), deremot endast sista delen, med undantag af nom. och acc. neutr. sing., det får alltså i masc. einhverr, pl. einhver, einhverir, einhverjar.

221. Följande partiklar äro dock endast relativa: er (gl. es) eller eð, är indeklinabelt och tillkännagifver åfven vid adverb. som bemärka tid, ställe o. s. v. relativa begreppet, t. e. þá er *då när (qvum)*, þar er *der som (ubi)*, þar eð *emedan (qvoniam)*. I förbindelse med þat uttrycker det vårt *hvilket*, t. e. hos Sturleson: Fjölnir var son Yngvifreys, þess er Svíar hafa blótat leingi síðan ɔ: *Fjölner var en son till Yngvefrey, hvilken Svenskarne länge efter dyrkade.* Sem *som* är egentligen en jemförande konjunction, men nyttjas på samma sätt af de Nyare. Åfven hann nyttjas såsom relat., t. e. (i Uppenbarelseb. 22, 17.) hverr hánn þyrstir, sá komi! og hverr hann vill, sá meðtaki vatn lífsins gefins!

222. Frågpartiklar äro: hversu *huru*, hve (hvö) och i synnerhet hos de Nyare hvat (hvað), t. e. hversu gamall maðr ertu? *hur gammal är du?* hvenær kemr hann? *när kommer han?* hvað kostaði það mikið *huru mycket kostade det?* Hvaða svarar till det Svenska *hvad för*, t. e. hváða maðrer það *hvad är det för en?* De

Gamle sade vanligtvis h v a t m a n n a? eller h v a t (a f) m ö n n u m? och af detta h v a t a f är måhända det nyare h v a ð a bildadt.

223. De så kallade *pronomina indefinita* äro utom de (220.) redan anförda, som bildas af h v o r t, h v e r t, h v a t, förnämligast dessa: a n n a t *det ena*, *det andra*, *annat* (*alterum*, *secundum*, *aliud*), hvilket böjes, öfverensstämmande med ordet *galit*, sålunda:

Sing.	*Neutr.*	*Masc.*	*Fœm.*
Nom.	annat	annar	önnur
Acc.	annat	annan	aðra
Dat.	öðru	öðrum	annarri
Gen.	annars	annars	annarrar
Pluralis.			
Nom.	önnur	aðrir	aðrar
Acc.	önnur	aðra	aðrar
Dat.	öðrum	öðrum	öðrum
Gen.	annarra	annarra	annarra.

Det har samma form fastän artikeln tillfogas, t. e. *det andra* h i t a n n a t (D. *det andet*), men när frågan är om två nyttjas ingen artikel, t. e. h è t a n n a r V e, a n n a r V i l i r *den ena het Ve*, *den andra Viler* (*Vilje*). N o c k u t (nockurt) *något* går som *ockart*; s u m t, s u m r, s u m *somliga*, som ett obest. adj.

224. E i t t, e i n n, e i n, *ett*, *något*, *ensamt* (*unum*, *singulum*, *solum*, *qvoddam*) deklineras som s i t t, äfven i plur. när det fogas till subst. plur. t. e. e i n s k æ r i *en sax*, e i n i r s k ó r *ett par skor*, e i n a r b u x u r *ett par byxor*; det deklineras äfven bestämdt i synnerhet i betydelsen af *ensamt*, t. e. þ a t e i n a *endast det (id solum)*. N e i t t *intet* böjes likaså, dock endast obestämdt; det nyttjas blott i förbindelse med

en annan negation, t. e. e c k i s á e k n e i t t *inte' såg jag något* (*någonting*). Ett annat nekande derivatum af e i t t är e c k i (för *eitt-gi*); det böjes sålunda:

Sing.	*Neutr.*	*Macs.*	*Fœm.*
Nom.	ecki	eingi	eingi
Acc.	ecki	eingan	einga
Dat.	eingu	eingum	eingri
Gen.	einskis	einskis	eingrar
Pluralis.			
Nom.	eingi	eingir	eingar
Acc.	eingi	einga	eingar
Dat.	eingum	eingum	eingum
Gen.	eingra	eingra	eingra.

Ordet är sammansatt af e i t t och den nekande ändelsen *-gi*, *ki*, kanhända den samma som *den*, *hvarmed* h v o r u g t är bildadt. Man finner äfven i *dat. neutr.* e i n u- g i och i gen. e i n g i s, e i n k i s; orsaken till e i n s k i s är att man satt begge delarne i gen. (alltså *eins-gis*). I de ställningar, der ändelsen icke innehåller *i*, finner man äfven *au* för *ei*, t. e. a u n g u, a u n g u m, a u n g r i o. s. v.; äfven i masc. plur. a u n g v i r, a u n g v a o. s. v. Efter en gammal ortografi skrifs äfven *eng* för *eing* och *öng* för *aung* i alla händelser. I sednare språket har slutligen detta ord blifvit ändradt till e c k e r t, e i n g i n n, e i n g i n och i neutr. plur. e i n g i n, de öfriga ändelser hafva alla bibehållit sin gamla skepnad.

225. M a n n g i *ingen* (T. *Niemand*, Lat. *nemo*) nyttjas endast i poesi och heter i nom. acc. m a n n g i, gen. m a n n s k i s; det förekommer knappast i någon annan ställning.

226. Till dessa obestämda räkneord, som de äf-

ven kallas, tycks ännu höra: allt, allr, öll, *allt*, *all*, hvilket dekllneras obeståmdt; och nóg, nógr, nóg *nog* åfvenså. Man kunde åfven anföra hår margt, fátt, hvarom redan år taladt.

227. Obeståmda personen *man* har i Isländskan intet eget ord; den betecknas 1) ofta med 3. pers. sing. af verba utan något pron., t. e. ok heyrði þat síðan *och det hörde* (*sporde*) *man sedan*; 2) Ofta åfven med menn i plur likasom vi såga *folk* eller *de*, t. e. er menn tóku at drecka ɔ: *när man* (*de*) *började dricka*. 3) Understundom i sednare tider också med maðr i sing.

Det impersonella *det* uttryckes åfven hår med þat, åfven om verbum står *i* plur., t. e. þat eru margir, sem ɔ: *det äro många*, *som* o. s. v. Dock år det kanhånda ån råttare att såga: þeir eru margir. Några skrifva ock þar er, þar eru men detta tycks vara en danism (D. *der er*).

228. *Numeralia* eller de egentliga beståmda råkneorden åro hår som i andra språk förnåmligast *cardinalia* och *ordinalia*; de öfverskådas kanske låttast når de ställas bredvid hvarandra, sålunda:

Cardinalia.	*Ordinalia.*
eitt, einn, ein	fyrsta, i, a
tvö, tveir, tvær	annat, annar, önnur
þrjú, þrír, þrjár	þriðja, ði, ðja
fjögur, fjórir, fjórar	fjórða, i, a
fimm	fimta
sex	sètta (sjötta)
sjö (sjau)	sjöunda (sjaunda)
átta	átta (áttunda)

níu

níu	níunda
tíu	tíunda
ellifu	ellefta
tólf	tólfta
þrettán	þrettánda
fjórtán	fjórtánda
fimtán	fimtánda
sextán	sextánda
sautján (seytján)	sautjánda (seytjánda)
átján	átjánda
nitján	nitjánda
tuttugu	tuttugasta
tuttugu ok eitt (o. s. v.)	tuttugasta ok fyrsta
þrjátíu	þrítugasta
fjörutíu	fertugasta
fimtíu	fimtugasta
sextíu	sextugasta
sjötíu	sjötugasta
áttatíu	áttatugasta
niutíu	nítugasta
hundrað (tíutíu)	hundraðasta
hundrað ok tíu (ellifutíu)	hundraðasta ok tíunda
tvö hundruð (o. s. v.)	tvö hundraðasta
þúsund	þúsundasta.

I stället för *sautján* finns äfven *sjautján*, och för þ r j á t í u o. följ. þ r j á t í g i r och þ r j á t í g i, o. s. v.

229. De fyra första deklineras; om e i t t är redan taladt; med t v ö har b æ ð i *begge* mycken likhet, dock emedan hvart och ett af dem har sina egenheter, skola de här alla fullständigt framställas.

Nom.	tvö	tveir	tvær	bæði	báðir	báðar
Acc.	tvö	tvo (två)	tvær	bæði	báða	báðar
Dat.		tveim			báðum	
Gen.		tveggja			beggja	
Nom.	þrjú	þrír	þrjár	fjögur	fjórir	fjórar
Acc.	þrjú	þrjá	þrjár	fjögur	fjóra	fjórar
Dat.		þrim			fjórum	
Gen.		þriggja			fjögra.	

För tveim och þrim (þrem) finns äfven ofta tveimr, þrimr (eller þrimur ɔ: *tribus*), man skrifver ock þremr.

De följande intill hundrað äro invariable; öfver hundra deklineras de på ett dubbelt sätt. Stå de absolute (utan subst.) deklineras både räkneordet, som bestämmer hur många hundrade eller tusen det menas, och sjelfva dessa ord hundrað, þusünð, t. e. eitt hundrað er oflítit *ett hundra är för litet*, einu hundraði, eins hundraðs, tvö hundruð, tveim hundruðum, tveggja hundrada o. s. v. Men stå de i förbindelse med substant., så deklineras endast det egentliga räkneordet, hvilket rättar sig efter subst. och *hundrad, þusund* blifver oförändradt i nom. sing. eller plur. om subst. är plur., t. e. ecki fær maðr stóra jörð fyrir tvö hundruð dali ɔ: *för* 200 *R:dr får man ingen stor bondgård*; af þremr hundruð dölum verðr rentan tólf dalirá ári *af* 300 *R:dr blifver räntan* 12 *R:dr om året*; þat er fjögra hundruð (eller þusund) dala virði *det är* 400 (4000) *R:dr värdt.*

230. Våra förfäder räknade ofta efter *stora hun-*

draden (120), på Isländska stórt eller tólfrætt hundrað, motsatt *små hundraden* (100), på Isländska smátt eller tírætt; i första fallet nyttjade man tíutíu för 100 och ellifutíu för 110, till hvilka jag likvål icke har träffat några ordinalia. Med þúsund förhåller det sig på samma sätt. I afseende på böjningen är hundrað, som redan anmärkt, ett regelbundet neutr., þúsund åfvenså, dock förekommer det hos de Gamle ofta som foem., t. e. tvær þúsundir manna; nu är det åtminstone vid subst. alltid neutr., t. e. Hann gaf tvö þúsund dali fyrir þat. Dylika substantiva äro äfven par (plur. pör) *ett par*, tugr *ett antal af tie*, tylft *ett antal af tolf*, skockr 10000, millión är också i sednare tider upptaget, men till de följande hafva Isländarne åter bildat egna uttryck, nemligen tvímillíón *billion*, þrímillíón *trillion*, fjórmillíón *qvadrillion*.

231. Af ordinalia är fyrsta egentligen bestämda formen af adj. fyrra, fyrst, utan positiv. (se 206.) *Annat* är redan omtaladt 223. *þriðja* insätter *j* öfverallt, går annars som ett regelbundet bestämdt adject. Alla följande gå som adj. i bestämda formen.

232. Ordinalia under tjuge bildas af cardinalia sålunda, att *ða* (*ta*) fogas till dem, som slutas på en konsonant, *undi*, *ndi* till dem på en vokal, átta och ellefta göra intet undantag härifrån, ty átta, ellifu tyckas i äldsta tider icke hafva haft någon vokal i slutet, enligt, T. *acht*, *eilf*, samt hvad det sista angår sjelfva Isl. ordet *tólf* och T. *zwölf*.

De öfver tjuge bildas alla på *asta*, och det icke

af de motsvarande cardinalia, utan af temporalia på *tugt*, *tugr*, *tug*.

233. *Temporalia* hafva Isländarne af flera slag, t. e. af nótt komma: einnætt (masc. einnættr) *en natt gammal*, þrínætt o. dyl. Man säger äfven nætrgamalt, och af vetur *vinter*, *år*, veturgamalt *årsgammalt*, tvævett, masc. tvævetr, þrèvett; men det är endast af få numeralia man kan bilda dylika; allmänt är deremot med gen. plur. af cardin. och subst. att uttrycka dessa förhållanden; t. e. tveggja, þriggja-nátta; fjögra-, fimm-, sex-vetra, tveggja-atqvæða-orð *tvåstafviga ord*, þriggja-þumlúnga- naglar *tretums spikar*, fjögra-blaða-form *qvart*, átta-, tólf-, sextan-blaða-form, *oktav*, *duodes*, *sedes*. þriggja-manna-nefnd *triumvirat*, tíu-manna-nefnd *Decemvirat* o. m. fl. Af tjuge och de följande bildas egna adj. som nyttjas både om ålder, mått o. s. v., liksom de Lat. på *-arium*; dessa äro: tvítugt, tvítugr, tvítug *tjuge år gammalt*, *tjuge famnar långt* o. s. v. (Lat. *vicenarium*); þrítugt, fertugt, fimtugt, sextugt och sjötugt. De högre bildas på -rætt, -ræðr, ræð, t. e. áttrætt *octogenarium*, nírætt, tírætt o. s. v.

234. *Adverbia* som uttrycka det Svenska *gång*, har fornspråket endast två, nemligen tvisvar *två gånger*, þrisvar *tre gånger*, alla andra uttrycker man med ordet sinn (o: *gång*, *resa*) i dat. t. e. einu sinni *en gång*, fjórum sinnum, fimm sinnum o. s. v. Man säger äfven tveim sinnum, þrim sinnum, eller tvisvarsinnum, þrisvarsinnum, hvilket sista dock är tautologiskt. *Första gån-*

gen o. dyl. tillkännagifva Isländarne med samma ord i acc. sing. och artik. h i t, hvilken dock ibland utelemnas, t. e. (h i t) f y r s t a, a n n a t, þ r i ð j a s i n n. I stället för s i n n nyttjas ock s k i p t i; (hit) f y r s t a s k i p t i o. s. v., och för h i t sättes ofta præp. *í*, t. e. í f j ó r ð a s i n n eller s k i p t i o. s. v.

235. *Distributiva* gifvas endast af de fyra första, t. e. e i t t, e i n n, e i n (*singulum*), hvilket i denna betydelse får i acc. masc. e i n a n, t v e n n t, þ r e n n t, f e r n t (masc. t v e n n r, þ r e n n r, f e r n). Häraf bildas subst. e i n í n g *enhet*, *enighet*, þ r e n n í n g *trehet*, *trefaldighet*, *treenighet*, (liksom Lat. *trinitas*). Annars nyttja Isländarne i stället för distrib. trenne uttryck, antingen att upprepa cardinalia med *ok* imellan, t. e. t v e i r o k t v e i r, þ r í r o k þ r í r, f i m m o k f i m m o. s. v., eller att sätta cardinalia i dat. och tillfoga ordet s a m a n, t. e. s e x, t i u, h u n d r u ð u m, þ ú s u n d u m s a m a n, hvilket ungefärligen svarar emot det Sv. *hundratals* o. dyl.

236. *Multiplicativer* bildas på *-falt*, *faldr*, *föld*, t. e. e i n f a l t *enkelt*, t v ö f a l t *dubbelt*, þ r e f a l t, f e r f a l t (fjórfalt), f i m m f a l t, h u n d r a ð f a l t o. s. v. Af dessa bildas åter verba på *-falda*, t. e. t v ö f a l d a *fördubbla*, þ r e f a l d a, f e r f a l d a (fjórfalda), f i m m f a l d a, m a r g f a l d a *multiplicera* o. s. v.

237. Af ordinalia mellan *tre* och *tolf* bildas substantiva, som tillkännagifva *hur stor del*; dessa äro: þ r i ð j ú n g r *en tredjedel*, f j ó r ð u n g r, f i m t ú n g r, s é t t ú n g r (sjöttúngr), s j ö u n d, á t t ú n g r, n í u n d, t í u n d, och t ó l f t ú n g r, ty af e l l e f t a skulle det blifva för långt, i stället för det af *två* eller *annat*, bildas af h á l f t, h á l f r, h á l f ordet h e l m í n g r (helfíngr).

Af dessa komma åter verba, som bemärka att dela i så många lika stora delar, eller uttaga en dylik del, t. e. helminga *halfvera*, þriðjúnga *dela i tre*, tíunda *gifva tionde af*. Några af dessa ord hafva dock i sednare språket, liksom *fjerding*, *åtting* o. dyl. på fasta landet, fått en inskränkt betydelse; man har derföre bildat nya subst. med *partr*, som fogas till ordinalia, så att begge orden deklineras hvart på sitt sätt, t. e. einn þriðjipartr *en tredjedel*, ek hèlt einum þriðjaparti *jag behöll en tredjedel*; hann fèck tvo þriðjuparta *han fick två tredjedelar*. Åfvenså fjórðipartr, fimtipartr, elleftipartr, tuttagastipartr, hundraðastipartr o. s. v. Af dessa kunna inga verba bildas, men man säger i stället: at tvískipta, þrískipta, fjórskipta, fimmskipta o. s. v.

---

8. KAP.

Om Verba.

238. De Isländska verba hafva åfven som de Grekiska, Latinska, Svenska och Danska tvenne former, activum och passivum, och i hvardera de vanliga fyra modi: indicat., conjunct., imperat. och infinitivus; men endast två tempora kunna här uttryckas genom böjning af orden, nemligen præs. och imperf.; dock nyttjas præs. åfven ofta som futur. lika som i Anglosachsiska och andra språk. De öfriga tempora omskrifvas

med hjelpverba som i Svenskan. I de tre först anförda modi åtskiljas numeri och personer; dock tillfogas vanligtvis de personella pron., emedan skilnaden mellan personerna i synnerhet i passivum icke öfverallt är bestämd och tydlig. Participierna äro, som vanligt, præs. part. activi, som ock ofta har betydelsen af futur. part. pass. samt. præter. part. pass., hvars neutrum i obestämda formen alltid tillika är supinum; af detta supin. kan, äfvensom af det Svenska, genom en ny passivändelse bildas ett supinum passivum; hvilket dock vanligtvis endast förekommer i neutrum, sällan i de andra genera och casus såsom fullständigt participium.

239. Infinit. innehåller alltid verbets ursprungliga vokal, och tycks derföre rättast att nämna verba derefter; emedlertid synes tydligare, fast icke fullkomligen säkert, af 1. pers., till hvilken conjugation orden höra, och detta är utan tvifvel orsaken hvarföre Björn Haldorsson i sin Ordbok alltid anför dem under denna form. Af de andra tempora äro præs. och imperf. indic. samt. præt. partic. eller supinum de vigtigaste, emedan alla öfriga af dem kunna härledas.

240. Verbernas böjningssätt hafva i alla Gothiska språken mycken öfverensstämmelse; den indelning derföre, som i ett af dessa språk är den riktiga, blifver det äfven i alla de andra. Allra tydligast röjer den sig dock i Isländskan, emedan detta språk öfver hufvud tycks närmast den gemensamma källan. Man upptäcker sålunda straxt i præs. ind. en skilnad, som delar alla verba i två hufvudsakliga flockar, af hvilka den ena slutar sig i præs. alltid på en konsonant, den andra vanligtvis på en vokal; den ena blifver i imperf. alltid enstafvig med förändrad vokal, den andra alltid

flerstafvig, och behåller esomoftast sin vokal oförändrad; den ena slutar sig i sup. och præt. part. pass. på *it*, *inn*, *in*, den andra på *t*, *dr*, *d*, som således i alla grundtempora äro skilda från hvarandra. Den sednare svarar emot de såkallade *verba pura*, i Grekiskan och 1. 2. 4. konj. i Latinen, den förre emot *verba impura* i Grekiskan och 3. konjugation i Lat. Moesogothiskan och Anglosachsiskan hafva samma hufvud-indelning af samma verba; äfvenså de nyare Germaniska språken: Tyska och Holländska, ehuru Adelung räknade alla *verba impura* för afvikande, men de äro åtminstone i Isländskan nästan lika regelbundna som *verba pura*, fast de följa helt skiljaktiga reglor. Likvål äro här, som i nomina, de såkallade pura enklare; impura konstigare och svårare till böjningssätt, och detta har måhända gifvit anledning till, att man ansett dem såsom regelbundna.

1. *Enklare hufvudflocken.*

241. Dessa två hufvudflockar indelas åter i flera klasser efter imperfectum: den första flocken har neml. i imperf. antingen *aði* eller *ði* (*di*, *ti*) utan vokalförändring, eller *ði* (*di*, *ti*) med ljudskifte i förra stafvelsen; den delas således i tre klasser, af hvilka den första har vokalen *a*, som synes tydlig i 1. pers. i imperf. och imperat.; den andra har vokalen *i*, som äfven i första person framkommer tydligt, fast den i imperf. genom sammandragning blifvit bortkastad; den tredje har ingen vokal i första person, men tycks ursprungligen hafva haft *u*, emedan denna ändelse i många fall blifvit bortkastad i fornspråket, t. e. i fœm. sing. och i neutr. plur. der *u* tycks gifvit anledning till vokaländringen, som sedan bibehållits, fastän det bortföll; den-

na tredje klassen utmärker sig ock genom ljudskifte i imperfectum; för öfrigt är böjningen i alla tre nästan fullkomligt densamma, och endast bildningen skiljaktig. De räknas sålunda med rätta till en enda konjugation, fast Baden, Botin, Sjöborg o. fl. i nyare språken antaga klasserna af denna hufvudflock för särskildta konjugationer, men dem af den konstigare för en enda, eller för oregelbundna, ett fel som är gemensamt för nästan alla syd- och öst-europeiska språkens gramm. Skilnaden i de karakteristiska tempora öfverskådas lättast genom jemförelse:

	præs. ind.	*imperf.*	*sup.*	*infin.*	
1. kl.	ek elska	elskaði	elskat	elska	*att älska*
2. —	ek renni	rendi	rent	renna	*låta rinna*
3. —	ek tem	tamdi	tamit / tamda	temja	*att tämja:*

242. Öfverensstämmelsen med Anglosachsiskan och Mœsogothiskan och de öfriga gamla germaniska språken är ögonskenlig, ehuru skiljaktig ordning de olika författarne än antagit; de svara emot hvarandra på följande sätt:

Isl.		*Anglos.*		*Mœsog.*		
1. spjalla	-aði	1. spellian	-ode	3. spillon	-oda	*tala*
2. hafa	-ði	(2) habban,	hæfde	1. haban	-aida	*hafva*
3. sækja,	sókti	3. sécan,	sóhte	2. sókjan	-ida	*söka.*

I Grekiskan svara häremot verba på *αω*, *εω*, *οω*, i Latinen 1. 4. och 2. konjugationen, sålunda:

Isl.		*Latin.*	
1. ek bora,	boraði	1. (fora-o)	foravi
2. mik dreymi-r,	dreymdi	4. dormi-o	dormivi
3. ek þegi,	þagði	2. tace-o	tacui.

I Lettiska språken är samma indelning uppenbarligen den enda rätta; kanhända äfven i de slavonska och finnska.

243. Till exempel på alla tre regelbundna klasser

af enklare hufvudflocken skola här uppställas k a l l a, b r e n n a *bränna*, t e l j a (*räkna*).

		1. *Klass.*	2. *Klass.*	3. *Klass.*
Indicativus.		*Activum.*		
Præs. Sing.	1.	ek kalla	brenni	tel
	2.	þú kallar	brennir	telr
	3.	hann kallar	brennir	telr
Plur.	1.	vèr köllum	brennum	teljum
	2.	þèr kallið	brennið	telið
	3.	þeir kalla	brenna	telja
Imperf. Sing.	1.	ek kallaði (a)	brendi (a)	taldi (a)
	2.	þú kallaðir	brendir	taldir
	3.	hann kallaði	brendi	taldi
Plur.	1.	vèr kölluðum	brendum	töldum
	2.	þèr kölluðuð	brenduð	tölduð
	3.	þeir kölluðu	brendu	töldu
Conjunctivus.				
Præs. Sing.	1.	ek kalli	brenni	teli
	2.	þú kallir	brennir	telir
	3.	hann kalli	brenni	teli
Plur.	1.	vèr köllum	brennum	teljum
	2.	þèr kallið	brennið	telið
	3.	þeir kalli	brenni	teli
Imperf. Sing.	1.	ek kallaði	brendi	teldi
	2.	þú kallaðir	brendir	teldir
	3.	hann kallaði	brendi	teldi
	1.	vèr kölluðum	brendum	teldum
	2.	þèr kölluðuð	brenduð	telduð
	3.	þeir kölluðu	brendu	teldu
Imperat.		kalla-(ðu)	brenn-(du)	tel-(du)
Infinit.		at kalla	brenna	telja
Particip.		kallandi	brennandi	teljandi.
Sup.		kallat	brent	talit

	1. *Klass.*	2. *Klass.*	3. *Klass.*
Indicativus.		*Passivum.*	
Præs. Sing.	kallast	brennist	telst
	kallast	brennist	telst
	kallast	brennist	telst
Plur.	köllumst	brennumst	teljumst
	kallizt	brennizt	tellzt
	kallast	brennast	teljast
Imperf. Sing.	kalladist	brendist	taldist
	kallaðist	brendist	taldist
	kallaðist	brendist	taldist
Plur.	kölluðumst	brendumst	töldumst
	kölluðuzt	brenduzt	tölduzt
	kölluðust	brendust	töldust
Conjunctivus.			
Præs. Sing.	kallist	brennist	telist
	kallist	brennist	telist
	kallist	brennist	telist
Plur.	köllumst	brennumst	teljumst
	kallizt	brennizt	telizt
	kallist	brennist	telist
Imperf. Sing.	kallaðist	brendist	teldist
	kallaðist	brendist	teldist
	kallaðist	brendist	teldist
Plur.	kölluðumst	brendumst	teldumst
	kölluðuzt	brenduzt	telduzt
	kölluðust	brendust	teldust
Imperat.	kallastu	brenstu	telstu
Infinit.	kallast	brennast	teljast
Particip.	(kallanðist)	(brennandist)	(teljandist)
Sup. pass.	kallazt	brenzt	talizt.

Första Klassen.

244. Denna klass år bland alla den talrikaste och enklaste; man har endast att iakttaga det vanliga ljudskiftet med *a*, der detta förekommer. Supinum på *at* år neutr. af part. pass., hvilket deklineras regelrått så vål obest. kallat, kallaðr, kölluð, som bestämdt kallaða, kallaði, kallaða, men sup. pass. kallazt *kållats* af denna klassen finns endast i neutr. Flera exempel till öfning åro:

þjóna	*tjena*	ætla	*ämna*	sofna	*somna*
njósna	*speja*	kosta	*kosta*	syndga	*synda*
herja	*härja*	kasta	*kasta*	tiðka	*bruka*
skoða	*skåda*	hóta	*hota*	blakta	*vefta*
tala	*tala*	hljóða	*skrika*	vernda	*beskydda*
hata	*hata*	sauma	*sy*	hugsa	*tänka*
baka	*baka*	safna	*samla*	sagla	*såga, sagla*
rita	*skrifva*	sanna	*bevisa*	lakra	*rinna sakta.*

Andra Klassen.

245. Åfven denna klass år enkel och regelbunden, utan ljudskifte, och till alla sina böjningar lik den första, hvarifrån den endast skiljer sig dermed, att den i sing. præs. har vokalen *i*, att den i præterit. ingen vokal har framföre åndelsen, och i imperativ. slutas på kånningsbokstafven sjelf. Åfven den innehåller många ord nåstan alla med veka vokaler i hufvudstafvelsen, och till större delen deriverade af subst. eller adj. De, hvilkas kånningsbokstaf år en hård konsonant eller *s*, antaga *t* för *d* i præterita; de med ð erhålla *dd*, och de med *g* eller *k* efter en vek vokal insåtta *j* der åndelsen börjar med vokal; men de med *g* eller *k* efter ö insåtta *v* i samma håndelse, t. e.

deyfa	-i,	ði	*döfva*	teygja	-gi,	gði	*locka*
æfa	-i,	ði	*öfva*	vægja	-gi,	gði	*skona*
erfa	-i,	ði	*ärfva*	vigja	-gi,	gði	*viga*
læra	-i,	ði	*lära*	byggja	-ggi,	bygði	*bygga*
gera	-i,	ði	*göra*	hryggja	-ggi,	gði	*bedröfva*
kemba	-i,	di	*kämma*	syrgja	-gi,	gði	*sörja*
steypa	-i,	ti	*gjuta*	heingja	-gi,	gði	*hänga*
gapa	-i,	ti	*gapa*	leingja	-gi,	gði	*förlänga*
kippa	-i,	kipti	*rycka*	fylgja	-gi,	gði	*följa*
leysa	-i,	ti	*lösa*	veikja	-ki,	kti	*försvaga*
missa	-i,	misti	*mista*	þeckja	-cki,	ckti	*känna*
prýða	-i,	prýddi	*pryda*	merkja	-ki,	kti	*märka*
reita	-i,	tti	*reta*	þeinkja	-ki,	kti	*tänka*
hitta	-tti	tti	*hitta*	fylkja	-ki,	kti	*ställa i leder*
birta	-ti	ti	*uppenbara*	stöckva	-ckvi,	ckti	*stänka.*

Alla de som hafva kånningsbokståfverna *gl*, *fl*, *gn*, *fn*, erhålla i imperf. *d*, t. e. sigla *segla* sigli, sigldi; stefna *stämma* stefni, stefndi; efla *stärka*, *förstärka*, hefna *hämnas*, nefna *nämna*, rigna *regna* o. dyl., men de som hafva *pn*, *kn* eller dyl., höra till första klassen; äfven de med kånningsbokstafven *m* erhålla *d*, t. e. dreyma *drömma*, mik dreymdi *jag drömde*, skemma *skämma bort* skemdi. De som hafva *t* med en konsonant framföre, erhålla intet nytt *t* eller *d* i imperf., t. e. vænta *vänta* vænti, velta *stjelpa* velti, festa *fästa* festi, lypta *lyfta* lypti, hvilket i alla dessa äfven är 1. pers. præs.

För dem som hafva *rð*, *ld*, *nd*, *l*, *ll*, *n*, *nn*, till kånningsbokstaf, tycks omöjligt att gifva någon säker regel, emedan några antaga *d*, andra *t*, några begge delarne, dock tycks *d* vanligare hos de Gamle, *t* (*dt*) hos de Nyare, t. e.

girða	girði / girdti	*omgjorda*	fella	feldi	*fälla*
lenda	lendi / lendti	*lända*	stilla	stilti	*stilla*
hæla	hældi	*berömma*	sýna	sýndi	*visa*
mæla	mælti	*säga*	ræna	rænti	*plundra*
			kenna	kendi	*undervisa*
			nenna	nenti	*gitta.*

246. Enstafviga orden på *á* tillfoga i præs. *i*, imperf. *ði*, sup. *ð*, t. e. at spá *spå*, ek spái, spáði, hefi spáð, åfvenså strá *strö*, má *nöta*, gá *akta på* o. dyl. Dock finns stundom præs. utan *i*, t. e. hann forsmár ell. forsmáir *han försmår.*

247. Några afvika i imperf. conj., der de förändra vokalen; andra i supin., som de bilda efter första klassen på *at (að)*, dessa sakna partic. pass.; de flesta afvika i begge afseenden tillika, några på annat sätt. De vigtigaste af dessa äro:

Infin.	*præs.*	*impf.*	*conj.*	*sup.*	
vaka	vaki	vakti	vekti	vakit	*vaka*
flaka	flaki	flakti	flekti	flakit	*gapa, spricka*
hafa	hefi	hafði	hefði	haft	*hafva*
ná	næ	náði	næði	náð	*nå*
þvo (þvá)	þvæ	þvoði	þvæði	þvegit	*tvätta*
ljá	ljæ (lè)	lèði	lèði	lèð	*läna*
(ske	skeðr	skeði	skeði	skeð	*ske)*
vara	vari	varði ell. varaði		varat	*vara*
þora	þori	þorði	þyrði	þorat	*töras*
þola	þoli	þoldi	þyldi	þolat	*tåla*
tóra	tóri	tórði	tórði	tórat	*lefva (svagt)*
una	uni	undi	yndi	unat	*vara nöjd*
duga	dugi	dugði	dygði	dugat	*vara nog*
trúa	trúi	trúði	trýði	trúat	*tro*
vèla	vèli	vèlti	vèlti	vèlat	*svika*

Af dessa har vaka tveformigt part. pass., neml. vakinn och vaktr; ske, som tillhör nyare språket, och är impers., har äfven i præs. sker; vara att varna går regelbundet efter 1. klassen; duga att duga äfvenså; för tryði skrifs och hörs äfven trýði, som är mera regelrätt men ganska sällsynt; trúadr trogen, réttrúadr rättrogen nyttjas såsom adj.; af vèla finns partic. pass. vèltr och af lifa, lifinn hos Skalderna.

Alla de som i præs. ind. förändra vokal, återfå i plur. infinitivens vokal, som likvål i 1. person ändras på nytt, om den vore *a*, t. e.

Sing.	1.	hefi	næ	veld
	2.	hefir	nær	veldr
	3.	hefir	nær	veldr
Plur.	1.	höfum	náum	völdum
	2.	hafið	náið	valdið
	3.	hafa	ná	valda.

Det samma äger rum i alla verba af de följande klasserna så vål regelbundna som afvikande.

Tredje klassen.

248. Denna klass åtskiljer sig derigenom, att den är utan slutvokal i præs., och ändrar hufvudvokalen i imperf.; efter denna vokalen har den en enkel, sällan dubbel konsonant, aldrig positio till känningsbokstaf; första stafvelsen har ock vanligtvis en enkel vokal; præt. part. pass. är som oftast tveformig (194), t. e., bestämdt hit talda, hinn taldi, hin talda, obestämdt talit, talinn, talin. Imperf. får endast *t* der känningsbokstafven är *k*, *p*, *t*, annars *d* eller *ð* efter de vanliga reglorna. Flera exempel äro:

berja	ber	barði	berði	barit	*slå*
dvelja	dvel	dvaldi	dveldi	dvalit	*dröja*
velja	vel	valdi	veldi	valit	*välja*
venja	ven	vandi	vendi	vanit	*vänja*
lemja	lem	lamdi	lemdi	lamit	*prygla*
leggja	legg	lagði	legði	lagt (lagit)	*lägga*
vekja	vek	vakti	vekti	vakit	*väcka*
þekja	þek	þakti	þekti	þakit	*täcka*
qveðja	qveð	qvaddi	qveddi	qvadt	*taga afsked*
gleðja	gleð	gladdi	gleddi	gladt	*glädа*
hvetja	hvet	hvatti	hvetti	hvatt	*uppmuntra*
krefja	kref	krafði	krefði	krafit	*kräfva*
glepja	glep	glapti	glepti	glapit	*föra vilse*
spyrja	spyr	spurði	spyrði	spurt	*fråga*
hylja	hyl	huldi	hyldi	hulit	*hölja*
stynja	styn	stundi	styndi	stunit	*sucka*
rymja	rym	rumdi	rymdi	rumt	*skria, ryta*
tyggja	tygg	tugði	tygði	tuggit	*tygga*
lykja	lyk	lukti	lykti	lukt	*lycka igen*
ryðja	ryð	ruddi	ryddi	rudt	*rödja*
flytja	flyt	flutti	flytti	flutt	*föra*
þysja	þys	þusti	þysti	þust	*rusa fram*
lýja	lý	lúði	lýði	lúð (lúit)	*hamra.*

Åfvenså flýja *fly* hos de Nyare, men hos de Gamle utan ljudskifte, imperf. flýði, part. flýit. Några äro tveformiga i infinit. och præs. þreyja, eller þrá *längta*, heyja eller há *lemna (en batalj)*, æja eller á *beta*, tæja eller tá *plocka (ull)*. Imperf. blifver vanligtvis þráði o. s. v.

249. Följande fyra förändra icke vokalen:

setja

setja	set	setti	setti	sett	*sätta*
selja	sel	seldi	seldi	selt	*sälja*
skilja	skil	skildi	skildi	skilit	*skilja.*
vilja	vil	vildi	vildi	viljat	*vilja.*]

Det sista får dessutom i 2. och 3. pers. præs. hos de Gamla v i l l (för *vilr*), hos de Nyare v i l t i 2. och v i l l i 3. pers. För infin. v i l j a finns ock v i l d u.

Afvikande äro dessa fem, som i præs. tyckas höra till 2:dra klassen:

þykja	þyki	þótti	þætti	þótt	*tycka.*
yrkja	yrki	orti	yrti	ort	*dikta*
		(yrkti	yrkti	yrkt)	*dyrka*
sækja	sæki	sótti	sætti	sótt	*söka*
segja	segi	sagði	segði	sagt	*säga*
þegja	þegi	þagði	þegði	þagat	*tiga*

De Nyare säga äfven þ ó k t i, o r k t i, s ó k t i, þ æ k t i o. s. v. Þ e g j a får i imperat. þ e g i! *tig!*

250. Orden med *r*, *s* till känningsbokstaf blifva hos de Nyare lika i alla 5 pers. sing. præs.; hos de Gamle nyttjades ofta *rr*, *ss* i 2. och 3. pers., t. e. ek spyr, þ ú s p y r r, h a n n s p y r r, o. dyl.

251. Följande afvika äfven i præs. der de blifva enstafviga och lika imperf. af 2:dra konjugationen:

unna	ann	unni	ynni	unnt	*unna*
	unni	unti	ynti		*älska*
kunna	kann	kunni	kynni	kunnat	*kunna*
muna	man	mundi	myndi	munat	*komma ihåg*
munu	mun	mundi	mundi	(*felas*)	*månde*
mundu	mån		myndi		
skulu	skal	skyldi	skyldi	(*felas*)	*skola*
skyldu					

þurfa	þarf	þurfti	þyrfti	þurft	*behöfva*
eiga	á	átti	ætti	átt	*äga*
mega	má	mátti	mætti	mátt	*förmå*
knega	kná	knátti	knætti	(knátt)	*kunna*
kná		knáði		(knáð)	
vita	veit	vissi	vissi	vitat	*veta.*

Af skulu finns ock i præs. conj. skyli hos de gamle skalderna. Som partic. pass. kunna anses adj. kunnt, kunnr, kunn *bekant*, skylt, skyldr, skyld *pligtig*, också skylit, skylinn, skylin, samt vitat, vitaðr, vituð *bestämd*; knega och kná äro endast poetiska uttryck.

Dessa ord böjas i præs. sålunda:

Sing.	1.	kann	skal	á	veit
	2.	kannt	skalt	átt	veizt
	3.	kann	skal	á	veit
Plur.	1.	kunnum	skulum	eigum	vitum
	2.	kunnið	skuluð	eiguð	vitið
	3.	kunna	skulu	eigu	vita

Äfvenså böjas:

ann	þarf	má
man	mun	kná

De Nyare nyttja dock nästan allmänt ändelserna ið, *a* i 2. och 3. pers. plur. af alla dessa:

252. Ännu afvika följande på ett eget sätt.

núa	ný	neri	núit	*gnida*
snúa	sný	sneri	snúit	*vända*
róa	ræ	reri	róit	*ro*
gróa	græ	greri	gróit	*gro*
sóa	sæ	seri	sóit	*så, strö ut.*

Det sista är föråldradt och upplöst i tvenne andra ord, neml. sóa *förströ* regelbundet efter 1. klassen och sá

så regelrått som spá och de andra enstafviga orden af 2:dra klassen.

Konstigare hufvudflocken.

253. Denna flocken slutas alltid på en konsonant i 1. pers. præs. ind., i imperat. och i imperf.; men i imperf. förändras derjemte vokalen, och efter detta ljudskifte indelas den åter i mindre klasser. Af dylika klasser har man vanligtvis antagit fem; men redigare och rättare tycks det vara att antaga sex, af hvilka de tre behålla samma vokal i sing. och plur. imperfecti; de andra erhålla nytt ljudskifte i plur. imperf., de förre hafva vanligtvis samma vokal i supin., som i infinit.; de sednare alltid en från infinit. skiljaktig.

Dessa sex klassers beskaffenhet i hufvudtempora öfverskådas af följande:

1. spinna	spinn	spann	pl.	spunnum	spynni	spunnit	*spinna*
2. drepa	drep	drap	–	drápum	dræpi	drepit	*döda*
3. bíta	bít	beit	–	bitum	biti	bitit	*bita*
4. láta	læt	lèt	–	lètum	lèti	látit	*låta*
5. brjóta	brýt	braut	–	brutum	bryti	brotit	*bryta*
6. grafa	gref	gróf	–	grófum	græfi	grafit	*gräfva.*

De åtskilja sig endast i bildningen af tempora; i sjelfva böjnigen äro de alldeles lika och tyckas sålunda icke med rätta kunna antagas att utgöra mer än en enda konjugation.

254. Denna indelning svarar noga till den, som äfven i de Germaniska språken är den rätta, fast olika författare framställt den olika. I min Anglosachsiska språklära har jag följt den samma, men Zahn i sin upplaga af Ulfilas och Adelung i sin Tyska Språklära afvika något litet härifrån:

Isl.	*Anglos.*	*Zahn.*	*Adelung.*
1. bind	1. binde	4. binda }	
2. gef	2. gife	3. giba }	1. gebe
3. gríp	3. grípe }	1. greipa	} 3. greife
4. læt	4. læte }		} 2. lasse
5. flýg	5. búge	5. biuga	4. biege
6. gref	6. grafe	2. graba	5. grabe.

Ehuru dessa verba svara till de så kallade *impura* i Grekiskan och 3. konj. i Latinen, instämma de dock på långt nära icke så noga med dessa språk som förra hufvudflocken; orsaken är, att andra hufvudflocken i Gothiska språken icke som i de Thrakiska indelas efter kännings-bokstafven, utan efter första stafvelsens vokal, hvarom man lätt kan öfvertyga sig, när man jemför t. e. k j ó s a *att välja* med b l á s a *att blåsa*:

at kjósa	kýs	kaus	kusu	kysi	kosit
at blása	blæs	blès	blèsu	blèsi	blásit

de hafva samma känningsbokstaf, men danas icke dess mindre alldeles olika. Jemför man deremot k j ó s a med b r j ó t a, och b l á s a med l á t a; då ser man att de bildas alldeles lika, fastän de hafva helt skiljaktiga kännings-bokstäfver; emedan de hafva gemensam vokal i hufvudstafvelsen. Denna vokal behöfver likväl icke att vara alldeles den samma; t. e. f l j ú g a *flyga*, l ú t a o. dyl. gå fullkomligen som *kjósa*; det är af detta skäl, att imperfecti vokal synes säkrare än infinitivi till att derpå grunda indelningen. Men i Latinen äger sällan något ljudskifte rum, der kommer också icke hufvud-stafvelsens vokal utan endast känningsbokstafven i betraktande; t. e. *lædo* går som *ludo*, och *plaudo*; *veho* som *traho*, *lingo* som *jungo* o. s. v. Derföre kan icke indelningen här stämma öfverens, fast mångfaldiga af sjelfva

orden äro de samma i båda språken; t. e. a l a *alere*, e t a *edere*, v a d a *vadere*, e k b e r *fer-o*, o. fl.

255. Konstigare hufvudflocken förändrar äfven i sing. præs. vokalen, neml. *a*, *o* till *e*; *á*, *ó* till *æ*; *ú*, *jú*, *jó* till ý; *au* till *ey*, och det i alla händelser; de öfriga sjelfljuden *e*, *i*, *ei* o. s. v. blifva alltid oförändrade. Denna vokaländring äger rum i alla 3. pers. i sing., icke som i de Germaniska språken endast i 2. och 3. pers.; man finner här således ingalunda med säkerhet verbernas egentliga hufvudvokal i 1. pers., utan måste söka den i infinit. (se 239). De, hvilkas känningsbokstaf är *r*, *n* och *s*, fördubbla detta i 2:dra och 3:dje pers. hos de Gamle, men äro lika i alla 3 pers. hos de Nyare (250). Ofta finnas de dock äfven med bifogadt ð, *d* eller *t* i 2:dra personen, t. e. a t a u s a *ösa* præs. e k e y s, þ ú e y s t eller e y s s, h a n n e y s eller e y s s. I plur. kommer alltid den ursprungliga vokalen tillbaka, hvilken dock åter, om den vore *a*, i 1. pers. förbytes i ö, förmedelst ändelsen *um*. På allt detta finnas äfven i enklare hufvudflocken exempel i de afvikande verba (se 247).

256. Till exempel på alla dessa regelbundna klasser af konstigare hufvudflocken, skola här uppställas: b r e n n a *brinna*, g e f a *gifva*, g r í p a *gripa*, l á t a *låta*, f r j ó s a *frysa*, f a r a *resa*.

		1. *Klass.*	2. *Klass.*	3. *Klass.*
Indicativus.			*Activum.*	
Præs. Sing.	1.	brenn	gef	grip
	2.	brennr	gefr	gripr
	3.	brennr	gefr	gripr
Plur.	1.	brennum	gefum	grípum
	2.	brennið	gefið	grípið
	3.	brenna	gefa	grípa
Imperf. Sing.	1.	brann	gaf	greip
	2.	brannt	gaft	greipt
	3.	brann	gaf	greip
Plur.	1.	brunnum	gáfum	gripum
	2.	brunnuð	gáfuð	gripuð
	3.	brunnu	gáfu	gripu
Conjunctivus.				
Præs. Sing.	1.	brenni	gefi	grípi
	2.	brennir	gefir	grípir
	3.	brenni	gefi	grípi
Plur.	1.	brennum	gefum	grípum
	2.	brennið	gefið	grípið
	3.	brenni	gefi	grípi
Imperf. Sing.	1.	brynni	gæfi	gripi
	2.	brynnir	gæfir	gripir
	3.	brynni	gæfi	gripi
Plur	1.	brynnum	gæfum	gripum
	2.	brynnuð	gæfuð	gripuð
	3.	brynnu	gæfu	gripu
Imperat.	2.	brenn-du	gef-ðu	gríp-tu
Infinit.		brenna	gefa	grípa
Part. præs.		brennandi	gefandi	grípandi
Sup. act.		brunnit	gefit	gripit
Sup. pass.		(*fehlt*)	gefizt	gripizt

		4. *Klass.*	5. *Klass.*	6. *Klass.*
Indicativus.			*Activum..*	
Præs.	*Sing.*	læt	frýs	fer
		lætr	frýs-t	fer-ð
		lætr	frýs	fer
	Plur.	látum	frjósum	förum
		látið	frjósið	farið
		láta	frjósa	fara
Imperf.	*Sing.*	lèt	fraus	fór
		lèzt	fraust	fórt
		lèt	fraus	fór
	Plur.	lètum	frusum	fórum
		lètuð	frusuð	fóruð
		lètu	frusu	fóru
Conjunctivus.				
Præs.	*Sing.*	láti	frjósi	fari
		látir	frjósir	farir
		láti	frjósi	fari
	Plur.	látum	frjósum	förum
		látið	frjósið	farið
		láti	frjósi	fari
Imperf.	*Sing.*	lèti	frysi	færi
		lètir	frysir	færir
		lèti	frysi	færi
	Plur.	lètum	frysum	færum
		lètuð	frysuð	færuð
		lètu	frysu	færu
Imperat.		lát-tu	frjós-tu	far-ðu
Infinit.		láta	frjósa	fara
Part. præs.		látandi	frjósandi	farandi
Sup. act.		látit	frosit	farit
Sup. pass.		látizt	(*felas*)	farizt

Passivum bildas här som i enklare hufvudflocken af activ. genom tillfogande af *st*, framför hvilket *r* bortfaller, men ð, *t*, som äfven bortfalla, ersättas med *z* för *s*, t. e. grípst öfverallt i entalet grípumst, grípizt, grípast i flertalet, læzt i entalet látumst, látizt, látast i flertalet o. s. v.; men många af dessa, som äro neutra, emottaga intet passivum, t. e. ek brenn, ek frýs, o. dyl.

Första klassen

257. har äfven till följe af konsonanterna några små variationer, som synes af följande exempel:.

renna	renn	rann	runnum	rynni	runnit	*rinna*
vinna	vinn	vann	unnum	ynni	unnit	*vinna*
vinda	vind	vatt	undum	yndi	undit	*hissa*
hrinda	hrind	hratt	hrundum	hryndi	hrundit	*störta ned*
finna	finn	fann	fundum	fyndi	fundit	*finna*
drecka	dreck	drack	druckum	drycki	druckit	*dricka*
stinga	sting	stack	stúngum	stýngi	stúngit	*sticka*
springa	spring	sprack	sprúngum	sprýngi	sprúngit	*spricka*
skella	skell	skall	skullum	(skylli	skollit)	*smälla*
svella	svell	svall	sullum	sylli	sollit	*svälla*
vella	vell	vall	ullum	ylli	ollit	*koka*
svelta	svelt	svalt	sultum	sylti	soltit	*svälta*
velta	velt	valt	ultum	ylti	oltit	*välta*
gjalda	geld	galt	guldum	gyldi	goldit	*betala*
skjálfa	skelf	skalf	skulfum	skylfi	skolfit	*bäfva*
svelgja	svelg	svalg	(sulgum)	sylgi	svolgit	*svälja*
þverra	þverr	þvarr	(þurrum)	þyrri	þorrit	*aftaga*
verða	verð	varð	urðum	yrði	orðit	*blifva*
snerta	(snert)	snart	(snurtum	snyrti)	snortit	*vidröra*
hverfa	hverf	hvarf	hvurfum	hvyrfi	horfit	*försvinna*
verpa	verp	varp	urpum	yrpi	orpit	*värpa*

bjarga	berg	barg	(burgum)	byrgi	borgit	*berga*
bresta	brest	brast	brustum	brysti	brostit	*brista*
sleppa	slepp	slapp	sluppum	slyppi	sloppit	*slippa*
detta	dett	datt	duttum	dytti	dottit	*falla*
spretta	sprett	spratt	spruttum	sprytti	sprottit	*spritta.*

De som hafva *n* närmast till hufvudvokalen, antaga i sup. *u*, de öfriga *o*.

Regeln att *v* bortfaller framför *o*, *u*, *y* uraktlåtes stundom, i synnerhet om en konsonant går förut; men egentligen afvikande finnas ganska få: v a l d a *rå med* får v e l d, v a l d och i sup. v a l d i t, i plur. imperf. och imperf. conj. har det icke förekommit mig; af s n e r t a finns måhända endast s n e r t i i præs., hvilket ock Björn Haldorson angifver, men det är annars egentligen præs. af ett annat verb. som får i imperf. s n e r t i och går efter 1:sta hufvudflockens 2:dra klass.

Andra klassen

258. Är icke så talrik; flera exempel äro:

qveða	qveð	qvað	qváðum	qvæði	qveðit	*sjunga*
biðja	bið	bað	báðum	bæði	beðit	*bedja*
geta	get	gat	gátum	gæti	getit	*omtala*
sitja	sit	sat	sátum	sæti	setit	*sitta*
lesa	les	las	lásum	læsi	lesit	*läsa*
troða	treð	trað	tráðum	træði	trodit	*trädapå*
koma	kem	qvam	qvámum	qvæmi	komit	*komma*
sofa	sef	svaf	sváfum	svæfi	sofit	*sofva*
drepa	drep	drap	drápum	dræpi	drepit	*dräpa*
reka	rek	rak	rákum	ræki	rekit	*drifva.*

Några antaga *á* redan i sing. imperfecti, eller afvika på annat sätt, dessa äro i synnerhet:

eta	et	át-um	æti	etit	*äta*
vega	veg	vág-um	vægi	vegit	*döda*
liggja	ligg	lág-um	lægi	legit	*ligga*
þiggja	þigg	{ þág-um, þáði, ðum	þægi	þegit	*emottaga*
sjá	sèr	sá-um	sæi	sèð	*se.*

I stället för trað, tráðu säges nu vanligt tróð, tróðu enligt 6:te klass. och för qvam, qvámu, qvæmi säges kom, komu, kæmi. De med känningsbokstafven *g* förlora vanligtvis detta i uttal och skrift ur imperf. ind.; man finner således ofta lá-ü, þá-u, vá-u och hos de Nyare vo eller efter 6:te kl. vó-u, vóg-u.

259. Till denna klass hör äfven hjelpverbum vera *våra*, hvilket afviker i præsentia; det böjes sålunda:

		Indicat.	Conjunct.	Imperat.
Præs.	*Sing.*	ek em (er)	sè	veri
		þú ert	sèr (sèrð)	ver-tu (verir)
		hann er	sè	veri
	Plur.	vèr erum	sèum	verum
		þèr eruð	sèuð	verið
		þeir eru	sèu	vera
Imperf.	*Sing.*	ek var	væri	*Infinitivus*
		þú vart	værir *præs.*	vera
		hann var	væri *præt.*	hafva verit
	Plur.	vèr vorum	værum	*Partic.*
		þèr voruð	væruð *præs.*	verandi
		þeir voru	væru *sup.*	verit.

Præs. conj. är tagit af ett annat ofullständigt ord, och præs. imperat. tycks ursprungligen hafva varit conj. af *vera*; för vorum o. s. v. säges äfven vórum; de Gamle skrifva vårum.

260. De som hafva flytande kånningsbokståfver dana supin. enligt första klassen, t. e.

nema	nem	nam / numdi	námum / ell. næmdi	næmi	numit / numda	*lära* / *betaga*
skera	sker	skar	skárum	skæri	skorit	*skära*
bera	ber	bar	bárum	bæri	borit	*bära*
stela	stel	stal	stálum	stæli	stolit	*stjäla*
fela	fel	fal / fól	fálum / fólum	fæli	falit / fólgit	*gömma* / *bort*

Tredje klassen.

261. Denna klass år mycket regelbunden och enkel; den har i alla præs. *i*, och i alla præterita *i*, utom i sing. imperf. ind., der den får *ei*; flera exempel åro:

ríða	ríð	reið	riðum	riði	riðit	*rida*
qviða	qvið	qveið	qviðum	qviði	qviðit	*frukta*
líta	lít	leit	litum	liti	litit	*se*
bíta	bít	beit	bitum	biti	bitit	*bita*
drífa	dríf	dreif	drifum	drifi	drifit	*snöga*
þrífa	þríf	þreif	þrifum	þrifi	þrifit	*gripa*
síga	síg	seig	sigum	sigi	sigit	*sjunka*
stíga	stíg	steig	stigum	stigi	stigit	*stiga*
víkja	vík	veik	vikum	viki	vikit	*vika*
svíkja	svík	sveik	svikum	sviki	svikit	*svika*
skína	skín	skein	skinum	skini	skinit	*skina*
rísa	rís	reis	risum	risi	risit	*stå upp.*

Hos de Gamle gå r í t a *skrifva* och r í s t a *rista* (runor) efter denna klass, men de Nyare såga r i t a och böja det efter enklare hufvudflockens 1. klass, samt rista efter dess 2. kl.; man finner ock q v í d d i för q v e i ð.

Fjerde klassen.

262. Till denna klass höra icke många verba; de vigtigaste åro följande:

gráta	græt	grèt-um	grèti	grátit	*gråta*
ráða	ræð	rèð-um	rèði	ráðit	*råda*
blóta	blæt	blèt-um	blèti	blótit	*offra*
blása	blæs	blès-um	blèsi	blásit	*blåsa*
falla	fell	fèll-um	fèlli	fallit	*falla*
halda	held	hèlt hèldum	hèldi	haldit	*hålla*
leika	leik	lèk-um	lèki	leikit	*leka.*

Dessutom höra åfven hit alla de på *íga* af tredje klassen; man kan således också säga:

stíga	stíg	stè-um	stè-i	stígit	*stiga*
hníga	hníg	hnè-um	hnè-i	hnígit	*luta, falla.*

Afvikande äro dessa:

gánga	geing	geck	geingum	geingi	geingit	*gå*
hánga	hángi	hèck	hèingum	hèingi	hángit	*hänga*
fá	fæ	fèck	feingum	feingi	feingit	*få*
heita	heiti	hèt	hètum	hèti	heitit	*heta*

blóta, går numera vanligtvis efter enklare hufvudflockens 1:sta klass; *gánga* får i imperat. g a c k - (t u), om man skrifver *gèck*, *gèingum* o. s. v., eller geck, geingum utan accent är likgiltigt (18).

Femte klassen.

263. Denna klass är liksom den tredje ganska regelbunden och talrik, t. e.

sjóða	sýð	sauð	suðum	syði	soðit	*koka*
bjóða	býð	bauð	buðum	byði	boðit	*bjuda*
njóta	nýt	naut	nutum	nyti	notit	*njuta*
brjóta	brýt	braut	brutum	bryti	brotit	*bryta*
ljósta	lýst	laust	lustum	lysti	lostit	*slå*
sýngja	sýng	saung	súngum	sýngi	súngit	*sjunga*
rjúfa	rýf	rauf	rufum	ryfi	rofit	*bryta*
kljúfa	klýf	klauf	klufum	klyfi	klofit	*klyfva*
drjúpa	drýp	draup	drupum	drypi	dropit	*drypa*

krjúpa	krýp	kraup	krupum	krypi	kropit	*krypa*
fljúga	flýg	flaug	flugum	flygi	flogit	*flyga*
sjúga	sýg	saug	sugum	sygi	sogit	*sjuga*
rjúka	rýk	rauk	rukum	ryki	rokit	*ryka*
ljúka lúka	lýk	lauk	lukum	lyki	lokit	*sluta* *betala*
lúta	lýt	laut	lutum	lyti	lotit	*luta.*

Några hafva enkelt ö i præsentia, men äro annars alldeles regelbundna, t. e.

söckva	söck	söck	suckum	syckvi	sockit	*sjunka*
stöckva	stöck	stöck	stuckum	styckvi	stockit	*springa*

Sjette klassen.

264. Äfven denna innefattar icke få verba, fast den är mindre regelbunden än den föregående:

vaða	veð	óð-um	(æði)	vaðit	*vada*
hlaða	hleð	hlóð-um	hlæði	hlaðit	*stapla upp*
skafa	skef	skóf-um	(skæfi)	skafit	*skrapa*
ala	el	ól-um	æli	alit	*föda*
hefja	hef	hóf-um hafði	(hæfi) hefði	hafit hafða	*lyfta*
sverja	sver	sór-um svarði	særi sverði	svarit	*svärja*
vefa	vef	óf-um	(æfi)	ofit	*väfva*
draga	dreg	dróg-um	drægi	dregit	*draga*
taka	tek	tók-um	tæki	tekit	*taka*
aka	ek	ók-um	(æki)	ekit	*åka*
slá	slæ	slóg-um	slægi	slegit	*slå*
flá	flæ	flóg-um	(flægi)	flegit	*flå*
hlæa	hlæ	hlóg-um	hlægi	hlegit	*skratta.*

Afvikande äro följande:

deyja	dey	dó-um / deyði	dæi / deyði	dáit / dautt	*dö*
standa	stend	stóð-um	stæði	staðit / stadt	*stå*

Dautt och stadt äro egentligen adjectiva, i masc. dauðr, staddr liksom de Sv. orden: *död*, *stadd*. Imperat. af standa är stattu. Några antaga i plur. imperf. vokalen *u*, och bilda håraf imperf. conj., så att de ombyta *u*, i *y*; dessa erhålla i sup. alltid samma vokal som i infinitiv.; de äro följande:

vaxa	vex	óx	uxum	yxi	vaxit	*växa*
auka	eyk	jók	jukum	jyki	aukit	*öka*
ausa	eys	jós	jusum	jysi	ausit	*ösa*
hlaupa	hleyp	hljóp	hlupum	hlypi	hlaupit	*springa*
búa	bý	bjó	bjuggum	bjyggi / byggi	búit	*bygga*
höggva	högg	hjó	hjuggu	hjyggi	höggvit	*hugga.*

De fyra första kunna dock äfven bilda en regelrätt plur. imperfecti af sing. óxum, jókum, jósum, hljópum, men imperf. conj. har blott den enda form med *y*.

§ 65. Orsaken till dessa mångahanda ljudskiften, som finnas i andra hufvudflocken, är otvifvelaktigt till en del äfven som i Grekiskan och Latinen, att ett och samma verbum i olika dialekter haft olika former, af hvilka den ena bibehållits i några, den andra i andra tempora. Detta bevisas dels af de närslägtade gamla språken, der dylika former stundom finnas fullständiga, dels af analogien med andra ord, t. e. det Isländska *finna* tycks utom denna form äfven hafva en annan nl. *finda*, hvaraf plur. imperf. *fundum*, imperf. conj. *fyndi* och sup. *fundit*, och denna formen återfinnes verkligen

fullständig och regelbunden i Anglosachsiskan *findan*, *finde*, *fand*, *fundum*, *funde*, *gefunden*. Ordet *slá* tycks äfven haft en annan form med g (*slaga*), hvaraf alla præter. äro bildade *slóg-u*, *slægi*, *slegit*; detta kan ock slutas af jemförelsen med *draga*, *dreg*, *dróg-u*, *drægi*, *dregit*. äfven som af det Tyska *schlagen*, *schlägt*, *schlug*, *schlüge*, *geschlagen*. Således tycks det Isländska imperf. s e r i *sådde*, *förströdde* tillhöra den Latinska præs. *sero* (*serere*), och tvertom den Latinska imperf. *sevi* och part. *satus* tillhöra den Isländska præs. s æ (s á ell. s ó a), hvaraf äfven det Isländska partic. s á ð r (s á ð u r); äfven som Latinska *crevi* tycks vara præter. af Isl. præs. g r æ, *auxi*, *auctum* af Isländska a t a u k a o. s. v. Understundom kunna ock deriverade substantiva bestyrka denna tveformighet, t. e. s l á t t r (*slåtter slag* Tyskt *schlacht*) för *slagtr* af formen *slaga*, liksom d r á t t r för *dragtr* af *draga*, d ó t t i r för *dogtir* o. fl. samt ordet *slag* T. *schlag*, som är bildadt af den gamla infinitiven, liksom: f a l l af *falla*, s t a n d af *standa*, k a u p af *kaupa* o. s. v.

Dock måste man i antagandet af dylika former akta sig att gå för långt och hopblanda de förändringar som välljudet erfordrar med dessa former; t. e. af b a t t (imperf. af b i n d a) får man icke antaga något *batta*, äfven så litet som af f è c k något *fècka* eller af g a c k s t a t t (imperat.) *gacka*, *stätta* ell. dyl., ty det är den vanliga verkan af välljudet att förändra *ngk* till *ck* och *ndt* till *tt*, liksom *springa*, *spräck* o. s. v. liksom man i Grekiskan t. e. icke får antaga något πειθομαι för futur. πεισομαι (af πασχω) emedan det är den vanliga verkan af välljudet att sätta εις för εντς eller ενθς, t. e. τυφθεις (för τυφθεντς) o. dyl., och man dessutom har formen πενθω i subst. πενθος och præt. πεπονθα. Det är också

troligt att vokalen i Skandinaviska fornspråket, äfven som i andra, i vissa verba alltid har blifvit ändrad på ett visst sätt, och det blifver således endast i de afvikande verba, der man med sannolikhet kan antaga dylika former. Men att utföra detta vidare ligger utom språklärans gränsor, hvilken endast bör beskrifva de i språket verkligen tillvarande former och böjningar.

Temporum bildning.

266. Verbernas böjningar äro ganska enkla och lika med de gamla Svenska och Danska; äfven bildningen är enkel och regelbunden. Andra hufvudflocken har alltid enstafvigt præs., som slutas med sjelfva känningsbokstafven och ombyter vokal på vanligt sätt; det samma skulle väl ock hända med præs. af 1. hufvudflockens 3:dje klass, som äfven är enstafvig, men den har alltid vokalen *e* eller *y*, som icke vidare förändras.

3. pers. plur. præs. är alltid lika med infinit. och öfver hufvud får plur. præs. alltid samma beskaffenhet som infinit. så väl i anseende till vokalen i hufvudstafvelsen som till insättandet af *j*, *v* (247 s. 143).

267. Alla tempora i conj. bildas af pl. af de motsvarande i indic., endast med förändring af ändelsen, och i imperf. äfven med förändring af vokal, i de händelser, der vokalen i indic. var förändrad, men likväl i stånd att förändras på nytt. Häraf följer, att præs. conj. alltid har samma vokal och samma beskaffenhet med *j* eller *v* som infinitiv., emedan plur. præs. indic. äfven har det. Vidare att imperf. conj. i 1. hufvudflockens 1. 2. klass blifver lika med imperf. indic., emedan dessa kl. ingen vokalförändring hafva i indic., och ingen kunna

mottaga

mottaga i conj., utom i några få afvikande verba, och äfven ändelserna här äro lika, men i alla öfriga verber blifver imperf. conj. skiljaktig från imperf. indic., emedan antingen vokalen eller ändelsen eller begge delar äro olika. Vokalförändringen, hvarigenom imperf. conj. bildas af plur. imperf. indic. är alltid den vanliga *ö* till *e*, *u* till *y*, *ú* till *ý*, *á* och *ó* till *æ*.

268. Præter. partic. bildas i första hufvudflocken alltid af imperf. genom förändring af ändelsen; för *i* sättes *t*, i neutr. ell. sup. och *r* i masc.; foem. erhåller ingen ny ändelse, utan utmärker sig endast genom ljudskifte om ordet innehåller *a*. Dock är härvid att iakttaga allt hvad 185 och 186 är anmärkt, i synnerhet att *d* alltid bortfaller framför *t*, men bibehålles framför andra konsonanter. Enstafviga verbernas partic. afvika deremot från de 188 omtalte enstafviga adj., de erhålla nemligen i neutr. icke *tt*, utan tvertom bilda neutr. (ɔ: supin.) på samma sätt som foem. endast genom bortkastandet af *i*. Tredje klassen har vanligtvis det dubbla partic. (194); kortare formen bildas alltid af imperf. indic., på samma sätt som i 2. kl.; längre formen bortkastar icke blott ändelsen *(i)*, utan också imperf. känningsbokstafven *ð*, *d* eller *t* och sätter i stället för allt detta *it*, *inn*, *in*. Detta är ock i grunden alldeles det samma som den kortare formen, eller rättare begge äro endast skiljaktiga uttalssätt af den urgamla formen *it* (för *idt*), *iðr*, *ið*, som i den ena händelsen blifvit sammandragen, så att vokalen har bortfallit, i den andra så att *ð* blifvit ombytt i *n* (91) efter en vek vokal, hvilket är ganska vanligt i fornspråket. Sålunda begriper man huru dessa begge former

kunna nyttjas ömsom till att supplera hvarandra enligt vålljudets fordran; och sålunda ser man att åfven dessa partic. på *it*, *inn*, *in* öfverensstämmer med de Lat. på *itum*, *itus*, *ita*, t. e.

tamit	*domitum*
tamiðr (ður)	*domitus*
tamið	*domita*.

De Isländska supina tagas alltid af denna formen på *it*, der den finnes; de verba alltså, som hafva enstafviga supina, sakna alldeles den längre formen.

I andra hufvudflocken bildas part. nästan öfverallt på *it*, *inn*, *in* (för *idt*, *iðr*, *ið*); finnas någon gång åfven här sammandragna formen, nyttjas den vanligtvis såsom sjelfständigt adj. De enstafviga partic. af enstafviga verba antaga, lika som de af första hufvudflocken, intet *t* i neutr. (ell. sup.) För öfrigt bildas dessa part. icke alltid af plur. imperf., hvilket endast gäller om 1., 3. och 5. klassen; i den 2., 4. och 6 danas de af infinitiv., fast understundom med vokalförändring, hvilket båst synes af de (257 — 264) uppställda exempel. Af de flerstafviga sup. bildas endast sup. pass. aldrig fullständiga nya partic., men af de enstafviga komma ibland verkliga participia passiva eller reciproca i alla genera. Allt detta öfverskådas af följande:

af kallaði	*kommer*	kallat,	kallaðr,	köllud
— brendi	— —	brent,	brendr,	brend
— taldi	— —	talit,	taliðr,	talið
som åter antingen blifvit:		talit,	talinn,	talin
eller ock:		talt,	taldr,	töld
af rúði (*plockade ullen af*)		rúð,	rúðr,	rúð
eller:		rúit,	rúinn,	rúin
— qvaddi	*kommer*	qvadt,	qvaddr,	qvödd

af	spurði	*kommer*	spurt,	spurðr,	spurð
—	máði (*nötte*)	— —	máð,	máðr,	máð
—	léði	— —	léð,	léðr,	léð
—	fundu	— —	fundit,	fundinn,	fundin
—	slitu	— —	slitit,	slitinn,	slitin
—	klufu	— —	klofit,	klofinn,	klofin
men af	lesa	— —	lesit,	lesinn,	lesin
—	halda	— —	haldit,	haldinn,	haldin
af	ala	— —	alit,	alinn,	alin
		eller:	(alt,	aldr,	öld)
—	sjá (*præs.* sèr)	*kommer*	sèð,	sèðr,	sèð
		eller:	sèð,	sèn,	sèn
af	ámint	*kommer*	áminzt,	áminztr,	áminzt
—	lagt	— —	lagzt,	lagztr,	lögzt
—	sett	— —	sezt,	seztr,	sezt
men af	elskat	*endast*	elskazt		
—	barit	—	barizt		
—	spunnit	—	spunnizt		
—	gefit	—	gefizt		

o. s. v.; öfver hufvud är det ganska få verba, som äfven af de enstafviga sup. kunna bilda fullständiga partic. passiva, och dessa tyckas egentligen tillhöra nyare språket. Af sup. på *st* bildas icke gerna sup. pass., emedan dessa borde i dylika fall sluta sig på *szt* eller *stst*, hvilket nästan är omöjligt att uttala, dock kan det nyttjas, t. e. u p p l e y s z t o. dyl. Fullkomligt neutrale verber mottaga alldeles intet sup. pass., t. e. af s o f i t kan icke bildas s o f i z t, af v e r i t *ej* heller v e r i z t.

269. Passivi bildning är för öfrigt så enkel och regelbunden, att den icke behöfver vidlyftigt beskrifvas: *st* fogas till i alla händelser, men framför detta bortfal-

ler *r* och *t*, *d*, ð, hvilka sista dock ersättas med *z* för *s*. Somlige ombyta äfven *m* i *n* framför *st*, men detta är icke allmänt, aldraminst hos de Gamle. (s. 152)

Om de personella ändelser.

270. I verbernas ändelser hafva annars flera förändringar ägt rum. Första personen slutas således hos de Gamle ofta på *a*, i de händelser, der den andra slutas på *ir*, följaktligen a) i alla præs. conj. at ek vitja, vilja, dæma, muna, hljóta, bera o. s. v. b) i alla imperf. indic. af enklare hufvudflocken, t. e. ek elskaða, sýnda, vilda, hugða, o. s. v. c) i alla imperf. conj. både af enklare och konstigare hufvudflocken, t. e. at ek herjaða, brenða, hefða, mætta, væra, læga, feinga o. s. v.

271. Första pers. i plur. præs. och imperf. conj. slutas hos de Gamle på *im*, t. e. kallim, leitim, hafim, eigim, takim, vaxim, nefndim, værim, tækim o. dyl.

272. Tredje pers. plur imperf. conj. slutas lika som 3. pers. plür. præs. äfven ofta på *i* (för *u*), t. e. at þeir elskadi, sætti, rynni, tæki; de Nyare säga tækju, feingju o. s. v.

273. Ändelserna *um*, *uð* och *ið* i Fl. bortkasta sista konsonanten, då pron. kommer omedelbart efter, t. e.

vèr, við skulum	nú skulu vèr, við
þèr, þið munuð	nú munu þèr, þið
þèr, þið takið	taki þèr, þið!

Detta finnes äfven stundom, fast pron. är utelemnad, t. e. fái mèr! *skaffen, lemnen mig (det)!* Dock uraktlåtes denna åtskilnad ofta af de Nyare.

274. Pron. sammansättas stundom med verberna, t. e. vitjag (ell. vitjak, vitjac) för vitja ek (eg); detta händer dock i synnerhet med 2. pers. pron. þú, hvilket sammansättes med alla imperat. så att accenten bortfaller, t. e. elskaðu, sjáðu *si!* gacktu o. s. v. efter föregående bokstafvens beskaffenhet. Detta pron. sammansättes äfven med de flesta enstafviga præsentia, dock så, att vokalen alldeles bortfaller, och man behåller endast ð, *d* eller *t*, när pron. står förut, t. e. þú lest *du läser*, þú kannt *du kan*, vilt *vill*, sèrð *ser*, o. dyl.; men står pronom. efter verbet, t. e. i frågor, blifver det: lestu, kanntu, viltu, sèrðu *ser du?* Några skrifva imperativerna åtskilda, t. e. *gack þú, sjá þú* o. s. v.; men emedan man icke kan skrifva *kann þú, vil þú*, också i dagligt tal icke säger *gack þú*, utan enligt gamla bruket *gacktu*, så tycks denna förändring af skrifsättet onödig och orätt.

275. Imperat. har egentligen endast 2. pers. sing.; alla de andra præs. suppleras med præs. conj. och få, på 2. pers. pl. når, en optativisk betydelse.

276. Imperfecta af andra hufvudflocken tillfoga liksom de enstafviga præs. med ljudskifte af den första (251) i andra pers. *t*, hvarmed förhålles liksom med *t* i neutr. af adj., neml. att det efter en diftong fördubblas, och med ett föregående *d* assimileras till *tt*, t. e. af liggja, lá, látt, af standa, stóð, stótt, men efter *t* tillfogas *st*, och i stället för *tst* skrifves *zt*, t. e. lúta, imperf. laut, 2. pers. lauzt, skiljaktigt från laust imperf., af ljósta *slå*, eller neutr. af af adj. laus *lös*. Detta *t* härstammar från 2. pers. *þú*, och när detta pron. skulle följa omedelbart efter, fogas endast *u* (utan accent) till ändelsen *t*, t. e. láttu,

stóttu, lauztu fὂr látt þú eller lá þú o. s. v. Numera sättes i alla imperf. vanligtvis *st* i stället fὂr *t*, alltså brannst, gafst o. s. v. Till första person fogas hos de Gamle ofta *k* (*c*, *g*), tagit af 1. pers. pron. *ek* (*ec*, *eg*), så att imperf. äfven i sing. åtskiljer alla 3. pers. genom ändelsen, t. e. lètk, lèzt, lèt; fórk, fórt, fór. Detta *k* nyttjas äfven i *den* fὂrre hufvudflocken, t. e. kallaðak, brendak, taldak, så ock till alla imperf. conj. lètak, færak, och till alla præsentia, der ljudet tillåter det, t. e. kallak, hefik, telk, lætk, ferk o. s. v.

Hjelpverba.

277. Endast två tempora kunna uttryckas genom egentlig flexion, alla öfriga fὂrhållanden måste således omskrifvas med hjelpverba, som följaktligen äro ganska många: mun och skal bilda futur.; det fὂrsta innehåller ett slags fὂrutsägelse, huru det skall gå, och kan ofta öfversättas med det Sv. *lär*, eller med adv. *väl*, *fὂrmodligen*, t. e. Við vorum fæddir á einni nótt ok mun skamt verða milli dauða ockars *vi voro (äro) födde samma natt, och lär icke (heller) blifva långt emellan vår död.* Nú skal ek senda þeim sending *nu skall jag skicka dem (en liten) åminnelse.* Efter dessa begge ord utelemnas vanligtvis hjelpverbum vera, t. e. þat mun rèttara *det lär (tycks) vara rättare.* þarí skulu ok talin nöfn þeirra *deri skola äfven deras namn uppräknas (vara uppräknade)*; på detta sätt bildas i synnerhet alla futura passiva med præter. partic. i stället fὂr infinit., hvilket fὂrklaras med att underfὂrstå vera. Ordet skal nyttjas annars ofta im-

personellt med infinit. activi, der de nyare språken helst nyttja futur. pass., hvilket kan förklaras med att underförstå maðr *man*, t. e. þá skyldi brenna alla dauða menn *då skulle* (*man*) *bränna alla döda* eller *då skulle alla döda brännas*.

278. Hafa och vera bilda perf. och plusqvamperfectum; det förra är det vanliga i nästan alla activa liksom i Svenskan; vera är vanligare i passiva och i några få neutra, t. e. Ölver sagði þá atburði, er þar höfðu orðit *Ölver berättade de tilldragelser, som der hade händt*. Egill hafði geingit yfir skóg nockurn *Egil hade gått öfver (igenom) en skog*. Detta hjelpverbum nyttjas också ofta med præter. partic. svarande som adj. emot obj. i genere och casu (i stället för sup. oförändradt), t. e. er þeir höfðu feldan höfðíngja liðsins *då de hade fäldt folkets anförare*. Med sup. pass. nyttjas också alltid *hafa*, er þeir höfðu viðtalazt *när de hade talats vid*. þat hefir umbreyzt síðan *det har sedan förändrat sig*. Nú hefi ek komizt at raun um *nu har jag kommit under fund med* eller *blifvit öfvertygad om det*, också: nú em ek at raun kominn um þat. Vera med at och infinit. af andra verber, tillkännagifver en fullkomligen bestämd tid, t. e. ek em at skrifa, var at skrifa o. s. v. *jag håller på, höll på att skrifva*.

279. En fullkomligen förfluten tid, som vi uttrycka med att lägga vigt på hjelpverbet, omskrifves i Isländskan med ek er búinn, ek var búinn, hvarpå följer infinit. med at, f. E. ek er búinn at skrifa *jag har* (*redan*) *skrifvit*.

280. Dessutom nyttjas många verber till att be-

stämma andra, alltså som hjelpverber, t. e. ek verð at *jag får lof att*, ek hlýt at *jag måste* (infinit. hljóta), ek á, þú átt at *jag, du har att, jag, du bör, skall*, (infinit. eiga), ek ætla at *jag ämnar, tänker att*, ek má *jag får, har lof, kan, gitter, förmår* (infinit. mega), ek tek at *jag börjar*, ek fæ med sup. eller part. *jag får, kan* (infinit. fá), o. fl.

281. Passiva formen är i Skandinaviska fornspråket ofta och egentligen reciprok, hvaremot lidande förhållandet uttryckes ofta, liksom i Tyskan, med omskrifning, hvartill nyttjas vera och verða, sålunda:

Indicativus.

Præs.	ek em elskaðr
Imperf.	ek var elskaðr
Perf.	ek hefi verit elskaðr
Plusqv.	ek hafði verit elskaðr
Futur.	ek mun (verða) elskaðr
	ek skal (verða) elskaðr
	ek mun elskast
	ek skal elskast
	ek verð elskaðr

Dessa futura nyttjas i förbindelse med præsentia, men är sammanhanget i den förflutna tiden, så säges ek mundi, skyldi, varð o. s. v.

Andra arter af verba.

282. *Impersonella* kallas de verba, som endast nyttjas i 3. pers. och tilläggas ett obestämdt subjekt; de äro åter af flera slag: a) antingen är subj. alldeles obestämdt, hvilket plägar uttryckas med þat, t. e. þat þrumar *åskan går*, þat dagar *det dagas*, þat ber við *det händer* (*ibland*). b) eller de på nå-

got sätt, liksom i Latinen, blifva personella, derigenom att de taga subj. till sig i en afhängig casus, några fordra således subj. i accus., t. e. mik lángar *jag längtar*; mik þyrstir *jag törstar*, mik rekr *jag drifver (på vattnet)*, mik uggir *jag fruktar* o. s. v. c) andra sätta subj. i dativ., t. e. mèr ofbýðr *jag fasar (vid)*, mèr vill til *det händer mig*, mèr verdr á *jag förser mig*. I synnerhet nyttjas passiva sålunda impers. med subj. i dat., när de innesluta begrepp om en tillfällighet, t. e. mèr heyrist *jag hör, får höra*, mèr skilst *jag förstår*, mèr skjátlast eller skýzt *jag tar miste*, mèr leiðist *jag ledsnar*, o. m. fl. Några af dessa nyttjas äfven med obestämda subj. þat, eller både med detta och dativen, fastän i olika förbindelser, t. e. þat tekst varla *det lyckas knappt*, þèr tekst varla at *det lär knappast lyckas dig att*, þat tókst honum þó *det lyckades honom ändå*.

283. *Reciproca* kallas de, hvilkas subj. äfven är objekt för handlingen, de hafva objektet i hvarjehanda casus likasom andra verba, t. e. ek fyrirverð mik *jag blyges*, ek forða mèr *jag söker att undvika, att rädda mig*, hann skammast sín *han skämmes* o. dyl. De som fordra detta personella objekt i dat. uttryckas ofta med det blotta passivum, och kunna då hafva ett annat egentligt objekt hos sig i acc. ek forðast fjendr mína *jag aktar mig (söker att rädda mig) för mina fiender*.

284. *Deponentia* eller sådana, som endast hafva passivum, äro i Isländskan icke många, de flesta gå efter första hufvudflocken, t. e. ek andast *jag dör*, ek dirfist *jag fördristar mig*. Alla dessa arter

böjas annars på vanligt sätt efter den hufvudflock och klass, hvartill de höra, så vida enhvars natur det tillåter.

285. Om verba äro *transitiva* (activa) eller *intransitiva* (neutrala) har detta alldeles intet inflytande på deras böjning. Endast kan märkas, att der ett transitivt äv bildadt af ett intrans., der hör vanligtvis det förra till den konstigare, det sednare till enklare hufvudflocken, t. e. rjúka *ryka*, reykja *röka*, rísa *stå upp*, reisa *resa upp*.

---

9. Kap.

Om Partiklarne.

286. Man innefattar under denna benämning vanligtvis de ordklasser, som icke flecteras, nemligen adverbier, præpositioner, konjunktioner och interjektioner, men just emedan de äro oföränderliga kunna de icke räknas till ordböjningsläran. Att uppräkna dem tillhör ordböcker, och att beskrifva deras ursprung och daning tillhör ordbildningsläran: här blifver således blott öfrigt att tala om adverbiernas gradböjning, den enda art af böjning som här äger rum.

287. Vanligen slutas adv. i comp. på *ar*, och i superl. på *ast*, den förre ändelsen är endast adverbiell, ty adj. sluta sig i neutr. af comp. på *ra*, den sednare är deremot gemensam för adv. och neutr. af adj. i den obestämda formen; t. e.

viða	viðar	viðast	*vida*
hægliga	hægligar	hægligast	*lätt*
titt	tiðar	tiðast	*titt, tätt*
opt	optar	optast	*ofta*
sjaldan	sjaldnar	sjaldnast	*sällan*

Många af de oregelbundna adj. (206) åro såsom adv. regelbundna i comparat., t. e.

norðr	norðar	norðast
austr	austar	austast
suðr	sunnar	syðst (sunnast)
vestr	vestar	vestast
út	utar	yzt (utarst)
inn	innar	innst
uppi	ofar	efst
niðri	neðar	neðst.

288. Några adv. hafva en kortare komp. på *r* (*ur*), t. e. betr, skár, verr, meir, miðr (minnr), fyrr, heldr, nær, fjær (firr). Superl. af dem alla år lik neutr. af adjektivernas obest. superl.

289. Några hafva en dubbel kompar. till en del med skilnad i bemårkelsen: fremr och framar af fram sup. fremst och framast, síðr *mindre* och síðar *senare*, sízt *minst*, síðast *sist*, leingr *längre* säges endast om tiden liksom leingi, leingra (neutr. af adj.) säges deremot endast om rummet, åfvenså skemr (af skamt) *kortare*, endast om tiden, skemra endast om rummet.

Ordet *meir* (meirr) fogas till några adv. komp. fór ytterligare förstärkande, t. e. nærmeir *närmare*, seinna meir *sednare*, síðar meir *framdeles* o. dyl.

TREDJE AFDELNINGEN.

Ordbildningsläran.

10. KAP.

Allmän öfversigt.

290. Läran om ordens bildning utgör en ganska vigtig del af språkläran. Här är det egentligen som man lärer att upptäcka ordens genus, böjningssätt, ursprung eller slägtskap och grundbetydelse, så vida som detta icke beror af ett arbitrairt bruk, utan har någon verklig grund och regel i språket: här är det äfven som man kan göra sig ett begrepp om språkets rikedom och inre fullkomlighet. Böjningarne kunna utan svårighet ganska bestämdt uttryckas med partiklar, t. e. alla fem helt konstiga dekl. i Latinen ersättas med de två præpositioner, *a* och *de* i Franskan och Italienskan; alla de personella ändelser i verba ersättas med tre eller, om man så vill, sex enstafviga pronomina i Danskan. De nyare språken tyckas hafva vunnit mera i enkelhet, lätthet och tydlighet, än de förlorat i korthet och frihet till inversioner, och hafva således skadestånd för sin förlust; men brist på derivationsstafvelser och inskränkning i sammansättningar kan på intet annat vis ersättas, än genom upptagande af främmande ord, hvilka göra språket ojemt, oregelbundet och karakterslöst;

de äro ock till betydlig börda för förståndet, emedan man således får många särskildta ord att minnas utan all inbördes förbindelse och utan att de inom sjelfva språket hafva någon synbar grund till sin betydelse; detta utgör äfven hos de nationer, som tala mycket blandade språk, ett stort hinder för folkupplysningen, emedan allmogen icke förstår det språk, som de lärde skrifva, och uteslutas således från litteraturen, t. e. hvar och en Grek har strax utan svårighet begripit orden *ἀϛρολογια*, *κομητης* (nl. *ἀϛηρ*), *φιλοσοφια*, *φυσικη*, äfvenså begriper hvar Isländsk bonde strax orden s t j ö r n u f r æ ð i, h a l a s t j a r n a, h e i m s p e k i, n á t t ú r u f r æ ð i, men orden *astronomi*, *komet*, *filosofi*, *fysik* innehålla för Svenska öron alldeles ingen grund till sin betydelse; de begripas alltså af ingen Svensk, som icke lärt dem, och fäst i minnet hvart och ett för sig, utom de andra enkla orden *stjerna*, *lära*, *vishet* o. s. v., som dessutom också få erinras.

Ordbildningsläran innefattar också en hel sjelfständig hufvuddel af språket, och är motsatt ordböjningsläran; den sednare lärer huru de gamla orden förändras, den förra huru nya tillskapas, det vill säga huru större delen af språket, nemligen allt det som är en följd af nationens odling och särskilta karakter, har uppkommit, och följaktligen huru efterkommande tiders skalder och filosofer böra gå till väga, om de ämna att meddela folket nya begrepp, emedan likhet i bildningssätt med det redan bekanta är det enda medlet, hvarigenom ett nytt ord kan blifva begripligt. Det är således ganska obeqvämt och måhända orätt att, som hittills varit brukligt, endast i den förra delen af språkläran tillfälligtvis anföra några spridda anmärk-

ningar, som tillhöra denna, och vi skola här ensamt för sig betrakta denna intressanta sida af fornspråket.

291. Ordbildningen sker på tvenne sätt genom *derivation* eller *composition*; i förra fallet bildas orden genom ljudskifte, ombyte af ändelse eller tillfogande af en eller flere stafvelser, hvilka för sig ensamt ingen betydelse hafva; i sednare händelsen deremot genom sammanfogande af två eller flera särskilta ord till ett nytt, som erhåller en enda hufvudton. I dessa båda afseenden har Isländskan mycken likhet med Svenskan och Tyskan. Dock händer ofta att det, som i ena språket betecknas genom derivation, i det andra uttryckes genom composition, äfven som ett språk understundom nyttjar ordböjning der ett annat har derivation eller composition.

---

11. KAP.

Derivationen.

292. Afsigten med derivationen är antingen att förändra ordets betydelse, göra den sämre eller bättre o. s. v.; detta sker i synnerhet genom tillägg i början, eller ock att förändra dess ordklass, d. ä. af subst. göra verbum o. dyl.; detta sker dels genom ljudskifte inuti, men förnemligast genom förändring eller tillfogande af någon stafvelse i slutet, emedan ordböjningen hufvudsakligen föregår i slutet, och ändelsen således måste lagas efter den ordklass, hvars böjningar ordet i sin nya skep-

nad skall antaga. Dessa derivationer dela sig då i flera slag efter de skiljaktiga ordklasser, till hvilka de tjenä att öfverflytta orden.

Begynnelsetillägg.

Några af dessa gifva orden en nekande, försämrad eller motsatt betydelse:

Ó– har a) en nekande betydelse, i synnerhet framför adj., t. e. ó k u n n r *obekant*, ó k u n n u g r *okunnig*, ó m i s s a n d i *oumbärlig*, ó b o ð i n n *objuden*, ó l æ s *som icke kan läsa*, ó s j a l d a n *ofta*, ó v í ð a *på få ställen*. b) en försämrad eller motsatt betydelse förnämligast framför subst. och verba, t. e. ó h ó f *omåttlighet*, ó m a k *besvär*, ó f r i ð r *krig*, ó r á ð *olyckligt anslag*, ó b æ n i r *förbannelser*, ó g æ f a *olycka*, ó f r e l s i *lifegenskap*, *träldom*, ó m a k a *besvära*, ó n ý t a *göra om intet*.

294. *Mis*– har dels a) liksom *ó* en nekande betydelse, t. e. m i s á t t r eller ó s á t t r *osams*, dock har *mis* oftare den försämrande betydelsen, t. e. ó j a f n *ojämn*, m i s j a f n *olika*, *elak*, m i s þ ó k n a s t *misshaga*, m i s þ y r m a *misshandla*. Men denna stafvelse har dessutom två egna betydelser: b) en skilnad, olikhet, t. e. m i s s t ó r *olika stor*, m i s l á n g i r *olika långa*, m i s l i t r *brokig*, m i s l a g ð a r h e n d r säges den att hafva, som stundom är för sträng, stundom för eftergifvande, m i s d a u ð i kallas två personers död när den ena öfverlefver den andra. c) ett misstag ett fel, t. e. m i s g a u n g u r *afvägar*, m i s m æ l i *lapsus linguæ*, m i s m i n n i *lapsus memoriæ*, m i s–

grip *misstag*, misgjöra och misbrjóta *förbryta sig*, misbrúka *missbruka*.

295. *Van-* medför a) dels begrepp af brist, t. e. vanfær *icke stark nog*, *icke (saken) vuxen*, vanheilsa *svag helsa*, vanefni *oförmögenhet*, mikvanhagar um *det fattas mig*, vantro *otro* också *vrångtro*. b) dels af något orätt, galit, dåligt, t. e vangá *oförsigtighet*, vanfylgi *dåligt bistånd*, vanhelga *ohelga*, vanvirða *vanhedra*.

296. *Var-* en gammal derivationsstafvelse af samma betydelse som den föregående, t. e. vargefin *illa gift*, *som har gjort en mesaillance*, vármenni *en kujon*, varliga contr. varla *knappast*.

297. *Tor-* betecknar en svårighet, t. e. tornæmr *trög (att fatta)*, torfæri *svårighet*, torkenna *göra okännbar*, tortýna *ombringa*, torsóttr *svår (att angripa)*, torfeinginn *svår att erhålla*.

298. *For-* är egentligen en gammal præposition, hvaraf det sednare fyrir *före*, *för* blifvit bildadt, den gifver orden a) denna betydelse, t. e. forfaðir *stamfäder*, formóðir *stammoder*, forspár *förutseende*, formáli *företal*, forsjáll *försigtig*, forseti *ordförande*, forráð *bestyr*, *kommando*, forvindis *med vinden*, forstreymis *med strömmen*, fortölur *öfvertalelser*. b) begrepp af något olyckligt eller okärt, t. e. fordæma *fördöma*, forbænir *förbannelser*, forsending *ett farligt företag* (som pålägges någon i den afsigt, att han dervid skall omkomma), forbjóða *förbjuda* (också banna). c) det fogas ock ofta till verba och deraf bildade subst., utan att uttrycka något tydligt bibegrepp, t. e. foreyða *ödelägga*, foreyðsla

förödelse;

förödelse, *förgängelse*, formerkja *förnimma*, formyrkva *förmörka*, formyrkvan *förmörkelse* o. dyl.; dock nyttjas det icke så ofta som det öfverflödiga *för* i Svenskan och *for* i Danskan, t. e. *föröka* heter endast auka, *förstora* stæcka, *förkorta* stytta, *förlänga* leingja o. s. v.; i nyare språket nyttjas dock några flera dylika derivata än hos de Gamle, t. e. forbetra *förbättra*, fortelja *berätta*.

299. *Ör-* (eller *er-*) härstammar också från en præposition, neml. úr, hos de Gamle ofta or (ór), och betecknar a) en frånskilnad, t. e. örvænta *förtvifla*, erlendis *utomlands*, örmagna *uttröttad*, örvita *ursinnig*, örvasa *skröplig* (egentligen: som icke kan gå förmedelst ålderdom). b) en ytterlighet eller mycket hög grad, t. e. örstuttr *mycket kortvarig*, örlítill *ganska liten*, örmjór *ganska smal*, *tunn*, örfátækr *mycket fattig* o. dyl. nyttjas dock i synnerhet vid adj. som tillkännagifva en brist eller negativ egenskap.

Andra derivations-stafvelser uttrycka en utsträckning eller inskränkning i tiden, rummet eller graden.

300. *Al-* kommer af adj. allr och betecknar den högsta möjliga, alldeles oinskränkta grad, t. e. alvitur *allvetande*, almáttugr *allsmäktig*, algjör *fullkommen*, alheill *fullkomligen frisk*, almennr *allmän*, almenningr *publiken*.

All- af samma ursprung, men af helt skiljaktig betydelse; det uttrycker ungefärligen det Svenska adv. *rätt*, t. e. allgóðr *rätt bra*, allvitur *rätt för-*

ständig, allvíða *helt ofta*, *tätt*, allmikill *helt mycken*, *betydlig*.

301. *Of-* (för mycket), t. e. ofát *fråsseri*, ofdryckja *dryckenskap*, ofnautn *begge delar*, ofríki *tyranni*, *våld*, ofmikill *för stor*, ofgamall *för gammal*, ofsnemma *för bittida*, ofseint *för sent*, ofsækja *förfölja*.

Ofr- betecknar en mycket hög grad, men nyttjas helst vid adj. af nekande betydelse, t. e. ofrlítill ofrúngr *mycket liten*, *ung*, o. s. v., hvilka äfven, och kan hända rättare, enligt uttalet, skrifvas ofr lítill o. s. v. i två ord; men subst. och verba, t. e. ofrefli *öfvermagt*, ofrselja *öfverlemna*, äro verkligen förenade till ett enda ord.

Afar- har samma betydelse och bruk, t. e. afarreiðr *mycket vred*, afaryrði *stora ord*, *hotelser*, afarkostir *våldsamheter*. Häraf det Tyska *Aber* i *Aberglaube* o. dyl.

302. *Fjöl-* svarar emot T. viel, Anglos. feala *många*, häraf kommer äfven den Isl. kompar. fleira och superl. flest, men pos. förekommer aldrig utan som derivationsstafvelse, t. e. fjölmennr *folkrik*, *manstark*, fjölbygðr *starkt bebodd*, fjölmenni *myckenhet af folk*, fjölyrða *tala vidlyftigt*, fjölkunnugr *mångkunnig*, *trollkunnig*, fjölkýngi *trolldom*.

Motsatsen häraf uttryckes med fár (*paucus*) i sammansättning, t. e. fámennr *folksfattig*, fákunnátta *fåkunnighet*, o. dyl.

För öfrigt hafva Isländarne en myckenhet förstärkande partiklar och adverbia, de vigtigaste äro: geysi

(hagligr) *ofantligt* (*konstig*), furðu (illa) *fasligt* (*illa*), bisna (vel) *mycket* (*väl*), æði leingi *en lång stund*, dáindis vænt *rätt bra*, hvilka äro sjelfständiga ord hvart för sig, dá-litill *mycket liten*, sár-kaldr *bitande kall*, spán-nýr *nagelny*, äro egentligen sammansättningar af dátt *dugtigt*, sárt *svårt*, spánn *spån*.

303. *Sí-* (oupphörligt, oafbrutet), t. e. sífella *en oafbruten rad*, sífeldr *sammanhängande*, sífeldliga *beständigt*, síþyrstr *alltid törstig*, síglansandi *alltid glänsande*, sísofandi *alltid sofvande*. Sí finnes dock åfven som sjelfständigt adv., t. e. i uttrycket sí ok æ *evigt och oaflåtligt*.

304. *Sjald-* sållan, t. e. sjaldséðr *sällsynt*, sjaldfeinginn *rar (att få)*, sjaldgæfr *som sällan gifves, kan hafvas*.

305. *Gagn-* (igenom), uttrycker en mycket hög grad, t. e. gagnsær *genomskinlig*, gagnlærðr *mycket lärd*, gagnfordjarfaðr *alldeles förderfvad*, likasom det Sv. *genom god* o. dyl.

Några begynnelse-tillägg utmärka ett förhållande i jemförelse af flera föremål:

306. *Sam-* (tillsammans), t. e. samfeðra *som har far samman*, sammæðra *som har mor samman*, samborinn *som har samma far och mor*, samnefnari *gemensam nämnare*, samsinna *bifalla*, samheingi *sammanhang*, samþycki *samtycke*, samfagna *glädja sig med andra*, sampínast *vara medlidande*, samborgari *medborgare*, sambjóða *stämma öfverens med, passa till*, samdægris *samma dag*, samstundis *samma timma*.

Motsatsen häraf betecknas med sundr (*sönder*), och med sèr (*sig*) i sammansättning, t. e. sundr-mæðri

som har en annan moder (i Hamdismål), s u n d r b o r i n n *af olika familj*, s u n d r þ y c k i *osämja*. *Sèr* nyttjas deremot oftast i elak betydelse, t. e. s è r v i t r *sjelfklok*, s è r g ö ð r *inbilsk*, s è r p l æ g n i *egennytta*.

307. *Añd-* och *önd-* (emot), t. e. a n d v i ð r i *motvind*, a n d s t y g g i l i g r *vederstygglig*, a n d s t y g ð *afsky*, a n d l i t *ansigte*, a n d s p æ n i s *midt emot*, a n d s t r e y m i s *emot strömmen*, ö n d v e r ð r *motvänd*, *främst*, *i begynnelsen* (motsatt o f a n v e r ð r i slutet). Annars motsättes detta ofta derivations-stafvelsen *for-*, t. e. f o r s t r e y m i s *med strömmen*, a n d s æ l i s *emot solen*, f o r s æ l i s *i skugga*.

308. *Auð-* gifver begrepp om lätthet, och är sålunda rakt motsatt *tor-* (297), t. e. a u ð n æ m r *lättlärd*, a u ð k e n d r *lätt att känna*, *ödkänd*, a u ð f e i n g i n n *lätt att erhålla*, a u ð s k i l i n n *lätt att förstå*, a u ð t r ú a *lättrogen*, a u ð v i r ð i l i g r *ringa* (egentligen: *lätt att värdera*, motsatt *ovärderlig*), a u ð s è ð r *tydlig*, a u ð v e l d r *lätt (att rå med)*.

309. *Frum-* utmärker något ursprungligt, t. e. f r u m e f n i *grundämne* (T: *Urstoff*), f r u m m ó ð i r *första stammoder* (*Eva*), f r u m g e t i n n *förstfödd*, f r u m s m i ð i *ett original*, f r u m r i t *originalskrift*.

310. *Endr-* (igen), t. e. e n d r b ó t *reform*, e n d r g e t n i n g *nya födelsen*, e n d r g j a l d á *vedergälla*, e n d r l í f g a *vederqvicka*. Endr finns dock äfven som sjelfständigt adverbium, t. e. i talsättet e n d r o k s i n n u m *understundom*.

311. Några derivationer användas endast vid pron. och adverbia, och således icke i många händelser:

Hv- frågar, t. e. h v í l i k r *hurudan*? h v e r t *hvart*? *H-*, *S-* och *Þ-* *bestämma*, t. e. h a n n *han*,

hingat *hit*; så *den*, svo *således*; þvílíkr *dylik*, þángat *dit*.

N- nekar, men nyttjas endast i orden nè *icke heller*, nei *nej*, (ecki) neinn (*alls*) *ingen*.

312. Andra hämtas af pron. i synnerhet numeralia, och hafva vidsträcktare bruk; dylika äro:

Ein- utmärker a) ensamt, t. e. einseta *ensamhet*, *eremitlif*, einlægr *hel*, *af ett stycke*, b) utmärkt, t. e. einharðr *utmärkt hård*, *hårdig*, einbani *utmärkt baneman*.

Tví- (tve, tvä), t. e. tvíeggjat sverð *tveäggadt*, tvídrægni *tvedrägt*, tvíbýli kallas det, när två familjer bo på samma gård.

Þrí- þrístrendr *trekantig*, þríhyrningr *triangel*.

Fer- eller *fjór-* ferhyrndr *fyrkantig*, *fyrhörnig*, fjórfættr *fyrfotad*; de öfriga sammansättas med cardinalia utan all förändring, t. e. sexfættr *sexfotad*, o. s. v.

Einka- som inskränker saken till en enda, kan också räknas hit, t. e. einkaleyfi *privilegium*, einkahöndlun *monopol*, einkamál *aftal i enrum*, einkavinr *förtrogen vän*; ehuru det ibland synes att nyttjas som sjelfständigt ord, t. e. einka sonr *enda son*, einka dóttir *enda dotter*.

Slutstäfvelser

1. *som bilda Substantiver.*

Personer betecknas med ändelserna:

313. *-i*, som utmärker: a) en handlande person, t. e. brèfberi *en post*, *brefbärare*, leiðtogi

vägvisare, hertogi *härförare*, *hertig*, vazberi *vattumannen*, bani *baneman*, spellvirki *en som gör skada*, it. *röfvare*, meinsvari *menedare*; dessa ord synas ofta härstamma från substantiver, ehuru man egentligen skulle förmoda att de voro bildade af verba, t. e. arfi *son* (poët.) af arfr, félagi *kamrat*, af félag *sällskap*, ráðgjafi *rådgifvare* af gjöf *gåfva*, drottinsviki *förrädare* af svik. b) ett landsmanskap, t. e. Jóti *en Jutländare*, Jamti *en Jämtländare*, Júði *en Jude*, Tyrki *en Turk*.

Några bildas med ändelserna -*búi*, -*byggi* och *veri*, hvilken dock är vanligast i plur. *verjar* *), t. e. Fjónbúi *Fyenbo*, Jaðarbyggi *en från Jädern (i Norrige)*, Rómverjar *Romare*.

c) Denna derivations ändelse nyttjas äfven om liflösa saker, t. e. bruni *brand*, *vådeld*, uppruni *upprinnelse*, kuldi *köld*, bogi *båge*, dofi *slöhet*, auki *tillökning*, hiti *hetta*, dauði *död*. Många af dessa ord hafva i Svenskan behållit accus. ändelsen *a*, men hafva derigenom blifvit ändrade till fœminina, t. e. penni *penna*, skuggi *skugga*, vili *vilja*, logi *låga*, ángi *ånga*, skari *skara*.

Orden på -*hugi* (af hugr *håg*, *sinne*) utmärka dels sinnelaget, dels personen som har det, t. e. elskugi *älskog* och *älskare*, varhugi *försigtighet*, fullhugi *en hjelte*.

314. -*a* bildar a) äfven subst. som beteckna per-

*) Från denna ändelse förskrifva sig de många folknamn på *varii*, *uarii oarii*, samt landsnamn på *varia* i medeltidens historia, t. e. *Vidoarii*, *Cantuarii*, *Bavaria* o. dyl.

soner, t. e. hetja *hjelte*, kempa *kämpe*, skytta *skytt*, mannæta *menniskoätare* o. dyl., som alla äro fœm. ehuru de egentligen nyttjas om manspersoner. b) Egentliga fœminina, som svara emot masc. på *i* eller *r*, t. e. asni fœm. asna *åsna*, vinr fœm. vina *vän*, guð fœm. gyðja *gudinna*, Finnr *en Lapp* (*Finne*), Finna *en Lappska*. c) Många abstracta af adj. fita *fetma* af feitr *fet*, birta *ljus* af bjartr *klar*, bliða *blidhet* af bliðr *blid*, seigja *seghet* af seigr, deigja *fuktighet* af deigr *fuktig*, *blöt*. d) Ett slags diminutiva af andra substantiva, t. e. þekja af þak *tak*, hella *en flat sten* af hallr *häll*, *sten*, smiðja *en smedja* af smiðr *smed*. e) Substantiva actionis af verba, t. e. saga af segja, sala *försäljning* af selja, krafa *fordran* af krefja, fyrirstaða *hinder* af standa fyrir *stå i vägen före*, seta *session* af sitja, þvaga *torktrasa* af þvâ, upprisa *uppståndelse* af risa, suða *kok*, *kokning* af sjóða, gusa *sprutning* af gjósa *spruta*. Några bildas lika som infinit., t. e. eiga *egendom*, *ägor*, gánga *gång* *), brenna *förbrenning*.

315. -*r* bildar ofta a) subst. som utmärka en handlande person af verba, t. e. vottr *ett vittne* af votta *vittna*, vörðr *vårdare*, smiðr *verkmästare*, *smed*, lagabrjótr *förbrytare*; dessa subst. beteckna ock understundom liflösa saker, t. e. skarbítr *ljussax*. b) Denna ändelse bildar äfven subst. masculina af adj. t. e. margr *en myckenhet*, nógr *tillräcklig mängd*, sannr *visshet*, *bevis*, danskr *en Dansk*, þýzkr *en*

---

*) Häraf den Sv. plur. *gångor*, liksom *reglor* af Isl. och gl. Sv. regla *regel*.

Tysk. Dessa äro icke masculina af adjectiverna utan verkliga, nya substantiver, hvilket skönjes deraf, att de emottaga slutartikeln, och böjas som andra subst., t. e. ek fæ*ði* honum heim sanninn um þat *jag öfvertygade honom derom*, einginn má við margnum *ingen förmår något emot mängden*, danskrinn *Dansken*, at slá spanskinn *att smida* (en lek). Hit kan äfven räknas ändelsen *-nautr* T. *genoss*, som kommer af njóta *njuta*, imperf. naut, och utmärker a) en deltagare, t. e. förunautr *en följeslagare*, legunautr *sängkamrat*, búdunautr *bodkamrat*, ráðunautr *kollega* (af samma råd) eller *rådgifvare*, b) en sak som en annan ägt förut, och som man antingen fått förärad eller med våld tagit ifrån honom. Dessa ord, som blifva ett slags nomina propria, bildas med *nautr*, som fogas till förra ägarens namn i genitif, t. e. drekinn Hálfdanarnautr *draken (skeppet) som Halfdan hade ägt*, Gusisnautar *pilarne, som tillhört Finska (Qveniska) Fursten Guser*.

Ordet smiðr bildar många sammansättningar, som ungefärligen svara emot de Tyska på *-macher*, Sv. *makare*, t. e. skipasmiðr *en skeppsbyggare*, skósmiðr *skomakare*, járnsmiðr *smed*, ljóðasmiðr *poet*.

316. *-ir* bildar äfvenledes a) personers benämningsord, t. e. hirdir *herde*, lagabætir *lagförbättrare* o. fl. b) också sakers, hvilkas begrepp hafva härmed någon öfverensstämmelse, vísir *en visare*, leiðarvísir *vägledning*, þerrir *torkväder* (s. 77).

317. *-ari* nyttjas ännu oftare a) om personer, t. e. prentari *Boktryckare*, málari *målare*, skrifari *sekreterare*, borgari *borgare*, Brimari *en från*

Bremen. b) om saker, t. e. pundari *ett besman*, kjallari *en jord-källare.*

518. *-andi* bildas lika med præs. part., men böjas annorlunda (s. 68), och nyttjas helst i plur. om personer, t. e. eptirkomendr *efterträdare*, innbyggjendr *inbyggare*, och i sing. om saker, t. e. addragandi *anledning* (s. 69). Några af dessa sing. på *-andi* förekomma dock hos de Gamle som fœm. t. e. qveðandi *sjungande*, men vanligtvis äro de masculina.

519. *-ingi* bildar endast personers namn, t. e. erfingi *arfvinge*, ræningi *röfvare*, morðingi *mördare*, heiðingi *en hedning*, föðurleysingi *en faderlös*, ættingi *slägtinge.*

520. *-ingr* utmärker a) en lidande person, t. e. lögræningr *en som beröfvas sin lagliga rätt*, skiptingr *en byting*, niðrsetningr *en fattig, som sättes till en man för att underhållas.* b) en person, också en sak af en viss beskaffenhet, t. e. spekingr *en vis man, filosof*, lögvitringr *jurist*, andfætingr *antipod*, ferhyrningr *qvadrat*; i synnerhet bildas härmed gentilia af länders namn på *ey*, *land* o. dyl. t. e. Færeyingr *Färöbo*, Orkneyingr, Islendingr, Sjálendingr *Seländare*, Norðlendingr *en Nordländare* (på Island), Austfirðingr *en Österländare* (på Island) af fjörðr *en vik, fjärd*, men de flesta gamla och stora nationer benämnas tvärtom vanligtvis med kortare namn, hvaraf landsnamnet härstammar, t. e. Irar *Irland*; Skotar *Skotland*; Gautar (*Göter*), Svíar (*Svenskar*), eller ock de, i synnerhet i sing., der dessa korta namn sällan nyttjas, ersättas med adjectiva, t. e. þýzkr (maðr) *en Tysk*; þýzkir *Tyskar*, sænskr eller svenskr (maðr) *en*

Svensk, g e r z k r (m a ð r) *en Ryss*, plur. g e r z k i r *Ryssar*, af gamla namnet G a r ð a r í k i: nu säges äfven R ú s s a r och R ú s s l a n d.

321. -*íng* är den motsvarande fœm. ändelse, t. e. d r o t t n í n g, k e r l í n g, o. dyl.

322. -*úngr* bildar äfvenledes a) personers namn, i synnerhet patronymica, t. e. s p j á t r ú n g r och f l i s j ú n g r *en sprätthök*, S k á n ú n g r *en Skåning*, b r æ ð r ú n g r *syskonbarn* (på fars sida), s y s t r ú n g r (på mors sida), S k j ö l d ú n g r *Sköldung*, V ö l s ú n g r o. s. v. b) nyttjas äfven i benämningsord på saker, t. e. þ r i ð j ú n g r *en tredjedel*, f j ó r ð ú n g r *en fjerdedel* (257), þ ú m l ú n g r *en tum*, b u ð l ú n g r *en vedstapel*, g r a ð ú n g r och g r i ð ú n g r *en tjur*.

323. -*aldi* bildar förstoringsord, dock icke många, t. e. g l ó p a l d i *dumhufvud*, ú l f a l d i (úlfbaldi) *kamel*, r i b b a l d i *en orolig, upprorisk person*, h r í m a l d i *någonting mycket sotigt*, þ u m b a l d i *en ledsam, förtretlig person*.

324. -*língr* tjenar att bilda a) förminskningsord, t. e. b æ k l í n g r *en liten bok, pjes*, v e r k l í n g r *ett litet verk*, r i t l í n g r *en liten skrift*, y r m l í n g r *en liten orm*, ú n g l í n g r *en yngling*, f r u m b ý l í n g r *en nybyggare*. b) patronymica, t. e. K n y t l í n g r (af K n ú t r), Y n g l í n g r (af Y n g v i), O l d i n b y r g l í n g r (*en Konung af Oldenburgska Huset*), K e r l í n g r *en Carolinge (en af Carl den Stores Efterkommande:* häraf åter K e r l i n g a l a n d).

325. -*ill*, -*ull* bildar äfven ett slags diminutiva, t. e. k i s t i l l *ett skrin*, b l e ð i l l *ett litet blad*, b ö g g u l l *en bunt*, s e n d i l l *sändebud*, b i ð i l l *friare*, f r í ð i l l *galan*, e c k i l l *enkling*, poët,

326. *-la* år den håremot svarande foem. ändelse, t. e. hrísla *en liten gren, sticka*, hnytla *en liten knut*, pyttla *en liten flaska* (af pottr) eller *ett litet källsprång* (af pyttr).

327. *-ki* bildar förminskningsord af hankönet, t. e. sveinki *en liten gosse*, också dimin. af mansnamnet Sveinn *Sven*, Brýnki dimin. af namnet Brynjólfr.

328. *-ka* år den motsvarande foem. ändelse, t. e. Steinka af Steinun, blaðka *bladen på örter*, grænka *grönska*, harka *hårdhet*, hálka *halhet*, *halka*, o. fl.

329. *-ynja* bildar några foeminina, t. e. ásynja *en Asynja*, apynja *en apa*, vargynja *varginna* o. dyl.

330. *-inna* tycks vara lånt af T. *inn*, och tillhöra nyare språket, t. e. ljónsinna *lejoninna*, keisarainna *kejsarinna*, hertogainna *hertiginna*, greifainna *grefvinna*.

331. Af de allmännaste husdjur har man egna, särskilta namn på hanar och honor, stundom äfven på ungarne och flera bestämmelser af åldern, t. e. graðhestr *hingst*, hryssa, meri *sto*, äfven kapall, færleikr, hvilka begge ord äro masc., Toli *en ung häst*, fyl *fölunge*; graðúngr, griðúngr, tarfr, boli *en tjur*, kýr *en ko*, qviga, kálfr; þrándr *fargalt*, göltr *galt*, gilta, sýr *sugga*, grís; hrútr *gumse*, á *får*; hafur *bock*, geit *get*, kiðlingr *kidling*; hundr *hund*, tik *hynda*; köttr och ketta, kettlingr *kattunge*; bliki *ejderfågel* (*hanen*), æðr, æðikolla *honan*; hani *tupp*, hæna *höna*, hænsni *höns*; andriki och önd; duriki eller dúfusteggr och dúfa, steggr nyttjas äfven om ha-

nen af andra fåglar och djur. Der dylika subst. icke finnas, utmärker man merendels hanen med adj. hvatr (*mas, masculus*) och honan med blauðr (*fœmina, fœmininus*).

Följande uttrycka en egenskap eller författning:

332. *-i:* denna ändelse bildar derivata af alla tre genera, a) neutra abstracta på *i* böjas enligt 4. dekl., men nyttjas ganska sällan i plur., t. e. sannsögli *sannfärdighet*, ríki *rike, makt*, gæði *godt, det goda, förmåner*; neutra äro annars förnämligast de af substantiva deriverade; de erhålla oftast ett diminut. eller collect. begrepp, t. e. af ból *boställe* kommer bæli *läger, stia*, af verk kommer virki *förskansning*, af vottr *vittne* vætti *vittnesbörd*, fjölmenni *folkrikhet, mycket folk*, fámenni *litet folk*, þýfi *en plats full af tufvor*, foreldri *förfäder, föräldrar*. Många af dessa nyttjas dock endast i sammansättning, t. e. miðnætti *midnatt*, hádegi *middag*, illgresi *ogräs*, stórræði *stort anslag, stor plan*, svikræði *förrädiskt anslag*, illyrmi *fula ormar*, lauslyndi *ostadighet*, illvirki *illgerning*, lánglífi *långt lif* af nótt, dagr, gras, ráð, ormr, lund, verk, líf.

Hit höra äfven de på *-dœmi* (af *dómr*), hvilket utmärker en provins, motsatt *dómr* (342), hvilket betecknar sjelfva styresmannens embete, t. e. biskupsdæmi *ett stift*, hertogadæmi *ett hertigdöme*, einvaldsdæmi *en Monarki*, keisaradæmi *Kejsardöme*.

-neyti (T. *genossenschaft*) af dem på *-nautr*, t. e. föruneyti *ressällskap, följe*, mötuneyti *bordsällskap*.

-læti af adj. på *-látr*, t. e. rèttlæti *rättvisa*; ránglæti *orättvisa*, lauslæti *lättfärdighet*, siðlæti *modesti*.

-leysi af adj. på *laus*, t. e. sakleysi *oskuld*, guðleysi *atheisme*, *ogudaktighet*, þeckingarleysi *okunnighet*, vitleysi *ursinnighet*.

Dessa ord få icke hopblandas med dem på *leysa*, hvilka äro fœm. och beteckna ett resultat, en verkan eller ett särskilt yttrande af egenskapen, t. e. vitleysa *en dumhet*, *en galenskap*, málleysa *ett språkfel*, hafnleysa *ett ställe*, *som icke har någon hamn* o. m. fl. På samma sätt förhålla sig äfven andra derivata på *a* och *i*, t. e. bleyta *gyttja*, bleyti *blöt*, (í bleyti *i blöt*) o. dyl.

Om masc. på *i* är redan taladt (313). Fœmin. på *i* bildas förnämligast af adj. och utmärka en abstrakt egenskap, t. e. hreysti *styrka*, speki *vishet*, prýði *prydnad*, sanngirni *billighet*, hvíti *hvithet*, bleyði *feghet*. Äfven dessa motsättas ofta fœm. på *a*, hvilka utmärka en concret eller personifierad egenskap, t. e. sorta *svärta*, hvíta *mjölkmat*, bleyða *en mes*; de motsättas ock andra på *-n* eller *-ð*, *d*, *t* bildade, t. e. fýsi *åtrå* men fýsn *en drift*, skynsemi *förnuftet*, men skynsemd *skäl*, *grund*, *argument*. De på *i* som beteckna sjelfva egenskapen, nyttjas icke i plur, men de på *a*, *n*; *d*, som utmärka särskilta yttranden förekomma ofta i plur., t. e. bleyður *kujoner*, fýsnir *drifter*, skynsemdir *skäl*.

Hit höra de på *-semi* af adj. på *-samr*, t. e. nytsemi eller gagnsemi *nytta*, *gagnelighet*, frændsemi *frändskap*, miskunsemi *barmhertighet*.

-vísi af adj. på *-vís*; denna ändelse utmärker a) dels en egenskap, t. e. rèttvísi *rättvisa*, prettvísi *oredlighet*, hreckvísi *ränkfullhet*, lævísi *svekfullhet*; b) dels en vettenskap, t. e. málvísi *filologi*, búnaðarvísi *ekonomi*.

-fræði är det vanliga ordet som uttrycker det Sv. *lära*, t. e. málfræði *språklära*, guðfræði *theologi*, guðafræði *mythologi*, *gudalära*, mælíngarfræði *mathematik*, ályktunarfræði *logik*, sálarfræði *psychologi*, náttúrufræði *fysik*; alla dessa äro fœm. och deklineras endast genom slutartikeln (160); fornfræði *antiqviteter*, är neutr. plur. åfvensom fræði när det nyttjas ensamt som sjelfständigt ord.

-speki tjenar också att bilda några vettenskapers namn, t. e. lögspeki *juridik*; heimspeki *filosofi* o. fl.

333. *-ni* bildar a) subst. fœm. af adj. på *inn*, t. e. forvitni *nyfikenhet* af forvitinn, kristni *Christendom*, *Christenhet* af kristinn, heiðni *hedendom* (heiðinn), hlýðni *lydighet* (hlýðinn). b) Åfven af andra ord som intet *n* hafva, t., e. blindni *blindhet* (figurl.) af blindr *blind*, einfeldni *enfaldighet* (einfaldr), árvekni *vaksamhet* (árvakr), einlægni *uppriktighet* (einlægr), ráðvendni *redlighet* (ráðvandr), náqvæmni *grannlagenhet* (náqvæmr), beiðni *begäran*, *anmodan*, umgeingni *umgänge*.

334. *-erni* bildar subst. neutra, som utmärka ett förhållande, i synnerhet slägtskap, t. e. faðerni *faderskap*, bróðerni *broderskap*, ætterni *slägtskap*, liferni *lefnad*, lunderni *temperament*.

335. *-indi* utmärker en liksom konkret egenskap, t. e. harðindi *hårda år*, *missväxt*, sannindi *sanningar*, *bevis*, rèttindi *rätt*, *rättighet*, drýg-

i n d i *dryghet*, tíð i n d i *tidningar*, b i n d i n d i *återhållsamhet*, v í s i n d i *vettenskap*, l i k i n d i *sannolikhet*, h æ g i n d i *kommoditet*, o. s. v. De flesta af dessa ord nyttjas endast i plur.

336. *-di* bildar äfven neutra, t. e. e l d i *gödande*, *föda* (af a l a), e r d i *trä till en åra* (á r), s k æ ð i *skinn till ett par skor* (s k ó r), q v e n d i *fruntimret* (af q v â n, q v o n), *ferði* af f a r a nyttjas endast i sammansättning, t. e. s i ð f e r ð i *moralitet*, s k a p f e r ð i *tänkesätt*, k y n f e r ð i *slägte*, f r a m f e r ð i *uppförande*.

Ändelsen *-ferli* har nästan samma betydelse, t. e. v í g a f e r l i *dråpsmål*, m á l a f e r l i *mål för rätten*, s ó t t a r f e r l i *sjukdom*, s k a p f e r l i *tänkesätt*.

337. *-ildi* äfvenledes t. e. s e i g i l d i *någonting segt*, *ett senigt köttstycke*, þ y c k i l d i *någonting tjockt*, *tjock hud*, f i ð r i l d i *en fjäril* af f j ö d u r *fjäder*.

338. *-ald*, t. e. k a f a l d *yrsnö*, f o l a l d *ett föl*, k e r a l d *kärl*, r e k a l d *allt hvad som drifver på sjön*, g í m a l d *en spricka*, *remna*.

339. *-an*, t. e. ó á r a n *hårda år*, ó v e ð r a n *oväder*, l i k a n *beläte*, g i m a n *spricka*. Dessa gå som *hérað* (fjerde dekl.), och måste väl skiljas från foem. på *an* eller *un*, hvilka böjas enligt *andvarpan*.

340 *-si*, masc. och *-sa*, foem. nyttjas endast i få tillfällen, t. e. v a n s i *fel*, o f s i *öfvermod*, g a l s i *lustighet*, *öfvergifvenhet*, g l o s s i *glans* (af glóa) k a l z i (kalsi) *köld*, *något löst yttrande*, *som man icke menar mycket med*, s k y s z a (skyssa, skytsa) *ett litet fel*, *en förseelse*.

341. *-leikr*, *-leiki*, masc., t. e. k æ r l e i k r *kärlek*,

fróðleikr *kunnighet*, margvísligleikr *mångfaldighet*, eginligleikr *egenskap*, sannleikr *sanning*, ódauðleikr *odödlighet*, sætleikr *sötma*, möguligleiki *möjlighet*.

342. *-dómr*, masc. t. e. konúngdómr *kunglig vårdighet*, jarldómr *en jarls vårdighet eller embete*, sjúkdómr *sjukdom*, manndómr *mandom*, villudómr *kätteri*, vísdómr o. m. fl.

343. *-skapr*, masc., t. e. fjandskapr *fiendskap*, dreingskapr *ärlighet*, *tapperhet*, höfðingskapr *furstligt tänkesätt*. Denna ändelse tycks härstamma från subst. neutr. skap *sinne*, *lynne*, hvilket måhända är grunden, hvarföre så många af de härmed danade orden i nyare språken äro neutra, t. e. *landskapet*, *sällskapet*, och på Danska *Venskab-et* o. dyl., men på Isl. selskapr, vinskapr o. s. v. utan undantag.

344. *-und* bildar några få foeminina, t. e. vitund *vetskap*, tegund *art*, *sort*, tiund *tionde*, níund *niondedel*, sjöund *en sjundedel*, *ett antal af sju*; hit hör kanske äfven þúsund, åtminstone är det foem. hos de Gamle (230).

345. *-átta*, foem., t. e. vinátta *vänskap*, veðrátta *väderlek*, víðátta *vidd*, *sträcka*, barátta *kamp*, *svårighet*, kunnátta *kunskap*.

346. *-usta*, (*asta*), foem., t. e. þjónusta *tjenst*, hollusta *hyllest*, orrusta *fältslag*, fullnusta *fyllest*, kunnusta *konst*, *trollkonst*.

347. *-ska*, foem. utmärker a) en egenskap, t. e. bernska *barnslighet*, illska *ondska*, heimska *dumhet*, dirfska *djerfhet*, samvizka *samvete*. b) ett språk,

t. e.

t. e. hebreska, sýrlenzka, arabiska, griska, franska, eingelska, þýzka, íslenzka, færeyska.

Ändelsen *-menska* bildar abstracta af de flesta subst. på *-maðr* och *-menni*, t. e. góðmenska *godhet*, stórmenska *prakt;* många af dessa uttrycka en förrättning eller handling, t. e. rekamenska *uppsamlandet af driftimmer*, sjómenska *sjöväsende* (som drifves i afsigt att fiska), vinnumenska *tjenstehjons förhållande*, púlsmenska *hårdt arbete, pålande*, karlmenska *tapperhet, mod*, o. m. fl.

348. *-eskja*, fœm., t. e. manneskja *menniska*, vitneskja *vetskap*, forneskja *forntid, hedendom, trolldom*, harðneskja *harnesk*.

Några utmärka en gerning, handling eller lidande; dessa äro i synnerhet:

349. Enstafviga substantiva neutra bildas af många verba endast genom bortkastande af ändelsen *-a*, t. e. tal, kall *rop*, gap, þor *dristighet;* ráð *ett råd*, fall, hlaup *ett lopp*, tak *ett tag*, slag, drag; de som härstamma af andra flockens 3. kl., förbyta *í* till *i*, t. e. bit *bett* af bíta, stig *steg* af stíga, skin *sken* af skína; de af femte klassen ombyta *jó* i *o*, t. e. boð *bud, befallning*, not *nytta*, brot, rof *brytande*, lok *slut*, skot *skott;* eller kanhända de rättare härledas af præterita eller participia; andra erhålla också samma vokal som plur. imperf., t. e. dráp *dråp*, flug *flygt (volatus)*.

De hvilkas vokal är *ö* eller *ei* äro fœm., t. e. gjöf *gåfva*, qvöl *qval*, dvöl *uppehåll*, för *resa*, reið *ridt*, dreif *spridande* o. dyl.

Många derivata af verba äro äfven masc., men dessa erkännas lätt genom ändelsen *r*, t. e. s k o'r t r *brist*, l i t r *färg*, s u l t r *svält*, s t í n g r *styng*, d r y c k r *dryck*, s t ö c k r *språng*, g á n g r *gång*, g r á t r *gråt*, b r e s t r *brak*, s t i g r *en stig*, v e f r *väf*.

350. *-ðr*, *-dr*, *-tr*, masc., t. e. s k u r ð r *skärning (skörd)*, b u r ð r *börd*, s t u l d r *stöld*, f u n d r *fynd*, v ö x t r *växt*, och på *ttr* om en diftong går förut, t. e. s l á t t r *slag*, *slåtter*, d r á t t r *dragning*, þ v o t t r (för þ v á t t r) *tvätt*, *tvättning*, m á t t r *makt*, *styrka*.

351. *-ð*, *-d*, *-t*, fœm., t. e. f e r ð *resa*, *färd*, b y g ð *nejd*, *bygd*, v æ g ð *skonsmål*, f y l g d *följe*, g i r n d *begär*, h e f n d *hämd*, h v í l d *hvila*, a n d a-g i f t *sinnesgåfvor*, *snille*, þ u r f t *brist*, *torftighet*, v i g t o. dyl. Denna ändelse tjenar äfven ofta att af adj. bilda subst. abstracta, t. e. l e i n g ð *längd*, s v e i n g ð *hunger*, s t æ r ð *storlek*, *storhet*, h æ ð *höjd*, s m æ ð *litenhet*, v í d d, b r e i d d, f a r s æ l d *lycksalighet*, þ y c k t *tjocklek*, d ý p t *djuplek*, n e k t *nakenhet*.

Hit höra äfven de på *-semd* af adj. på *-samr*, t. e. s k a ð s e m d *skada*, n y t s e m d *nytta* (s. 189).

352. *sl*, *sli*, neutr., k e n s l *känning*, s m y r s l *salfva*, s k r ý m s l *ett vanskapligt djur*, þ ý n g s l *tyngd* o. dyl. (137). Ordet p í s l *pinande*, *pina* är fœm.

353. *-elsi*, neutr., r e y k e l s i *rökelse*, s t í f e l s i *stärkelse*, f á n g e l s i *fängelse*, och några få andra, som egentligen tillhöra nyare språket.

354. *-sla*, fœm., t. e. r e y n s l a *erfarenhet*, v í g s l a *vigsel*, t i l b e i ð s l a *tillbedjande*, h r æ ð s l a *fruktan*, u t b r e i ð s l a *utbredande*, v e i z l a *kalas*.

355. *-ingr*, *-níngr*, masc., t. e. gjörníngr *gerning*, reikníngr *räkning*, snúníngr *vridning*, undirbúníngr *förberedelse*, varníngr *vara*, vinníngr *vinst*.

356. *-íng*, *-níng*, fœm., t. e. refsíng *näpst*, byggíng *byggning*, siglíng *seglats*, afleiðíng *följe*, tilhneigíng *böjelse*, vellystíng *vällust*, bevisíng *bevis*, játníng *bekännelse*, fyrirgefníng *tillgift*, lagasetníng *lagstiftning*. Denna ändelse är annars ingalunda liktydig med den föregående, utan utmärker denna sjelfva handlingen, den förre deremot resultatet eller produkten, någon gång, äfven personen, t. e. ystíng ɔ: *ystning*, men ystíngr ɔ: *osten* (i mjölk), vellíng *kokning*, vellíngr *välling*; på samma sätt borde man också skilja emellan setníngr och setníng, skilníngr och skilníng (*förstånd*) o. dyl.; ættleiðíngr är *en adopterad person*, men ættleiðíng *adoption*, víkíngr en *sjöhjelte*, *sjöröfvare*, *kapare*, men víkíng *ett sjötåg*.

357. *-úng*, fœm. förekommer sällan, och är kanhända endast en variation af den föregående, t. e. hörmúng *jemmer* af harmr *sorg*, djörfúng *dristighet*, launúng *hemlighet*, háðúng *spott*, *smädelse*, lausúng *lättsinnighet*.

358. *-naðr*, *aðr* (*nuðr*), masc., t. e. lifnaðr *lefnad*, hernaðr *tåg*, *krig*, búnaðr *drägt*, sparnaðr *sparning*, skilnaðr *skilsmessa*, metnaðr *anseende*, *värdighet*, trúnaðr *förtrogenhet*, kostnaðr *kostnad*, fagnaðr eller fögnuðr *fröjd*, jafnaðr eller jöfnuðr *förhållande*, *billighet*, mánaðr eller mánuðr *månad* (135).

359. *-stur* bildar dels masc., t. e. bakstur *bak-*

ning, rekstur *drifning*, *drift*; dels neutr., t. e. hulstur *foderal*, *hölster*, blómstur *blomma*, fóstur *uppfostring*, *foster*, *alster*, lemstur *kontusion*.

360. *-orð*, neutr., metorð *värdighet*, banaorð *dödande*, *död*, *bane*, loforð *löfte*, gjaforð *trolofning*, *parti*, legorð *lägersmål*.

361. *-dagi*, masc., t. e. bardagi *drabbning*, svardagi *ed*, spurdagi *rykte*, skildagi, máldagi *kontrakt*, dauðdagi *död*, *dödssätt*, hvilket ingalunda får hopblandas med dauðadagr *dödsdag*.

362. *-n*, fæm., athöfn *företag*, *syssla*, (at hafast at *att taga sig före*), heyrn *hörsel*, spurn *frågan*, sögn *sägen*, skírn *dop*, lausn *lösning*, yörn *värn*, eign *egendom*, auðn *öcken*, fýsn *drift*; men svefn *sömn* är masc.

363. *-an*, *-un*, fœm., t. e. verkan, préðíkan, undran, dýrkan eller dýrkun, eggjan *uppmuntran*, *uppmaning*: friófgan *befruktande*, þrælkan *trålande*, *det att bringas i träldom* (162).

2. som bilda Adjektiver.

364. *-t*, i neutr. (eller *-r* i masc.) bildar många adj. af subst. och verba, hvarvid dock iakttages det som 186. o. følj. år anmårkt, t. e. almennt (almennr) af maðr, sárt (sár) *smärtligt* af sár *sår*, vert (verðr) af verð, nýtt (nýr) af nú, blíðmált (blíðmáll) *blidtalande* af mál *mål*. Sålunda bildas af verba med den vokalen som finnes i imperf. conj. mångfaldiga adj. som hafva dels act. dels passif. bemårkelse, t. e. læst (læs) *som kan läsa*, eller *lä-*

sas af **læsi**, imperf. conj. af **lesa**, **fært** (fær) *som kan göra* eller *göras* af **færi** imperf. conj. af **fara**. Ofta beståmmes med en sammansättning hvilken betydelse det menas, och många nyttjas aldrig utom dylik sammansättning, t. e. **fjarlægt** *aflägset*, **mikilvægt** *vigtigt*, **þúngbært** *tungt*, *svårt*, **sjálfbyrgr** *som kan hjelpa sig sjelf*. Vanligast är dock den activa betydelsen, emedan den passiva utmärkes genom åndelsen *iligt*, t. e. **læsiligt** *läsbart*, **bæriligt** *drägeligt*. Några antaga deremot præsentis vokal, t. e. **einhleypt** (einhleypr) *ogift*, **vazhelt** (vazheldr) *vattentätt*, **ónýtt** (ónýtr) *obrukligt*, **hverft** (hverfr) *snedt*, **gjaldgeingt** (gjaldgeingr) *gångbart*, *redbart*.

365. *ugt*, *igt* utmärker a) en invårtes egenskap, t. e. **göfugt** *förnämt*, **verðugt** *värdigt*, **kröptugt** *kraftigt*, **náðugt** *nådigt*, **öflugt** *stärkt*, **málugt** *pratsamt*. Dessa nyttjas i synnerhet om personer, och vanligtvis tillfogas åndelsen *ligt*, når någon liflös sak dermed betecknas, t. e. **göfugligt** *förnämt*. b) en utvårtes beskaffenhet, i synnerhet smuts, t. e. **blóðugt** *blodigt*, **sótugt** *sotigt*, **mjólkugt** *som har fått mjölk på sig*, **hárugt** *fullt af hår*, **moldugt** *fullt af jord*, *mull*. På *agt* finnes endast **heilagt** *heligt*; *-igt* är vanligt hos de Gamle, t. e. **blóðigt**.

366. *-it* (*inn*, *in*) utmärker a) en böjelse, t. e. **hlýðit** *lydigt*, **iðit** *flitigt*, dock förekomma dessa oftast i de personliga genera: **þrætinn** *trätgirig*, **hygginn** *tänkande*, **kostgæfinn** *sorgfällig*, **gaumgæfinn** *aktsam*, **gleyminn** *glömsk*, **mannblendinn** *umgängsam*, **þrifinn** *renlig*, **bænrækinn** *flitig i bönen*, **guðrækinn** *gudfruktig*. b) en materie, t.

e. gyllit *gyllende*, silfrit *af silfver*, steinit *af sten*, sendit *sandigt*.

367. *-alt*, *-ult*, *-ilt*, *-lt* utmärker en beskaffenhet, t. e. sannsögult *sanningsfullt*, stopult *osäkert*, svikult eller svikalt *svekfullt*, þögult eller þagalt *tyst*, gamalt *gammalt*, heimilt *som man har full makt öfver*, *rätt*, *lof till*, þyckbýlt *tätt bebodt*, forsjált *försigtigt*.

368. *-anda* (*andi*) är egentligen ändelsen af præs. part., men den nyttjas ofta till att beteckna en passivisk möjlighet, i synnerhet i nekande satser, t. e. ecki er trúanda *icke är att tro eller troligt*, ómissanda *oumbärligt*, óteljanda *oräkneligt*, ógleymanda *oförgätligt*, óþolanda eller ólíðanda *odrägligt*.

369. *-samt* (*samr*, *söm*) uttrycker en böjelse eller egenskap, nyttjas följaktligen mest i de personliga genera, t. e. friðsamr *fredlig*, nytsamr *nyttig*, rósamr *stilla*, *rolig*, gamansamr *rolig*, *lustig*, athugasamr *betänksam*, starfsamr *arbetsam*, vinnusamr *d. s.*, ábatasamr *fördelaktig*.

370. *-látr* (*látr*, *lát*) äfvenså, t. e. mikillátr *högmodig*, stórlátr *d. s.*, þacklátr *tacksam*, réttlátr *rattvis*, þrálátr *ihärdig*, *styf*.

371. *-ligt* utmärker a) någonting likt, t. e. höfðingligt *fursteligt*, hermannligt *krigiskt*, *på krigsmansvis*, greiniligt *tydligt*, *omständeligt*; dessa bildas i synnerhet af subst., som ofta sättas i genit., förnämligast om genitivändelsen är *a*, *u*, *i* eller *ar*, t. e. keisaraligt *kejserligt*, riddaraligt *ridderligt*, upprunaligt *ursprungligt*, skuggaligt *skumt*, hetjuligt *hjeltelikt*, heimspekiligt

filosofiskt, prýðiligt *prydligt*, *herrligt*, fýsiligt *begärligt*, *önskligt*, söguligt *märkvärdigt*, ótöluligt *otaligt*, veruligt *väsendtligt*, vetrarligt *vinterlikt*, skammarligt *skamligt*; stundom äfven af genit. på *s*, t. e. þrælsligt *trälaktigt*, *slafviskt*, svínsligt *svinaktigt*. b) en passivisk möjlighet (364); dessa bildas förnämligast af verba, t. e. geingiligt *som man kan gå*, hlægiligt *som är till att skratta åt*, *löjligt*, byggiligt *beboligt*; i synnerhet på *-anligt* af partic. på *-anda*, *-andi* (368), t. e. ótrúanligt *otroligt*, obætanligt *oersättligt*, ósegjanligt *osägligt*; några hafva dock activ betydelse, t. e. meðtækiligt *antagligt* och *emottagligt*. c) något slags förminskningsord af adjectiver, eller nya adj. som nyttjas om saker, bildade af dem som tillläggas personer (365), t. e. röskt *raskt*, röskligt *som ser ut att vara raskt*, þarft *behöfligt*, þarfligt *som icke väl kan umbäras*, blíðligt *vänligt*. Denna ändelse fogas till nästan alla adj. på *-samt*, t. e. friðsamligt *fredligt*, nytsamligt *nyttigt*; några finnas endast med denna dubbla ändelse *-samligt*, t. e. syndsamligt *syndigt*.

372. *-at* (*aðr*), *-t* (*ðr*, *dr*, *tr*) utmärker att en person eller sak är försedd med någonting, och synes att vara partic. ändelsen af första konjugation, äfven som *it*, *inn*, *in* (366) af andra konjugationen, t. e. hugaðr *modig*, rèttrúaðr *rättrogen*, *rättlärig*, húngraðr *hungrig*, rafkraptaðr *elektrisk*, hærðr *hårig*, hyrndr *hornig*, einhendr ell. einhentr *enhänd*.

-kynjat uttrycker det T. *artig*, t. e. leirkynjat *leraktigt*, járnkynjat *jernaktigt* o. m. fl.

373. *-skt (skr)* uttrycker i synnerhet landsmanskaper, t. e. helvízkt *helvetes*, írskt *irländskt*, enskt eller eingelskt, gauzkt (gautskt) *gó-tiskt*, norskt. Understundom sättes *-neskt* till stamordet, t. e. jarðneskt *jordiskt*, himneskt *himmelskt*, eystneskt *estniskt*, saxneskt *saxiskt*, eingilsaxneskt *anglosaxiskt*, gotneskt *gothiskt*; tyrkneskt *turkiskt*. Af landsnamnen på *land* bildas de på *-lenzkt*, t. e. íslenzkt, hollenzkt, sýrlenzkt, *syriskt*, útlenzkt, innlenzkt. Af folksnamnen på *-verjar* blifver ändelsen *-verskt*, t. e. rómverskt *romerskt*, norðverskt *nordiskt*, þýðverskt eller þýzkt *tyskt*, samverskt *samaritanskt*. Den i de nyare språk så vanliga formen *iskt* finns endast i några få nya och oäkta ord, t. e. hebréskt *hebräiskt*, egypzkt (egyptskt) *egyptiskt*; dock säges barbariskt, och póetiskt (annars skáldligt).

374. *-ótt (óttr, ótt)* utmärker en utvärtes form, t. e. kringlótt *cirkelrundt*, hnöttótt *klotrundt*, *klotformigt*, röndótt *randigt*, kollótt *kulligt*, stórdropótt (regn) *i stora droppar*.

375. *-rænt (rænn, ræn)* betecknar en trakt, t. e. norrænt *nordiskt*, *norskt*, austrænt *från öster*, suðrænt, vestrænt, fjallrænt *från bergen (montanum)*, säges mest om vindarne: substantiva bildas häraf på *-ræna*, t. e. norræna *nordanväder*, också *gamla nordiska (götiska) språket*.

376. *-leitt (leitr, leit)* af líta *att se* utmärker en likhet till utseendet, i synnerhet till färgen, t. e. háleitt *upphögdt, majestätiskt*, grimmleitt *bistert*, rauð-

leitt *rödaktigt*, hvítleitt *hvitaktigt*, grænleitt *grönaktigt* (t. e. om hafvet).

377. *-vert* (*verðr*) svarar emot T. *wärts*, Sv. *vårtes* och betecknar ett läge, t. e. utanvert *utvärtes*, *utantill*, austanvert *östligt*, sunnanvert (Fracklandi) *södre* (*Frankrike*), á vestanverðu Einglandi er furstadæmit Bretland *i vestra delen af England ligger furstendömet Wales*.

378. *-vænt* (*vænn*) af ván *hopp*, *väntan*, och understundom *vænligt*, t. e. banvænt *dödande* (*som man kan dö af*), lífvænt *som man kan lefva af*, uggvænt *som man måste frukta före*, skaðvænt *som kan skada*, örvænt *som icke kan väntas*, geigvænligt *fruktansvärdt*.

379. *-a*, *-i* bildar många oföränderliga adj., hvars sista del är tagen af något subst., t. e. jafnsíða *parallell*, afsinna *ursinnig*, landflótta *landsflygtig*, einskipa *som har blott ett skepp*, sjálfala *som föder sig sjelf* (om boskap), bjargþrota *som har intet mera att lefva utaf*, heyþrota *som har intet hö mera* (195).

3. som bilda Adverbier.

380. *-a* är den vanligaste ändelse, hvarmed man ombildar adj. till adverb., såsom gjarna *gerna*, víða, illa. I synnerhet användes den vid alla adj. på *ligt*, t. e. sæmiliga *passligen*, *temligen*, höfðingliga *fursteligen*, greiniliga *omständeligen*, ógleymanliga *oförgäteligen* o. s. v. De adj. som (enligt 371) foga *ligt* till någon kortare ändelse, bilda endast adverbia af längre formen på *ligt*, t. e. göfugliga

adeligen, *präktigt*, nytsamliga *nyttigt* o. s. v. Många adj. på andra ändelser, som icke emottaga *-ligt*, bilda likvål adverbia på *-liga*, t. e. þacklátliga *tacksamt*, háleitliga *högtidligen*, *på ett majestätiskt sätt*, erfiðliga *mödosamt* o. m. fl. Detta *-liga*, hvilket således åfven kan betraktas som sjelfständig derivationsåndelse, hopdrages stundom till *-la*, t. e. harla (för harðla, harðliga) *särdeles*, *ganska*, gjörla *tydligen*, *noga*, varla (för varligá af *var-* 296) *knappast*, árla *bittida*, síðla *sent*.

381. *-an* bildar också adv. af några adj., t. e. síðan *sedan*, gjarnan *gerna*, sáran *svårt*, *hårdt*, men detta tycks egentligen vara acc. masc. sing., emedan man åfven nyttjar andra acc. på samma sått, t. e. (róa) mikinn *(ro) fort*, *dugtigt*, (stynja) þúngan *sucka djupt*, (ríða) röskvan *rida raskt*, harðan *hårdt* o. dyl. Sålunda nyttjas äfven adj. och subst. tillsamman, såsom: alla reiðu *redan*, alla götu *ända (till)*, alla jafna *ständigt*, alla tíma *stüdse*, lánga tíma *länge*, *långliga tider*.

Bland alla subst. som sålunda i sammanställning med andra ord uttrycka adverbier, undergår intet så många förändringar som vegr *väg*. stundom sättes det i acc. utan artikel, t. e. (á) annan veg *annorlunda*, þannveg *sålunda*, hvernveg *huru*; stundom bortfaller *v*, alltså þanneg, hverneg; men emedan *eg* är en ovanlig ändelse, säger man hellre þannig, hvernig, einnig *äfvenså*; *veg* kan ock hopdragas till *ug* (og), alltså äfven þannug, hvernug; stundom åter tillfogas artikeln, t. e. aungvangveginn *ingalunda*, nockurnveginn *någorlunda*; men äfven här kan *v* bortkastas, alltså nockurneginn, einneginn *likaså*;

eller hela ändelsen *eginn* hopdragas till *in*; þannin *sålunda*, hvernin, einnin.

Sålunda nyttjas också här, som i andra språk, acc. (eller nom.) neutr., t. e. mest *förnämligast*, trautt *svårligen*, eflaust *utan tvifvel*, orrustulaust *utan krig*, *slag* o. mångf. fl.

Dativen uttrycker äfven ofta adverb., t. e. (gráta) hástöfum (*gråta*) *högt*, stundum *stundom*, tíðum *ofta*, laungum *länge* (och flera gånger), stórum *högligen*, öðruvísi *annorlunda*, einkum *i synnerhet*.

Äfvenså genit., t. e. loks, loksins *till slut*, *slutligen*, allskonar, allskyns *hvarjehanda*, samastaðar *sammastädes*, annarstaðar *annorstädes*, allstaðar *allestädes*, þarstaðar *derstädes*, þessa heims *i denna verlden*, annars (kostar) *annars*, allskostar *i alla afseenden*, utanlanz *utomlands*, vestanlanz *på Vesterlandet*.

Præpositioner med behöriga casus uttrycka ock ofta adverbiella begrepp, t. e. á braut, í burt *bort*, í burtu *borta*, í meðallagi *medelmåttigt*, í betra, bezta lagi *temligen bra*, *ganska bra*, at sönnu *riktigt nog*, at mestu leiti *till större delen*, at minsta kosti *åtminstone*, at undanförnu *tillförne*, með öllu *alldeles*, með því at *emedan*, *efter*, tilfriðs *tillfreds*, tilforna *tillförene*, tilbaka *till rygga*, *tillbaka*, til hlítar *i betydlig mån*. På detta sätt bildas äfven många sammansatte præpos. och conjunct., t. e. (til) handa einum *åt någon*, á hendr þeim *emot dem*, á

m ó t i *emot (till mötes)*, í s t a ð *i stället för*, i g e g n *emot*, f y r i r i n n a n *innanföre*.

382. *-an* är dock äfven en verklig adverbiell ändelse, t. e. m e ð a n, á m e ð a n *medan*, á ð a n *i jons*, s j a l d a n *sällan*. I synnerhet bildas härmed adv. som bemärka en rörelse från stället, t. e. h e i m a n *hemifrån*, h è ð a n *härifrån*, i n n a n *ut*, *innifrån*, u t a n *in*, *utifrån*, n e ð a n *upp*, *nerifrån*, o f a n *ner*; skilnaden på o f a n och n i ð r är ungefärligen den samma som på T. *herunter* och *hinunter*, men emellan n e ð a n, u p p, och de öfriga tycks icke denna åtskilnad iakttagas.

383. *-i* (på stället), t. e. u p p i *oppe*, n i ð r i *nere*, i n n i, ú t i, f r a m m i o. dyl.

384. *-r* (till stället), s u ð r *söder ut*, n o r ð r, n i ð r, a p t r *tillbaka*, *åter*; många af dessa ord beteckna äfven ett varande på stället, t. e. k o n ú n g r v a r þ á a u s t r í V í k i n n i *kungen var då (öster på) i Viken*.

385. *-at* (till stället), men finnes till äfventyrs endast i orden h i n g a t *hit*, þ a n g a t *dit*; *hvart?* heter h v e r t?

386. *-na* bestämmer adverb. ännu nogare, t. e. s v o n a *rätt så*, *precist så*, n ú n a *just nu*, h è r n a *här*, þ a r n a *der*, e i l í f l i g a n a *evärdligen*.

387. *-is* är den vanliga ändelsen, som bildar adv. af subst. med vanligt ljudskifte, t. e. j a f n s i ð i s *jemnsides*, j a f n f æ t i s *jemnfötes*, f r a m v e g i s och f r a m l e i ð i s *framdeles*, *vidare*, á r d e g i s *arla (på dagen)*, s ö m u l e i ð i s *sammaledes*, o p t s i n n i s *mångagånger*, i n n b y r ð i s *inbördes*, *sins emellan*, ú t b y r ð i s *öfver bord*, *i sjön*.

4. *som bilda verba.*

388. -*a* tillfogas ofta utan all förändring *i* gamla ordets stam, dock bortfaller alltid könsmärken ur subst. adj. och pron., t. e. öfund-a *missunna*, daga *dagas*, heila *hela*, *läka*, þúa *säga du till*, *vara bror med*, æa *säga aj*, sveia *ropa fy*, miklast *brösta sig*, ríkja *regera*. Den förändring, som föregår i de två sista, nemligen att stafvelsen *il* (i *mikil*) hopdrages, och att *i* (i *ríki*) förbytes i *j*, är den samma som äger rum i dessa ords böjning när en vokal följer på, och har således icke sin grund i derivationen. Dessa verba höra till 1. konj. 1. klass; dock undantagas några på *ja* af neutra på *i*, hvilka höra till 2. klassen.

389. Ofta förändras sjelfljudet i hufvudstafvelsen på samma sätt som om ett *i* följde på, d. ä. från hårdt till vekt, t. e. nefna *nämna* (nafn), fella *fälla*, (fall), vexa *vaxa* (vax), rèttlæta *rättfärdiga* (rèttlátt), leysa *lösa* (laus-t), deyða *döda* (dauðr), girnast *önska sig*, *begära*, (gjarn-t), dirfast *dri-sta* (djarft), gista *gästa* (gestr), rigna *regna* (regn), styðja *stödja* (stoð), mæta *möta* (mót), bæta *böta* (bót), synda *simma* (sund), brynna *vattna* (brunnr); är sista konsonanten enkel, insättes oftr *j* (enligt 88), t. e. heygja *höglägga* (haugr), eygja *bli varse* (auga), qvelja *pläga*, *pina* (qvöl), temja *tämja* (tamt), lægja *förödmjuka* (lágt). Dessa alla, som erhålla ljudskifte, böjas enligt 1. konj. 2. klass, endast de, som i hufvudstafvelsen hafva *e*, *y* eller lent *i*, samt derefter en enda konsonant och ändelsen *ja* undantagna, hvilka höra till 3. klassen. På detta sätt bildas många transitiva efter 1. konj. af intransitiva efter den andra konj. (285), i synnerhet af imperfecta;

stundom år dock föga skilnad på betydelsen af dessa verba, *t. e.*

renna	*rinna*	rann	renna	*låta rinna*	rendi
svelta	*hungra*	svalt	svelta	*svälta*	svelti
skjálfa	*skälfva*	skalf	skelfa	*förfära*	skelfði
springa	*gå sönder*	(sprack)	sprengja	*spränga*	sprengði
sitja	*sitta*	sat	setja	*sätta*	setti
liggja	*liggà*	(lág)	leggja	*lägga*	lagði
sofa	*sofva*	svaf	svefja	*stilla*	svafði
	plur.	sváfum	svæfa	*söfva*	svæfði
ríða	*rida*	reið	reiða	*föra på en häst*	reiddi
rísa	*stå opp*	reis	reisa	*resa opp*	reisti
bíta	*bita*	beit	beita	*beta*	beitti
gráta	*gråta*	(grèt)	græta	*bedröfva*	grætti
falla	*falla*	(fèll)	fella	*fälla*	feldi
hánga	*hänga*	(hèck)	heingja	*hänga opp*	heingði
brjóta	*bröt*	braut	breyta	*förändra*	breytti
drjúpa	*drypa*	draup	dreypa	*stänka på*	dreypti
smjuga	*smyga sig*	smaug	smeygja	*smyga*	smeygði
söckva	*sjunka*	söck	söckva	*sänka*	söckti
sverja	*svärja*	sór	særa	*besvärja*	særði
hlæa	*skratta*	hlóg	hlægja	*roa*	hlægði
hlaupa	*löpa*	(hljóp)	hleypa	*låta löpa*	hleypti
búa	*bo* *plur.*	bjuggu	byggja	*bebo*	bygði

Några af dessa åro lika i infinit., men få likvål ingalunda hopblandas, emedan de i hela sin böjning åro tydligt och bestämdt åtskilda, t. e.

sleppa	slepp	slapp	sloppit	*slippa*
sleppa	sleppi	slepti	slept	*slåppa*

till fullståndiga exempel i alla personer och former kunna tjena b r e n n a *brånna* (s. 138) och b r e n n a *brinna* (s. 150).

390. *-na* tillkännagifver att subst. antager en viss beskaffenhet, t. e. vakna, sofna *somna*, blikna *blekna* (bleikja *bleka*), stikna *stekas* (steikja), hitna *blifva het* (heita), bráðna *smälta* (bræða), brotna *brytas*, kólna *svalna* (kæla), sortna *svartna* (sverta), þagna *tystna*, kafna *qväfvas* (qvefja, kæfa), versna *försämras*, batna *förbättras*, fölna *fallna* (af fölr *dödsblek*), roðna *blifva röd*, losna *blifva lös*.

391. *-la* bildar diminutiva eller freqventativa, t. e. rugla *förstöra* af rugga *rubba*, tögla *tygga på* (af tyggja), sagla *såga på* (saga), staglast á *ropa ständigt på* (stagast á), japla *tygga på* (jappa), biðla *fria* (biðja), miðla *dela*, hnuðla *älta sammen i små stycken* (t. e. piller), af hnoða *knåda*, hvarfla *sväfva*, seigla *draga ut*. Denna ändelse har förmodligen sitt ursprung af subst. eller adj. på *ull*, *ill*, *il*, *ilt* o. dyl., t. e. bækla *vrida ur led* (af bækill), hefla *hyfla* (af hefill), hvilka sista annars kunna räknas till N:o 288.

392. *-ra*: klifra *klättra* (af klífa), haltra *halta*, hliðra *gifva efter*, latra *tröttas*, skakra *ragla*, svolgra *sluka*.

393. *-sa* bildar freqventativa, t. e. hugsa *tänka*, hreinsa *rena, rensa*, bopsa *bjebba*, jásza *säga ständigt ja*, hrifsa (til sín) *rappa* (*åt sig*), bifsa *skaka*, *skuffa*, o. dyl.

394. Några freqventativer bildas utan bestämd ändelse med fördubblad consonant inuti ordet, t. e. þvætta *tvätta* (af þvá), þagga *tysta* (af þegja), totta *suga ur* (kanske af toga), skoppa *löpa, springa* (af skopa).

395. *-ta* gifver transitiviskt begrepp, t. e. játa

bejaka, *bekänna*, neita *neka*, bugta (sig) *buga sig*, blakta *vefta*, *svaja*, heimta *hämta*, lykta *sluta*, gipta *gifva till äkta* (gefa), skipta *skifta* (skipa), ypta (öxlum) *axla sig*. Denna ändelse *-ta* tycks komma af 1. konj. partic. på *at*, *t*; likasom ändelsen *-na* (390) troligen har sitt ursprung ur andra konj. part. pass. på *it*, *inn*, *in*. Håraf kan åtminstone mycket väl förklaras skilnaden i betydelsen, emedan den 1. konj. innefattar egentligen transitiva verba; och den andra förnämligast intransitiva.

396. *-ga*, gifver ett transitiviskt begrepp och nyttjas i synnerhet till att bilda verba af adj., t. e. frjofga *befrukta*, endrlifga *vederqvicka*, fjölga *förmera*, blómgast *blomstras*. Ibland synas dessa ord härstamma af adj. på *-ugt*, t. e. syndga *synda* (syndugt), auðga *rikta* (auðugt), blóðga *bestänka med blod* (blóðugt).

397. *-ka* af samma betydelse, ock måhända endast en variation af förra ändelsen, t. e. aumka *ömka*, seinka *uppehålla*, iðka *dyrka*, *drifva* (*en handtering*), tíðka *bruka*, blíðka *blidka*, minka *förminska*; detta är bildadt af kompar. minna, äfvensom andra härstamma från kortare komparativer, hvilkas *r*, om en vokal går förut, assimileras med *k* till *ck*, t. e. hæcka *höja* (af hærra), stæcka *förstora* (stærra), mjócka *göra smalare* (mjórra); dock hafva dessa ord understundom intransitiv bemärkelse. Alla dessa derivata (390—397) höra till 1. konj. 1. kl. med undantag af några få på *ta* som följa 2. kl.

12. KAP.

Sammansättningen.

398. I nordiska fornspråket är sammansättningen utomordentligt fri och vidsträckt liksom i Grekiskan; med den ersättes bristen på många derivationer, t. e. de som uttrycka en materie, härkomst, landsmanskap, äfvensom förstoring, förminskning o. dyl. Substantiver sammansättas med andra subst. och med adj., sällan med verba; adjectiver med subst. och andra adj., sällan med verba; pronom. sammansättas ganska sällan, dock helst med adv. eller med subst. för att bilda adverbier; verba sammansättas icke utan föregående förändring, hvilken liksom omskapar dem till nomina, med subst. och adj.; partiklarne, i synnerhet adv. och præp., sammanfogas ofta med andra ord; dock endast så att de sättas framföre och bestämma eller modifiera ordens begrepp. Denna pronominernas, verbernas och partiklarnas obeqvämlighet till composition är det som sätter gräns för sammansättningen i alla Europeiska språken; vi skulle annars, likasom Grönländarne, kunna säga en hel mening eller sats i ett enda ofantligen långt och oändeligen sammansatt ord. All sammansättning i våra språk tjenar att bilda nya ord, som utmärka enkla begrepp, icke att sammanbinda gamla ord, som behålla hvart sitt särskilta begrepp, t. e. *åderlåta*, *åderlåtning* o. dyl. utmärka blott en enkel sak, för hvilkens uttryckande de begge orden *åder* och *låta* förlora sin förra sjelfständighet, och liksom sammanmålta till ett enda ord; men *du har ju ofta å-*

derlâtit honom ell. dyl. kunna vi omöjligtvis hopdraga, emedan hvarken *du*, *honom* eller *han*, eller *jo*, eller *ofta* tillåta någon composition.

399. Sista delen i sammansättningen plär anses för hufvuddelen, hvilket ock med rätta kan sägas om subst. och verba, så vida man med hufvudordet icke just förstår det, hvarvid man i synnerhet bör fästa tanken, utan det, som har den vidsträcktaste betydelsen, och derföre inskränkes eller bestämmes af det förra. Men om adjektiverna är det svårt att säga hvilket är hufvudordet, emedan de sammansatta adj. ofta kunna omvändas, utan att betydelsen i det ringaste förändras, t. e. hárfagur och fagurhærðr. Så mycket är säkert, att på sista delen alltid utmärkes till hvilken ordklass det nya ordet hör, och i slutet anbringas alltid dess flexion, t. e. góðvild *välvilja*, eldfimt *brännbart*, i genit. góðvild-ar, eldfim-s. Om derföre ett subst. kommer att stå sist i ett sammansatt adj., får det antaga en adjektivisk böjningsändelse, neml. -*t*, -*r* o. s. v., t. e. berbeint *barfotadt*, lángorðr *vidlyftig*.

400. *H* och *v* i begynnelsen af sista delen bortfaller ofta i sammansättning, t. e. líkamr (líkami) af hamr *hamn*, Norðrálfa *Europa* af hálfa *verldsdel*, Viljálmr för Vilhjálmr, gullríngr för gullhríngr; Noregr för Norvegr, hvernег för hvernveg *huru?* Äfvenså artikeln (171).

Substantivernas sammansättning.

401. Mångfaldiga sammansättas med andra subst. och med adj. utan annan förändring af första delen än bortkastandet af könsändelsen, följaktligen utan all för-

ändring i de fall, der första delen ingen könsändelse har, t. e. kyn-qvísl *en stam*, vagn-slód *hjulspår*, sól-skin *solsken*, jafn-maki *jemlike*, kálfskinn *kalfskinn*, stein-spjald *stentafla*, miðsumar *midsommarstiden*, smá-fènaðr *småboskap.*

402. Är första delen ett adj., sättes det dock stundom i nominat. med bibehållit könsmärke, och bibehåller i detta fall sin fullständiga böjning i alla ändelser likasom subst., t. e. heilagrdómr *reliqvie*, *helgedom* (annars helgidómr), lendrmaðr *länsman* (lènsmaðr), miðrmorgun *midmorgon* (d. å. kl. 6 på förmiddagen), Mikligarðr *Konstantinopel*, Miklaborg *Mecklenburg*, Breiðifjörðr *Bredefjärden* (i Island), þriðipartr *tredjepart*, i acc. helgandóm, Miklagarð, þriðjapart o. s. v.

403. Var ordets vokal föränderligt ö, så förbytes den alltid i *a*, t. e. mjaðdrecka *mjödbål*, lastvar *aktsam emot laster*, jarðeldr *underjordisk eld*, *eldsprutning*, handtaka *fånga* o. s. v. Detta händer således med alla subst. af 6. dekl., samt med de flesta af 7. och 8.

404. Ofta erfordrar dock välljudet eller begreppens förhållande sins emellan att förra delen sättes i genit., i synnerhet der förra delen är liksom objekt för eller ägare till den sednare, t. e. ríkisstjórn *regering*, föðurbróðir *farbror*, andardráttr *andedrägt*, sólarfall *solens nedgång*, pípuhattr *piplock*, lagabrot *brott, förbrytelse*, stæckunargler *mikroskop*, vagnasmiðr *vagnmakare*, gatnamót *korsväg*.

405. Stundom får första delen ändelsen *-u* i stället för *-a*, hvilket, om det skulle hänföras till någon casus, måste härledas af dat. plur., men antages

väl rättare för en blott verkan af vålljudet, och skulle, om den icke förnämligast tillhörde nyare språket, kunna jemföras med de Grekiska sammansättningar, der första delen slutas på *o*, t. e. m á n u d a g r *mån-dag*, H o l s e t u l a n d *Holstein*, hos de Gamle finns mánadagr, H o l s e t a l a n d. Samma form nyttjas i derivata, t. e. f ö r u n a u t r *följeslagare*, m ö t u n e y t i *matsällskap*, mátuligt *lagom*; hos de Gamle finns äfven m á t a l i g t af m á t i, gén. m á t a *mätta*.

406. Än vanligare är ändelsen *-i*, förnämligast der första delen är ett adj. eller verbum, t. e. v i l l i - þ j ó ð *en vild nation*, v i l l i s v í n *ett vildsvin* o. dyl., hvilka icke få blandas med dem på *-u*, som komma af subst. på *-a*, t. e. v i l l i m a ð r *en vildman*, men v i l l u m a ð r *en kättare* af v i l l a *vildfarelse*, *kätteri*, b r e n n i f ó r n *brännoffer* af verb. at b r e n n a, men b r e n n u v í n *brännvin* af subst. b r e n n a, b r e n n u *bränning*. Så ofta ett verbum sammansättes med ett subst. eller något annat ord och utgör förra delen, antager det alltid denna form, hvarigenom det liksom förbytes till subst., fast detta subst. aldrig förekommer utom sammansättning, t. e. k e n n i m a ð r *prest*, k e n n i v a l d *hierarchi*, k æ r i f a ð i r *kyrkofader*, s p e n n i k r a p t r *elasticitet*, f y l l i s v í n *fyllhund* *).

---

*) Botin har påstått att dylika sammansättningar, der ett verb. sättes famför subst., voro rakt stridande emot Svenska språkets natur; men de finnas icke dessmindre i betydligt antal, t. e. *bränntorf*, *blåsinstrument*, *fyllhund*, *tänkesätt*, *läsbok*, *skrifart* o. m. fl., kunna också mycket väl försvaras med den an-

407. Fœm. på *i*, som annars äro oförånderliga i entalet (160), antaga stundom -*s*, när de stå först i sammansättning eller derivation, t. e. hræsnisfullr *hycklande*, hlýðnismerki *bevis på lydnad*, gætnislaus *oaktsam*, beiðnisliga *bedjande*.

408. Våderstreckens namn bortkasta i sammansättning ofta åndelsen -*ur*, t. e. Norðymbraland Austindíun, suðaustr (annars landsuðr) *sydost*; dock säges: Austurríki *Österrike*, Suðurálfa *Afrika*; våsendtligt *ur* bortfaller annars icke i något subst., t. e. silfurbúinn *silfverbeslagen*, akuryrkja *åkerbruk*, fjaðurfé *fjäderfä*.

409. I stället för de långa genit. på -*ar* nyttjas i sammansättning stundom -*s*, i synnerhet i namn, t. e. Magnús-ar, men Magnússon, Sigurðsson o. dyl.; dock gäller detta förnämligast om de nyare slågtnamnen. Mårkligare år den egenheten, att när ett sammansatt ord, hvars första del år två- eller trestafvigt, sammansättes på nytt; förkortas vanligen första delen så att den blifver enstafvig, t. e. Svarfaðardalr år en dal på Island, som har namn af en person Svarfaðr, genit. Svarfaðar; historien om denna dals bebyggare kallas Svarfdælasaga; lystihús *lusthus*, men lysthússqvæði *lusthussång*; Norðurland, men Norðlendíngr *en Norrländare* och norðlenzkt *norrländskt*; Suðurland, men sunnlenðíngr och sunnlenzkt; utanlanz,

---

märkning, att de genom slutvokalens förbytande till *a* eller dess fullkomliga uteslutande, förut liksom öfvergått till subst.

men útlendíngr och útlenzkt; innanlanz, men innlendt, innlenzkt o. s. v.

Adjektivernas sammansättning.

410. Vid adjektivernas komposition undergår förra delen vanligtvis de samma ändringar som vid substantivernas. Dessutom kan härvid märkas följande: många adj. sammansättas af tvenne andra, i hvilka händelser det sista alltid är hufvudordet, t. e. sannheilagr *verkligen helig*, stórgjöfull *som ger stora skänker*, lauslyndr *ostadig, opålitlig*. Många sammansättas så, att sista delen är ett subst., hvilket endast för sammansättningen erhållit en adjektivisk form, t. e. þríhöfðaðr *trehöfdad*, lángorðr *vidlyftig*, rángeygðr *skefögd*, fagurhærðr *skönhårig*, skammlífr *kortlifvad*.

411. I många händelser, der vi således nu måste omskapa subst. till adj., som annars aldrig förekomma, gjorde förfädren det enklare liksom Grekerne, med att sätta adj. sist, t. e. halslángr *långhalsig*, svíradigr *tjockhalsig*, daunsætr *välluktande*, smekkgóðr *välsmakande*, vongóðr *förtröstansfull*, varaþyckr *tjockläppig*, nefmikill *stornäsig*, fóðurvondr *ond, svår att fodra*; skíðfær *ófuad att löpa på skidor*. Sålunda sättas partic. alltid sist, t. e. sóttbitinn *död af en sjukdom*, ryðgeinginn *rostig*, stórgerðr *grof, stor*, efablandinn *tvehågsen*, alvörugefinn *alfvarsam*, mýrarkendr *sumpig*, oljukendr *oljeaktig*, járnsleginn *jernbeslagen*.

412. Några sammansatta adj. komparera förra delen, t. e. háttvirðandi, hæstvirðandi *högt*,

högst ärade, m i k i l s h á t t a r *betydande*, m e i r i h a t t a r *betydligare*, *ansenligare*, m i k i l v æ g r *vigtig*, m e s t v æ g r eller m i k i l v æ g a s t r, l i t i l v æ g r *obetydlig*, m i n s t v æ g r.

Verbernas sammansättning.

413. De subst, som sammansättas med verba, utgöra icke det egentliga föremålet för handlingen, utan beteckna något afseende med densamma eller upplysning deraf, t. e. k r o s s f e s t a *korsfästa*, h á l s h ö g g v a *halshugga (någon)*, h a n d h ö g g a *hugga handen af*, o r ð l e i n g j a *vara vidlyftig*, a u g l ý s a *kungöra* o. s. v. Dessa äro dock icke många, likasom icke heller sammansättningar med adjektiverna, såsom: r á n g s n ú a *förvrida*, s a n n f æ r a *öfvertyga*, k u n n g j ö r a o. dyl. De med andra verba, t. e. b r e n n i m e r k j a *brännmärka*, äro dock de sällsyntaste af dem alla.

414. Adverbier och præpositioner sammansättas deremot oändligt ofta med verber, liksom i andra språk, t. e. a f r á ð a, i n n t a k a, ú t r e k a *utdrifva*, f r á s k i l j a *frånskilja* o. dyl.

Märkligt är ett slags sammansättning i Isländskan och Anglosaxiskan, som icke gifver något helt begrepp, emedan delarne icke egentligen höra tillsammans, utan, endast för konstructionens skull, præpos. tages från subst., om icke det är utelemnadt, och fogas till verbum, i synnerhet när detta står sist i satsen, t. e. í - v e r a *vara uti*, a f - t r ú a *tro af* (något så mycket man vill). Dessa borde kanhända skrifvas åtskilda, ty om at eller hjelpverbum kommer till, insättes det vanligtvis emellan begge delar, t. e. þ e i r e r m è r þ ó t t i í þ u r f a

ät vera *hvilka jag tyckte borde vara (finnas) deruti.* Detta hör således rättare till Syntaxen.

Några dylika obestämda subst. och adj., som intet fullständigt begrepp innehålla, äro dock verkliga sammansättningar eller derivata, t. e. (góðr) veðurdagr *en dag då det är (vackert) väder*, (lítit) matland *ett land som frambringar (få) födoämnen*, (illa) limaðr *som har (illa proportionerade) lemmar*, (vel) ættaðr *af (god) familj.* Står intet bestämningsord dervid, så tagas de vanligtvis i god och bekräftande betydelse.

Vanliga sammansättningsord.

415. De ord, som nyttjas i sammansättning äro, enligt föregående, oändligt många; men några af de vanligaste, som fogas till andra, för att deruti uttrycka vissa, bestämda bibegrepp, torde det till äfventyrs icke anses öfverflödigt att ännu anföra.

416. Främst i sammansättning nyttjas således ofta: *höfuð-*, t. e. höfuðeingill *ärkeengel*, höfuðprestr *öfverste-prest*, höfuðgrein *hufvudstycke.* Annars svara dessa sammansättningar ingalunda alltid till de nyare språkens, t. e. aðal-orrusta *hufvudbatalj*, atriðisorð *hufvudord*, meginhaf *verldshaf*, meginþjóð *hufvuddelen af en nation.*

Þjóð- bildar ett slags förstoringsord med begrepp af förträfflighet, t. e. þjóðkonúngr *Konung öfver ett helt och stort folk*, þjóðskáld *en utmärkt skald*, þjóðspekingr *utmärkt, stor filosof*, þjóðgata *allmän väg, landsväg.*

Stór- nyttjas i otaliga sammansättningar med subst. adj. och adv., af hvilka det bildar förstoringsord, t. e. stóreign *stor egendom*, stórbær *stor gård*, stórgrýti

stora stenar (af grjót), stórdeila *stor tvist, strid*, stórmenni *magnat*, stórtiðindi *stora händelser*, stórríkr *ganska mäktig*, stórauðugr *ganska rik*, stórgjöfull *som ger betydliga gåfvor*, stórmikill *mycket stor*, stórilla *ganska illa*.

Smá- (af smátt, smár, smá) bildar förminskningsord, t. e. smásveinn *småsven*, småqvikindi *smådjur*, smámey *en liten tärna*, smákonúngr *småkonung* o. s. v. På samma sätt som dessa två ord, nyttjas äfven *mikil-* och *litil-*, *marg-* och *fá-*, men de förekomma mindre ofta, t. e. mikilmenni *stor, ansenlig man*, litilmenni *liten, obetydlig person*, margvitur *mycket kunnig*, fávitur *fåkunnig*.

Ný- (af nýtt, nýr, ný) uttrycker vårt *nyss* eller *nyligen*, t. e. nýkjörinn *nyss vald*, nýmindaðr *nyss bildad*, nýstaðinn upp *som har nyss uppstått*, nýmæli *nytt rykte, nyhet* o. m. fl.

Góð-, t. e. góðgjörð *välfägnad*, góðverk *goda gerningar*, góðfús *benägen, vältänkande*, góðfrægr *bekant som en förtjent eller bra man*.

Ill-, t. e. illgjörð *Illgerning*, illmenni *en elak person*, illviðri *oväder*, illgresi *ogräs*, illfús *illvillig, ondskefull*.

417. Af de ord som nyttjas sist i sammansättning äro de vanligaste:

-maðr fogas till genitiver och utmärker a) en man af någon viss beskaffenhet, t. e. gáfumaðr *ett geni, snille, stort hufvud*, mælskumaðr *talare*, þjónustumaðr *betjent*, mótstöðumaðr *motståndare*, gleðimaðr *en munter man*, íþróttamaðr *en som är utmärkt i gymnastiska öfningar*, boðsmaðr *en gäst* (i kalas), litunarmaðr *en färgare*. b) ett landsmanskap, t. e. Asíu-

menn *Asiater*, Austurrikismenn *Österrikare*, Trójumenn *Trojaner*, Parísarmaðr *en Parisare*, Strassborgarmenn *Strassborgare*, borgarmaðr *en stadsbo*, lanzmaðr *en inföding* (i synnerhet i motsats mot vikingar), hvilket ingalunda får hopblandas med landi, som är vårt *landsman*. c) ett visst parti, t. e. fjandmaðr *fiende*, bóandmaðr *en af bondpartiet*, konúngsmaðr *en af kungens parti*, *royalist*, hvilket sista väl får skiljas från konúngmaðr *en kunglig person*, *kung*.

-kona bildar fœm. som svara till de föregående masc., t. e. þjónustukona *uppasserska*, mótstöðukona *motståndare* (fœm.), einsetukona *eremitinna*.

-land sällan nyttja Isländarne något landsnamn, som icke är sammansatt med *-land*, *-riki* ell. dyl., t. e. Indíaland, Jórsalaland *Palæstina*, Polinaland, Prussaland, Flæmíngjaland *Flandern*, Valland *Italien* (betyder hos de Gamle ofta *Frankrike*), Serkland *Barbariet* (Saracenernas land). Orden *-heimr*, *-riki* och *-veldi* fogas till gen. plur, af folkets namn, t. e. Vanaheimr, Fránkariki, Sviaveldi; men *-land* ofta till en afkortad form, som kanhända är sing. deraf, t. e. Sýrland *Syrien*, Grickland *Grekeland*, Frackland *Frankrike*, Eingland, Skotland o. dyl. (110. 178. 320).

-borg: sällan nämnes någon stad, utan att sammansättas med *-borg* (*-staðr*, *-kaupángr*) eller något annat Isl. appellatif, t. e. Trójuborg, Kartagoborg; Jórsalaborg eller Jórsalir *Jerusalem*, Akursborg *Acre*, Atenuborg, Parísarborg, Niðarós, Kaupmannahöfn, Stockhólmr.

-efni utmärker a) en som skall blifva någonting, t. e. konúngsefni *thronföljare*, *kronprins*, biskupsefni

en som skall blifva biskop, p r e s t s e f n i *en tillkommande prest*, m å g s e f n i *tillkommande svåger*, k ý r e f n i *en kalf, som kan blifva en god ko utåf.* b) ett föremål för någon känsla, t. e. h l á t u r s e f n i *någonting att skratta åt*, sorgarefni *någonting att sörja öfver.*

-list bildar namn på konster eller praktiska vetenskaper, t. e. m á l a r a l i s t *målarekonst*, numera nyttjas äfven k o n s t eller k u n s t (hopdragit af k u n n u s t a) i dylika fall.

-korn bildar förminskningsord, t. e. r i t k o r n *en liten skrift*, p r ó f k o r n *ett litet prof*, s t u n d a r k o r n *ett ögnablick*, k a r l k o r n *gubbe lilla*, p i l t k o r n *liten gosse*, b a r n a k o r n *barn!* (D. *Börnlille*).

-fullr, t. e. h j á t r ú a r f u l l r *vidskeplig*, l o t n i n g a r f u l l r *vördnadsfull*; man nyttjar äfven *-mikill* och *-rikr* i samma förhållanden, t. e. á b á t a m i k i l l *förmånlig*, á v a x t a r m i k i l l *mycket fruktbar*, g æ z k u r í k r *mycket god, allgod* (om Gud), b l ó ð r i k r o. dyl.

-laus, bildar nekande adj., t. e. s a k l a u s *oskyldig*, h u g l a u s *modlös*, v o p n l a u s *vapenlös*; dessa adj. nyttjas i neutrum ofta som adv., t. e. ordet *interregnum* uttryckes här sålunda: þ á v a r k o n ú n g l a u s t, h ö f ð í n g l a u s t, páfalaust o. s. v. Om de häraf bildade subst. på *leysi* och *leysa*, se s. 189. *-litill* nyttjas i nästan samma betydelse, t. e. á v a x t a r l i t i l l *som bringar liten frukt* o. dyl.

-gjarn utmärker en böjelse, t. e. m e t n a ð a r g j a r n *äregirig*, d r o t t n u n a r g j a r n *lysten att regera*, n á m - g j a r n *lärvillig*, f é g j a r n *girig*, m ú t u g j a r n *som gerna tar mutor*, þ r æ t u g j a r n *trätgirig* (häraf subst. abstr. på *girni*).

-vis utmärker en egenskap i allmänhet, t. e. d a u n-

v i s *som har godt väderkorn*, p r e t t v i s *bedräglig*, s t e l v i s *tjufaktig*, h v a t v i s *näsvis*, l æ v i s *illslug*.

418. Man skulle kunna räkna många flera, som bilda hela klasser af sammansatta ord, t. e. subst. -k y n *art*, -l a g *sätt*, -g ó ð r, -i l l r, -s æ l l o. s. v. Men de begripas lätt, och att beskrifva dem alla, skulle gå i det oändliga; jag får endast anmärka att, ehuru vidsträckt och oinskränkt sammansättningen i fornspråket än är, man dock alltid i substantiverna får sätta hufvudordet, eller det som innehåller det generella begreppet sist, ord som *ἱπποπόταμος* tillåter språkets natur alldeles icke.

FJERDE AFDELNINGEN.

Ordfogningsláran.

13. KAP.

Allmän öfversigt.

419. Den åkta Isländska ordfogningen utmärker sig öfver hufvud med enkelhet, kraft och regularitet: der nyttjas sällan sammansatte eller långa perioder, utan korta och lösa satser, vanligtvis hopbundna med *ok* eller *enn* (d. å. *men*) eller. dyl., t. e. i Egils. saga: Björn hèt hersir, ríkr maðr í Sogni, er bjó á Aurlandi. Hans son var Brynjólfr, er arf allan tók eptir föður sinn. Synir Brynjólfs voru þeir Björn ok þórðr: þeir voru menn á úngum aldri, er þetta var tiðenda. Björn var farmaðr mikill: var stundum í víking, enn stundum í kaupferðum. Björn var hinn gerfiligsti maðr o. s. v. Eller följande af Sverres saga: Eysteinn erkibiskup hafði þat sumar komit vestan af Einglandi snemma, ok hafði verit þrjá vetur í Einglandi frá stóli sínum, ok þá sættist erkibiskup við Sverri konúng, ok fór hann um sumárit norðr til stóls síns.

420. Det oaktadt, år likvål konstructionen friare ån i nyare språken; emedan de många och tydligt åtskilda casus, genera och öfriga former göra det lått att

upptäcka hvilka ord höra tillsammans. Man kan således efter behag sätta hufvudordet på den plats, der det gör bäst verkan, och äfven derigenom undvika många omskrifningar i nyare språken, hvilket gör ordfogningen kortare och kraftfullare, t. e. sagt er þar ok frá dauða hvers þeirra ok legstað, d. ä. *der berättas ock huru hvar och en af dem här dödt, och hvar han är begrafven.* Fari þeir! aptr munu þeir koma, d. ä. *lät dem resa; nog komma de tillbaka.* Manninn skapaði guð seinast, d. ä. *Gud skapade menniskan sist.*

De många böjningsformer i orden erfordra annars största grannlagenhet i skrift och tal, emedan de alltid måste på det nogaste svara emot hvarandra, enligt ordens naturliga förhållande i satsen, likasom i Grekiska och Latin, och måhända nogare, åtminstone gifves intet sådant undantag här som i Grekiska och Österländska språken, att verb. och subst. stundom sättas i olika numerus, t. e. Haralds saga hins hárfagra; här måste alla tre orden stå i genit. masc.; det är icke nog som i Svenskan att säga *Harald den hårfagres historia* der endast adject., emedan det står sist, antager egendomsmärket -*s*. Äfvenså: Saga Olafs konúngs ens helga Haraldssonr. (Ræð ek) at þú fáir Haraldi frænda þínum annat konúngsriki. Sem ecki leyfir oss att vera öldúngis hirðulausum um vora egin velferð.

421. Denna regularitet har förmodligen varit orsaken att man, för att undvika enformighet i ändelserna, när flera ord i samma förhållande följa omedelbart efter hvarandra, plägar åtskilja dem med att insätta något uttryck som slutas annorlunda, eller står

i annat förhållande, t. e. gott verk ok ástsamt. Þá tók Þórarinn til máls Nefjólfsson. Fáir munu lastalausir lifa eða glæpa (nl. lausir), i stället för: Fáir munu lifa lasta eda glæpa-lausir. Höggva þat eðr meiða o. dyl. Detta utsträckes annars vida längre, nästan till alla händelser, der två ord höra tillsammans, fastän de äro af olika beskaffenhet och förhållande; i synnerhet i frågor och svar skiljes adv. från ordet hvarpå eller hvarmed man svarar, t. e. hvað kostar það mikið? *huru mycket kostar det?* hvað ertu gamall? *huru gammal är du?* Svâ vâru þar ljón stór sem uxar *der voro lejon så stora som oxar.*

422. En besynnerlig egenhet är det likvål i fornspråket, att *oratio directa* ofta plötsligt ombytes med *oratio obliqva*, när man nemligen kommer till det betydligaste stället af personens tal, t. e. þá sögðu Æsirnir at hann (Fenrir) mundi skjótt slíta mjótt silkiband, er hann hafði fyrr brotit stóra járnfjötra; "enn ef þú fær eigi þetta band slitit þá skulu vèr leysa þik." Äfvenså, och ännu vanligare ombytes person och numer i en och samma period, när man nemligen snart tänker mera på en hufvudman, snart på alla i saken delaktiga, t. e. Sverrir reið við 500 manna til bús Símunar í Skriksvík; tóku þar upp búit, enn brendu bæinn, ok fjörutíu nauta lèt hann reka á Vermaland.

423. Den vanliga ordningen är annars helt enkel och naturlig; först sättes subjektet med sina bestämningsord, derefter verbum med tillhöriga adverbier och slutligen objektet med hvad som dertill lägges, t. e. Sverrir konúngr | samnaði nú saman |, öllu liði sínu, hvilket dock kan förändras på mångahanda sätt, efter

den talandes stämning, samt förbindelsen med föregående eller efterföljaude satser i sammanhanget.

---

14. Kap.

Substantivernas förbindelse

424. Värdighetsnamn sättas, som i Latin, vanligtvis efter nom. propr., t. e. Sverrir konúngr, Eiríkr jarl, Guttormr hertogi, Otta keisari hinn mikli, Ari prestr, Vastes drotning. *Herra* och *Síra* (samt *Frú* och *Madama, Frauken* och *Júngfrú*) sättas dock framföre namnen, t. e. Hra. Karl. Sra. Jón, emedan de icke äro egentliga namn på någon värdighet. Herra nyttjades i fornspråket om Konungar, biskoppar och riddare, Síra deremot uteslutande om prester.

425. Genitiver och possessiver sättas vanligtvis efter de nomina, som de svara till; i sednare tider har likväl blifvit något allmännare att sätta dem framföre. Regeln kan måhända rättast bestämmas sålunda, att de sättas framföre, när de hafva emfas i sammanhanget, men efteråt i alla andra fall, t. e. gerðu þat fyrir hennar sakir (skuld)! Bróðir hans var kominn áðr. Er þeir fundu Gunnhildi móður sína.

426. När vi i nyare språken utan vidare sammanställa två subst., hvaraf det ena utmärker en del, eller ett mått af det andra; så erfordrar Isländskan att materiens

materiens namn antingen sättes förut och liksom sammansättes med det andra ordet, som uttrycker måttet; eller ock, om detta icke är subst., eller af andra skäl icke beqvämt till sammansättning, att materiens namn sättes sist med præp. *af*, t. e. gefðu mèr ofurlitið pappírsblað ɔ: *gif mig ett litet stycke* (*blad*) *papper*. Hann kastaði kökubita fyrir hundinn ɔ: *han kastade en bit bröd (kaka) för hunden*. Af barkarstyckjum þeim, *af de stycken bark*. Korntunnan kostar 20 r:dr, *en tunna spannmål (råg) kostar 20 rd:r*; litið af saffrani, *litet saffran*. Einn knefi af rúsinum eðr kórennum, *en handfull russin eller korinter*.

427. Substantiver, som tjena att supplera en beskrifning, sättas i dat., der vi nyttja *med*, och i genit., der vi nyttja *af*, t. e. Hann hèt Ormr rèttu nafni. Hvat heitir þat öðrum orðum? Hann þótti mikillar náttúru vera.

428. Det subst., som utmärker tidens eller vågens längd, sättes i acc. t. e. konúngr lá þar hálfan mánuð. Þeir dvöldust þar litla hríð. Þeir fóru margar þingmannaleiðir *) margar mílur. Hann fór landveg, sjóleiðina o. s. v. Härifrån undantages endast talesättet: *han drog sin kosa*, hvilket heter: hann fór ferðar sinnar (i genit.), liksom på Tyska: *er zog seiner Weges*.

429. Stå deremot dylika subst. endast som bestämningsord vid någon comparativ, præpos. eller adv., och utmärka således icke måttet omedelbart; så sättas de vanligtvis i dativ, t. e. hálfum mánuði seinna.

*) En þingmannaleið innehåller 5 geogr. mil, och utgör således ⅓ grad, efter vanlig räkning.

Hemingr andaðist vetri síðar. 290 árum eptir Nóa flóð. Segðu þat, Eldir! svâ at þá einugi feti gángir framar.

430. Det ord, som betecknar medlet, verktyget, sättet, o. dyl. sättes i dat. utan præpos., t. e. berja grjóti í hel, *slå ihjäl med sten*. Steig þór þá fram öðrum fæti (*med ena foten*). þess varir mik at þú mælir feigum munni. Var þat eiðum bundit. Sigldi Rútr liði sinu suðr.

---

15. Kap.

Adjektivernas förbindelse.

431. Både den bestämda och obestämda formen af adj. nyttjas som vocativ., t. e. guð minn góðr! blessaðr minn! barnit gott! húsmóðir góð! ek vilda, góðr dreingr at þú geingir inn í stofuna — nú, Jón litli! piltar litlu. Men sättes både subst. och adj. i bestämda formen, då blifver meningen allmän och kollektiv, t. e. g ó ð a b a r n i t, *det goda barnet* ell. *goda barn.*

432. När adj. stå som subst. sätta Isländarne dem oftast i obestämda formen, t. e. d a n s k i r, *de Danske, Danskarne,* í s l e n z k i r *Isländarne*. þeir gjörðu allt þat i l l t (gott &c.) við hann sem þeim var möguligt.

433. När ett adj. svarar till två subst., af hvilka det ena är masc., det andra fœm., sättes det i neutrum, äfven om det ena eller begge subst. äro utelemnade, och endast underförstås af det föregående, t. e.

Enn er þau (nl. Grímr oc Loptæna) voru búin, oc byr gaf, hèldu þan tveim skipum austr með landi· (Örvaruddss. Kap. 1.).

434. Beskrifvande adjektiver styra dat., t. e. fagur sýnum. Lítill vexti. Likr öðrum mönnum. De ord, som bestämma eller höja komparativerna, sättas ock i dat., t. e. hverjum manni hærri (längre). Hverri konu fegri. Ljósáfar eru fegri enn sól sýnum, enn Dökkálfar svartari biki. þriðjúngi styttra. Var þá korn eingum mun betra. Ok er sjú (fótr) því ljótari at af er ein táin. þeim mun (heldr) sem, *så mycket (mera) som*. I stället för detta því, eller þeim mun nyttjas äfven partikeln at vid kompar., t. e. menn voru þeir at vaskari. Eingi maðr mun Eirík kalla at meira konúng, þó at hann drepi einn bóndason (209). För öfrigt äro många adj, som styra dat. här, likasom i Grekiskan och andra språk, men som svårligen stå att bringa under någon regel, t. e. Vanr þessu starfi. Reiðr einum. Feginn því.

435. Superlat. förstärkes deremot med genitiver, t. e. Hann var allra manna vitrastr. Hûn var allra qvenna fríðust. Er svâ sagt at Egill geingi fyrstr manna í borgina. Hann var þeirra æðstr (209).

436. De adject. som utmärka ett mått taga måttets namn till sig i genit., t. e. hálfrar annarar álnar lángar, 1½ *aln lång*. Fimm qvartila og þriggja þumlúnga hár, 5 *qvarter och* 3 *tum hög*. þrjátiu ára gamall (annars þrítugr). Det äro äfven andra adj., som styra genit., men som svårligen lära kunna bringas under regel, t. e. verðr, verðugr ills dauða. þá urðu þeir þess varir.

16. Kap.

Pronominernas förbindelse.

437. När man i andra språk förbinder ett personelt pron. med ett nom. prop. med conjunctionen *och*, så utelemna Isländarne *och*, men sätta deremot pron. i dualis eller pluralis i samma casus som namnet, t. e. Eyjólfr var opt við skip um sumarit, ók áttu þeir Hreiðar mart saman í vinfeingi, d. ä. *han och Rejdar (som var styrman) hade mycket att göra med hvarandra i vänskap.* Einka gripi vil ek þèr gefa, er vèr fiöfum mikinn trúnað á-haft *frændr*, d. ä. *jag och mina fränder* ell. *förfäder.* Vinátta ockar Hákonar konúngs stendr grunnt ɔ: *min och Konung Håkans vänskap* ell. *vänskapen emellan Konung Håkan och mig star på svaga fötter.* Enn væntir mik at fundr vor Bagla verði, *mitt och Baglarnes möte* d. ä. *jag hoppas, att jag och Baglarne råkas en gång till.* I stället för namn kan ock stå en titel, t. e. Skildu þeir jarl med vináttu, d. ä. *han och Jarlen skildes som vänner.* Är deremot icke taladt om någon bestämd person, som pron. kunde syfta på, då utgör þeir i plur. svarande i casus till ett namn i sing. ett talesätt, som noga uttrycker Grekernas οἱ περὶ med ett namn, och kan öfversättas i Svenskan med *N. N. och hans män, folk, följe* ell. dyl., t. e. þeir Sigurðr lögðu fram. Þeim Hákoni byrjaði seint.

438. Hann och hûn nyttjas alltid personaliter, och sá, sú alltid demonstrative, icke, såsom i nyare språken, personelt in genere communi, t. e. Jarðarmergr er blendingr af kalki og leir, ef *hann* er lagðr út til viðr-

ūnar verðr hann að dupti. Meiníngin kann að vera sumum auðsèn, þó eigi sè *hún* þat öllum. Þat, sá, sú nyttjas annars om en alldeles obekant och hittills onämd person eller sak, der vi i nyare språken sätta *en* framför relativ., t. e. Hann var giorðr sverði því er hann kallaði Láng, d. ä. *han var omgjordad med ett svärd, som han kallade Lång.* Hann sagði hemi at þar var maðr sá er skömm fæði at þeim. H. iðekr barðist við konúng þann er Humli hèt. Með þeim hætti sem vèr fáum ecki skilit, d. ä. *på ett för oss obegripligt sätt.* Þar eð guð hvörki vill nè getr þvíngat oss til góðs með þeirri makt, sem vèr getum ecki móti sacit.

439. Huru obest. pers. *man* uttryckes i fornspråket, är redan omtaladt (227). Härtill kan ännu fogas, att när vi nyttja *man* i en sats, som beskrifver huru man bör gå till väga i en eller annan sak; så förändra Isländarne gerna satsen till pass. med omskrifna formen; t. e. þá túninu er skipt í vissa parta, er einn partrinn látinn óbrukaðr, svo hann er hvorki sleginn nè beittr, d. ä. *när man har (sålunda) delat marken i vissa delar, låter man en del (ligga) obrukad, så (att) man hvarken slår eller betar den.*

440. Pronom. *Hvarandra* och *den ena*, *den andra*, uttrycka Isl. sällan med pron. (220), utan vanligtvis kortare med det enkla passivum eller recipr. formen af verbum, t. e. er þeir voru búnir klaupast þeir at, d. ä. *när de voro färdiga (rustade) löpa de emot hvarandra.* Pýramus og Tisbe þau' untust í ár, d. ä. *P. och Th. älskade hvarandra i forntiden.*

441. I stället för pron. possess. nyttjas vanligtvis dativ. af de personella pron. vid substantiver, som ut-

märka någon kroppsdel, och som styres af en præp.; t. e. Fèll akarn nockut i höfuð mèr? Enn er hendr hans voru lausar, leysti hann bönd af fótum sèr. Äfvenså: Þórólfr fèll fram á fætr konúngi. I nyare språken uttrycka vi detta med præp. *på*, t. e. *föll något ållon i hufvudet på mig?*

Vid genit. af andra ord sättes ock genit. af de persl pron. i stället för possessiverna, t. e. Þat stendr í sjálfra vor valdi.

442. Artiklen är egentligen hit; dock äfven ofta Þat, och stundom begge tillika för att gifva större eftertryck. Hinn sättes framför adjektiverna, som då stå i bestämda formen, t. e. hit gamla, Hinn úngi, Hin væna, äfven om substantiver komma till, likasom i Danskan, t. e. hit gamla skip, hinn úngi maðr. Hver er sú hin væna mær? eller fästes vid slutet af substantiverna. Om der, i sista händelsen, går ett adj. förut, kan det antingen stå i bestämda formen, t. e. únga stúlkan, *den unga flickan*, accus. úngu stúlkuna o. s. v., hvilket är det vanliga; eller artiklen kan tillfogas äfven här, så att den blifver dubbel, likasom i Svenskan, t. e. hinn úngi maðrinn, hina úngu stúlkuna. Brapt þar hit góða skipit, enn hit minna skipit hèlzt; eller slutligen adj. sättes obestämdt, t. e. heilagr páfinn, hvilket sista dock sällan förekommer.

Efter genitiver, pron. poss. och præs. partic. sättas adj. ofta i obestämda formen, emot nyare språkens bruk, t. e. Efla vort egið og annara sannarligt gagn, *befordra vårt eget och andras verkliga gagn* (*vät*). Guð gaf í dauðan sinn eingetinn son. Joh. 3, 16. Fyrirfylgjandi snoturt rit.

443. Partitiver styra hår, som i Latin, vanligtvis genit., t. e. Þeir unnu báðir verk eins hinna. Sæmíngr var þeirra ellifu mestr. Ek veit eigi hvårt nockur vårr mundi, d. å. *om någon af oss skulle* o. s. v. Hver þeirra, *hvilken af dem?* eller *en hvar af dem* *). Partitiva ordet sättes i dessa fall ofta i neutr. sing., om det år af adjektivisk natur, t. e. margt manna. Fått manna. Hvat í þrótta muntu vilja birta fyrir os?

Ofta såttas de dock äfven i apposition, der vi i nyare språken nyttja præp. *af*, t. e. Heima' menn Skallagríms fóru til leiks margir, d. ä. *många af Skallagrims husfolk*. Gjöra máttu hann svo kæran þèr sem þú vilt, eða fleiri þá frændr. Jesús útsendi tvo sína lærisveina. Má það sjá af sumu því er þeir hafa skrifað. Þetta er ein sú þýngsta byrði, sem á búanda fólki liggr. Eitt hit saklausasta ak spakasta dýr. Verst eitthvert ɔ: *något af det sämsta*. Þeir lètu eingan með lífi brottkomast, þann er á nar, fanum var.

444. Råkneorden stå vanligtvis såsom adj. i apposition; men stundom såsom subst. med genitiv., t. e. i Sturlesons Ynglingasaga 29. Kap. þá lifði hann tíu vetur svå at hann mátti eiki gánga þá blótaði hann (aptr) ok lifði hann þá enn tíu vetra.

445. Stora tal låsas i samma ordning, som ziffrorna skrifvas, t. e. 8325, lås: átta þúsund þrjú hundruð tuttugu og fimm. Dock råknas årtalen, för korthets skull, hellre efter hundraden, t. e. 1817, lås: átján hundruð og sautján.

446. *Hvart annat, tredje* o. s. v. uttryckes i omvånd ordning, t. e. annat, þriðja, fjorða hvört ár. Ock-

---

*) Häraf de Svenska uttryck: *hvardera, endera* o. dyl.

så med artiklen, t. e. at hvíla hinn sjöunda hvern dag. It tíunda hvert ár.

447. *Hálft* nyttjas liksom i Svenskan, t. e. hálft fjórða hundrað, d. å. 350, hálf önnur alin, $1\frac{1}{2}$ *aln.* Hann var þar varla halfan annan dag. Samma betydelse har *hálft* i sammansättning med ålderstalen, ehuru besynnerligt detta bruk nu förekommer oss, t. e. *þrítugr* är *trettio år gammal*, *hálfþrítugr* följakteligen 25 *år gammal*, åfvenså hálffertugr 35, *hálffimtugr* 45, *hálfsextugr* 55 *år gammal* o. s. v., hvilka uttryck icke få hopblandas med de Danska orden: *halvtreds*, d. å. 50, *halvfjers* d. å. 70, och *halvfems* d. å. 90. Orsaken till denna olika betydelse år, att Isländarne råkna efter *tugr* (10), men Danskarne efter *tyve* (tjog, 20), från och med 50 till 100: det Isländska *hálfþrítug* år alltså $2\frac{1}{2}$ gånger 10 = 25, men det Danska *halvtreds* (eller *halvtredsinstyve*) år $2\frac{1}{2}$ gånger 20 = 50.

---

17. Kap.

Verbernas förbindelse.

348. Ofta såttes verb., fast ingen fråga åger rum, framför subjektet; dock förnämligast, om satsen år afhångig af eller förbunden med en föregående, t. e. Þá var sagt þrælunum til um þetta kaup; létu þeir korn fram ok malt ok seldu Asbirni. Sigliv. Þórarinn þá á haf út.

449. Ett Adv., som hör till verb., sättes framför substantivet, så nära verb. som möjligt, likasom i Svenskan, t. e. Hann vatt upp segl. Hratt fram skipi. Äfvenså förhåller sig med præp., hvilka slå som adv., t. e. Þá rendu at skipin Olafs. Matvæli, sem þèna til at feita med fugla. Man måste i dessa fall väl akta sig för, att räkna præp. till substantivet, hvarigenom meningen skulle alldeles förstöras. Är det en eftersats, der verb. står sist, så sammansättes eller åtminstone sammanställes vanligtvis præp. med detta, t. e. Sverrir konúngr hafði viðsèt þessi snöru, er þeir ætluði hann í-veiða. Klæði, er jarl hafði í-farit. Mart ræddu menn fyrir konúngs um siðu þeirra Egils ok fannst þat á konúngi, at honum var litt at skapi slikt, er hann þóttist af-frètta (d. ä. af því, af siðum þeirra Egils). Detta händer ofta, fast verb. icke står sist, t. e. at meiða fólk, er í-eru kasta lanum. Margir höfðu flýit, þeir er áðr höfðu spurn af-haft um ferðir Bagla. Þat mun ek af kjósa, er yðr mun þyckja litil mannligra (d. ä. af þessu, af þessum kostum).

Har hvarken verb. eller præp. något object i satsen, då sättes præp. framför verb., fast den i nyare språken står sist, t. e. ok þordi þá einginn ámóti at mæla, *och då tordes ingen säga emot.*

450. I berättande styl nyttjas, likasom i andra språk, ofta præs. för imperf., hvilka jemväl plötsligt ombytas i samma period, t. e. Þór steig fram öðrum fæti at þar er Skrýmir lá, og lýstr í höfuð hönum; enn Skrýmir vaknar, ok spyrr hvert laufsblað fèlli o. s. v.

451. Stundom rättar sig verb. icke efter det egentliga subjektet, utan efter prædikatet, om detta kom-

mer emellan, t. e. Þar er enn sá staðr er Himinbjörg heita. Hann á þar ríki er Þrúðvángar heita.

452. Part. act. på *anda* } *andi*, innebär äfven futuri part. pass. begrepp, och svarar således emot de Lat. præs. part. på *ans*, *ens*, *-ntis* och fut. part. pass. på *andum*, *endum*, både till betydelse och form, t. e. varla er trúanda, *det är knappt troligt*. Er nú gott berandi borð á horninu. I strax nefnanda brèfi.

453. Præs. conj., hvilken äfven tjenar att ersätta optativ (275), gifver ofta talet en kraft och korthet, som man i nyare språken svårligen kan uttrycka, t. e. látum hann fara slíka för, d. ä. efter orden: *låtom oss låta honom komma lika illa från det.* Minnumst á þat, *låtom oss ihågkomma (besinna) det.* Afklæðumst þessum ham, *låtom oss aflägga denna hamn.*

454. Passivum är i fornspråket 1) recipr. (281), t. e. Ingi konúngr frelsadist (d. ä. *frelsaði sik*) með flótta. Hann lèt ei kûgast (d. ä. *kûga sik*) til þess at taka við kristni. At láta eigi skírast (d. ä. *skíra sik*), *att icke låta sig döpa.* 2) en ömsesidig handling, t. e. Er þeir voru búnir, klaupast þeir et, *när de voro färdiga, löpa de emot hvarandra.* Den egentliga pass. betydelsen uttryckes deremot helst genom omskrifning, liksom i Tyskan, t. e. þá var þar flutt í vist ok önnur saung, *då flyttades dit mat och andra behof.* Ok var þá gjör sættin, *och då slöts förlikningen, friden.*

455. Acc. med infin. är en ganska vanlig konstruktion i Isländskan, t. e. þèr qváðut sólina fara skjótar, *dixistis solem celerius procedere.* Är accus. ett personelt pron., och samma person subjekt i satsen, så utelemnas det, och verb. sättes i pass., t. e.

Ek sagðist (d. å. *sagði mik*) ecki trúa því. Hann qvedst (d. å. *qveðr sik*) Gestr heita. Hann qvaðst (*qvað sik*) ætla. Hann lèzt (*lèt sik*) mundu, d. å. *han lät förljudas*, eller *han yttrade att han ville*. Märkligt år det annars, att om något adj. eller dyl. svarar till den utelemnade accus., sättes det likvål i nomin., t. e. þeir qvåðust allir til þess skyldir, þeir qvåðust því fegnir verða.

456. Grekernas dubbla genit. och Latinernas *duo ablativi* uttrycka Isländarne med två dativer och præp. *at*, t. e. At því gjörvu, *hoc facto*. At endaðum sjúkdóminum.

457. Några Verba, som i nyare språken taga en blott infin. till sig, erfordra i Isländskan infin. med *at*, såsom: kunna, och þora, *töras*, t. e. Einginn þeirra kunni at stýra skipi. Der vi hafva den blotta infin. med præp. framföre, insätta Isländarne vanligtvis *þat* i den casus, som præp. fordrar, t. e. Eg get eigi betr útmálað þetta, em með því at segja frá hversu, o. s. v. Ek vil gefa honum orlof til þess at fara heim til Skotlands.

458. Här, som i andra språk, styra verba olika casus; men det år svårt, eller måhända omöjligt, att gifva bestämda reglor, hvilka styra den ena och hvilka den andra. Orsaken till denna styrelse år otvifvelaktigt, att vissa præp. äro utelemnade; stundom finner man dessa uttryck fullständiga, t. e. fylgja (með) einum; men emedan casus åro så bestämda, behöfde man i de flesta håndelser icke att utsätta præpositionen. Ofta förbindes ett verbum med flera subst., af hvilka det ena betecknar egentliga föremålet, det andra en person, som man har afseende på, det tred-

je någon tillfälligomständighet o. s, v. Dessa får man väl åtskilja, emedan de vanligtvis sättas i olika casus.

459. Accus. styra de flesta verba transitiva, hvilkas objekt är omedelbart och direkt, t. e. slá, drepa, elska, iðka, taka, leggja, reisa, fella, bera, gráta einhvern, *begråta någon*, byrjá söguna, *begynna historien*, o. otal. fl.

460. Dativ. styra många verba, som bemärka att sätta en sak i rörelse, utan att sjelf deltaga i samma rörelse, t. e. snua, venda, kasta, fleygja (*slånga*, egentl. *låta flyga)*, skjóta, leggja spjóti, *sticka med spjut*, slá öllu í vind, *slå allt i vädret*, *ur sinnet*, hleypa fyrir lokunni, *skjuta (låta löpa) regeln före*, lypta, hefja, sá, dreifa *sprida*, dreypa *strö*, *stänka* (*låta drypa*), stöckva, *låta springa*, söckva, *sänka*, o. dyl.; äfvenså koma och fara, när de nyttjas transitive, t. e. Hann kom Asum opt í vandræði. Ef hann fer minum ráðum fram. Också många, som bemärka att styra, förändra, förderfva, hjelpa, skydda o. dyl., t. e. ráða sigri, stýra skipi, bjóða gestum, valda bagganum, *rå med bördan*, bregða búi, *flytta*, breyta, *förändra*, steypa ovinum sínum, hrinda (imperf. hratt) einum í eldinn, umturna, granda, eyða, farga, tapa, týna, *förlora*, eyra, hlifa, þyrma, hjálpa, bjarga, duga, skyla, o. m. a.

461. Genit. styra förnämligast de, som bemärka att begära, önska o. dyl., hvilka dock ofta taga personer till sig i acc. och saken i genit., t. e. beiða, biðja einn nockurs spyrja hann ráða, fregna, krefja, óska, afla, *förvärfva*, leita

ráða, bíða, gæta, *akta*, geta, *omtala*, njóta, unna o. m. fl. Vid dessa ord måste man väl skilja den person, som är objekt, från den, för hvars skull man företager handlingen, t. e. biðja einn friðar, d. ä. *bedja någon om frid*, men: biðja einum friðar d. ä. *bedja om frid för någon*. Sättes en persons namn vid detta verbum i genit., då blifver betydelsen *att fria till*, t. e. ætlu þú at biðja hennar, *ämnar du att fria till henne*; på samma sätt nyttjas fá med genit., när det betyder *få till äkta*, t. e. Hann fèck þeirrar konu er þórun hèt, *han fick en hustru vid namn Thorun*.

462. När de verba, som styra dat., förändras till passiva, blifva de impersonella och behålla objektet i dat., t. e. at safna liði, pass. var þá liði safnat. Bregða sverði, pass. Tyrfingr varð manns bani, hvern tíma er honum var brugðit. Skipta akri, pass. akrinum hafði skipt verit með landiuu. Ofta blifva de icke egentligen passiva, utan endast impersonella activa i Isländskan, fast de i nyare språken måste uttryckas som pass. t. e. Ljúka, *sluta*, svo lýkr hèr hverju hesta þíngi, *så slutas här hvarje hästkamp*. Slítr nú verzlu þessari. Eptir um daginn skaut upp líkunum. Öfverensstämmande härmed nyttjas många verba, som styra accus. såsom impersonella activa, der nyare språken fordra passiva eller andra personella verba, t. e. því hærra sem reykinn lagði í loptit upp. Jarl setti dreyrrauðan. Brá honum svo við at hann gerði fölvan í andliti, d. ä. *Han blef så förändrad, att han blef dödsblek i ansigtet*.

463. Om konjunktiven måste i synnerhet märkas, att præs. nyttjas utan konjunktion, när man kan supplera satsen med *om*, *i fall*, t. e. Sò þat svo, þá læt ek

þat vera, *om så förhåller sig, så går det an.* Vill hann ecki með góðu, þá komdu til mín. Komi hann ámeðan eg er burtu o. dyl. Imperf. nyttjas nästan i samma håndelser; hufvudskillnaden år, att man med imperf. knappast förmodar eller hoppas det skall inträffa, t. e. Væri þat svo, þá væri þat sök sèr, *om så vore, då vore det någon rimlighet uti.* Kæmi hann ámeðan eg er burtu (sem ecki mun verða), *skulle han (emot förmodan) komma, emedan jag år borta.* Denna våndning nyttjas således i mycket höfliga uppmaningar, t. e. i bref: Mætti eg sjá línu frá yðr um þetta mál, þetti mèr þat ofrvænt. Vilduð þèr gera svo vel, þá væri ég yðr mikit skuldbundinn.

Annars styrer þó, þótt, *fastån,* och svo, *för att,* samt at efter verba som icke gifva tillkånna fullkomlig visshet, alltid conj., t. e. eg veit at hann var þar — men: eg held hann hafi verið þar. Enn þó svo væri. Hann vèk sèr við (d. ä. *makade sig*), svo þú sæir þat betr.

---

18. Kap.

Om Partiklarna.

464. Vid verba som uttrycka en resa eller ett kort vistande, tillfoga Islåndarne nåstan ståndigt något adv. som utmårker våderstrecket, hvilket i nyare språken år alldeles öfverflödigt, t. e. Gunnhildr gerði ferð sínu suðr til Rómaborgar. Erlíngr jarl var þú i Víkin-

ni austr. Stundom nämnes icke stället, hvarifrån eller hvart man rest, utan endast adv.; i dessa fall får det behållas och öfversättas eller ersättas med sjelfva ställets namn, t. e. sunnan lángt úr heimi, *ur den fjerran belägna södre verlden.* Þegan hann kom austr, *när han kom till Österlandet.*

465. Märkligt är det åfven, att man på en nekande sats svarar bejakande, när man vill antaga eller bekräfta negationen, t. e. Þó þicki mèr mikit undir, at þèr rjúfit eigi þessa sætt. Svâ munu vèr þá gjöra, segir Skarphèðinn. Leyfa mun ek, ef þèr prettið hann í öngu. Þeir qvâðust svâ gera mundu.

466. Der casus icke räcka till att bestämma begreppens förhållande, tager man præpositioner till hjelp: dessa erfordra då, här som i Lat. och Grekiskan, vissa casus af subst., hvilka de sågas styra; några præp. styra flera casus, efter deras olika betydelse.

467. Följande styra endast accus:

um (of)	*om, öfver*	umhverfis	*rundtomkring*
kríngum, íkríngum	*omkring*	umfram	*framför, utom*
útum	*ut igenom, ut öfver*	framyfir	*framför*
innum, yfir um, o. dyl.		framundir	*inemot*
ígegnum	*igenom*	fyrir norðan	*norr om.*

och flera dylika sammanställningar, t. e. fyrir sunnan fjàll, *söder om fjället* (Dofre, Alperna &c.), fyrir handan ána, *bortom ån*, fyrir utan bæinn, *utanföre gården (staden)*. Um, of finnes dock i gammal poesi stundom med dat.

468. Dessa styra alltid Dativ.

af	*af*	hjá	*hos, vid*
útaf	*af* (ett ämne)	framhjá	*förbi*
frá	*från*	á samt	*tillika med*
úr	*ur*	gagn vart	*midt emot*
útúr	*utur*	(til) handa	*för åt*
uppúr	*upp, af, öfver*	á hendr	*emot*
framúr	*öfver*	á móti, í móti	*emot*
undan	*ut under, bort från*	gegn, í gegn	*emot, till mötes:*
áundan	*förut, framföre.*		

De många sammansättningar med frá, t. e. yfir frá, *midt emot*, austr frá, *öster på*, útífra, *icke vidkommande*, o. dyl. äro egentligen adv., och styra sällan någon casus, om icke de nyttjas åtskilda som två ord, så att præp. får sin vanliga betydelse, t. e. uppfra d. ä. *uppe (borta) på höjden*, men uppfrá því d. ä. *ifrån den stund.*

469. Följande styra endast Genit.

á milli, á meðal	*emellan, ibland*	til	*till*
í stað	*i stället före*	án	*utan*
(fyrir) sakir	*förmedelst*	útan	*utom*
sökum	*förmedelst*	innan	*innan*
vegna	*förmedelst*	auk	*utom.*

Äfvenså de med megin sammansatta, t. e. báðumegin árinnar, *på båda sidor af ån*, öðrumegin, *på ena (andra) sidan*, hinnmegin, *på andra sidan*, *bortom*, þessumegin, hèrnamegin, *på denna sidan*, *hitom*, öllumegin, *på alla sidor*, hvilka dock ofta nyttjas som adverbia, och annars förbindas med præp. við, t. e. hèrnamegina við ána, *hitom ån.* Man finner äfven báðum megin o. s. v.

470.

470. Både Accus. och Dat. styra följande:

á, uppá	*på*	eptir	*efter*
í	*i, till*	fyrir	*före*
með	*med*	undir	*under*
við	*vid, emot*	yfir	*öfver.*

Hufvudregeln är här, som i andra språk, att de styra accus, när de betyda en rörelse till stället, dat, när de utmärka en hvila på stället, t. e. þat stendr mèr sífeldliga fyrir augum — þegar ek leiddi honum fyrir sjónir. Men emedan de icke alltid röra stället, räcker detta ingalunda till, för att göra sig ett tydligt begrepp om deras användelse. Man får derföre märka följande:

471. Á styrer acc. a) när det bemärker till stället, t. e. stiga á skip *gå om bord.* Bera á túnin *göda marken;* b) emot, in, på, t. e. fara á vindinn. Renna á lyktina. Þat er á fótinn *det går uppföre* (motsatt undan fæti); c) på ett visst sätt, t. e. á þann hátt, á þá leið, á, hinn kantinn, á aðra (hina) síðuna, á hægri hliðina *vid högre sidan.* Äfvenså hann lá á bakit, *han låg på ryggen.* Sade man á bakinu, skulle meningen blifva *ofvan på ryggen* (neml. af någon annan), á norræna túngu, á bók þessa lèt ek rita. d) i anseende till, t. e. þat vex miðr á hæðina. Dauðavatn er góðar þrjár þíngmannaleiðir á leingd, enn hálfönnur á breidd; e) en obestämd tid, då något plägar ske i allmänhet; t. e. kuldastormar gánga á vorin. Sjálfræði er búsmala hollast á sumrin (sumrum). Äfvenså: á veturna, á haustin, á nætr, nætrnar, á qvöld-in, morgna á sumar,

dag, vetrardag *om sommarn, vintern.* Äfven om en bestämd dag i veckan, t. e. á laugurdaginn komr, d. ä. *om lördag*, á sunnudaginn var *i söndags.*

Dat. styrer a) när det betyder på stället, t. e. þat stendr á háfum hól; á öðrum stað segir hann; b) om en bestämd tid, då någonting verkligen händer, t. e. á hvörju qvöldi, hvörri nóttu, á ári (hvörju), á fyrsta ári, á þeim aldri, á dagmálum, d. ä. *kl.* 9 *på förmiddagen*, á hádeginu *kl.* 12 *om middagen.* Äfven om någon viss veckodag, till åtskillnad från andra dagar i veckan, t. e. á laugardegi *om en lördag*, á sumardegi *på en sommardag.* Annars är denna præpositions bruk om tiden osäkert, och tyckes till en del bero af välljudet; man säger t. e. á vorin, á haustin, men utan artikel á sumrum, vetrum, man säger både á sumar och á sumri o. s. v; c) om, af, med, i figurlig betydelse, t. e. fá þecking á einhverju. Eg er á þeirri trú. Hann lifir á málaferlum (*af processer*). Hún hefir aðra meðferð á kum, næpum o. s. v.

Uppá nyttjas äfven så, dock sällan, med dat. om meningen är: *uppe på*, t. e. þá fer túninu aptr uppá grasvöxt — hann stóð uppá múrnum.

472. I styrer acc. när meningen är a) till stället, t. e. kom þessi saga að hausti i Túnsberg. Fór þann tið mart norðmanna i Miklagarð. Væringjar áttu at fara á herför nockra; b) om tiden, t. e. i þann tíma *på den tid, i gamla, fordna dagar*, i annat ok þriðja sinn *för andra och tredje gången.* Dock säges i dat. i þessari tið; i þvi bili *medlertid*, i þeirri svipan *i det samma.*

Acc. styrer det annars, när det betyder på, uti, eller dyl. t. e. Konúngr var þá ecki i bænum. Þat

stendr i öðrum kapitula. Ok í þeim alla þeirrra eptir-komendr. Äfven denna præp. sammansättes med många adverb. såsom: uppi *upp i*, *i munnen*, úti *ut i* (icke *uti*, hvilket uttryckes blott med *i*), inni, framm í o. dyl.

473. Með tager accus. till sig, när man förer med sig någon liflös *sak*, eller *någon* person, som ovillkorligt måste följa, t. e. Ecki hefir hann komit með bókina enn. Þá föru menn ámóti honum með mann fjötraðan.

Dat. fordras, när det utmärker a) ett *verktyg*, *t. e.* fjötraðr með klukjum myrkranna, b) hos, ibland, *t. e.* gott þykir mèr með þèr at vera. Landinn var skipt með þeim. c) långs med, t. e. suðr með landi. d) till-likamed, *t.* e. Hann geck út með *konu sinni*, e) förmedelst med, t. e. Hann sýndi med hugpryði sinni at o. s. v. Þeir geingu ámóti honum med miklum veg, och i dylika beskrifningar.

474. Við har accus. hos sig, när det säges om stället, eller svarar till det Svenska *vid*, t. e. við bæinn, við garðinn, við þetta þögnuðu þeir allir. Var hann góðr við þig? Eg talaði leingi við hann. Hvað er það að reikna við hitt?

Dat. fordrar det, när det betyder *emot*, t. e. gæta sín við einhvörju. Hann tók við Birni. Skotar eru lausir á velli, ef við þeim er horft. Þat er gott vid mörgum sjúkdómum. Míg velgir við því.

475. Eptir tager till sig accus, när det uttryckes det Lat. *post*, *efter*, men dat, när det kan öfversättas med *secundum*, *enligt*, *efter*, t. e. eptir miðjan morgun. Eptir minn dag. Eptir þeirri reglu. Eptir ánni.

476. Fyrir styrer accus. a) när det säges om ti-

den, *förê*, t. e. fyrir timann *före tiden*, litlu fyrir vetur; b) i stället för, t. e. at gjalda fyrir einhvern. Hann sendi mann fyrir sig; c) förmedelst, t. e. verða sáluhólpinn fyrir trúna; d) om priset för någonting, t. e. Hvað gafstu fyrir bækrnar? Hann seldi fyrir tvo rikisdali alls; e) om något förhållande, t. e. Ecki er þat gagnligt fyrir börn. Þat er gott fyrir kýrnar.

Dat. styrer det a) i betydelsen *inför* (*coram*), t. e. Móyses talaði fyrir Gyðingum. Þeir hafa stæstu virðing fyrir honum; b) om den som något är ämnadt åt, t. e. Þetta er fyrir bændum skrifat. Holurnar fyrir fræinu; c) om något hinder, t. e. Hann þorði ecki fyrir hundinum. Maðr er hvergi óhultr fyrir dauðanum. Eg gat ecki verið í friði fyrir honum.

477. U n d i r med acc. betyder a) inemot, om tid eller mängd, t. e. Það var komið undir dagmál, d. ä. *klockan var nästan nio på förmiddagen.* Undir jól *inemot jul.* Undir þat *icke långt från det, nästan så mycket*; b) *in under*, t. e. Hann fleygði því undir borðið.

Med dat. a) på stället, t. e. Þat fannst undir borðinu. Hann lá undir rúminu (d. ä. *under sängen*); b) beroende af, t. e. Þat er ecki undir því komit. Ek vil ecki eiga undir því. Eg á ecki undir honum o. dyl.

478. Y f i r styrer acc., när det utmärker a) en rörelse till stället, t. e. Hann festi þat upp yfir dyrnar. Hann hljóp (stöck) yfir garðinn. Sá dómr mun gánga yfir alla; b) mer, högre än, t. e. Hann svaf aldrei yfir sex stundir. Hann lofar yfir sig; c) om, öfver, (ett ämne) t. e. útlegging yfir textann. Registur yfir sálmalögin (*öfver psalm-melodierna*).

Dat. tager det deremot till sig, när det uttrycker

a) en hvila på stället, t. e. þat sitr yfir dyrunum; b) magt, herradöme öfver, t. e. hafa vald sitt við yfir einhvörjum, d. ä. *bruka (visa) sin makt öfver någon.*

479. Tre casus, neml. acc., dat. och gen., styrer endast præpositionen at (að). Med acc. betyder den a) *efter (någons död)*, t. e.

afl ok eljun,	*kraft och styrka,*
allt hit góða	*allt det goda*
er Arngrims synir	*som Arngrims söner*
at sik leifðu	*efterläto (sig).*

Geck han meir at þat *derefter gick han vidare*, och på Runstenar: N. N. lèt reisa stein at feður sinn; men detta bruk är nu föråldradt; b) *dess* med comparat., t. e. Eingi mun Eirik kalla at meira mann. Ecki mun hróðr þinn at meiri, þótt ek mælti berara. Maðr at verri. Om icke må hända adj. rättare antages här att stå i apposition till det föregående, och at förklaras absolute för: at þvi, í þvi tilliti.

Med dat. construeras denna præp. vanligtvis, antingen bemärkelsen är a) till stället (T. *nach*), t. e. það er laung dagferð frá Skógum að Odda. Þegar þeir komu at honum; eller b) på stället, (T. *zu*) t. e. at Uppsölum. Hann bjó at Mósfelli; eller c) från stället (T. *her*), t. e. að austan, að utan, að heiman; d) om en materie, hvartill något förändras, t. e. verða að steini *förstenas*, gera að aungu *tillintetgöra*. Það kemr honum að litlum notum. Sålunda bildas många adverbiella uttryck, t. e. að gagni *till gagns*, ad gamni sínu *för ro skull*, að fullu og öllu, að nauðsynjalausu, að forfallalausu, að mestu, að vissu *visserligen*, að eilífu o. s. v. e) om en tillkommande tid, neml. när den samma, som nu

är, nästa gång återkommer, t. e. að sumri, að vetri, að morgni, að ári d. ä. *nästa sommar*, *nästkommande vinter*, o. s. v. säges medan föregående sommarn, vintern ännu varar.

Med genit. förbindes denna præp. när meningen är hos någon, i hans hus, t. e. Boð skyldi vera at Marðar. þeir gistu at Bjarnar o. dyl., hvilket måhända rättast förklaras med att underförstå húsi ell. dyl.

480. I stället *för att nämna en gårds eller stads, stundom äfven ett lands namn i nominativ.*, nyttja Isländarne ofta en præp. med dativ., t. e. Sá bær hét á Steini *den gård het Sten.* Hann gjörði bú at bæ þeim, er at Tjörn heitir. þar er heitir í Répum, í Arója. Äfven, í þar er heitir í Danmörku *i det Rike, som kallas Danmark.*

487. Præpos. upprepas icke gerna i sista led, när den har varit uttryckt i den föregående, t. e. Portæðin er öðruvísi en blóðæðarnar í því at innan í hennar pípum finnust ecki þær vængblöðkur (d. ä. *ventiler*), sem þeim (d. ä. *i þeim*). Hèraf sjá menn, það eins stóra varúð þarf að brúka í því að hindra ecki eðr aptra þessum svíta, sem eptir náttúrligum hætti kemr að enduðum sjúkdómum, sem hinu (d. ä. *i hinu*), að orsaka ecki svita í þeirra upphafi.

---

19. Kap.

Om Ellipser.

482. Ofta utelemnas ett ord af en förbindelse; hvaruti det är så vanligt, att det lätt underförstås.

Detta händer med *ostr* ɔ: *vilkor*, *alternativ*, *utvägs*, t. e. ok er sá til, at sigla undan, d. ä. *den enda utvägen är*, *att segla undan*. Sá mun nú grænstr at segja satt, *nu är det båst för dig att säga sanningen*.

483. Tredje person af verba såttes ofta utan subjekt, når detta år obekant, obetydligt eller lått att supplera, t. e. svâ segir í Völuspá (neml. *skáldit*). Sem hèr segir (neml. *höfundrinn*, *skáldit*). Detta händer i synnerhet, når samma subj. kort förut har blifvit uttryckt, t. e. margir eru svo fátækir, að bágt eiga með að kosta uppá viðar-kaup. Det obetydliga pron. það, sá, sú ell. hann, hûn utelemnas både som subjekt och objekt, når det råtta subj. eller obj. som dermed skulle ersåttas, sjelft har varit nåmndt, t. e. Björn setti fram skip sitt, ok (bjóneml. *þat*) sem ákafligast. Síðan sneið karkr höfuð af jarli ok hljóp í brott med (neml. *þat*). Síðan lètOlafr konúngr leiða hann í brott, ok höggva höfud af (neml. *honum*). Åfven fast en annan casus erfodras ån den, som blifvit nåmnd, t. e. Nockurt hæfi er þó tilþess og skeðr (neml. *það*) all náttúrliga. Hûn gróf sig niðr í rúmið, og lá við dauða (neml. *henni lávið*).

484. Af verba utelemnas förnåmligast vera, t. e. Astríðr sagði Glúmi at nautafjöldi Sigmundar væri kominn í tún, "enn ek hefi eigi fráleik til at reka (neml. *hann*) í brot, enn verkmenn (neml. *eru*) at vinnu. Þeir sögðu þar faungin (neml. *vera*), enn Já fráelta (neml. *vera*), er åttu, enn brúðgumann (neml. *vera*), á kafi. Detta händer dock i synnerhet efter hjelpv. mun och skal i futur. (277), t. e. Þá mun hann kominn (neml. *vera*) til Aðalsteins konúngs. Far aptr.

Háleyíngr! sá (neml. *kostr*), mun (neml. *vera*), þèr hinn bezti.

Äfven verða utelemnas ofta i en följande sats, når det har varit uttryckt i en föregående, fastän sammanhanget fordrar en annan form, än den redan anförda, t. e. Verða þær (*gindirnar*) æ sterkari, og ðiðugra (neml. *verðr þad*) at veita þeim mótstöðu.

FEMTE AFDELNINGEN.

Versläran.

20. Kap.

Metriken.

485. Den Isländska skaldekonsten utmärker sig icke, som den Grekiska och Romerska, genom fotmått, utan har en egen inrättning, gemensam med de öfriga gamla Gothiska nationernas. Denna inrättning beror hufvudsakligen 1) af antalet af *långa stafvelser*, 2) af *alliteration*. Nästan alla Isländska skaldestycken äro 3) afdelade i *strofer* (erendi, vísa), hvilka vanligtvis innehålla åtta verser eller rader (orð, vísu orð). Dessa strofer indelas åter i tvenne hälfter (vísu helmíngr), och hvarje af dessa åter i två delar (vísu fjórðúngr), som utgöra en fjerdedel af hela strofen, och innehålla två sammanhörande och genom alliteration förbundna versrader.

Alliteration.

486. *Alliterationen* (bokstafsrim) anses för den väsendtligaste saken i den Isländska versifikationen: den finnes i alla versslag och till alla tider; ty några få missfoster i nyare tider, der man åsidosatt de la-

gar, språket och nationen (ja den hela Gothiska folkstammen) af naturen sjelf föreskrifvit sig, och från urminnes tider oaflåtligen följt, förtjena icke att komma i betraktande. Alliterationen består deruti, att i de två sammanhörande raderna (vísufjórðúngr) förekomma tre ord, som börja med samma bokstaf, af hvilka tre ord, de två böra finnas i den första, och det tredje i början af andra raden. Dessa öfverensstämmande begynnelse-bokstäfver kallas *rim-bokstäfver* (ljóðstafir) *), den tredje eller sista af dem, som har sin plats i början af andra raden, kallas *hufvudstaf* (höfuðstafr), emedan den anses för den rådande, som bestämmer de två i förra raden, hvilka få namn af *bistafvar* (studlar). Alla rimbokstäfverna böra finnas i betonade stafvelser, och icke flera ord i de två rader börja på samma sätt, åtminstone inga hufvudord, som få ton på första stafvelsen, t. e.

Farvel fagnaðar — *Far väl (du) fröjds*
fold og heilla! — *och salighetsland!*

Rimbokstäfverna äro här *f*, det som finnes i ordet *fold* är hufvudstafven, *Farvel* och *fagnaðar* innehålla deremot bistafvarna.

---

*) Detta är otvifvelaktigt den rätta formen af ordet; som härstammar från ljóð *sång*, *vers*, T. *Lied*, hvaraf äfven skalderne benämndes ljóða skalðir. Men vanligtvis hopblandas detta ord med hljóðstafr *vokal* af hljóð *ljud*, T. *Laut*; ehuru dessa ord således både till betydelse och sammansättning äro helt skiljaktiga. Denna anmärkning har blifvit mig meddelad af den lärde Isländaren *Mag. H. Scheving*.

Är hufvudstafven sammansatt, i synnerhet *sk*, *st*, *sp*, böra äfven bistafvarne vara det, och ett blott *s* eller *s* med någon annan konsonant, såsom bistaf, skulle anses för ett fel: dock iakttages detta icke så noga med *bl*, *br*, *gl*, *gr*, *fl*, *fr* o. s. v. fastän det anses rättare och vackrare, om de alla tre stämma fullkomligt öfverens. Äro verserna mycket korta (i fornyrdalag), finnes ofta endast en bistaf i förra raden, t. e.

Sė spjóti þvi	*Om man det spjut,*
er spentu viðar	*som djefvulens vidtgripande*
greipar Helvarðar,	*händer omspände,*
við grenitrė jafnat.	*jemför med tallen.*

Här är på båda ställen endast en bistaf, men denna är i begge händelser sammansatt (*sp*, *gr*) likasom hufvudstafven.

487. Är hufvudstafven en vokal, böra äfven bistafvarne vara det, dock alla tre, om möjligt, olika vokaler, hvilket således är tvärt emot regeln för konsonanterna, t. e.

*Au*ngri skal ek so *ú*ngri	*Aldrig någon annan*
*u*nna silki-gunni	*mö, fast ung (o flicka!),*
*e*nn, so at ýtar finni,	*skall man mig befinna*
*a*nnarri enn þik, svanni!	*utom dig att älska.*

Här är på första stället *u* hufvudstaf, *au* och *ú* bistafvar, och olika bokstäfver, enligt regeln. På andra stället är *a* hufvudstaf, *e* och *ý* bistafvar, och äfvenledes olika vokaler. Orden *ek*, *at* och *enn* på sista raden räknas icke för några fel, emedan de äro obetydliga ord, och i synnerhet de två först anförda alldeles tonlösa; *enn* i början af tredje raden har deremot ton, och kunde öfversättas *härefter*, *för fram-*

tiden eller *någonsin*, och räknas derföre äfven som väsendtlig bistaf.

J och *v*, hvilka de Gamle icke skilde från *i* och *n*, räknas icke att göra något hinder framför vokal-alliterationen. Någon gång finnes äfven *h* framför en af bistafvarne.

488. I korta verser (förnämligast af fornyrdalag) finnas ofta ett eller flera korta och tonlösa ord, som äro oumbärliga till att göra meningen fullständig, anbragte framför hufvudstafven i andra raden; dessa kalla Isländarne m á l f y l l i n g d. ä. *satsfyllning*, de räknas aldrig med i versmåttet, utan betraktas som något slags upptakt, t. e.

Um *á*rtið milda,	*Den milda årstid,*
þegar *o*fanfallnir	*då nedstigande*
regnskúrir *l*áta	*regnskurar låta*
*l*önd öll gróa,	*fälten grönska,*
og sprettandi *bl*óm	*då växande blommor*
af *bl*undi vakir	*väckte ur blunden*
og *þr*útnir knappar	*och svällande knoppar*
*þr*eydan dag qveðja:	*helsa efterlängtade dagen:*

Här är i det första versparet *o* hufvudstaf och *á* bistaf; *u* i *Um* får icke räknas för någon bistaf, emedan det är alldeles utan ton, *þegar* är målfylling, och likaledes tonlöst. I de nästa två raderna är *l* rimbokstaf. I andra hälften är det först *bl* med målfyllingen *af*, sedan *þr* utan målfylling.

489. Bistafvarne i förra raden hafva icke så bestämd plats, man kallar det derföre icke egentlig målfylling, fast äfven der finnas några korta stafvelser framföre den första långa, hvilka icke heller komma i beräkning; ty alla Isländska verser börja i regeln med

en lång stafvelse, med andra ord, de äro trochaiska, daktyliska eller spondaiska, oftast af blandad art, hvilket endast beror af vålljudet, emedan förfädren, liksom Isländarne ännu, aldrig inrättade sina verser efter bestämda pedes. T. e. i nyss anförda strof är *um* i första raden, samt *og* i femte och sjunde, en dylik oegentlig målfylling, eller för versmåttet likgilltig uppttakt. Annars i längre (åttstafviga) verser är regeln för bistafvarna, att den andra allrahelst bör stå i midten, eller ock begge två i sista hälften af förra raden; men icke gerna den ena i början och den andra i slutet af raden, då det skulle blifva för långt emellan dem, och alliterationen således mindre märkbar, t. e. i en impromtu af Paul Vidalin, i hans brors Biskopens namn:

Ecki smackast *v*örunum *v*in,	*Icke smaka mina läppar vin,*
*v*isitazíon aldrei dvín;	*visitationen tar aldrig slut;*
*h*ugrinn flýgr *h*eim til þik,	*sinnet flyr hem till dig,*
*h*jartans allrakærasta min!	*hjertans allrakärestan min!*

Här hafva bistafvarne i de två sednare raderna den regelrätta och vanliga ställningen, i de två förra, den, för ombytes skull, tillåtliga.

Qvantiteten.

490. De *långa* (langar) och *korta* (skammar) stafvelserna åtskiljas på samma sätt i poesi, som i prosa (30, 52). Den enda skilnad är, att spondéer i dagliga lifvet uttalas något lättare, nästan som trochéer, men i vers höres hvar stafvelse för sig tydligare och skarpare med sin naturliga längd, t. e. ódauðligir *odödliga* höres i dagligt tal nästan som två trochéer,

men i poesi som en spondé och troché, eller som två spondéer.

491, I poesi, i synnerhet i de långre och mera regelbundna verser, åro nemligen långa 1) den första stafvelse i orden, som har hufvudtonen, eller i en våsendtlig del af sammansåttningar, t. e. ó i *ódauðligr*, *y* och *e* i fyrirgefa; 2) de stafvelser, som slutas på en dubbel konsonant eller två sårskilta konsonanter, hvilket svarar emot Grekernas och Romarnes *positio*, t. e. öfund *afund*, hvilket utgör en spondé. 3) de som innehålla en diftong eller accentuerad vokal, t. e. tækifæri *tillfälle*, hvilket utgör två trochéer; 4) hufvudstafvelsen i tvåstafviga flexions- eller derivationsåndelser, t. e. ari, ugr, ligr, aði, aðr, andi. Dock åro de tre sist anförda håndelserna egentligt obeståmda, om icke de åro förente med den förstnåmnde.

Obeståmda åro de flesta enstafviga ord, i synnerhet pronom. och partiklar, hvilkas qvantitet beror af deras ställning och vigt i sammanhanget, t. e. ek, nú, við o. dyl. Äfven första stafvelsen i de sammansatta ord eller derivata, hvilkas andra stafvelse var början af hufvudordet förren det blef sammansatt, t. e. ósjaldan, forsilfra; i dagligt tal år den dock alltid lång.

Korta åro åro åndelserna *r*, *ur*, *i*, *u*, *a*, t. e. tekr, fagur, geisli, valdi, angu, hjarta, reiðuliga. Dock kunna åfven dessa nyttjas som långa eller obeståmda, om flera konsonanter omedelbart följa på, och göra position.

Assonanceer.

492. Ännu en betydlig sak, fast icke som Allit

terationen och stafvelsemåttet utsträckt till alla versslag, är assonancen (Isl. h e n d í n g, D. *Linierim*); den är af två arter, *hela* och *halfva assonancer*. Hel-assonancen (eller kanske consonance, Isl. a ð a l h e n d í n g) består deruti, att på en och samma versrad förekomma två stafvelser, hvilkas vokal och påföljande konsonanter efter det Isl. stafningssätet (54) alldeles öfverensstämma, t. e. s u m-i r, g u m-a r, samt m e r k-i, s t e r k-a o. dyl. *Halfassonance* (s k o t h e n d i n g) kallas det, om vokalen är olika, och endast de påföljande konsonanterne de samma i begge håndelser, t. e. orden: s t i r ð - u m och n o r ð - a n, v a r ð och f o r ð - a o. s. v.

Flexionsändelserna *r* och *s* efter konsonanter räknas icke med till assonancen, så att t. e. b j a r t s och h j a r t a är en fullkomligen rätt helassonance, och á ð r - f l ý ð i äfvenså en riktig halfassonance. Men alltid bör det vara betydliga och betonade stafvelser, som sålunda svara emot hvarandra.

493. Vanligtvis nyttjas begge arter i samma versslag, så att den första af de två sammanhörande raderna, som innehåller bistafvarna, får halfassonancer, den andra med hufvudstafven får helassonancer, och således hela strofen igenom, t. e.

*F*astorðr skyli *f*irða	*Ordhållig den kung bör vara;*
*feng*sæll vera þ*engi*ll.	*som tillgifna män skall få;*
*Hæf*ir *h*eit at *rjúf*a	*det höfves dig aldrig att bryta*
*hjal*ður mögunðr! þèr *ald*ri *).	*ditt löfte, du väldige i strid;*

*) Konstruktionen är enkel: F a s t o r ð r s k y l i f i r ð a f e n g - s æ l l þ e n g i l l v e r a. H j a l d u r

Här är i första och tredje raden halfassonancer, neml. o r ð-r och f i r ð-a, h æ f-i r och r j u f-a, i andra och fjerde helassonancer: f e n g och þ e n g-i l l, h j a l d-u r och a l d-r i.

Rimmet.

494. Äfven slutrimmet spelar en betydlig rôl i den gamla poesin; dock, liksom assonancen endast i vissa vers-slag. Det har i Isländskan samma namn, neml. h e n d i n g, och indelas likaledes i *hel-* och *half-rim;* hela skilnaden är, att rimmet fordrar, om det är *enstafvigt*, att alla slutkonsonanter böra stämma öfverens, och om det är *tvåstafvigt*, att äfven de påföljande slutvokaler i begge orden böra vara de samma, hvilket icke kommer i betraktande vid assonancerna, emedan alla äro enstafviga, fast de oftast finnas i tvåstafviga ord.

Om slutrimmet är enstafvigt eller tvåstafvigt, betraktas stundom som en likgilltig variation, hvilken icke gör någon ändring i melodien, t. e. i *Skáldhelga-rimr:*

Katla fèck í knerri *setur*,
kaupmenn sátu í Noreg *vetur*,
gumnar bjuggu Grænlands *far*,
geck hûn þángat sem farmann *var*.
Ferðast vill hûn flaustri *í*,
farmann tók ei skjótt á *þvi:*

Här

---

m ö g n u d r! a l d r i h æ f i r þ è r a t r j u t a h e i t. F i r ð a r är ett poet. ord på *folk, krigsmän*, þ e n g i l l äfvenså på *konung*, och h j a l d u r på *strid, slag*, m ö g n u d r kommer af m a g n *styrka* (*bellipotens*).

styrimanni stoltar-*fljóð*
steypti i kjöltu miklum *sjóð* *).

Hår börjar den första strofen med tvåstafviga, den andra med enstafviga rim. Till exempel på halfrim i slutet vill jag anföra följande strof ur *Stellurímur* 5.

Öld, ef skálda-ýkjur fæ ég
ecki sparað,
mælir, þegar mitt sèr querið:
mikið skáld hefir þetta verið!
Folk, om hyperboler jag blott
icke spar,
säger, när min piece det ser:
denna skald har varit stor!

Hår år den första raden orimmad, den andra, som endast år hälften så lång, deremot halfrimmad med de två sista, som åro halfrimmade; emedan s p a r a ð har samma konsonant i slutet af begge stafvelserna, som q v e r i ð och v e r i ð, men olika vokaler.

Hos de Gamle sammanrimmas endast de två sammanhörande, genom alliteration förbundna raderna; aldrig, som hos oss ofta år händelsen, den första med den tredje, och den andra med den fjerde, eller någon annan variation, hvarigenom de sammanhörande rimmen åtskiljas.

---

*) K n e r r i dat. af k n ö r r *skepp*, s e t u r d. ä. *plats*; f a r ɔ: *skepp*, f a r m a n n, nom. i stället för f a r m a ð r, *resande köpman*. F l a u s t r i dat. af f l a u s t u r *skepp*; t ó k e i s k j ó t t á þ v í ɔ: *svarade sent härtill*, f l j ó ð fruntimmer. Konstruktionen är: s t o l t a r f l j ó ð s t e y p t i m i k l u m s j ó ð i k e l t u (á) s t y r i m a n n i. k e l t a, d. ä. *sköte*.

21. Kap.

Versslagen.

Indelning.

495 I förra Kapitlet betraktade vi de särskilta inrättningar, som i fornspråket ersätta Grekernas pedes; det är det olika användandet och förbindandet af dessa, som bildar och åtskiljer de olika versslag, hvilka äro mångfaldiga (man räknar minst 100), emedan man kan variera nästan oändligt med dessa inrättningar. De Gamle benämde en hvar för sig, men indelte dem icke i bestämda klasser, hvilket likväl är oundvikligt, om man skall erhålla någon allmän öfversigt. Olafsen antager 4 hufvudarter, utan dock att anföra någon bestämd indelningsgrund. Emedan öfverensstämmelsen i ljuden, eller regelbundet upprepande af samma ljud, utgör ett hufvuddrag i den Nordiska versifikationen, menar jag man, efter de olika arter deraf, rättast antager 3 hufvudversslag i den gamla poesien: det ena har endast alliteration och kan benämnas *talversen* (f o r n y r ð a l a g), emedan det mest af alla närmar sig dagliga talet. Det andra har utom alliteration äfven assonance, neml. *hjelteversen* (d r ó t t q v æ ð i, hvartill då äfven bör räknas Olafsens tredje hufvudart t o g l a g); det nyttjades förnämligast i lofqvåden om Konungar och Helgon. Det tredje har utom alliteration äfven rim; och tycks beqvämligast få namn af *folkvers* (r ú n h e n d a); emedan dess hufvudsakliga bruk är till folksånger. Vi skola endast i korthet betrakta hvar hufvudart för sig, emedan det skulle leda till allt för stor vidlyftighet, att beskrifva och gifva exempel på alla variationer.

Talversen.

496. Fornyrðalag anses för det äldsta versslag i Norden. Alla sånger i den poetiska Eddan höra till denna klass. Det får äfven namn af Starkaðarlag, hvilket dock må hända rättare antages för det första versslag af denna art; det har namn efter den gamle Starkad, om hvilken det heter, att "hans qvæði erú fornust þeirra er menn kunna," och under det innefattas flera obetydliga distinctioner i Skalda. Det är den friaste af alla Nordiska versarter, har den längsta målfylling, och ofta blott en bistaf. Dess hufvudmärke är, att hvar rad har två långa stafvelser eller två hvilopunkter för rösten; dock böra några korta stafvelser följa med; vanligtvis hör en eller två korta till hvardera, stundom äfven tre korta till den ena långa, allt efter som välljudet tillåter. Hvar strof har regelrätt åtta rader; till exempel kan tjena 20. strofen ur Guðrúnarqviða i Edda.

Sakna ék í sessi	*Jag saknar i sätet*
ok sæingu	*och i sängen*
míns målvinar,	*min samtalsvän,*
valda megir Gjúka!	*det Gjukes söner vålla!*
Valda megir Gjúka	*Gjuker söner vålla*
minu bölvi,	*min olycka,*
systur sinnar	*sin egen systers*
sárum gráti.	*otröstliga sorg.*

Stundom finnes det äfven med irreguliér strofafdelning på tie, tolf o. s. v. rader, t. e. i Rigsmál, eller utan egentlig strofafdelning, t. e. i Öfversättningen af Miltons förlorade Paradis. Man kunde kalla detta: *fortlöpande Starkaðarlag.*

497. Raderna kunna i denna versart, utan att öfverskrida regeln, blifva helt olika till längd och ljud-

fall. Men emedan poesien, förmedelst sången, fordrar regularitet, hafva äfven skalderne med rätta inskränkt denna frihet. Den andra af de sammanhörande raderna är den mest reguliera, och har esomoftast fyra stafvelser, ställda som två trochéer; den första deremot är antingen lik den andra, eller har ännu oftare fem stafvelser, hvilka klinga som en troché och en daktyl, ehuru begge raderna varieras ganska fritt i Starkadarlag; men ett annat mera regelbundet versslag af denna klass har den första af de två raderna antingen trestafvig, och vanligtvis alla tre stafvelser långa, eller slutar den åtminstone med ett enstafvigt och betonadt ord, hvarigenom den får ett helt annat ljudfall än andra trochaiska raden. Olafsen kallar detta h n e p t eller s t ý f t d. å. *afkortadt* f o r n y r ð a l a g. I denna versart är Y n g l i n g a t a l, H a k o n a r-q v i ð a, samt Egils S o n a r - t o r r e k och A r i n-b j a r n a r d r á p a. T. e. vill jag anföra 8 strofen af den sistnämda, som beskrifver huru Egil emottog hufvudet (ↄ: lifvet) af Erik Blodyxa:

Við þvi tók;	*Jag det emottog;*
en tíru fylgdu	*med gåfvan följde*
sog svart-leit	*de sidja ögonbryns*
sičra brúna;	*svarta sjöar,* (*ögon*)
ok så muðr,	*samt den mun,*
er mína bar	*som frambar min*
Höfuðlausn *)	*Hufvudlösning* (ärodikt)
for hilmis knè.	*inför Kungen.*

*) Detta är min rättelse, som jag hoppas kännare skola gilla. Eigla har *hefd* för *höfd*, hvilket endast tyckes vara en oriktigt läst abbreviatur, som förstör både meningen och versen.

498. Ett annat urgammalt versslag af Fornyrðalag är ljóðaháttr, som i hvar strof har 6 rader. De två första af dessa, äfvensom den fjerde och femte, äro förbundna med alliteration och alldeles af samma beskaffenhet som i Starkaðarlag; men den tredje och sjette äro isolerade, hafva ett annat ljudfall och minst två rimbokstäfver; oftast hafva de äfven tre hvilopunkter eller långa stafvelser, utom de medföljande korta, t. e. 45 strofen ur Háfamál:

*V*eiztu ef þú *v*in átt,	*Vet du att en vän du har,*
þanns þú *v*el trúir,	*som du väl kan tro,*
ok viltu af honom *g*ott *g*eta:	*och vill hafva af honom gagn:*
*g*eði skaltu við þann blanda,	*du hjertat för honom öppne,*
ok *g*jäfom skipta,	*och gåfvor skifte,*
*f*ara at *f*inna opt.	*samt tale med honom tidt.*

Háfamál, Lokaglepsa, Gróugaldur, Sólarljóð o. fl. äro författade i denna versart. Den tredje (och sjette) raden kan äfven vara af alldeles lika beskaffenhet med de två föregående, då är den äfven med dem förbunden genom alliteration, sålunda att den har endast en rimbokstaf, som icke svarar till fjerde radens, utan till första och andra, t. e.

Þat er þá *r*eynt*	*Det syns då,*
er þú at *r*únom spyrr	*när du om runor frågar*
enom *r*eginkunnom.	*de allmänt kände.*

Ibland händer äfven, att strofen får nie rader eller endast tre: detta är dock blott en tillåtlig variation, för ombytes skull, och ingen ny versart.

499. Stundom blandas Starkaðarlag och Ljoðaháttr i samma poëm, t. e. i Hákonarmál och Getspeki Heidrekskonúngs; jag vill anföra 7 och 8 strof. af den sistnämda till ett prof:

Hverr er så hinn hvelli,	*Ho är den gålle,*
er geingr harðar götur,	*som träder hårdan stig,*
ok hefir hann þær fyrr um farit:	*och har den förr befaritð*
mjök fast kyssir,	*kysser mycket hårdt,*
ok hefir munna två,	*och har munnar två,*
geingr á gulli einu.	*gångar på guld endast?*
Heiðrekr köngr	*Nu konung Hedrik*
hyggðu at gátu!	*hugsa gåtan!*
Góð er gáta þín,	*God är din gåta,*
Gestr blindi!	*Gest hin blinde!*
getit er þeirrar.	*gissad är den:*
Geingr hamar	*Hammaren gångar*
á glóð Vínar,	*på hofvens glöd* (guld),
kveðr við hátt,	*dånar högt*
ok kemr á steðja.	*och drabbar städet!*

Den första af dessa strofer är efter ljóðaháttr, i dess vanliga form, men omqvädet efter Starkaðarlag; den andra tvärtom har omqvädet i ljóðaháttr, med tre lika beskaffade rader, och egentliga svaret i Starkaðarlag.

500. Dessa versarter, i synnerhet ljóðaháttr, svara ganska noga till den Grekiska och Latinska hexametern, och äro otvifvelaktigt till grundväsende och ursprung samma versslag, sålunda att tre Isländska versrader utgöra en efter Grekiska inrättningen *). Dock hafva båda nationerna förändrat den äldsta råa formen, hvar på sitt sätt: Isländarne hafva försett alla tre lederna med allitteration, Grekerne deremot inskränkt de korta stafvelsernas antal och ställning efter fotmått; detta har gjort, att man hvarken alltid kan uppställa fornyrðalag som

*) Denna intressanta anmärkning är mig meddelad af Prof. Fin Magnussen.

hexameter; eller hexametern som fornyrðalag; ganska ofta låter det sig likväl göra utan minsta tvång, t. e. det redan anförda qvädet:

Góð er | gátu þín | Gestur | blindi! | getit er | þeirrar.

Äfvenså i Edda:

Vesæll | maður ok | illur | skapi | hlær at hví | vetna.
Ut skyldi | senda | allar | vættir | qviða at | biðja.

Till exempel på Grekiska hexameterns öfverensstämmelse med fornyrðalag, må tjena början af Odysséen:

Ανδρα μοι ἔννεπε πλάγχθη, ἐπει
μουσα πολυτροπον, Τροιης ἱερον
ὁς μαλα πολλα πτολιετρον ἐπερσε.

Man ser häraf, huru fåfängt det är att, med några Tyska Lärde, i hexametern söka Isländska assonancer, efter hexametern svarar till den klass af Isländska versarter, som aldrig har assonance eller rim, om icke af en händelse det någon gång undfallit skalden.

Hjelteversen.

501. Denna klass har ett mera bestämdt stafvelsemått, ingen målfylling; alltså öfverhufvud en mera regelrätt struktur och mera synbar öfverensstämmelse med Grekiska och Latinska versarter. En annan hufvudkarakter är assonancen; i synnerhet har den andra af de förbundna raderna vanligtvis helassonancer, den första stundom hela, stundom inga, vanligast halfva assonancer. Det tyckes rättast, att efter radernas längd dela denna klass i tre hufvudarter: den ena med fyra- eller femstafviga, den andra med sexstafviga, den tredje med åttastafviga rader; ty assonancernes olika ställning och förhållande tycks mindre väsendtligt.

502. T o g l a g kallas de, som hafva mindre än

sex stafvelser på raden; de delas åter i flera variationer. Några hafva alla rader lika långa. En af dessa har fyra stafvelser, af hvilka två åro långa, och två korta, således att de utgöra två trochéer. En annan har fyra stafvelser, af hvilka tre åro långa, ljuder följaktligen som en spondé och en troché. En tredje har fyra långa stafvelser, utan att någon kort, om icke *r* (*ur*), får löpa med. Dessa alla hafva alldeles ingen målfylling, men de åro vanligtvis förbundna med så mycken konst i assonancerna, att det skulle blifva omöjligt att använda dem i poëmer af någon betydlig långd; de finnas också endast i några särskilta strofer i Snorres H á t t a l y k i l l såsom kuriositeter. Betydligare år det *femstafviga toglag*, som R a f n i s m á l år författadt uti, hvilket år mycket likt den Adoniska versen, dock år mellersta stafvelsen hår alltid lång, så att man antingen måste råkna den första pes för en *amphimacrus*, eller ock för en *troché*, då den andra blir *daktyl*, hvilket år det omvånda af Adoniska versen; detta toglag slutas aldrig med enstafviga ord.

Andra hafva obestämda versrader, med fyra eller fem stafvelser, af hvilka två i synnerhet hafva hufvudtonen och innehålla assonancerna, detta år det egentliga toglag, efter hvilket Knútsdrápa och flera årodikter voro inråttade. Till exempel kan tjena följande strof af Knútsdrápa:

Ok *báru* i *byr*	*Och fustarnes skepp*
blá segl við *rá*.	*i medvinden buro*
(*dýr* var *döglings* *för*)	*blå segel vid rån;*
drekar land*reka*:	*härlig var kungens färd!*
enn þeir er *komu*	*Men de skepp,*
kilir vestan *til*,	*som kommo från vester,*

um *leið liðu*	*gledo fram öfver*
*Lima*fiarðar *brim.*	*Limfjärdens bränning,*

Ännu en ganska välljudande art af toglag anför Olafsen efter Skalda, under namn af *haghenda*. Den har olika rader; förra raden består nemligen af 3 trochéer och en lång stafvelse; sednare raden deremot af en spondé och en troché. Förmodligen finnes dock ingen större dikt af denna versart.

503. Dróttqvæði har tre trochéer, eller egentligt spondéer, i hvar rad; dock kan på de två första ställena äfven sättas daktyler, t. e. följande vers ur Njála 59.

Hèr verðr *þraung* á *þingi,*	*Här blir trängt på tinget,*
þóf gengr lángt or *hófi,*	*bullret går mycket för långt;*
sið mân sætt með þjóðom	*sent lär förlikning stiftas,*
sett; leiðiz mèr *þetta:*	*ledsamt tycks mig detta:*
raskligra er rekkom	*bättre anstår männer*
rjóða vâpn i blóði,	*i blod att vapen färga,*
vist tem ek gráðinn *geysta*	*gerna stillar jag vargens*
gj*arna* ylgjar *barni.*	*matgiriga ungars hunger.*

Af denna versart är Geisli, Vellekla, Bersöglis vísur och många så kallade *drápur*, af hvilka dock endast få hafva fullständiga kommit till oss; dessutom många lösa strofer i sagorna, hvari man har inklädt en vigtig händelse i lifvet, eller en dervid uppväckt stark känsla, för att bevara den i minnet, och om möjligt öfverlemna den åt odödligheten. Stundom äro väl också dessa verser uppdiktade af Sagoskrifvaren, för att gifva sin berättelse mera trovärdighet.

504. Dessa lösa strofer äro ofta fulla af konstiga och öfverdrifna omskrifningar, samt förvillande och arbiträra omflyttningar af orden, emedan de till större de-

len äro att betrakta som inpromtuer, der författaren, kan hända annars icke skald af naturen, ofta råkat i förlägenhet. Något af denna konst hörde ock till tidsålderns smak, och en stor del af svårigheten måste skrifvas på de sednare afskrifvares räkning: de hafva ofta icke begripit skaldens uttryck, och med sin vårdslöshet förstört texten. Till lättnad får jag annars anmärka, att a) meningen ganska sällan sträcker sig öfver de fyra rader, som utgöra en half strof, och b) jemväl i dessa är ofta en *parenthes*, stundom två, som först måste utredas och frånskiljas, när man vill resolvera dessa verser; att man c) äfven måste hopsamla och uttaga de ord, som höra tillsammans till en omskrifning, och d) under alla dessa operationer noga akta på kasus och andra flexioner, samt huru de i fornspråket pläga hopfogas. Försummandet af dessa reglor har ofta vilseført uttolkarne, t. e. Geisli 12. (i 3. Delen af Heimskringla), hvilket ljuder sålunda:

Sighvatr frá ek at segði	*Jag vet att Sighvat den tappre*
sóknhvatr konúngs dáðir,	*Konungens bragder besjungit,*
spurt hefir öld at orti	*sport har man ock att Ottar*
Ottar af gram dróttar:	*diktat om folkets furste:*
þeir hafa þengil Mæra	*De utmärkte skalder hafva*
(því er ýst frama) lýstan,	*Norriges styresman beskrifvit,*
(helgum lýt ek) er héto	*(ty är dess tapperhet afgjord)*
höfut-skáld firar (jöfri).	*jag prisar den heliga konung.*

Konstruktionen i sista hälften är: þeir, er firar hétu höfutskáld, hafa lýstan Mæra þengil; því er ýst frama (hans): ek lýt helgum jöfri. Men detta är alldeles missförstådt i den Köpenhamnska upplagan, emedan man der icke frånskilt parenthesen, utan emot Grammatikan förbundit ýst (*utfört*) med jöfri, och förblandat lýt

(*veneror*) med h l ý t (*cogor*), samt M æ r a gen. plur. af M æ r i, d. ä. Provinsen *Möre* (likasom i de följande stroferna *þrænda*, *Rauma*, *Hörða* o. dyl.) med verb. m æ r a *besjunga*.

Annars böra dessa vers, som bestå af Grekiska pedes, förbundna med assonance och alliteration, till sin natur hvarken för skald eller läsare kunna vara mycket svårare än våra nya versslag, der pedes förenas med rimmet.

505. Denna versart emottager många variationer i assonancerna, deras ställning och förhållande, t. e. Loðbrókarqviða, som endast har assonance i de två sista rader af stroferna, nemligen halfva i den förra och hela i den sednare, hvilket dock icke noga iakttages. Denna sång har dessutom 10 rader i strofen, hvaraf den första är omqväde och den andra tjenar till förbindelse emellan omqväde och strof; den supplerar nemligen refrainens alliteration, hör således dit i det mechaniska, och utan tvifvel äfven i sången, men i anseende till meningen hör den alltid till sjelfva strofen, t. e. 24. strofen:

Hjuggom vèr med hjörvi.	*Vi höggo med svärdet.*
Hitt sýniz mèr raunar	*Det tycks mig i sanning*
at forlögom fylgjom,	*att ödet vi följa,*
fárr gengr af sköp norna,	*få öfverskrida Nornans dom:*
eigi hugða èc Ello	*icke trodde jag Ella*
at aldurlagi míno:	*skulle vålla min död;*
þá er ec blóðvali bræddac *),	*när jag korpar gödde.*

---

*) V a l r är *falk*, men b l ó ð v a l r *korp*, står här i acc. plur. b r æ ð a *att gifva rof* (b r á ð) står här i 1. pers. imperf.

oc borð á lög keyrðac,	*och körde köl på sjö,*
vitt fengom þá vargi	*vida gaf jag då vargen*
verð í Skotlands fjörðom.	*mat i Skotlands vikar.*

506. *Liljulag* skiljer sig endast deruti från dróttqvæði, att det i stället för sex har åtta stafvelser på raden, det vill säga fyra trochaiska spondéer, som dock kunna ombytas med daktyler, på den sista när. Till exempel anföres här första strofen af den Katolska Ode Lilja, hvaraf versslaget har namn:

Almáttugr guð allra stètta,
yfirbjóðandi eingla ok þjóða,
ei þurfandi staði nè stundir,
stað haldandi í kyrrleiksvaldi:
senn verandi uti ok inni,
uppi ok niðri ok þar í miðju,
lof sè þèr um aldur ok æfi
eining sönn í þrennum greinum!

Allsmäktige Gud öfver alla väsenden!
Englarnes och folkens herrskare,
ej inskränkt till tid eller ställe,
som i evigt lugn beherrskar allt:
Som är tillika fjerran och nära
i höjden, i djupet och deremellan;
Dig vare lof i evighet,
Du sanna enhet i trenne grenar!

Folkversen.

507. *Runhenda* är mera regelbunden än talversen, dock friare än hjelteversen, tillåter, liksom den första, målfylling, dock kortare, och består, liksom den sednare, af temligen reguliera spondéer, daktyler eller trochéer, förbundna med alliteration och slutrim. Stro-

ferna åro åttaradiga, och vanligtvis raderna lika långa. Man kan indela åfven denna klass i flera versarter efter de långa stafvelsernas antal, i de som hafva två, tre och fyra långa stafvelser eller hvilopunkter. De med tre långa åro de vanligaste, t. e.

Munat gramr við mik	*Ej skall fursten mot mig*
(venr hann gjofli sik)	*(skalden hoppas det)*
(þess mun grepp vara)	*spara bragarlönen,*
gullhring spara.	*ty han är van till gifmildhet.*
Segi siklingr mér,	*Sage kungen mig,*
ef hann heyrði ger	*om han nånsin hörde*
dýrligra brag?	*bättre årodikt,*
þat er drápulag!	*än denna i drapovers?*

Egil Skallegrimsóns Hufvudlösning år i detta versslag, hvaraf ses att den år ganska gammal, åtminstone åldre ån Christendomen i Norden. Att anföra exempel på de andra år onödigt.

Omqvädet.

508. I de gamla qvåden, i synnerhet dråporna, finnes vanligen ett slags refrain (stef) på två eller fyra rader, som höra till en regulier strof, och upprepas endast vid slutet af en ny afdelning af sången; en dylik afdelning kallades stefjabálkr, stefjamál, stundom voro de lika, stundom olika långa efter materiens naturliga beskaffenhet.

509. En annan art af omqvåde var det så kallade viðqvæði, som består i två eller flera rader, åtskilde från strofen, och som upprepas vid början eller slutet af hvar strof igenom hela sången eller ett stycke deraf; stundom vexlade man omqvåde flera gånger

i samma dikt. För öfrigt finnes det af alla versslag; och behöfver således ingen ny beskrifning.

510. I strofer, som tillskrifvas spöken, eller gudar, eller som innehålla någonting hemskt, dystert och högt, upprepade man ofta den sista raden med en liten variation. I Skalda anföres en dylik vers af ljoðahättr, hvilken der får namn af galdralag; men det finnes i många andra versslag, t. e. i Njála, Kap. 79 förekommer ett i drottqväde, och Kap. 176 ett i fornyrðalag, der de två sista raderna upprepas, så att detta rättare anses för ett slags refrain än för någon egen versart.

---

22. Kap.

Diktarter.

511. De särskilta dikterna voro naturligtsvis helt olika till längden; dock voro de alla, på Edda när, lösa sånger, som hvar för sig utgjorde ett helt. De höra således alla till den lyriska eller episka poesin. Om den egentligt dramatiska och didaktiska tyckas förfädren alldeles icke haft något begrepp.

512. De särskilta sångerna voro, för att angifva ett medeltal, vanligast 30, 40 strofer, ibland också 50, 60, och några få, som skalden velat gifva något särdeles anseende, innehålla 100 strofer. Det är märk-

ligt nog, att detta, som utgör 800 rader, äfven är måttet på de långsta af Homers Rhapsodier, och tyckes således vara den naturliga gräns, som en särskilt sång icke gerna kan öfverskrida, utan att trötta så väl skalden som sångaren och låsaren.

513. En sång i allmånhet, eller en visa, kallas q v æ ð i, folkvisorna f o r n q v æ ð i, men dessa äro till större delen, om icke alla, öfversatta från Danskan, och af föga poetiskt värde; en trollsång g a l d u r, en bitter, personlig satir eller smädevers n í ð. Årodikter voro i synnerhet af tvenne slag: f l o c k r kallades en kort lofsång eller tacksång, ungefärligen som ett poetiskt bref; den bragtes åt Jarlar och Furstar, dock sällan åt Konungar, emedan den tycktes för obetydlig; den bestod väl af flera strofer, men icke af omqvådes-afdelningar; d r a p a deremot var den långsta och högtidligaste art af årodikter. Stundom erhöllo äfven utförliga sånger om aflidne Furstars bragder detta namn; de voro vanligtvis i drottqväde eller rúnhenda, och bestodo af flera omqvådes-afdelningar; de nyttjades äfven som oder till Guds eller helgonens åra.

I sammansättning med hufvudpersonens namn nyttjas äfven orden q v i ð a, m á l, l j ó ð, om en sång af fornyrðalag, g r á t r om en klagosång. Om de särskilta verser (v í s u r, s t ö k u r) är redan taladt. Egentliga psalmer (s á l m a r) och visor (r í m u r) höra till de sednare tidehvarfven.

22. Kap.

Den nyare Poesin.

514. Den nu beskrifna poesin har i det hufvudsakliga bibehållit sig ända tills nu. All Isländsk poesi har ännu alliteration, och raderna måtas rättast efter långa stafvelser, emedan den Grekiska och Romerska stränga metern aldrig blifvit införd. Fornyrðalag nyttjas ännu till längre rimfria dikter, hvartill det, enligt sin öfverensstämmelse med hexametern, sin frihet och enkelhet, äfven tyckes utmärkt väl skickadt, t. e. i den förträffliga öfversättningen af *Milton* och af *Popes temple of Fame*. Hjelteversen nyttjas nu mera sällan, emedan dess föremål försvunnit för nationen. Runhenda har deremot fått öfverhand, emedan den nyttjas i andeliga poëmer, rimor och småsånger; korteligen: är den enda klass, som nu mera förenas med sång. Den utmärker sig ännu genom alliteration och slutrim, och ett versfall, som är likt trochéer. Af främmande har man deremot upptagit a) att hafva olika långa rader, b) att hafva färre eller flera än 4 rader i halfstrofen, hvilken man c) nu räknar för en hel sångvers, d) att afvexla med slutrimmen, och icke inskränka sig till att sammanrimma de med alliteration förbundna och omedelbart efter hvarandra följande raderna. I synnerhet har en art med sexradiga verser, med fyra långa stafvelser på raden, blifvit allmän; den första raden rimmar med den tredje, och den andra med den fjerde, samt de två sista med hvarandra. Till exempel vill jag anföra ett prof af Eggert Olafsens be-

beskrifvande lärodikt búnaðarbálkr (om det Isländska landtlifvet, öfversatt på Danska verser af Prof. Magnusson), neml. början af 3. sången.

Vænt er at kunna vel að búa,
vel að fara með herrans gjöf,
hans verkum sèr í hag að snúa
hönum þacka fyrir utan töf
enn sèr og öðrum gjöra gott,
gleðjast og forsmá heimsins spott.
Skönt är att förestå hushållet väl,
väl att använda Herrans gåfva,
förstå att begagna sig af hans verk;
och honom tacka utan uppskof,
göra sig sjelf och andra godt,
glädjas och försmå verldens spott.

515. Ehuru sjelfva orden i språket alltid börja med en lång stafvelse, alltså äro trochaiska eller daktyliska, är det likvål i Isländskan, så väl som i de nyare nordiska språken, ganska lätt att göra dem till jamber eller anapester, genom det man sätter ett kort enstafvigt ord förut. Detta förekommer äfven ganska ofta hos de Gamle; men den korta stafvelsen är antingen målfylling, eller alldeles tillfällig, emedan de Gamle aldrig med afsigt inrättade sina verser efter pedes. Hos de Nyare, hvilka vant örat mera vid pedes, finner man, fastän ganska sällan, jambiska verser, t. e. följande lösa strof af Sysselman *S. Peterson.*

Þá eymdir stríða á sorgfullt sinn,
og svipur mótgángs um vánga ríða;
og bakivendir þèr veröldin,
og vellyst brosir að þinum qviða:
þeink allt er hnöttótt, og hverfast lætt,

sá hló í dag er á morgum grætr.
Alt jafnar sig.
När sorger plåga ditt klämda bröst
och motgångs-snärten om kinden smäller
och (hela) verlden dig ryggen vänder
och vällust ler åt (all) din smärta,
mins, allt är rundt, och kan snart omhvälfvas;
den gråter i morgon, som log i dag.
Allt jemkar sig.

516. De så kallade rímur, når de åro särskilta, svara till hvad vi i de nyare språken kalla *visor*; men vanligtvis höra flera tillsammans och utgöra en stor dikt, der någon gammal hjeltes lefverne eller bragder besjungas; detta är således en art nationella epos, som uppkommo omkring reformationstiden, och hafva bibehållit sig i stor ynnest hos allmogen på Island ända tills nu. Bland mångfaldiga dylika åro Ulfarsrimor (i 16 sånger) de mest omtyckta. En skön satirisk dikt i denna form har den nu lefvande skalden, Sysselman Sigurd Peterson författat, under namn af Stellurímur i 8 sånger. Hvar sång eller ríma bör begynna med en inledning på 8, 10 strofer (halfstrofer), denna inledning, som får namn af mansaungr (*kärlekssång*), är vanligtvis mycket konstig, full af eddiska omskrifningar, stundom nästan obegriplig, och innehåller esomoftast en invocation till Oden eller Brage, ibland åfven något slags förbindelse med det föregående. Slutversen i hvar strof år af samma konstiga beskaffenhet. Versslaget år väl öfverallt runhendiskt (rimmadt), dock varierar det så, att sållan två rimor i en hel dylik dikt hafva precist samma versform, i synnerhet icke två, som följa omedelbart efter hvar-

andra. Till exempel skola här anföras några verser af *Stellurimor*.

Ur första riman:

Håvelborni heyrðu mèr
herra Asgarðs-búa! (ɔ: Odin)
ef mig styrkja eitt-hvað fer,
á þig skal eg trúa.

Ur andra riman:

Ecki *neinum* manni *mein*
mín er lyst að bjóða,
að skemta *mèr* og öðrum *er*
efrið stirðra ljóða.

Ur tredje riman: (till Odin om hjelten)

Veittu honum tvennum tólf
enn tíðast þrennum
í höggi að steypa Hels að inni,
svo hann ei helfari verði minni!

Ur fjerde riman:

Vaknið þið, sveinar! vaknið þið, fljóð!
varpið þið þungum röckurmóð!
skemtan bjóða Sköllvaldsker,
er skúmandi stunda á borði hèr.

Odens dryckeskårl, som stå skummande på bordet, d. ä. verserna, som jag sjunger för er, uppvaktar er med.

SJETTE AFDELNINGEN.

om

Dialekterna.

24. Kap.

Historisk öfversigt.

517. Alla Nordens stammar af Gothiskt ursprung utgjorde, i äldre tider, ett enda stort folk, hvilket talade ett enda språk, nemligen det, som jag nu har sökt beskrifva. Naturligtvis har åfven då funnits varianter i talet, men skrifsättet var inrättadt efter samma principer, och skiljaktigheterna i talet voro äfven så obetydliga, att de icke kunna kallas dialekter. Ännu, efter att fornspråket är alldeles förstördt och upplöst i Skandinavien, år dock skilnaden emellan de nyare språken föga större än emellan Grekelands dialekter, når man frånräknar, att stafsättet, som var lika hos Grekerna, i Svenskan och Danskan år inrättadt olika, t. e. vill D. *vil*, vån D. *Ven*, båst D. *bedst*, hafvet D. *Havet*, gå D. *gaa*, eller D. *gaae* o. m. fl. åro fullkomligen samma ljud, ehuru skiljaktigt de betecknas för ögat. I fornspråket funnos inga dylika, eller dock ganska få och obestämda, icke efter land och folk åtskilda, afvikelser; men i sjelfva orden och deras

former är likställigheten ännu mycket större: på de äldre runstenar träffas alldeles samma språk i alla tre rikena, i de äldsta lagar nästan sammaledes.

Detta språk förekommer först under benämningen dönsk túnga, emedan Danmark i äldsta tider var det mäktigaste, först hopsamlade och till ett helt förenade rike, hvarifrån äfven Odinska religionen och förmodligen, tillika med den, bokstaf-skrift och poesi utbreddes öfver Sverige och Norrige. Men fornspråket började också i Danmark först att förderfvas, och erhöll derföre namnet norræna, emedan det i Norrige förmodligen talades bäst och renast; detta rike var också till en tid det mäktigaste i Norden; men snart förföll äfven der språket, och redan före Kalmare-unionen var det betydligt förändradt i Sverige och Norrige; då uppkom namnet islenzka, som det till våra dagar har behållit.

518. Från de tre Nordiska rikena, i synnerhet Norrige, utgingo Isländarne, och förde således med sig gamla språket och poesin, hvilka begge de odlade så sorgfälligt, att man i alla tre rikena enhälligt tillerkände dem företrädet. Konungarne antogo Isländska hofskalder, och läto Isländarne beskrifva sina historier. Från detta tidehvarf förskrifver sig den stora mängd historier och poemer, som man kunde kalla den klassiska Isländska Litteraturen, t. e. *Edda*, *Heimskringla*, *Knytlinga*, *Sturlunga*, *Njála*, *Eigla*, *Grettla* o. m. fl., hvaraf mera än hälften ännu ligger fördoldt i handskrift, eller är utgifvit utan lärdom, kritik och smak.

Men äfven på Island har fornspråket haft sina perioder. Något före Reformationen var Litteraturen och språket på sin lägsta punkt. Sedan har man od-

lat det på nytt, och sista hälften af 18:de seklet och början af det 19:de har i synnerhet utmärkt sig genom ett lyckligt bemödande att närma sig forntidens renhet, enkelhet och smak. Till detta tidehvarf höra Húspostilla J. Víðalíns, som man för den rena och kraftiga stylen har kallat den Isländska Cicero. Lagman Víðalíns juridiska Afhandlingar och Förklaringar öfver Danska ord i gamla Isländska lagarna, Sysselman Jón Espólins Fortsättning af Sturlúnga till våra tider. Det Kongl. *Isländska LitteraturSällskapets* skrifter (i 14 octavband). De af det *Isländska Landupplysnings-Sällskapet* utgifna skrifter, bland hvilkas författare Biskop H. Finson, och Konferentsrådet M. Stephensen äro de mest utmärkte. Det nya *Isländska Litterära Sällskapet*, hvilket dock ännu icke utgifvit någon originalskrift. Af utmärkte skalder, som Island aldrig saknat, kunna i nyare Litteraturen märkas den sista katolska Biskop Jón Arason, Hallgrímr Pètersson, Steffán Olafson á Valla nesi, den redan anförde Páll Víðalín och Eggert Olafsson. Samt af nu lefvande skalder Sra Jón Þorlásson, Assessor P. Gröndal, Sysselman Sigurdr Pètersson och Professor Finnr Magnússon i Köpenhamn.

519. Från Norden utbreddes samma språk till Färöarne, Orkenöarne, Shetlandsöarne och Söderöarne, samt från Island till Österbygden af Grönland; men gamla Grönland är för lång tid sedan förloradt, och sedan de Skotska öarne förenades med Skotland, har gamla Nordiska språket der gifvit vika för nyare Engelskan. På Färöarne talas ännu en folkdialekt, som närmar sig Isländskan betydligt, men som dock har

litet intresse, emedan den har ingen Litteratur, utom några folkvisor, hvilka likvål hittills icke genom trycket blifvit utgifna.

Emedan således språket i de Nordiska rikena småningom åndrat sig, och denna öfvergångsperiod tyckes tillhöra de nyare språkens bildningshistoria, men på öarna dels år utdödt, dels har blifvit till obetydliga dialekter utan Litteratur; så blifver för oss endast öfrigt att betrakta den äldsta och poetiska dialekten, samt det nyare språket på sjelfva Island.

---

25. Kap.

Det äldsta och poetiska språket.

520. Det har hos alla nationer varit vanligt, att skalderna längst bibehållit gamla språket, dels förmodligen, emedan man var van dertill i de äldre sånger, dels emedan det gaf föredraget något slags årevördighet, dels måhända äfven för den större frihet, att hafva valet emellan flera ord och former, hvilket väl kunde behöfvas till en motvigt emot det tvång, som versbyggnaden pålägger skalden. Hos skalderna finnas således de flesta Archaismer; ty det år orimligt att föreställa sig, det skalderna någonsin vågat alldeles sjelfgjorda språkförändringar, hvilket skulle ådragit dem löje i stället för beundran. Man återfinner dessutom skaldespråkets flesta idiotismer hos de äldsta prosaister;

na; eller hos prosaiska författare i andra närslägtade språk, så att begge delarne med rätta kunna betraktas under ett.

621. Hos de Gamle finner man ofta

o för *ú* i ändelser, t. e. túngo, túngor, túngom, köllom, köllođom, köllođot, köllođo, köllođ o. dyl.

r — *ur* väsendtligt, t. e. norðr, veðr, akr, vetr, vitr, men icke gerna för *ur* i pl. af fœm. på *a*, t. e. sögor, icke *sögr* för *sögur*.

œ — *œ* öfverallt, der stamordet har *ó*, t. e. bœli af *ból*, bœr för *bær* af *búa*, *bjó* (73). Det hopblandas äfven med *au* och *æ*, som härstammar af *á*, hvilket dock är orätt.

æ — *e* och *æi* för *ei*, t. e. æf, væla, æiga, dæila.

ey — ö, t. e. geyra, eyx, eyrindi, gleygyr, steyckr, keyr för *kjör*.

au — ö, härom se 29. Man finner också ofta blott *o* för ö i gamla handskrifter; i de ord, hvilka stundom skrifvas med *au*, stundom med *o*, kan man alltid vara säker att rätta ljudet är ö.

ang, *eng*, *ing*, *ong*, *öng* för *áng*, *eing*, *íng*, *úng*, *aung* och *eyng*, t. e. ganga, lengi, hringr, konongr, föng, o. dyl., hvarom i det föregående ofta är taladt (73, 78).

o — *vá*, t. e. orr, on, oro, koðo för *várr*, *ván*, *váro*, *qváðo*. Åldsta uttalet af *á* var *á* (*au*), hvilket bevisas af assonancer och rim, t. e.

Ská*n*úngagramr h*á*num.
Flestr maðr of-fiá hvat fylkir vá.

Mera härom se 15.

u, *y* för *ve*, *vi*, t. e. ö n d u r ð r, ö n d u g i, d ö g u r ð r k y k r, k y k v i n d i, t y s v a r för *öndverðr*, *öndvegi*, *dagverðr*, *qvikr*, *qvikindi*, *tvisvar*. Åfvensâ *yrkja* (för *virkja*) af *verk*.

o — *a*; de nyare språkens uttal *á* har således redan varit en uråldrig dialekt, ehuru ganska sällsynt i forntiden, t. e. o för *á* (*en å*), b o r o för *báro* (*de buro*), f o m för *fám* (*få*, *pauci*).

æ, *œ* — *já*, *jó*, t. e. s æ r för *sjár*, *sjór* (*sjö*), s n æ r för *snjár*, *snjór* (*snö*), r æ f r och *rjáfr* (*tak*), s l æ f u för *sljófu*, Fafnism. 30, s l æ f o r u m för *sljófari* Lokagl. 22, 23, t æ ð eller t è ð för *tjáð* Völundarq. 16.

e — ö och omvändt, t. e. n e q v i för *nöckvi*, k e r i t för *körit*, i g ö g n o m för *igegnom*, k ö m r för *kemr* (T. *kömt*), ö f r i, ö f z t r för *efri*, *efstr*.

Vokalerna *a* och *u* bortfalla ofta i slutet af orden efter en annan vokal, i synnerhet om den är accentuerad, t. e. t r j á för *trjáa*, b r á för *bráa* o. dyl. gen. plur. s á för *sáa*, f á m för *fáum*, G r ó för *Gróu*, s è för *sèu* o. dyl. §.

522. I afseende på konsonanterna finnas åfven många egenheter:

H bortfaller ofta framför de hårda konsonanterna, t. e. l u t r, l j ó p, r i n g r, o k - r e i n n, n i f r, o. dyl. för *hlutr* o. s. v., men framför *j* och *v* bortfaller det aldrig.

C nyttjas ofta för *k* efter Anglosaxiska orthografin, t. e. C r i s t r, c ó r, s c i p, s c e g g, f e c c, dock icke *cv* för *kv* eller *qv*, men förnämligast i slutet af

orden: *oc*, *ec*, *mic* o. dyl., som nu mera skrifvas med *g*.

E nyttjades ofta för *j*, i synnerhet framför *a* och *o*, enligt Anglosaxiskt bruk, t. e. eárn, seálfr, earl, beóða, feörðr, beörn.

ð för *nn*, t. e. viða för *vinna*, breðr, fiðr, kuðr o. dyl., hvarom i det föregående är taladt.

T för ð i slutet af orden efter en vokal, t. e. höfut, köllut, standit upp!

P för *f* framför en hård konsonant, t. e. elleptî, tólpti, Þórólpsson.

Þ tycks ibland hafva varit nyttjadt som abbreviatur för *dd*, och *z* för *ss*, t. e. naþ-göfugr för *nadd-göfugr*, naddr är *spets*, *pil*, *spjut*, Gizur, Özur, Þjazi, bleza o. dyl.

För öfrigt finnas äfven många variationer af enskilta ord, som svårligen kunna bringas under någon regel, t. e. glíkt, glíkligt för *líkr*, *líkligt*, gnaga för *naga*, öllúngis nu *öldúngis*, skillíngr nu *skildíngr*, vætta för *vænta*, Girkir för *Grickir*, leyfa för *lofa (prisa)* o. dyl. Stundom har äfven assonancen tvingat skalderna att med våld förändra orden litet; således finner man t. e. áta för *átta (jag ägde)*. Heimskr. 2, kap. 48, láttr för *látr (själhundars läger)*, heiðengja för *heiðingja*, ríðari för *riddari*.

523. *Flexionen* sjelf har också sina egenheter; således uraktlåtes stundom ljudskiftet *a* till *ö* framför ändelsen *u*, t. e. skjaldo för *skjöldu*, äfven i sing. accus. skjald, dat. skjaldi, herjaðu för *herjuðu* o. dyl.

524. Orden på *andi* (andra dekl. 122) böjas i plur. ofta sålunda:

N. A. eigendr eller eigendo
Dat. eigöndom — eigandom
Gen. eigunda,

och dessa former nyttjas äfven, när de stå som egentliga partic. eller adjectiva.

525. För *faðir* förekommer också: f ö ð r, acc. och dat. f e ð r, gen. f ö ð u r s. Af *bróðir* finnes i dat. och gen. b r œ ð r (b r e u þ r) Völsúngaq. 21 och Sturles. Hak. Adalst. 20.

526. Att många fœm. af 7:de dekl., i synnerhet de, hvilkas vokal är *ö*, tillförene erhöllo *ar* för *ir* i plur., är redan anmärkt (158), t. e. f a r a r, s a k a r, g j a f a r, f j a ð r a r, h a l l a r, á t t a r o. fl. Åfvenså att man i gamla dagar sade e l f r, b y r ð r, m e r r, heiðr o. s. v. för e l f a, b y r ð i, m e r i, h e r ð i (159).

527. De ord af åttonde dekl., som slutas på *n*, *s*, *r*, assimilera plural-ändelsen *r* med slutkonsonanten, t. e.

bón plur. bænn gás plur. gæss
brún — brýnn tönn — tenn.

På samma sätt finnes äfven i slutet af andra ord (93, 139, 189, 255) dylika assimilationer. Sällsynt är det dock, att *sr* inuti orden blifver till *ss* i adjektivernas flexion, t. e. v í s s a för *vísra*, f ú s s i för *fúsri*.

528. Adj. på *igt*, *ugt* (365) sammandragas hos de Gamle, likasom de på *alt*, *ult*, och om känningsbokstafven i ordet är en hård konsonant, förbytes ändelsens *g* i *k*, t. e. ö f l g i r o k á s t g i r (Vól. 17)

meingar þær urðu
þó hinn máttki guð
skapti skirliga. (Sól. 10.)

Äfven komparat. och superlat. sammandragas hos de Gamle, hvarom se 200, 204.

529. Af komparat. finnes en egen dat. plur. på *rum*, *urum*, i stället för det oföränderliga *ri*, *ari*, t. e. taldr með hinum stærrum mönnum, af minnum sökum, enim slæförom o. dyl., hvilket numera endast äger rum i de två irreguliera orden *fleira* och *meira* i dat. plur. af obestämda formen *fleirum* (*meirum*) och i dat. sing. neutr. *meiru*.

530. Af irreg. superlat. förekommer ofta bazt, baztr för *bezt*, *beztr*, men icke i fœm. *bözt*.

531. De gamla formerna af pronom. ec, mic, vâr, o. dyl., äro redan anförda; dessutom får anmärkas okr (ocr) för *ockr*, samt i 2 pers. ið och èr för þið och þèr i plur., hvilka sista former tvifvelsutan uppkommit senare, genom tillfogande af þ ur sing. Till de äldre formerna svarar Sv. och D. *I*, T. *Ihr*; hvi ið Asir tveir? Lokagl. 19. ollut èr (*I vällade*). Af *hann* finns äfven i dat. hönum, fœm. hon (hôn).

532. Att de tvåstafviga possessiva deklineras regelrätt hos de Gamle, är redan anmärkt (214); man måste derföre väl akta sig att hopblanda deras fœm. med dat. af de person., t. e. yckur (*vestra amborum*), yckr (*vobis ambobus*).

För *mitt*, *minn* o. s. v. nyttja i synnerhet nyare skalder understundom gen. af person. mín, þín, sín oförändradt.

För *vårt* hafva de Gamle skalderne ett annat ord i alla de casus, hvilkas ändelse börjar med vokal, t. e. osso, ossom, ossa plur. ossir, hvilket är det Tyska *unser*.

533. Af *þetta* finnes i dat. þ v í s a, masc. þ e r s i, dat. þ e i m a.

534. Om det gamla relat. h v å r t, h v å r r, samt h v a t, h v a r år redan taladt (219); jag vill hår endast tillägga ett ex. på h v a r i fœm., neml. h a l b e r r öld h v a r. Hafam. 54. För *hvat* finnes h o t, åtminstone i sammansåttningen. h o t v e t n a *hvad som helst*, *allt* Háfám. 49 och i masc. h o r fór *hvar* Sólarl. 27. år en variant, som vinner styrka genom jemförelsen med Sv. *ho* D. *hvo*.

Det gamla e s (fór *er*) sammandrages ofta med andra ord, t. e. s á s, þ a n n s, s ú s, þ a r s, h v a r s fór *sá er*, o. s. v.

555. För *nockut* skrifva de Gamle ofta n ö ç k a r t, n a c q v a r t, n a c k v a t. Af *ecki* nyttjas i masc. e n g r, ö n g r, acc. e n g i, fœm. ö n g, a u n g (t. e. Sigurðarq. Fáfn. 2, 26 och Háfam. 96).

Nekande åndelsen *-gi*, efter hårda kons. *ki*, sammansåttes åfven med många andra ord, dock aldrig med verba, t. e. h i t t k i, þ a t k i, h v å r g i, genit. h v å r k i s fór *hvorugr* (*ingendera*), s j á l f g i fœm. (*non ipsa*), þ á g i, s v á g i, æ f a, eller æ f a g i (*aldrig*). Substantiva masc. bortkasta i denna händelse sitt *r*, t. e. U l f g i, L o p t k i, v æ t t k i också v e t t u g i, hvaraf gen. v e t t u g i s Völ. 8.

536. De flesta egenheter i verbernas gamla flexion åro redan anförda, tillika med de vanliga, med hvilka de ofta förblandas. Några verba hafva egna föråldrade former eller böjningssått, t. e. g e r v a, s t y r k v a, þ r ö n g v a, s ý n g v a, s k e p j a (s k a p t i, s k a p t r) þ i c k j a (i alla 3 pers. i præs. þ i c k i) t j ó a (t j ó ð i

t ý ð i) för *gera*, *styrkja*, *þreyngja*, *sýngja*, *skapa*, *þycka*, *tjá*. Och vidare:

skynda		skyndi, do		skyndr
hjálpa	helpr	halp		hólpinn
fregna	fregn	frág-o		freginn
sveipa	—	sveip		sveipinn
blikja	—	—	bliko	—
blanda	blendr	blétt	blendo	blandinn
(þryngja)	þrýngr	þraung	þrúngo	þrúnginn
(slýngja)	slýngr	slaung	slúngo	slúnginn.
mala	melr	mól-o		malinn
skepja	—	skóp-o		—
flýja	flýr	fló	flugo	flýiðr (flýinn)
fljúga	flýgr	fló	flugo	floginn.

Äfven finnes springa i betydelsen *springa*, *hoppa*, och har då imperf. sprang (i Skaldhelgarímor) pl. sprúngu, conj. sprýngvi (i Sæmundredda). Samt af heita regelrätt i præs. heitr för *heitir* (i Örvarodds och Jomsvíkinga saga i Cod. pergam. N:o 7 4:de). Af *sjá* finnes äfven sèt för *sjáið*, sè för *sjá* och sènn för *sèn* eller *sèðr*.

537. Andra och tredje klassen af 1:sta conjug., finnas hos de Gamle ofta med ð (þ) för *t*, *d* i imperf. och part. pass., t. e. merkði, þekþi, glapþi, skilði, dreymði. I detta fall fördubblas aldrig *l*, och när det är dubbelt, nyttjas alltid *t* eller *d*, t. e. villdi, skylldi; det har således varit en verklig skilnad i flexionen. Det samma gäller i derivationen, t. e. eycð, fjölð eller fjölði o. dyl.

538. Af tredje klassen finnas andra infinitiver med samma vokal som imperf., t. e. dvala, glaða för *dvelja*, *gleðja*, lama, duna, huga för *lemja*, *dynja*,

hyggja nyttjas ännu och på regelrätt efter 1 kom. 1 klass. Om particip. på *it*, *iðr*, *ið* se 268.

539. Imperf. conj. af 1 konjugat. 3 klass. och af andra konjug. finnes understundom med oförändrad vokal, t. e. út þú nè qvomir för *kœmir* Lokagl. 27, komia för *ecki kœmi* (i Gróttas.), þrúngvi för *þrýngvi* o. dyl.

540. Af hjelpverbum *vera* finnas hos de Gamle följande afvikelser: es för *er*, 3 pers. plur. 'ro för *ero* efter *r* eller en vokal, imperf. vas, infinit. vesa, conj. sjá för *sè*. Af denna form kommer det Isl. vist *mat*, *vistelse*, samt det Sv. *väsende*. De German. språken hafva också bibehållit *s* i sjelfva verbet.

541. Om de gamla ändelserna *a* i 1 pers. för *i*, *im*, i 1 pers. plur. för *um*, och *i* i 3 pers. plur. imperf. conj. för *u*, se 270 — 272. Om *u*, *i* för *um*; *uð*, *ið* 273. Om sammansättningen af de två första pers. pron. med verba i singul. 274. 276. Den förekommer hos de Gamle ganska ofta, t. e. emk för *em ek*, vask för *var ek*, hyck för *hygg ek*, draptu, förtu o. s. fr. I passiver eller depon. nyttjas den 1 och 3 pers. pron. i acc. mic, sic, med bortkastad vokal *mc*, *sc*, både i accus. och dativisk betydelse, t. e. Sú eromc líck för *sú er mèr líkn* Lokagl. 35; detta nyttjas i synnerhet i depon. verba, alltså i aktivisk betydelse, t. e. ec óumc *jag fruktar* (*mig*), ec sjámc *jag ser*, och formeras som plural. Man finner äfven den enkla plur. 1 pers. på *um*, samt den vanliga pass. på *ums*, *umz*, *umst* i stället, t. e. bjóðum *jag bjuder* (annars *vi bjude*), ek ætlums *jag ämnar* (*mig*), hölluðumz, þóttum o. s. v. Ändelsen *sc* (för *sic*) är annars i vanliga språket utvidgad till alla

pers.; emedan man glömt dess ursprung, sedan vokalen hade bortfallit och *sc* blifvit förbytt till *z* eller *st*; ty detta är ursprunget till det vanliga pass. på *st*, t. e. láta eggjasc (eggjast) *låta ägga sig*, hann lagðisc (lagðist *han lade sig*, sásc við bóendr háscá för *sáusc*, *sáust*, och detta för *sáu sèr* i dativ.

542. Verberna hafva ock likasom pron. en egen negativ ändelse, neml. *at*, (eller *a*, om en konsonant följer på, och *t*, om en vokal går förut, hvilket dock ofta uraktlåtes). Den fogas till alla böjningar af orden, utom 2 pers. plur. på ð, *t*. I de två första pers. i sing. förenas den dessutom med de pronominella tillägg, vanligtvis tillfogas dock likväl dessa pron. ännu en gång som sjelfständiga ord, eller i en ny sammandragning, t. e. em-k-at (*är-jag-icke*) *jag är icke*, men vanligen emkat ek, emkattak, eller emka-k; ert-at-tu *du är icke*, er-at *han är icke*, erum-a (eru-t *de äro icke*), och i imperf. varca èc, var-attu, var-at várom-a (varo-t). Den 3 pers. plur. förekommer sällan negativ i de händelser, der den kunde förvexlas med den andra i positiv betydelse. Flera exempel äro:

qveðkat ec, sitca ec, munca ec, sèna ec, þori-g-a ek
skallatu, þú sèrat, munattu,
verðat hnigra-flýgra munat sumir-a
vinna-t bíta t vitu-ð knego-ð

Præs. conj. at ek stöðvigac
at þú qveljat at þu qveðir-a
skriðia renni-a, verðit
at allir muni-t

Imperf.

Imperf. mundi-g-a ek, hugðattac
þú skyldira, mæltira
náðit rauðit sic
þorðu t fóro-ð
Imperat. kjós-at-tu, grátattu, þegiattu
segit-a (*Völ.* 21.)
Infinit. och participierna förekomma icke med negativa former.

543. Utom de vanliga hjelpverba, nyttja skalderna många andra till att omskrifva præs. och imperf. De vanligaste äro: gera, ná, kná, ráða, vinna, geta, láta; de fem första med infinit., de två sista med part. pass., t. e. hann gerði, náði, knátti, réð, eller vann höggva, eller hann gat, lét höggvit d. ä. *hann hjó (han högg).*

544. *I ordbildningen* har gamla språket endast få egenheter.

-*aðr*, -*uðr*, m. är en ändelse som bildar subst., hvilka beteckna den handlande personen, t. e. sal-vörðuðr *boningsvårdare, inbyggare*, men-glötuðr *halsbands-förstörare, guld utdelare*, hjaldur-mögnaðr *den, som mägtar utföra striden*, vígframaðr *krigshjelte.*

-*nir* (det Sv. *när* i *konstnär*) nyttjas i många namn, t. e. Skirnir, Sleipnir, Skíðblaðnir, Glitnir, vitnir *en varg* o. fl.

-*la* för *liga* i adv. är hos de Gamle en vanlig sammandragning, t. e. skjótla *hastigt*, hljóðla *sakta, tyst* (380).

Man kan också här anmärka några förstärkande begynnelsetillägg, som tyckas egentligen hafva varit

sjelfständiga ord, fast de nu mera endast förekomma i sammansättning; de vigligaste äro:

gin- t. e. ginheilagr *höghelig*, (anglos. *gin-*).

gamban- t. e. gambansumbl *herrligt dryckeslag*, gambanreiði *häftig vrede*, gambanteinn *helig trollstaf* (anglos. gomban *skatt*).

fimbul- fimbulljóð *en herrlig sång*, fimbulfambi *en stor tok* (D. *en Fjambe*), fimbulvetur *den grufliga vintern för Ragnaröcker.*

Det nekande *ó* heter hos de Gamle ofta *ú*, hvilket sedermera bibehållits i Danskan, t. e. úheill, úvitr o. s. v.

545. I *ordfogningen* märkas i synnerhet de täta ellipser af små ord, t. e. íllt qveða (neml. *þeir* eller *menn þat at)* argan éggja.

hirð eigi þú (neml. *um)*
Högna reiði.
Oc varð hinn vörðr
vestallz (neml. *at*) liggja.
óhultir megum (neml. *vèr*) hèr
yfir-drottna.
Gengo þeir (neml. *til*) fagra
Freyjo túna o. dyl.

546. Præp. *eptir* och *undir* heta hos de Gamle och på Runstenar ofta ept, und. *Til* nyttjas likasom T *zu* till att uttrycka *för mycket*, t. e. heldr til mikill *gar-zu-gross*. Of och um nyttjas ömsom, och fogas ofta till verba, stundom äfven till andra ord, såsom expletiva eller emfatiska partiklar, utan att egentligen ändra betydelsen. Såsom egentliga præp. nyttjas de både med dat. och acc., t. e. i Gól um ásom gullinkambi

e. m. fl.; i detta fall tycks betydelsen vara *öfver*; o f är förmodligen också stamordet till *yfir*. För *fyrir* finnes ock *for*, hvilket är stamformen, och har blifvit bibehållit i Danskan, samt f u r och f y r i, då en konsonant följer derpå; y r, o r finnes för *úr*, m e ð r för *með*, v i ð r för *við* d. ä. *vid*, *emot*.

547. Af gamla poet. conjunctioner förtjena att märkas: a l l z *emedan* (T. *als*) med indicat., s í ð r *att icke* med conjunctiv, h e l d r *för att* med conjunct., s í z t *emedan*, *efter (det)* Lokagl. 17. Negationen är ofta n è framför verbum, likasom i Anglos. och Ryska, t. e. at þ è r m æ l a n è m e g a ð.

548. De poetiska inversionerna skulle det blifva lika vidlöftigt som svårt att här beskrifva eller bringa under reglor, emedan de just bestå i hvarjehanda afvikelser från reglorna. Som en mycket vanlig, får jag endast anföra, det o k med sednare leden ofta sättes framför det, som genom *och* dermed skulle förbindas, t. e.

Báru yxn oc átta
enni-túngl, þar er gèngu
fyrir vin-eyjar víðri
vall-rauf ꝧ fjögur haufut.

Konstruktionen är här: yxn báru fjögur höfuð oc átta enni-túngl, þar er geingu fyrir vin-eyjar víðri vallrauf d. ä. *oxarne buro fyra hufvud och åtta ögon* (ännemånar) *när de gingo för* (drogo) *den kära öns vida Landstycke*.

549. Utom dessa grammatikaliska egenheter, har skaldespråket otroligt många lexikaliska afvikelser från det prosaiska. Dessa bestå dels i egna ord (ó k e n d h e i t i), dels i poetiska omskrifningar (k e n n i n g a r

tagna dels af naturen, dels af mythologin och den äldsta nordiska och tyska historien. Att uppräkna och beskrifva dem, skulle utgöra en egen ordbok. Till dess en dylik blifver utarbetad, har man emedlertid oskattbara upplysningar härom i *Skalda*, *Olafsens nordiske Digtekunst*, samt i *Index* till *Landnáma*, *Niála*, *Edda* och Resolutionen af verserna i *Eigla*.

---

26. Kap.

Nyare språket.

550. Lyckligtvis har man i nyare tider på Island allt mera och mera närmat sig de Gamles renhet, enkelhet och smak, både i styl och rättskrifning. Grammatiken har egentligen aldrig varit förändrad sedan språket i sagorna erhöll någon säker stadga; men ortografin var i medeltiden mycket förskämd, och hotade till en tid att alldeles förstöra språket. Till att reda sig i de sämre handskrifterna med den gothiska (tyska) handstylen, och gamla tryckta Isländska upplagor är det af nöden, att känna de betydligaste af dessa nu mera lyckligtvis åter bortlagde ändringar i den gamla, efter språkets natur öfvermåttan väl lämpade rättskrifningen, som finnes i goda pergamentskodices och Köpenhamnska upplagor, och som i det föregående är använd.

551. Man har sålunda nyttjat *e* för *i* uti ändelser-

na, t. e. f a d e r, l a n d e, d a l e r', h r a f n e n n, h ö n d e n, m a k l e g t, s a g d e o. s. v., hvilket år orätt, emedan *e* ljuder som *ä*, men detta år icke ljudet i dessa fall. Man borde då åfven skrifva: *ven*, *hemen* o. s. v.

eig fór *eg* når *i* följer efter, t. e. d e i g i dat. af d a g r, þ e i g j a, s e i g j a o. s. v.; men då blefve *g* öfverflödigt, liksom om man ville skrifva: *havfa, livfa* o. s. v. då *f* skulle blifva öfverflödigt. Dessutom skulle härigenom en myckenhet till ursprung och betydelse olika ord hopblandas, t. e. d e i g i, d e i g r *vek, fuktig*, s e i g r *seg*, v e g i r *vågar* och v e i g a r *drycker* i dat. och gen. plur. o. m. fl.

Dubbla vokaler i stållet fór de accentuerade, t. e f e e, f o o r, s a a, s i j d a, n u, dock har man aldrig nyttjat dubbelt *y*.

ie fór *é*, t. e. h i e r, g i e f a, f i e l l, samt g i æ, kiæ fór *gæ*, *kæ*, t. e. k i æ r, g i æ f r o. dyl. Det fórsta gör orden alldeles oigenkånneliga och fórändrar deras plats i ordbóckerna; det sednare år alldeles öfverflödigt, emedan *g*, *k* alltid framfór *æ* ljuda som *gj*, *kj*. Äfvenså ie eller *ji* för *í* (39).

ur fór *r* utan afseende på dess våsendtlighet, t. e. m a d u r, b r ú d u r, g ó d u r, g e i n g u r, n i d u r o. alla dyl.; men att detta är orätt, skönjes lått, t. e. genom jemfórelse med alla de verba, som hafva en verklig vokal framför *r* i 2 och 3 pers. præs., hvilka alla behålla den i 1 pers. *hann elskar*, *ek elska*, *hann segir*, *ek segi*. Fóljaktligen borde *hann geingur*, *tekur* o. s. v. blifva i 1 pers. *geingu, teku*, hvilket aldrig förekommer; men h a n n g e i n g r, e k g e i n g, h a n n t e k r, e k t e k år fullkomligen analogiskt.

Att *u* icke är någon verklig vokal här, synes äfven deraf, att de ord, som annars insätta *j* framför *a*, *e*, u, aldrig insätta den framför denna ändelse, t. e. at fremja *utföra*, *begå*, vèr fremjum, þèr fremið o. s. v.; men i sing. præs. hann fremr, ek frem (aldrig *hann fremjur*). Vidare åstadkommer denna ändelse aldrig det ljudskifte i ordet, som *u* erfordrar, t. e. taka, vèr tökum, men hann tekr (aldrig *tökur*). Ändelsen *ur* är endast rätt i subst. och adj. med väsendtligt *r*, och måhända i de ord af 6 dekl., som hafva *u* i acc. pl., samt i plur. af fœm. på *a*.

d för ð emot ljudet och gamla allmänna bruket öfver hela Skandinavien, ända till Reformationen.

bl för *fl*, t. e. abl, gabl; men att detta är orätt, tyckes klart af de ord, der *fl* genom hopdragning komma tillsammans, t. e. hefill *hyfvel*, at hefla, äfvensom hefja, hafinn, hafðir o. dyl. (36).

gt eller *ckt* för *kt*, t. e. agt eller ackt för *akt*, lygt eller lyckt för *lykt*, digta eller dickta för *dikta* o. s. v.; men det första är en danism, som strider emot analogin med *vakt*, *inntekt* o. dyl.; det sednare är öfverflödigt, emedan *kt* bildar en positio, som alltid gör föregående vokalen kort och skarp. Dock kan *gt* försvaras af etymologin i de få händelser, der stamordet har *g* utan position, t. e. *vigt* af *vega*, *magt* och *megtugr* af *mega*, *magn* o. s. v. Likväl skrefvo de Gamle dessa ord med *k*, t. e. Biskop Jon Areson:

ef ek skal dæmdr af danskri slekt
ok degja svo fyrir kóngsins mekt.

Men i stamord bör alltid skrifvas *kt*. t. e. prakt, lukta, dikta, akta, forakta o. s. v.

ft för *pt*, t. e. eftir, aftur o. dyl., men då borde man äfven skrifva *klifti*, *kifti* o. s. v., hvilket skulle göra mångfaldiga ord oigenkänneliga.

Stora begynnelsebokstäfver (versaler) till alla substant. tvärtemot allt gammalt bruk i Isländskan och de flesta andra hyfsade språk.

552. Till verkliga *förbättringar* i nyare ortografin får deremot räknas, det man bortlagt *au*, *av*, för *ö*, hvilket gör läsningen af gamla böcker ganska svår; så ock dubbelt *ll* i vildi, skyld, aldur, öld o. dyl. Samt att man åtskilt *j* och *v* från *i* och *u* framför alla vokaler. Äfven att man bortlagt *z* för *s* i många genitiver, och för *st* i passiver, och endast behållit det för *ts*, *ds*, *ðs*, *tts*, der *t*, *d*, *ð*, *tt* alldeles icke böra höras; det är förnämligast i de händelser *sk*, *st* eller en dylik position följer på, t. e. gezka, íslenzkt, bezt, elzt, styzt och i alla 2 pers. plur. passivi, samt i alla supina passiva.

553. I sjelfva flexionen har knappast någon förändring föregått, som icke redan år anmärkt. Orden på *ir* af 5. dekl. gå nu mera sålunda (144):

Entalet.	*N.* Læknir	*Flertalet.*	*N.* Læknirar
	A. lækni		*A.* læknira
	D. læknir		*D.* læknirum
	G. læknirs		*H.* læknira.

Men denna ändelse förvexlas ofta med *ari*, t. e. læknarar, læknurum o. s. v.

Ordet fótr (*fótur*) nyttjas i plur. (fætr) ofta som foem. fætrnar.

Af några subst. masc. har man bortkastat *r*, t. e. i namnen: Fridrek, Hinrik, Isfjörð; äfvenså

i poesi l o f ð ú n g, d ö g l i n g o. s. v. för *lofðúngr*, *döglingr* (konung), samt m a n n för *maðr*.

En del fœminina, förnämligast de på *ing*, erhålla *u* i acc. äfvensom i dativ., t. e. g y l l i n g u- n a, m e y j u-n a; dock kan ännu den rätta gamla formen *gyllingina*, *mey-na* också nyttjas.

t i neutra, och öfver hufvud, der det icke är radikalt, utan såsom ändelse slutar ordet, och står efter en enkel (accentuerad) vokal eller è, har i nyare språket blifvit till ð (icke *d*), t. e. h ú s i ð, þ a ð, h v a ð? h i ð g ó ð a, a n'n a ð, n o c k u ð, g a l i ð, h a l d i ð, a ð f è ð o. dyl., hvilket dock är en knappt märkbar skilnad i ljudet, emedan gamla uttalet var med lång eller alldeles tonlös vokal, t. e. þ a t icke *þatt*, och stämmer väl öfverens med de lat. *id*, *aliud*, *qvod*, *ad* o. dyl. Denna rättskrifning förekommer äfven stundom i pergamentskodices. Der det är radikalt, t. e. *fat*, *net*, *fit* förändras det icke, ej heller om en konson. eller diftongisk vokal går förut, t. e. *hvert*, *snart*, *fátt*, *ljótt*, *út*; o. dyl. Gamla formen af præpos. *að*, neml. *at* bibehålles dock i några sammansättningar, t. e. a t h y g l i, a t q v æ ð i, a t v i n n a, a t o r k a o. fl.

k eller *c* har, öfverensstämmande med *t*, i pron. pers. blifvit till *g*, t. e. e g, m i g, þ i g, s i g, äfvenså orden *ok* till o g; *mjök* till m j ö g. Äfven detta är en nästan omärkbar förändring i ljudet, emedan vokalen också är lång, så att gamla uttalet var *äk*, *mek*, *þek*, *sek*, *åk* ingalunda *eck*, *mick*, *ock*; och det nyare är med hårdt *g*; *äg*, *eg*, *meg*, *åg*, ingalunda *äj*, *mej*, efter Svenskt uttal. Denna förändring stämmer också

väl

väl öfverens med Lat. *ego; eg* och *mjög* finnas dessutom i gamla pergamentscodices. Efter en vokal och i början af en sats, säges vanligtvis *ég*.

För *þenna* säges nu þennan, och för *þetta* ofta þettað, för *þau* höres ibland þaug.

Några nyare verba höra, liksom i Svenskan, dels till 1., dels till 2. klassen af 1. konj., t. e.

þèna	þènar	þènti	þènt	þènað
meina	meinar	meinti	meint	
forlíka	forlíkar	forlíkaði	forlíktr	forlíkaði

Af *hafa* säges nu ofta i præs. eg hef, þú, hann hefr.

554. I *ordbildningen* har man, åtminstone i vårdslöst dagligt tal, upptagit ur andra språk:

be- t. e. besækja, bestilla, begera, behalda.
an- t. e. antaka, anmerkning, gánga-an.
for- t. e. forgylla, forsilfra, forsigla.
-heit, n. plur., t. e. ærligheit, Veleðlaheit, Háæruverðugheit, Velborinheit o. dyl.
-isti, m. júristi, sófisti, qvartisti o. fl.
-ferðugt: siðferðugt (liferni), rèttferðugt.
-era: traktera, konfirmera, reformera o. fl. (med djupt *e*, Fr. *é*).

555. Lexikaliska Danismer och vårdslösheter sträfva alla goda författare nu mera att bortskaffa, och ersätta med goda gamla eller nybildade äkta ord, t. e.

vigtugt	med:	mikilvægt	*besækja*	med:	sækja heim
slútning	—	ályktan	*behalda*	—	halda
bókþryckjari	—	prentari	*forgylla*	—	gylla
anmerkníng	—	athugagrein	*júristi*	—	lagamaðr
reformera	—	endrbæta	*teolog*	—	guðfræðismaðr

Må detta bemödande fortfara, och underhjelpas genom grundligt studium af de Gamle, så har Isländskan förlorat oändligt litet af sin herrlighet, men vunnit betydligt genom mera stadga i de grammatikaliska former och genom litteraturens riktande med många förträffliga skaldestycken, afhandlingar och öfversättningar i ämnen, som förfädren föga bearbetat, t. e. satirer, skådespel, ekonomiska, naturalhistoriska, mathematiska och fysiska småskrifter.

Rättelser.

Pag. 79 rad. 31 står: angel läs: metkrok.
— 85 — 25 — getur — getr.
— 106 — 28 — væn-ri — væn-ni.
— — — 29 — væn-rar — væn-nar.
— 124 — 29. — orden: i alla casus, *ställas i nästa raden efter ordet:* hvorutveggju.
— 144 — 18 står: tygga läs: tugga.
— 145 — 13 *efter sækja (söka) tillfogas:* kaupa kaupi keypti, keypti keypt *köpa.*
— 157 — 3 står: *sjuga* läs: *suga.*
— — — 25 — *taka* — *taga.*
— 222 — 24 — Haraldssonr — Haraldssonar.
— 225 — 10 — rd:r — rdi.
— — — 11 — knefi — hnefi.
— — — 24 — *seiner* — *seines.*
— 226 — 2 — Þá — Þú.
— 227 — 2 — Þan — Þau
— — — 8 — Ljósáfar — Ljósálfar.
— — — 10 — sjú — sjá.
— — — 26 — lángar — lángr.
— 228 — 11 — fiöfum — höfum.
— 229 — 8 — fæði — færði.
— — — 27 — klaupast — hlaupast.
— 231 — 18 läs: Þann en á karfanum var
— 232 — 26 står: Sigliv läs: Siglir
— 233 — 13 — konúngs — konúngi.
— 234 — 21 — et — at.
— — — 25 — saung — faung.
— 236 — 30 — personer läs: personer.
— 237 — 8 — ætlu — ætlar.
— 238 — 26 — Þú — Þa.
— 240 — 26 — hinumegin. 30 — hèrnamegin.
— 242 — 4 läs: Dat. styrer det. 15 — á sumur. 29 — *efter ordet* tid, *insättes:* i gamla daga.
— 243 — 3, 4 läs: útí — inní. 11 — með hleckjum.
— 244 — 21 — rúminu. 28 — sig.
— 246 — 13 — *i* Rípum, *i* Arósi. Äfven: Þar er o. s. v.
— 247 — 1 — kostr. 15 — ok bjó (neml. *Þat*). 25 — *i* brott.
— 250 — 25 står: ljóðaskalðir läs: ljóðasmiðir.

Pag. 252 rad. 4 står: *n*, läs *u*,
— — — 19 läs: vakin. 20, 21 — Þrútnir - - Þreyðan.
— 253 — 17 — visitazían. 18 — til þín, *sinnet flyger*.
— 255 — 23 — hufvudstafven får. 28 — mögnuðr.
— 257 — 16 står: halfrimmade läs: helrimmade
— 261 — 14 — gjäsom — gjösom.
— 262 — 9 — gátu — gáta.
— 263 — 4 läs äfvenledes: gáta. 7 — griða at biðja.
— 264 — 14 läs: Rafnsmál,
— 274 — 1 — á morgun. 28 — Slutversen i hvar sång.
— 275 — 12 — efnið. 17 — svo hann ei Ulfari. 22 — standa.
— 278 — 8 — öfver dunkla ord. 19, 20 — Pètursson. 22 — Þorlákssonj B. Gröndal.
— 283 — 3 — eller eigendor. 5 — eiganda. 10 — (b r a u þ r).
— — — 17 för herði läs: heiði.
— 284 — 6 — enim — enum. 18 — Æsir.
— 286 — 2 — þycka — þyckja. 17 — läs Sæmundaredda. 20 — Ovarts.
— 287 — 1 — på o. s. v. — gå regelrätt efter 1. konjugat. 21 läs förtu.
— 288 — 24 — söka ec. 26 — verðr-at - - - samir-s.

00047902

Digitized with financial assistance from
Government of Maharashtra
on 30 January, 2020